

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK BASININDA 12 MART OLAYI

BESRA ŞAHİN

Danışman
Öğ. Gör. Dr. Mehmet Emin ELMACI

2009

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **Türk Basınında 12 Mart Olayı** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

31.12.2009

Besra Şahin

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Besra Şahin
Anabilim Dalı : Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Programı : Yüksek Lisans
Tez Konusu : Türk Basımında 12 Mart Olayı
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün ..... tarih ve ..... sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini ..... dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA O OY BİRLİĞİ O
DÜZELTİLMESİNE O* OY ÇOKLUĞU O
REDDİNE O**

ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

- * Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir. Evet
Tez mevcut hali ile basılabilir. O
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir. O
Tezin basımı gerekliliği yoktur. O

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... Başarılı Düzeltme Red .....

..... Başarılı Düzeltme Red .....

..... Başarılı Düzeltme Red .....

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Türk Basımında 12 Mart Olayı

Besra ŞAHİN

Dokuz Eylül Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Yüksek Lisans Programı

Türk siyasi tarihinde ordunun özel bir yapısı bulunmaktadır. Bu nedenle tarih boyunca ordu-siyaset ilişkileri girift bir şekilde var olmaya devam etmiştir.

Cumhuriyet Döneminde ülkenin kuruluş aşamasında ve devrimlerin yerleştirilmesinde ordudan destek alınmıştır. Böylece, Türk Silahlı Kuvvetleri kendini Cumhuriyet Yönetiminin bekçisi, koruyucusu olarak kabul etmeye başlamıştır.

Bu inançla yetişen subaylar, iktidar partilerinde kendilerince gördükleri yanlış uygulamaları müdahale ederek düzeltme yoluna gitmeye başlamıştır. Bu yöndeki ilk askeri müdahale 27 Mayıs 1960'da yapılan darbedir. Amaçları bozulan politik dengeyi düzeltmektir. 27 Mayıs ile Cumhuriyet tarihimizde açılan müdahale dönemi 12 Mart 1971'de dönemin hükümetine verilen askeri muhtıra ve iktidarın yönetimden çekilmesiyle devam etmiştir.

Askerin gölgesi Türk Demokrasisi üzerinde “Demokles’ in Kılıcı” gibi sallanmıştır. Bu müdahaleyi sonraki dönemde 12 Eylül 1980'de askeri darbesi de takip etmiştir. Bunlara 28 Şubat 1997'deki post-modern darbesi ve 27 Nisan 2007'deki e-muhtırayı da ekleyebiliriz.

Askeri müdahalelere giden süreçte Türk basının bir bölümü de bu müdahaleleri desteklemiştir. Bunda Türk basını ve aydınlarından bir bölümünün Türkiye'nin gelişmesi ve modernleşmesinin asker eli ile daha çabuk olacağına inanmaları etkili olmuştur.

Hiç şüphesiz askeri müdahaleler Türkiye de demokrasi kültürünün kurumsallaşması üzerinde en büyük engeli oluşturmaktadır. Zaman içinde Türkiye'nin gelişmesi, zenginleşmesi, bilinçlenmesi ile hiç şüphesiz bu müdahaleler azalacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ordu, Askeri Darbe, 12 Mart Muhtırası, Tercüman – Cumhuriyet – Siyaset

ABSTRACT

Thesis of Master Degree

Turkish Press For More Than 12 March Events

Besra ŞAHİN

Dokuz Eylül University

The Atatürk Institute For Modern Turkish History

Master Program

The army has had a special structure in Turkish political history. For this reason, during the history the relationships between the army and politics have continued.

At the Republic Time, during the independence period and establishing the revolutions, there has been a support from the army. Thus, Turkish Armed Forces has felt as a guardian and protective of the republic administration itself.

The officers educated with this belief, have made an interference in the parties in power to correct them. The first military interference has been an army coup on 27 th May, 1960. Their aim' s been to correct the destroyed political balance. A period, began with this army coup, has continued on 12nd March, 1971 when military memorandum and the party in power have withdrawn .

The shadow of the army on Turkish democracy has swing like the sword of Demokles. An army coup on 12th September, has followed the other. We can add a post-modern army coup on 28th February, 1997 and a memorandum on 27th April, 2007.

In this period with military interference, the Turkish press has supported them. This is because of the belief of Turkish press and some intellectuals on the modernization and development of Turkey would be faster with army force.

There is no doubt the military interferences have made difficulties to the democracy culture. In a time, no doubt, by the development of Turkey, becoming rich, and becoming consciouns, these interferences will be less.

Key words: Army, Army Coup, 12nd March Memorandum, Tercüman, Cumhuriyet, Politics.

TÜRK BASININDA 12 MART OLAYI

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM ORDU SİYASET İLİŞKİSİ

A. Atatürk Döneminde Ordu Siyaset İlişkileri	13
1. Milli Mücadele Dönemi	13
2. Cumhuriyetin İlanı	14
3. Halifeliğin Kaldırılması	17
4. Terakkiperver Fırkası Cumhuriyet	19
5. İzmir Suikastı	20
B. İnönü Dönemi'nde Ordu – Siyaset İlişkisi	21
1. İkinci Dünya Savaşı Yılları	21
2. Çok Partili Hayata Geçiş	22
C. Demokrat Parti Dönemi	23
1. İktidara Yerleşme	23
2. Siyasi Kriz ve Askeri Darbe	26

İKİNCİ BÖLÜM MUHTIRA SÜRECİ

A. 27 Mayıs İhtilali Sonrası Gelişmeler	28
1. Mili Birlik Komitesi Dönemi (1960-1961)	28
2. Demokrasiye Geçiş Süreci	31
B. Muhtıra Öncesi Siyasi Gelişmeler	35

1.Adalet Partisi İktidarı Dönemi	35
2.Siyasi Partilerdeki Değişim	37
3. Toplumsal Hareketler ve Kamplaşmalar	39
C. 12 Mart Muhtırası	42
1. Muhtıranın Verilişi	42
2. Muhtıra Sonrası Siyasi Gelişmeler	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHTIRA SÜRECİNDE TERCÜMAN GAZETESİ

A. 12 Mart ve Basın	49
B. 12 Mart Muhtırası ve Tercüman	54
1. Tercüman Gazetesi'nin Kuruluşu	54
2. Muhtıra Öncesi Durumla İlgili Yayınları	55
a) Ocak Ayındaki Gelişmeler	55
b) Şubat Ayındaki Gelişmeler	66
c) Mart Ayı Ayındaki Gelişmeler	76
3. Muhtıra Sonrası Durumla İlgili Yayınlar	84

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MUHTIRA SÜRECİNDE CUMHURİYET GAZETESİ

A.12 Mart Muhtırası Ve Cumhuriyet Gazetesi	91
1.Cumhuriyet Gazetesinin Kısa Tarihçesi	91
2.Muhtıra Öncesi Durumla İlgili Yayınlar	93
a) Ocak Ayındaki Gelişmeler	93
b) Şubat Ayındaki Gelişmeler	117
c) Mart Ayındaki Gelişmeler	128
3.12 Mart Muhtırası Sonrası Yayınlar	142

SONUÇ **188**

KAYNAKÇA **191**

KISALTMALAR TABLOSU

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e	Adı Geçen Eser
A.g.m	Adı Geçen Makale
A.g.y	Adı Geçen Yayın
AP	Adalet Partisi
Bkz	Bakınız
CGP	Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	Central Intelligence Agency(Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
Çev	Çeviren
Dev-Genç	Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP	Demokrat Parti
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
Haz	Hazırlayan
İTC	İttihat ve Terakki Cemiyeti
MKB	Milli Birlik Komitesi
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
MNP	Milli Nizam Partisi
M.Ö	Milattan Önce
MP	Millet Partisi
MTTB	Milli Türk Talebe Birliği
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
OYAK	Ordu Yardımlaşma Kurumu
S	Sayfa No
SBF	Siyasal Bilgiler Fakültesi

SKB	Silahlı Kuvvetler Birliği
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TGS	Türkiye Gazeteciler Sendikası
THKO	Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP-C	Türkiye Halk Kurtuluş Partisi - Cephesi
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TÖS	Türkiye Öğretmenler Sendikası
TRT	Radyo Televizyon Kurumu
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
Vb	Ve Benzeri
YTP	Yeni Türkiye Partisi

ÖNSÖZ

Türkiye’de basının oluşması ve dördüncü güç olarak yerini alması yakın tarihimizin konusudur. Çünkü Türkiye’de matbaanın kullanılmaya başlaması ve gazeteciliğin ortaya çıkışı oldukça yenidir. Buna rağmen, gazetecilik hızla gelişmiştir. Basının kamuoyu oluşturma ve toplumu etkileme gücü çok cezbedici olmuş, gerek yönetim erki gerekse fikirlerini hayata geçirme arzusu duyan aydınlar basının bu çekimini kullanmaya çalışmışlardır. *Tarafsız basın* sözü hiç şüphesiz *ütöpic* bir söylemdir. Zira, gazeteler gerek yer verdikleri haberler ve bunları veriş tarzları gerekse, yazarlarının görüşlerini ifadelerinden ötürü taraftır.

Türk siyasi hayatında basın yeni olmasına karşın asker ve siyaset ilişkisi ise Türk Tarihi kadar eskidir. Türk siyasetinin vazgeçilmez baş aktörü olarak ordu - asker- her dönemde etkili olmuştur. Bu nedenle tez konusunda 12 Mart Muhtırası yer alınca, Türk tarihindeki ordu-siyaset ilişkisini incelemek bir zorunluluk olmuştur. Tezimin giriş bölümünde genel olarak ordu – siyaset ilişkisi ve Osmanlı İmparatorluğu’ndaki durum verilmiştir.

Yine tezimin birinci bölümünde de Atatürk – İnönü ve Demokrat Parti dönemlerindeki, ordu siyaset ilişkileri çerçevesinde, önemli olaylara yer verilmiştir.

Tezimin ikinci bölümü ise 27 Mayıs İhtilali’nden başlayarak 12 Mart sürecine giden önemli gelişmeler ile Muhtıra ve ara rejim dönemlerinin önemli siyasi gelişmeleri incelenmiştir.

Araştırmamın ana gövdesini oluşturan üçüncü bölüm ise; “Türk Basınında 12 Mart Olayı” adını taşımasına rağmen sadece iki ayrı gazetenin haberleri bulunmaktadır. Çünkü 12 Mart muhtırası sürecinde Türk Basını’nı konu alan araştırmamda müdahaleye giden süreç bir sağ eğilimli gazete (Tercüman), bir de sol eğilimli gazetenin (Cumhuriyet) haberleri üzerinde verilmiştir. Ayrıca tezin konusunu sınırlamak ve konuyu bir bütün olarak göz önüne serebilmek için araştırmaya konu olan dönem Ocak-Şubat-Mart 1971 tarihleri olarak belirlenmiş ve bu dönemdeki gazete arşivi incelenmiştir. Dönemin diğere gazeteleri ise bu kapsam dışında bırakılmıştır.

Üçüncü bölümde önce, 12 Mart Muhtırası sonrası basındaki gelişmeler ve muhtıranın basına etkileri verildi. Sonra Tercüman Gazetesinin kısa bir tarihçesi anlatıldı. Akabinde, 1971 yılının Ocak-Şubat-Mart aylarındaki Tercüman Gazetesinin birinci sayfa haberleri verildi. Bu bölümde gazetenin yazarlarının bazı yazıları da, gazetenin siyasi duruşunu gösterebilmek için alıntlandı. Daha sonra ise Cumhuriyet Gazetesi de yine bu bölümde ayrı bir başlıkla kısa tarihçesi, birinci sayfa haberleri, yazarlarının düşünceleri ile muhtıra öncesi ve sonrası olarak değerlendirildi.

Sonuç bölümünde ise; Tercüman ve Cumhuriyet gazetelerinin 12 Mart Muhtırası'na yaklaşımları arasındaki farklar ortaya konulmuştur.

Tezimin araştırmasında 1971 yılı Ocak-Şubat-Mart aylarına ait Tercüman ve Cumhuriyet gazetelerinin arşivi taranmış, 12 Mart muhtıra sürecine ilişkin kitaplar incelenmiştir. Dönemin önde gelen isimlerinin anıları da araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Dönemle ilgili tezlere (izin verildiği ölçüde) ve internet kaynaklarına da başvurulmuştur.

Bu tezi hazırlama ve yazma sürecinde şüphesiz birçok kişinin katkısı oldu. Öncelikle pozitif yaklaşımı, olumlu teşviki, yönlendirmesi, desteği ve sabrı ile bu çalışmayı tamamlamamdaki en etkili olan kişiye, tez danışmanım Öğ. Gör. Dr. Mehmet Emin Elmacı'ya katkılarından dolayı çok teşekkür ederim. Tezimi bitirmem için çokça cesaretlendirip destek oldukları için aileme, tezimi tamamlamama yardımcı olmak için işlerimi kolaylaştıran ve her zaman içtenlikle yardımcı olan başta okul müdürüm Bahattin Eryılmaz olmak üzere tüm mesai arkadaşlarıma, yardımları ilgisi ve dostluğu ile yanımda olan arkadaşım Dilek Sarı'ya, İzmir Mili Kütüphane ile İl Halk Kütüphanesi çalışanlarına teşekkürlerimi ve minnettarlığımı sunuyorum.

I. GİRİŞ

Bir devletin; belirli kurallarla, yasalarla düzenlenmiş, görev tanımı yapılmış silahlı güçlerinin tamamına “*ordu*” diyoruz.

Devletler tarihte oluşmaya başladıkları andan itibaren kendi varlıklarını koruyacak, egemenlik alanlarını genişletecek, kendilerine güç, kudret, ihtişam verecek güçlü ordulara ihtiyaç duymuşlardır. Bir devletin bekası, zenginliği ordusunun gücüyle orantılıdır. Bu olgu geçmişte de böyle idi. Bugün de böyle olduğu vakidir.

Ordu yapı olarak hiyerarşiktir. Sıkı bir ast-üst kuralları düzeneğine sahiptir. Ordu-asker-denilince aklımıza düzen ve disiplin sözcüklerinin gelmesinde bu hiyerarşik yapının rolü büyüktür.

Huntington’a göre; sivil-asker ilişkileri ulusal güvenlik politikasının bir vechesidir. Ulusal güvenlik politikasının amacı bir ulusun toplumsal, iktisadi ve siyasi kurumların güvenliğini diğer bir bağımsız devletten kaynaklanan tehditlere karşı arttırmaktır. Huntington, devletlerin güvenlik politikasını üç bölümde sınıflandırmıştır.

Askeri güvenlik politikası: Bir ulusun kurumsal ve toprak sınırları dışında faaliyet gösteren herhangi bir silahlı kuvvetlerin söz konusu ulusu yok etme veya zayıflatma çabalarını asgari düzeye indirmek için tasarlanan faaliyetler programıdır.

İç güvenlik politikası: Yıkıcı tehditte –yani devleti kurumsal ve toprak sınırları içinde faaliyet gösteren güçlerle zayıflatma veya yok etme tehdidiyle – mücadele eder.

Durumsal güvenlik politikası: Devletin göreceli gücünü azaltma eğilimi gösteren, uzun vadeli toplumsal, iktisadi, demografik ve siyasi koşulların yol açtığı aşınma tehdidiyle ilgilidir.

Sivil-asker ilişkileri askeri güvenlik politikasının ana kurumsal parçasıdır.¹ Huntington askerin devlete karşı olan sorumluluklarını üç bölüme ayırır. Bunların ilki temsili işlevdir ve askeri güvenliğe ilişkin taleplerin devlet mekanizmasında temsilini ifade eder. Askerler, diğer güçlerin kabiliyetleri ile ilgili bilgiler ışığında, askeri güvenliğin asgari düzeyde sağlanması açısından gerekli gördüğü hususlar

---

¹ Samuel P.HUNTINGTON: Asker ve Devlet, İstanbul 2006, s.3

hakkında devlet yetkilerine bilgi vermelidirler. Askerin ikinci sorumluluğu, danışmanlık işlevidir ve devletin alternatif hareket tarzlarının sonuçlarının askeri açıdan incelenip, bu konuda devlet yetkilerine rapor sunulmasını ifade eder. Askerin devlete karşı üçüncü ve son sorumluluğu, yürütme işlevidir ve kendi askeri kanaatinin tam aksi yönünde olsa dahi, devletin askeri güvenliğini ilgilendiren kararların uygulanmasını ifade eder. Devlet adamı hedefi belirler ve askerlere bu hedefe erişmesi sürecinde kullanacakları kaynakları tahsis eder. Bundan sonra beklenen, askerlerin ellerinden gelen en iyi şekilde bu hedefe ulaşmaları için mücadele etmeleri olacaktır.²

Tarihe baktığımızda ilk çağdan itibaren ordunun yönetimde başat güç olduğunu görürüz. Hükümdarlar aynı zamanda birer komutan vasfını taşımaktadır. Hangi devlete bakarsak bakalım, bu olguyla karşılaşırız. Asur, Babil, Hitit, Mısır, Hun, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı Devletleri askeri özellikler taşımaktadır ve hükümdarları da ordulara fiilen komutanlık yapmışlardır.

Olaya dinsel açıdan baktığımızda da durum çok değişmemektedir. Yahudilerin Kral Peygamber olarak kabul ettikleri Hz. Davut ile Hz. Süleyman yönetimleri altındaki ordularının, komutanlığını fiilen yapmışlardır. Aynı durum İslam peygamberi Hz. Muhammed için de geçerlidir.

Tarihteki asker-kral geleneği uzun bir müddet devam etmiştir. Bu gelenek – biraz zorunluluktan da kaynaklansa-ülkeyi sevk ve idare edebilmek için askere hâkim olmanın gereğini ortaya koymaktadır. Günümüzde ancak demokrasisi çok çok gelişmiş, gelenekselleşmiş ülkelerin yönetiminde ordu arka planda kalmıştır. Bunun dışında kalan ülkelerde –Türkiye dâhil- ordunun siyaset üzerindeki etkisi hala sürmektedir.

Peki, neden askerler, siyaset üzerinde bu kadar etkili olmaktadır? Bu soruya cevap aradığımızda şu tespitlere ulaşırız.

Ordu tanımından da anlaşılacağı üzere silahlı bir güçtür. Kuvvet kullanarak yönetimde etkili olabilme erkine sahiptirler.

---

² Huntington : a.g. e s.77-78.

Askerler yaşayışları ile genelde toplumun diğer kesiminden ayrılırlar. Ayrı ve elit bir zümre oluştururlar. Kendilerini toplumun önemli bir bölümünden üstün görürler. Dolayısıyla da yönetimde hakları olduğunu varsayarlar.

Eğitim olarak da toplumun önemli bir bölümünden ayrılırlar. Özellikle komuta kademesini oluşturan subaylar, dönemin yönetsel ve siyasal olaylarına farklı bakarlar ve kendi düzen anlayışlarına göre bir yönetim oluşturmak isterler.

Bu ve benzeri nedenlerle askerler, içinde buldukları hiyerarşik düzen içinde emir-komuta zinciri ile sivil idareye, müdahalede bulunurlar. 12 Eylül 1980 askeri darbesi gibi. Bu olay her zaman ordunun toplu olarak yönetimi ele geçirmesi şeklinde olmaz. Bazen çok zeki, ihtirash, idealleri olan başarılı bir komutan ülkesinin liderliğini üstlenir. Dünya tarihi bunun sayısız örnekleri ile doludur. Devlet kurucuları arasında da doğal olarak birçok komutan bulunmaktadır. İlk olarak, devletimizin kurucusu olan, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü belirtmek gerekir. Hepimizin bildiği üzere kendisi bir Osmanlı Paşası (General) dır. ABD'nin kurucusu olan George Washington ile İtalya'nın kurucusu Garibaldi de bunlara örnek verilebilir. Asker/komutan liderler yalnız kurucu olarak değil daha sonraki dönemlerde de ülkelerin yönetimini üstlenmişlerdir. Bunlar arasında:

Fransa'da: Charles De Gaulle

İtalya'da: Mussoloni

Mısır'da: Nasır

ABD 'de: Eisenhower ... gibi liderler sayılabilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde ise askeri liderlerin sayısı çok daha fazladır. Türkiye'nin ilk yedi cumhurbaşkanından altısı asker kökenlidir. Bunun yanı sıra asker kökenli birçok başbakan ve bakanımız da tarihteki yerini almış bulunmaktadır.

Peki, neden Türkiye'de siyaset alanında askerler neden bu kadar etkin oluyor? Bunu bilmek için Türk tarihini kısaca incelemek gerekmektedir.

Türklerde Ordu-Millet anlayışı çerçevesinde eli silah tutan her erkek asker sayılmıştır. Bugünkü Türk Kara Kuvvetlerinin kuruluşunu Büyük Hun İmparatoru Mete Han dönemine dayandırması bunun en bariz örneğidir. Göçebe Türk boyları yaşam koşulları gereği sık sık savaşmak zorunda kaldıklarından Türklerde askerlik gelişmeye başlamıştır.

Bozdemir'e göre "Türklerin İ.Ö. 3000'lere kadar uzanan tarihi boyunca kesintisiz olarak gözlenebilen kurumlardan başlıcası askeri örgütlerdir. O kadar ki, savaştan doğmuş, sürekli mücadeleyi uğraş edinmiş ve sonsuz bir yayılma güdüsüyle hareket eden ilk Türk toplumları ordularından zor ayırt edilebilirler. Çünkü toplumsal gelişmenin başlangıcında herkes asker sayılır. Savaşla yaşam gibi toplumla ordu iç içedir..."

İlk olarak, kalıcı bir şekilde Anadolu'da toprağa bağlanan Türkler, daha sonra Osmanlı düzeninin temelini oluşturacak olan bir insan-toprak ilişkisini başlatmışlardır. Adına "ikta" denen bu kurum önceleri toprak bağı olmayan "yurtsuz" savaşçıları kahramanlık, yiğitlik, başarı v.b ölçütlere göre toprağa bağlamaya yöneltecektir. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi aynı zamanda yeni bir dini benimsemeleriyle de eş zamanlıdır. İslamlaşma ve yerleşiklik askeri ve siyasi sonuçlarını en uygun biçimiyle Osmanlı devletinde gösterecektir.³

Bu dönemde ordunun siyaset ile olan ilişkileri henüz tam anlamıyla kurumsallaşmamış olmakla birlikte, kurumsallaşmanın tohumları bu dönemde atılmıştır.

Sürekli fetih peşinde koşan ve savaş durumu yaşayan bir devlette / toplumda devlet olgunlaşmamış bütün kurumları ile siyasetin içindedir. Bu kurumların arasında da ordu etkin bir şekilde siyasi belirleyici kurum olarak ortaya çıkmaktadır. Osman, Orhan ve Murat dönemlerinde iktidar üzerindeki fiili güçler Ahilik Örgütü, uç beyleri ve bir ölçüde hükümdardır.⁴

Bozdemir'e göre ise; Osmanlı askeri kurumu imparatorluğun sosyo-ekonomik yapısına uygun özellikler gösteren son derece özgün bir örgüttür. Daha doğrusu, Osmanlılarda bir değil, birkaç askeri örgütten söz etmek doğru olur. İlk olarak İmparatorluğun sürekli yayılmasının sağlayan "Uç" birlikleri vardı. Asya savaşçısı geleneğinden gelen bu öncü ordular, fethettikleri topraklardan ya da el koydukları ganimetten bir bölümü ile ödüllendirilir. Böylece devletin sınırları her yönde genişletilmiş olur.

---

³ Mevlüt Bozdemir; "Ordu-Siyaset İlişkileri " Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi C.10 s. 2648. İst.

⁴ Ümit Özdağ; Ordu_Siyaset İlişkisi, Ankara, 1991, s.16

Asıl Osmanlı askeri örgütü ise ana çizgileriyle birbirine karşıt denecek kadar farklı yapıda ve biri İstanbul'da diğeri taşrada bulunan iki ordudan oluşur. Birincisi doğrudan doğruya tarımsal üretimle bütünleşmiş “*Tımarlı Sipahiler*”, diğeri de padişahın özel ordusu diyebileceğimiz “*Yeniçeriler*”dir. Bildiğimiz gibi Tımarlı Sipahiler İmparatorluğun Türk-İslam unsurlarından oluşturulmuştur. Barış zamanında toprak işleriyle ilgilenirler. Toprağın vergilendirmesi, işlenmesinde önemli rol alırlar. Kendilerine verilen toprak gelirlerinin bir bölümü ile de devlet için asker yetiştirip, beslerler. Savaş zamanı ise orduya katılırlar. Yeniçeriler ise devletin gayri Müslim unsurlarından oluşturulmuştur. Küçük yaşta alınan bu kişiler Türk-İslam geleneklerine göre yetiştirildikten sonra orduya alınırlar. Osmanlı'nın “*Merkez Ordusu*”nu oluştururlar. Bu ordunun diğeri adı da “Padişaha bağlı olmalarından dolayı” “*Kapıkulu*”dur.⁵

Özdağ'a göre; bu ordunun Hristiyan-devşirmelerden kurulmuş olmasından yerli halkı ayaklandırmayacak olmaları da önemli rol oynamıştır... Beylik-Devlet döneminde ordu-siyaset ilişkilerinin temel niteliği sürekli savaş halinde bulunan bir ordunun asli gücünün feodal ayrılmalara sebep olmaması için merkezi-devşirme bir ordu ile kontrol altına alınmasıdır. Devlet yönetimine köksüz devşirme devlet adamlarının ortak edilerek, güçlü bir karşı hanedanın gelişmesine imkân vermemek olmuştur.

Burada göze çarpan bir nokta da devlet ile ordu arasındaki alışkanlıktan-iç içelikten dolayı konunun iktidar meselesi çerçevesinde ele alınmasının an akılcı yaklaşım olarak belirmesidir.⁶

Fatih döneminde merkezi bir yapıya kavuşturulmak istenen devlette, nüfuzlu ailelerin varlığına izin verilmemiş ve Çandarlı Vezir Ailesi tasfiye edilmiştir.

Bu dönemde kapıkulları arasından seçilen ve yetiştirilen kimseler vezirlik ve veziriazamlık makamlarına getirilmişlerdir. Böylece, Padişahın mutlak idaresi sağlanmış oluyordu. Bu dönemde, Türk kökenli kişiler devlet yönetiminden uzaklaştırılmışlardır.

Özdağ, bu durumu şöyle anlatmaktadır: “Dirlik sistemini mülk ve vakıf arazileri aleyhine genişleten II. Mehmet padişah olarak 1451'de ikinci kez Osmanlı tahtına geçtiği zaman, tohumları babası zamanında atılmış olan iktidar savaşı daha

⁵ Bozdemir: a.g.m s.2648.

⁶ Özdağ; a.g.e. s.19

şiddetli bir biçimde ortaya çıktı.⁷ Kavga gazadan yana merkezi iktidar ile istikrarı savunan güçlü Türk aileleri özellikle Çandarlılar ve devşirme aristokrasisi arasındaydı. II. Mehmet bu kavgada devşirme kökenli devlet adamlarının desteğini almıştır... İstanbul'un fethinin sağladığı prestij sayesinde II. Mehmet iktidar kavgasını kazanabilmiş ve Çandarlı ailesini tasfiye etmiştir.⁸

İkinci Mehmet'in ölümü ile Cem ve II. Beyazıt arasında çıkan taht kavgasında yeniçeri/devşirme aristokrasisi ile tımarlı sipahi/Türk aristokrasisi, boyutları iç savaşa ulaşan bir iktidar mücadelesine girmişlerdir. Yeniçeri/devşirme aristokrasisinin desteği ile bu savaştan galip çıkan II. Beyazıt'dan, yeniçeri/devşirme aristokrasisi; "kul cinsinden olmayanların" iktidara getirilmeyeceğine dair söz isteyecek kadar güçlü olduğunu ortaya koymuştur. Yeniçeri/devşirme aristokrasisi ilk defa tımarlı sipahi/Türk aristokrasisine rağmen padişah belirleyecek güce erişmiştir.

Bu gücün II. Beyazıt zamanında daha da arttığını tespit ediyoruz. Henüz meşru sultan tahtta iken, sultandan desteğini çekerek Şehzade Selim'in(Yavuz) iktidara gelmesini isteyen yeniçeriler, Rumeli uç beylerinin desteğiyle ilk defa devlet yöneticilerinden bağımsız bir güç olarak meşru hükümdarı tahttan uzaklaştıracak, Selim'in tahta çıkmasını sağlayacaktır.⁹ Böylece, Osmanlılarda ordu yönetiminde belirleyici bir güç haline gelmiştir.

Yeniçeriler iktidara ortak oldukları oranda devlet içindeki statüleri de yükselmiş, önemli imtiyazlar edinmişlerdir. 16.yüzyılın son çeyreğinden itibaren tımarlı sipahiler azalmış, yeniçeriler çoğalmıştır. Tımarlı sipahilerin zayıflamaya başlaması, iktidar ilişkilerine yeniçerilerin rakipsizleşmesi olarak yansımıştır.¹⁰

Çağdaşlarına göre yüksek askeri yeteneğini üç ana kıtadaki geniş toprak kazanımlarıyla kanıtlayan Osmanlı Ordusu, zamanla üstünlüğünü kaybedecektir.¹¹

Gerileme Devrinde ordu-siyaset ilişkilerinin temel özelliği, sayısı artan ve gittikçe yozlaşan yeniçerilerin kendilerini dengeleyecek fiili bir güç olmadığı bir ortamda ulema ve /veya saray içindeki partilerle işbirliği yaparak iktidarı belirleyici en etkili güç olmuşlardır.

---

⁷ Özdağ, a.g.e. s.20

⁸ Taner Timur; Osmanlı Toplumsal Düzeni, Ankara 1994, s. 134-135

⁹ Özdağ ; a.g.e s. 20-21

¹⁰ Özdağ; a.g.e. s. 22-24

¹¹ Bozdemir; a.g.m s.2648

Yeniçerilerin ilk tahttan indirdikleri ve öldürdükleri padişah varlıklarını tehdit ettiğini anladıkları Genç Osman (1622) olmuştur. Bu da göstermektedir ki, yeniçeri ordusu 17.yüzyıldan itibaren padişahın kapıkulu/hassa ordusu olmaktan çıkmış, padişahları denetleyen ve kendi menfaatleri için çalışan bir güç haline gelmiştir... Yeniçeriler siyasal yaşamdaki güçlerini artırmak için ulema sınıfı ile de ittifaka girmişler ve eylemlerini onlardan aldıkları fetvalarla desteklemişlerdi. Yeni iktidar yapılanmasının doğal sonucu olarak padişahlar devlet yönetiminden uzak tutulmaya çalışmışlardır.¹²

Bundan sonraki süreçte de Osmanlı Padişahları birer birer değişik gerekçelerle tahttan indirilip öldürülmeye başlanmıştır. Önce akli dengesi tam olarak yerinde olamayan Sultan İbrahim saray, kapıkulu, ulema arasındaki ittifak sonucu tahtan indirilerek öldürüldü.¹³ Kapıkulları artık padişahları artık tahttan indirmeye alışmışlardı.1687’de IV. Mehmet’i de Avusturya karşısında bozguna uğrayarak geri çekilen ve İstanbul’a yürüyen kapıkulları tahttan indirmişlerdir.

Üçüncü Mehmet’ten beri padişahlar adeta İstanbul’dan, kapıkulu baskısından, mazul paşa ve siyasal entrikalardan kaçarcasına Edirne’ye yerleşir olmuşlardı. Bu durumdan rahatsızlık duyan yeniçeriler ulemanın da desteğiyle padişahı tahttan indirmişler ve Şeyhülislam Feyzullah Efendi’yi de öldürmüşlerdir. Bu olay tarihimizde *Edirne Vakası* olarak geçmiştir.(1703)

Yine Lale Devri’nin Padişahı olan III. Ahmet’te karşı yeniçerilerin başlattığı ayaklanma, bazı ulema ve yöneticilerin de katılması ile büyüdü. Patrona Halil ayaklanması (1730) olarak bilinen bu olay sonucu Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa öldürüldü. III. Ahmet tahttan indirildi. Lale devri sona erdi.¹⁴

Osmanlı ordusu Gerileme Dönemi’nde peş peşe yenilgiler almaya başlamıştır. Bu yenilgiler Osmanlılarda şok etkisi yapmıştır. Böylece, Batı’nın yükselişini savaş alanlarında anlayan devlet yetkilileri çözümü düşmanın silah teknolojisini öğrenmek ve orduyu yeniden düzenlemekte görmüşlerdir. Bu yüzden girişilen çeşitli reformlar

---

¹² Özdağ; a.g.e s.25-26

¹³ Metin Kunt; Türkiye Tarihi (1600-1908) Cilt:3, İstanbul 1995 s.32

¹⁴ Kunt; a.g.e. s.60-61

orduyla sınırlı tutulmak istenmiştir. Dolayısıyla köklü ve yapısal değişiklikler yerine yüzeysel ve parçalı önlemlerle yetinilmiştir.¹⁵

Bu dönemde tahta çıkan III. Selim düzelmez gördüğü yeniçeriler yerine Nizam-ı Cedit adını verdiği yeni bir ordu kurdu. Tarihimizde III. Selimin yaptığı yenilikler, Nizamı Cedit Hareketi olarak adlandırılmıştır. III. Selimin bu çabalarını kendi varlıkları için bir tehdit olarak algılayan yeniçeriler, ulema ve ayanın yanı sıra bir kısım Osmanlı yöneticisinin desteğini de alarak padişahı tahttan indirmişler ve yerine IV. Mustafa'yı tahta çıkarmışlardır

Üçüncü Selim'i yeniden tahta çıkarmak isteyen Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa kendisine bağlı birliklerle İstanbul'a gelmiş onun bu hareketi III. Selim'in öldürülmesine yol açmıştır. Tahtan indirilen IV. Mustafa'nın yerine padişah olan, II. Mahmut döneminde Vakayı Hayriye olarak bilinen olay gerçekleşmiş ve yeniçeri ordusu lağvedilmiştir. (1826)¹⁶

Yeniçeriliğin ortadan kaldırılması ile güçler dengesini kökten değiştirerek ordunun bağımsız baskı gücü/iktidar faktörü olmasını engelleyecek önlemler alınmaya başlamıştır. Bunun için:

Mülkiye ve askeriye rütbeleri birbirlerinden ayrılarak devlet yönetimi mülkiye sınıfına verilmiştir.

Eyalet ve il yönetimi de sivillere devredilmiş, mülki amir protokolde önde gelmeye başlamıştır.

İlmiye sınıfının da yetkileri daraltılarak devlet içindeki ağırlıklarına son verildi.

Yurtdışından gelen uzmanlar gözetiminde yeni ordunun subay kadrosu yetiştirilmeye başlandı.

İktidarın büyük ölçüde mülkiye sınıfının eline geçmiş olması, dış güçlerin müdahaleleri, ordunun depolitize oluşu gibi faktörler isyan ile padişahı tahtta indirecek bağımsız güçlerin varlığına son vermişti. Bundan dolayı padişaha (padişahlara) karşı girişilen mücadeleler gizli örgütler tarafından yönlendirilmeye başlanmıştı.¹⁷

---

¹⁵ Bozdemir; a.g.e sf. 2649

¹⁶ Sina Akşin,; Türkiye Tarihi (1600-1908) Cilt:3,s.77-122

¹⁷ Özdağ; a.g.e. s. 34

1859'da 'Kuleli Olayı' ortaya çıktı. Islahat Fermanı'na tepki gösteren grupların temsilcisi sayılan Süleymaniyeli Şeyh Ahmet, Ferik Çerkez Hüseyin Daim Paşa ile birlikte gizli bir örgüt kurdu. Bunların amacı Abdülmecit'i ve bazı devlet adamlarını "Şeriat" adına öldürmektir.¹⁸ Kendilerine 'Fedailer Cemiyeti' diyen bu cemiyet bazı orta ve alt rütbeli subayları da kapsayan 40-50 civarında üyeye sahip görünüyordu. Komplo açığa çıkarıldı ve komplocular tutuklandı. Mensupları da Kuleli'ye hapsedildiler.

1876'da Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumda rahatsızlık duyan bir grup Padişah Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi gerektiğine karar verdi. Üyeleri arasında Serasker Hüseyin Avni Paşa, Mithat Paşa, donanma kumandanı Arif Paşa ve Harp Okulu komutanı Süleyman Paşa'nın da bulunduğu grup karadan ve denizden Dolmabahçe Sarayı'nı kuşatarak, Abdülaziz'i tahttan indirdiler, yerine V. Murat'ı tahta çıkardılar. V. Murat daha sonra akli dengesinin yerinde olmadığı gerekçesiyle tahttan indirilmiş, yerine II. Abdülhamit tahta geçmiştir.

İkinci Abdülhamit 23 Aralık 1876'da Meşrutiyet'i ilan etti. Meclis-i Mebusan'ın açılması ve Kanuni Esasi'nin ilanı Osmanlı tarihinde yeni bir dönemi başlattı.

İkinci Abdülhamit, 1877'de patlak veren Osmanlı-Rus Savaşı'nı bahane ederek Şubat 1878'de parlamentoyu süresiz tatil etti. Anayasacılığın önde gelen savunucuları ya sürgün edildiği ya da ordudan uzaklaştırıldığı için anayasayı kurtarabilecek hiçbir kuvvet yoktu. Teoride anayasa hala yürürlükteydi, fakat pratikte Abdülhamit sonraki 30 yıl boyunca mutlak bir hükümdar gibi devleti yönetti.¹⁹

İkinci Abdülhamit tahtını güvene almak için 3 şey yaptı. İlk olarak Abdülaziz'in katlinden sorumlu tuttuğu Mithat Paşa'yı ortadan kaldırttı. İkinci olarak V. Murat'ı hedef seçti. Akli dengesi yerinde olmadığı gerekçesiyle tahttan indirilen Sultan Murat'ın akıllanma olasılığı onu tahtın meşru hak sahibi yapardı. Bu duruma karşı II. Abdülhamit, amcası Abdülaziz'in öldürtülmesinde azmettirici olan kişilerin idamını gerekli gösteren bir fetva aldı. Böylece gerek duyduğunda V. Murat'a karşı

---

¹⁸ Akşin; a.g.e. s. 135

¹⁹ William Hale; Türkiye'de Ordu ve Siyaset, İstanbul, 1996 s. 33-38

siyaseten katle varabilecek yaptırımlar uygulayabilirdi. Üçüncü olarak yaptığı şey ise; ordu ve donanmayı iktidarına zararlı olmamaları için, denetim altına almak oldu. Bunun için Abdülaziz'i tahttan indiren kumandanların her biri bir köşeye savruldu... Harp Okulu mezunlarının 'çıraklıktan' yani alaydan yetişme subaylara göre kendisine daha az bağlı olduklarını dikkate alarak, onları İstanbul dışındaki ordulara atamaya dikkat etti. Ordulara birbirleriyle geçinemeyecek kumandanlar atadı ve meslektaşlarıyla geçimsiz olmak, hatta belki onlar aleyhinde jurnal vermek bir çeşit sadakat göstergesi sayıldı.²⁰

Sultan Abdülhamid'in İstibdat yönetimine karşı ilk fiili ayaklanma, Ali Suavi'nin başarısızlıkla sonuçlanan "Çırağan Sarayı Vakası"dır. Suavi'nin aceleciliği meselede ilgili bulunan askeri birliklerin katılımına zaman bırakmamış; girişimin başarısızlığa uğramasına neden olmuştur.

Bu yönde teşebbüste bulunan ve bu girişimi akim kalan diğer örgüt Kleanti İskalyeri-Aziz Bey Komitesi'dir.²¹

İkinci Abdülhamit'in askerler için kullandığı bir diğer taktik, askeri kumandanların elinden yetkiyi alıp "Yıldız"ı, askeri politika "harekât ve eğitim" ve personel merkezi haline getirmek oldu. Öte yandan, dış ilişkilerde mümkün olduğu kadar sorunların diplomasiyle asker ve silaha müracaat etmeksizin çözümü yoluna gidildi... Subay yetiştirme merkezleri sıkı bir denetime tabi tutuldu.²²

İkinci Abdülhamit'e karşı muhalefet, askeri okul öğrencileri ve mezunları arasında doğdu ve sonunda Genç Türk Devrimi (Jön-Türk) ile sonuçlandı. 1889'da Müslüman bir Arnavut olan İbrahim Temo önderliğinde dört askeri tıp öğrencisi, sonradan 'İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) olarak anılan 'Osmanlı İttihat Cemiyeti'ni kurdu. Amaçları, Abdülhamit'in yerine kardeşlerinden birini geçirecek anayasacılığın restorasyonunu sağlamaktı. 1896'da bir darbe planlamışlardı. Ancak bu girişim uygulanamadan kaldı. İhbar sonucu komplocular tutuklanıp, sürgün edildiler.²³

Buna rağmen İTC hızla örgütlendi. Subaylar arasında da yayıldı. Cemiyetin merkezi Selanik idi.

---

²⁰ Akşin; a.g.e. s. 166-168

²¹ Ahmet Bedevi Kuran; İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler, İstanbul 2000 s. 31-36

²² Şerif Mardin; Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895-1908), İstanbul 1994 s. 67-68

²³ Hale; a.g.e. s. 38

3 Temmuz 1908'de Resne'de Kolağası Niyazi Bey 200 asker ve 200 sivilden oluşan kalabalık bir grupla dağa çıktı.²⁴ Niyazi örneğini, tepeleri tutan Enver, aralarında olmak üzere diğer subaylar da izledi. 3 Temmuz 1908'de yayımladıkları manifesto, amaçlarının hükümeti 1876 Anayasası'na dönmeye zorlamak olduğunu açıklıyordu. II. Abdülhamit'in fiilen teslimi İstanbul ve diğer kentlerde sevinçle karşılandı.²⁵ II. Meşrutiyet'in ilanı ile Osmanlı Devleti'nde kritik bir son devre başlamıştır.

1908 devrimini fiilen tek başına gerçekleştiren ve sonraki yıllarda da Türkiye'nin siyasi talihinin nihai yargııcı olacağı anlaşılan ordu da fikir akımlarından kaynaklanan bölünmeler yansımaları buluyordu. Ordu içindeki eğilimler: *Muhafazakâr, İttihatçı, Liberal ve Tarafsız* olarak, kabaca dörde ayrılabilirdi.

Devrimi gerçekleştiren genç subaylar yönetimde resmen görev almadılar ve arka planda kalmayı tercih ettiler. Bu arada Osmanlı Devleti'nin parçalanma süreci hızla devam ediyordu.

Meclis-i Mebusan seçimlerini (1908) İttihatçılar ve yandaşları kazandı... Yeni rejime karşı beklenen tepki 31 Mart'ta (13 Nisan) 1909'da patlak verdi.²⁶ II. Abdülhamit'e bağlı Avcı taburlarının, yeni rejime karşı ayaklanması ve padişahın ayaklanmayı desteklemesi üzerine, Edirne'den hareket eden İttihatçı Hareket Ordusu 25.04.1909'da Mahmut Şevket Paşa'nın komutasında İstanbul'a girerek isyanı tam anlamıyla bastırılmış ve şehirde sıkıyönetim ilan edilmiştir.²⁷ II. Abdülhamit tahttan indirilmiştir. Bu olaydan sonra İ.T.C. yönetiminde daha etkili olmuştur. 1913 Babiâli Baskını ile 1918'e kadar süren dönemde artık Osmanlı Devleti İTC tarafından yönetilecektir.²⁸

Özdağ'a göre; İttihad ve Terakki sivil ve asker aydınların ortaklaşa yönettikleri bir cemiyet/fırkadır.²⁹ Akşin ise, subayların cemiyet/fırka içinde ağırlıklarının sanıldığı kadar ağır olmadığını, sivil ve askerlerin fırka yaşadığı sürece eşit ağırlıkta olduğunu öne sürmektedir. Burada gözden kaçırılmaması gereken nokta, fırkanın dayandığı esas güçtür. Bu güç de, her ne kadar fırka örgütünü,

---

²⁴ Akşin; a.g.e . s. 183

²⁵ Hale; a.g.e. s. 41-42

²⁶ Hale; a.g.e. s. 43-44

²⁷ Mete Tunçay; Türkiye Tarihi Cilt:4(1908-1980) İstanbul,1995 s.35-36

²⁸ Hale;a.g.e s.61

²⁹ Özdağ ; a.g.e. s.43

genişletmiş ve sivil unsurlarla g¼c¼n¼ pekiştirmişse de, “ordu” olmuştur. Nitekim İttihat ve Terakki ekol¼nden yetişmiş Mustafa Kemal gerek Kurtuluş Savaşı sırasında, gerek kurtuluştan sonra orduya h¼kim olunca, hem İttihatçı muhalefet, hem de diğer muhalif gruplara iktidar yolu kapanmıştır. İttihat ve Terakki’nin ileri gelen liderleri dışındaki İttihatçılar, orduyu elinde tutan Mustafa Kemal’e itaat etmek zorunluluğu ile karşı karşıya kalmışlardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ORDU SİYASET İLİŞKİSİ

A. Atatürk Döneminde Ordu Siyaset İlişkileri

1. Milli Mücadele Dönemi

1918’de Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü, Türklerin modern tarihlerinin, *Kahramanlık Çağı* olarak baktıkları bir dönemi müjdeliyordu. Dışarıdan bakıldığında Türk devleti ölmüş gibi olmalı. Orduları dağılmış gibiydi; ekonomisi virana dönmüştü. Büyük savaş sırasında İtilaf güçleri, İmparatorluğun toprakları üzerine birbirlerine ileri tarihli çekler yazmışlardır. Zaferin hak edilen ödülü olarak gördüklerini ele geçirmeye kararlıydılar ve Türk topraklarını şu andakinin yaklaşık üçte birine indirecek ayrıntılı bir bölüşüm şeması hazırladılar.

Müttefikleri tahmin edemediği şey, sağlam bir desteğe ve becerikli bir yönetime sahip olup, planlarını alt üst eden Türk ulusal hareketinin ortaya çıkışıydı. Anadolu’ya çıkan Yunan ordusu tamamen yenildi; diğer işgal kuvvetleri tamamen geri çekildi. Süreç içinde, Türk ulusu kendine geldi ve yeni bir siyasi yönetime girdi.

Ulusal direniş bir tek adamın işi değildi; fakat nihayetinde bir tek birey tarafından yönetildi ve esinlendi. Mustafa Kemal, Birinci Dünya Savaşı’ndan ünü güçlenmiş olarak çıkan birkaç Türk generalinden biriydi.1915’te Çanakkale savunmasındaki rolü kendisine zaten ulusal bir ün kazandırmıştı. Atatürk 1919-1922 direniş-Kurtuluş- savaşı sırasında askeri muharebeyi yönetti; sonra ülkesinin siyasi ve kültürel kurumlarını yeniden inşa etti. Saltanat ve devletin İslam’la resmi ilişkileri kaldırıldı. Türkiye laik ve sonunda da demokratik bir Cumhuriyet oldu.³⁰ Özdağ’a göre; 1923-1938 dönemini “askersiz militarizm” dönemi olarak niteleyebiliriz. Çünkü bu dönemde Türk Silahlı Kuvvetleri siyasete siyasal iktidardan bağımsız olarak değil, siyasal iktidarın emrinde siyasal yaşama müdahale etmiştir. Ve bu dönemde devrimci siyaset özde askeri araçlarla sürdürülen bir savaş olarak belirir ve siyasal elit de savaşçılardan oluşmaktadır. Bu dönemin ordusu taraf olan ve Kemalist elit adına muhalefeti susturan bir ordudur.

---

³⁰ Bozdemir ; a.g.m. s. 2652

1923-1938 döneminin ilk aşaması olan 1923-1927 yılları arasında ordu, siyasetin içinde Kemalist siyasal elit ile muhalefet siyasal elitlerin kendi taraflarına çekmek için üzerinde siyasi oyunlar oynanan Kemalist devrimin destekleyici gücü olan bir örgüttür.³¹

Cumhuriyetin kuruluşu sırasında asker-in ordunun- yerini Bozdemir, şöyle örnelemektedir: İlk Meclis'in altıda biri subaylardan oluşmaktadır. İkinci Meclis'te ise, bütün ordu ve kolordu komutanları milletvekilidir.

Ayrıca Savunma, Bayındırlık, Ulaştırma ve İçişleri bakanlıklarının asker olması bir gelenektir. Genelkurmay başkanı 1924 Mart'ına kadar hükümette bir bakan gibi yer almıştır. Tümüyle sivil hükümet, demokrasi, arifesinde, ancak,1948'de kurulabilecektir. Devletin başı ise bir istisna dışında hep asker olagelmıştır. Bu örnekler ordunun savaşta ve barışta üstlendiği görevlerle birlikte düşünüldüğünde, asker-in kendilerini "cumhuriyetin sahibi, ülkenin sorumlusu olarak görmeleri anlaşılabilir."³²

2. Cumhuriyetin İlanı

Atatürk döneminde onun kurduğu hâkimiyete karşın en ciddi meydan okuma İTC liderlerinden veya Çerkez Ethem gibilerinden değil, Ankara'daki siyasi ve askeri elitin saflarından geldi. Muhalefet başlangıçlarında Atatürk'ün en yakın arkadaşlarını da kapsıyor ve çeşitli hoşnutsuzluklardan kaynaklanıyordu. Muhalefet, Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra Türkiye'nin, Batı çizgisinde çok partili bir demokrasi olacağını sandılar. İkincisi; ruhsal ya da entelektüel açıdan saltanatın ve halifeliğin kaldırılmasını ya da bunun ima ettiği İslami geçişle sert kâbusu, kabul etmeye isteksiz olanlar vardı. Son olarak Atatürk'ün kişisel hâkimiyetinin kurulmasından endişe eden ya da bundan rahatsızlık duyan arkadaşları (özellikle ordu içindekiler) arasında kaçınılmaz rekabet vardı.³³

---

³¹ Hale; a.g.e s.68

³² Hale; a.g.e s.68-69

³³ Cemil Koçak;Türkiye Tarihi Cilt4,Cem Yayınları(Editör)

Mayıs 1921'de Atatürk, Meclis'te Müdafaa-i Hukuk grubunu kurduğunda, milletvekilleri arasında bir tür örgütlü destek yaratmaya çalıştı. Ne var ki, 1922'de meclis üyeleri Atatürk'ü destekleyenler ve ona karşı olanları temsil eden Birinci ve İkinci Grup olarak bilinen iki kısma bölündü. Sayı bakımından Birinci Grup, İkinci Gruptan fazlaydı (118'e karşı 197); fakat İkinci Grup örgütlü bir muhalefet kuruluşu gibi hareket ediyordu.³⁴ Mustafa Kemal Paşa Aralık 1922'de Halk Fırkası adı altında yeni bir parti kuracağını açıkladı.³⁵ Nisan 1923'te TBMM, seçimlerin yenilenmesi kararını almıştır. Mustafa Kemal, bir taraftan Halk Fırkasını örgütlerken, diğer taraftan da muhalefeti oluşturan İkinci Grup ve İttihatçıların yeni meclise girmemeleri için çalışmış ve bunda da büyük ölçüde başarılı olmuştur.³⁶ Ancak yeni Meclisin büyük ölçüde Birinci Grup üyelerinden oluşması, Meclis'te siyasi çatışmaların en azından ilk zamanlar için ölçüsünü azaltmayacaktı.³⁷

Nitekim Ağustos 1923'te Ali Fethi Bey'in başvekil olmasından sonra muhalefet belirginleşmiştir. 25 Ekim'de vekilleri Çankaya'ya davet eden Mustafa Kemal, kendilerinden istifa etmelerini istemiştir ve yeniden vekil seçilirlerse reddetmelerini istemiştir. Böylece Cumhuriyete karşı çıkabilecek, muhtemel güçleri etkisizleştirmenin ön hazırlığını yapmıştır. Ali Fuat Paşa'ya Kurtuluş Savaşı'nın bitmesinden sonra söylediği gibi, Meclis Reisliğini Başvekilliği ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekâletini başkalarına teslim edemeyeceği planını Cumhuriyetin ilanından üç gün evvel ciddi bir değişiklik yapmadan uygulamaya koymuştur.

Vekiller Heyeti, Mustafa Kemal'in isteği üzerine istifa etti.³⁸ (27 Ekim 1923) Yeni bir İcra Vekilleri heyeti oluşturulması yolundaki çabalar da sonuçsuz kaldı; çünkü Meclis içindeki değişik siyasi eğilimler arasında bir uzlaşma sağlanamıyordu ve seçilmek için gerekli oy çokluğuna hiçbir grubun adayı ulaşamıyordu. (O dönemde her vekil tek tek mecliste seçiliyordu.) Bu durumda siyasi bunalım daha da derinleşti.

Mustafa Kemal, sonuçlarını ve çözümünü önceden düşünüp hazırladığı, yeni bir hükümetin kurulamaması gibi derin bir siyasi bunalımı bizzat yaratarak, uzun zamandan beri gerçekleştirmek istediği siyasal amacına oldukça yakınlaşmıştı. Onun

³⁴ Sina.Akşin),İstanbul,1995 s.89

³⁵ Özdağ ; a.g.e. s.44

³⁶ Koçak s.90

³⁷ Özdağ; a.g.e. s.44

³⁸ Koçak ; a.g.e s.92-93

görüşüne göre sorun Anayasadan kaynaklanıyordu. İcra Vekilleri Heyeti'ne girecek olan kişilerin tek tek Meclis tarafından seçilmesi hem her zaman güç olmakta, hem de İcra Vekilleri Heyeti içinde görüş birliği yaratılamaması sonucunu doğurmaktaydı. Zaten ilke olarak da rejime adını koyma zamanı gelmişti.

28 Ekim akşamı Çankaya'da yapılan toplantıda, ertesi gün *Cumhuriyet* ilan edilmesi kararlaştırıldı... 29 Ekim'de toplanan Halk Fırkası Meclis Grubu'nda önerinin kabulü üzerine, TBMM'de aynı gün yapılan toplantıda, Cumhuriyet İlanı önerisini benimsedi. Yine aynı gün yapılan seçimde Mustafa Kemal Paşa Cumhurbaşkanı seçildi.³⁹

Cumhuriyet'in ilanı bazı sorunları çözmekle beraber muhalefet sorunu devam etmiştir. Ordu içinde etkin bir komutan olan Kazım Karabekir gibi potansiyel muhalif olabilecek komutan, Cumhuriyetin ilanını Trabzon'da öğrenmiş, milli mücadelenin diğer iki lideri Ali Fuat Paşa ve Rauf Bey ise İstanbul'dayken öğrenmişlerdir... Mustafa Kemal Cumhuriyeti ilan ederken emrivaki yapmakla kalmamış, Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre önce yüksek kumanda kademelerinde yeni değişiklikler ve oluşumlar yapmıştır. Böylece komutanların görevine başlamalarından çok kısa bir süre sonra Cumhuriyetin ilan edilmesini sağlayarak, komutanların yeni görevlerinde başlarına geçtikleri güçler ile temasa geçip, muhtemel bir direniş göstermeleri imkânını ortadan kaldırmıştır.⁴⁰

Buna rağmen; Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'na birlikte başladığı bazı yakın çalışma arkadaşlarının muhalif tutumundan rahatsız olmaktadır. Subaylık ve mebusluğun aynı kişide birleşmesinin sakıncalarını gören Mustafa Kemal, 19 Aralık 1923 tarihinde 385 sayılı kanun ile sanılanın aksine milletvekilliği ile subaylığın aynı kişide birleşmesini engellemiyor, fakat orduda bulunan subay-mebusların hiçbir şekilde meclis çalışmalarına katılamayacağı hükmünü getiriyordu... Bunun temel nedeni, mecliste kendisine karşı oluşacak/oluşmuş muhalefetin subay-mebusların çevresinde toplanıp, muhalefetin ordu tabanına uzanmasını ve böylece ordunun kendi denetimi dışına çıkmasını engellemektir.⁴¹

Cemil Koçak bu konudaki düşüncelerinde Mustafa Kemal'in tavrının nedenlerini şöyle açıklamaktadır. "Ordu 1922-1924 arasında Mustafa Kemal

---

³⁹ Özdağ; a.g.e. s. 45-47

⁴⁰ Özdağ; a.g.e. s.48

⁴¹ Cemil Koçak; "Yakın Tarihte Ordu-Siyaset İlişkisi" 30 Kasım 2009, Taraf Gazetesi

Paşa'dan yana olanlar ve olmayanlar arasında bir kez bölünüyor. Milli Mücadele'nin ağırlıklı kadrosundan Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele gibi isimler Mustafa Kemal'in ülkedeki iktidarın tamamına hâkim olacağı endişesiyle karşı ekibe geçiyor. Bu isimlerin hepsi aynı zamanda orduda da komutan oldukları için, bu iktidar kavgası, orduyu siyasi ve ideolojik olarak ikiye bölüyor. Mustafa Kemal'in yanında Fevzi Çakmak, İsmet Paşa ve birkaç isim yer alıyor.”⁴²

3. Halifeliğin Kaldırılması

Saltanat, 1 Kasım 1922'de kaldırılmış olmasına rağmen Hilafet makamı bu dönemde varlığını devam ettirmektedir. Bu makamın varlığı, rejimin devamı için tehlike oluşturmaktadır. Yurtiçi ve yurtdışından bazı kimselerin bu makamı kullanarak Cumhuriyet'in varlığını ve Mustafa Kemal'in liderliğini zora sokmaları üzerine Mustafa Kemal halifeliği kaldırmaya karar vermiştir.

Tunçay bu süreci şöyle anlatmaktadır:

“Hilafetin meclis tarafından kaldırılmasının güçlüğünü gören Mustafa Kemal Paşa 15-20 Şubat 1920 tarihleri arasında İzmir'de düzenlenen ve bütün komutanların katıldığı Harp Oyunları'nda halifeliği kaldırma kararını Türk Silahlı Kuvvetleri'nin onayına sunuyordu.”⁴³

Mustafa Kemal, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yüksek kumanda kademesi tarafından onaylanan kararını Meclis'e getirmiştir.⁴⁴

Halifelik makamı 3 Mart 1924'te Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kaldırılmıştır. Aynı gece Halife Abdülmecid Efendi yurtdışına çıkarıldı. Aynı yasa uyarınca Osmanlı Hanedanı'nın diğer üyeleri de yurt dışına çıkarıldılar. Yine aynı gün kabul edilen diğer yasalarla da Şer'îye ve Evkaf Vekâleti ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti kaldırıldı. Yerlerine başvekâlete bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı ile Genelkurmay Başkanlığı kuruldu.⁴⁵ Bu tarihte Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile de medreseler kaldırılarak bütün eğitim-öğretim kurumları tek çatı altında toplandı. Maarif Vekâleti'ne bağlandı.

---

⁴² Özdağ ,a.g.e. s.48

⁴³ Özdağ ,a.g.e. s.49

⁴⁴ Koçak a.g.m. s.94 ,(1995)

⁴⁵ Özdağ, a.g.e. s.51

Yapılan bu yasal düzenlemelerle dini konularla ilgili faaliyetler hükümetin kontrolüne geçti. Eğitim-öğretim kurumları da hükümetin güdümüne geçti. Genelkurmay Başkanlığı'nın kurulması ile de ordunun başkomutanı sıfatını taşıyan kişinin Meclis'te mebus, hükümette de bakan olarak görev alması engellenmiş oldu.

Böylece Mustafa Kemal, iktidarını ve Cumhuriyet'in geleceği ile ilgili tehlikeli durumları lehine çevirmiştir.

Konumuz açısından önemi nedeniyle Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti'nin, bugünkü anlamda Genelkurmay Başkanlığı'na dönüştürülmesi ve kabineden çıkarılmasının üzerinde biraz daha durmak gerekmektedir.

Bu olayla TBMM ile Türk Silahlı Kuvvetleri arasındaki ilişkiler Milli Müdafaa Vekâleti tarafından yürütülecek, Türk Silahlı Kuvvetleri Meclis ile doğrudan karşı karşıya gelmeyecektir.

Görev ve yetkilerinde bir azalma olmayan Genelkurmay Başkanlığı, özerk hali ile Mustafa Kemal'in Türk Silahlı Kuvvetleri üzerinde denetim kurmasını kolaylaştıracaktır. Görünürde siyaset dışına çekilen Silahlı Kuvvetlerin gerektiği takdirde Meclis üzerinde ve Mustafa Kemal'in elinde bir baskı aracı olarak kullanılması için gerekli hukuki koşullar kanun ile yaratılmıştır... Heper'e göre 'ayrıca Mustafa Kemal şahsına yönelik hareketleri Türk Silahlı Kuvvetleri'ne yönelik olarak göstermiştir.⁴⁶

Koçak da, Mustafa Kemal'in ordu-siyaset ilişkisi konusuna şöyle yaklaşıyor: Atatürk 'ordu politikaya karışmasın diye bir şey hiç söylemedi. Atatürk bunu söyleyemez, çünkü bunu diyebilmesi için kendisinin de üniformasını çıkarması gerekiyor. O dönemde ise üniformayı kimse çıkaramazdı. Çünkü bütün iktidar mücadelesi, ordu içinde ve ordu aracılığıyla yapılıyordu. Hepsi de muvazzaf askerdi onların. İsterlerse karargâhlarında oturuyorlar, isterlerse Meclis'e geliyorlar. Hiçbiri eski asker değil. Örneğin Mustafa Kemal maaşını Genelkurmay'dan yani Milli Savunma Bakanlığı'ndan alıyordu. Buradaki sorun üniforma değil, komuta yetkisiydi. Mesela Atatürk askerdi ama bir komutanlık görevi yoktu. Yani bir karargâha sahip değildi. İsmet Paşa da öyle. Ama Kazım Karabekir'in, Ali Fuat Cebesoy'un komuta yetkileri vardı. Mustafa Kemal, bunların siyaset yaparken,

---

⁴⁶ Koçak, a.g.y. Taraf 30 Kasım 2009

askerliği değil, komuta yetkilerini bırakmalarını istiyordu. Bu yüzden de ‘Meclis’e kimse komutan olarak gelmesin’ diyor. Ama Meclis’e asker olarak gelebilir. Mustafa Kemal’in amacı, askeri siyasetin dışına çıkarmak değil. Amaç karşı grubun etkinliğini azaltmak.⁴⁷ Bozdemir ise bu konuda şöyle düşünmektedir; “Türkiye Cumhuriyeti sivil bir yönetim olmak istemiştir ve bu yönde çaba harcamıştır. Mustafa Kemal, Ordunun siyasetle uğraşmasının hata olduğunu ve siyaset yapan ordunun eninde sonunda felakete sürükleneceğini bilmektedir. Bu yüzden Cumhuriyet’in kuruluşundan hemen sonra 1923 Aralığında çıkarılan yasalarla ordu politikadan uzaklaştırılmaya başlanacaktır. Fakat en çok güvenilen Mareşal Fevzi Çakmak’ın Genelkurmay Başkanlığı’nda ve gerektiğinde rejimi tehlikelerden korumak üzere... Sonuç olarak ordunun politika dışılığı Kemalistlerin sorunları orduya gerek kalmadan çözebildikleri sürece geçerli olacaktır.”⁴⁸

4. Terakkiperver Fırkası Cumhuriyet

Kurtuluş Savaşı kazanılmış, saltanat kaldırılmış, Cumhuriyet ilan edilmiş, Hilafet kaldırılmış ve yeni Anayasa (1924) kabul edilmiş olmasına rağmen Mustafa Kemal’e karşı olan muhalefet devam etmiştir.

Kabul edilen yeni Anayasa gereği devlet memuriyeti ile milletvekilliği aynı anda yapılamıyordu. Bunu gerekçi gösteren M. Kemal özellikle ordu mensubu milletvekillerinden, milletvekilliğinden istifa etmelerini istemiştir. Bu istek Kazım Karabekir Paşa, Ali Fuat Paşa ve Cafer Tayyar Paşa dışındakilerce yerine getirilmiştir. Bu isimlerin ordudan istifasını Mustafa Kemal Paşa, Nutuk’ta “Paşalar Komplosu” olarak nitelemiştir.⁴⁹

Tunçay’a göre, Paşaların ordudan istifaları ile ordu tam anlamıyla Mustafa Kemal’in hâkimiyetine girmiştir. Orduda, Mustafa Kemal’e direnebilecek, rakip olabilecek komutan kalmamıştır.⁵⁰

---

⁴⁷ Özdağ a.g.e s.40

⁴⁸ Bozdemir, a.g.m. s. 2652

⁴⁹ Koçak; a.g.m. s. 97-98

⁵⁰ Özdağ; a.g.e. s.56

Paşaların istifasından sonra Mecliste de Halk Fırkası'ndan istifalar başlamıştır. Muhalifler, Paşaların etrafında toplanmaktadır. Muhalefet örgütlenmeye başlamıştır.

17 Kasım 1924'te aralarında Adnan (Adıvar) Bey, Rauf Bey gibi isimlerinde bulunduğu muhalif grup Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuşlardır. Başkanlığa ise Kazım Karabekir gelmiştir. Doğu illerinde çıkan Şeyh İsyanı üzerine Takrir-i Sükun Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri hayata geçirilmiş, isyan bastırılmış, akabinde de isyancılarla işbirliği olduğu gerekçesiyle Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılmıştır (31 Haziran 1925).⁵¹

5. İzmir Suikastı

Mustafa Kemal Paşa'nın Haziran 1926'da İzmir'i ziyareti sırasında suikast yapılacağına dair alınan ihbar üzerine soruşturmalar başlamıştır. Yapılan soruşturmalarda suikast olayına adı karışanlar tutuklanıp, yargılanmışlardır. Hale'e göre Atatürk, İzmir suikastını kullanarak tek darbede fiili ve potansiyel rakiplerini ortadan kaldıracak şekilde sanıklar çemberini genişletmeye karar verdi. Aralarında Cebesoy, Karabekir, Bele ve Eğilmez de bulunmak üzere Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının 22 üyesi tutuklandı.⁵²

İzmir Suikastı davası ile hem Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'ndan arta kalmış muhalefet grubu, hem de Meclis içinde ve dışında kalan İTC'nin son siyasi kadroları tasfiye edilmek istendi... Tüm muhalif kadrolar tasfiye edildi... Bu tarihten itibaren ülkede açık bir muhalefet kalmadı.⁵³

Bu gelişmelerden sonra ordu görünüşte siyasetin, dışındadır. Gerçekte Mustafa Kemal'in kontrolünde Cumhuriyet Rejiminin ve Mustafa Kemal'in yaptığı devrimlerin koruyucusu rolündedir.

---

⁵¹ Koçak a.g.m s.100-101

⁵² Hale; a.g.e. s. 75

⁵³ Koçak; a.g.m. s. 103-104

B. İnönü Dönemi'nde Ordu Siyaset İlişkisi

1. İkinci Dünya Savaşı Yılları

Atatürk'ü 1938'deki ölümünden sonra İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçilmiştir. İnönü'nün bu göreve gelmesinden bir süre sonra İkinci Dünya Savaşı patlak vermiştir. Genelkurmay Başkanı ise hala Mareşal Fevzi Çakmak'tır. İkinci Dünya Savaşı başladığında İnönü'nün temel politikası Türkiye'yi savaş dışı tutmak oldu. Bu konuda yapılan bütün baskılara rağmen, Türkiye İkinci Dünya Savaşı'nın bittiği 1945 yılına kadar tarafsızlığını sürdürmeyi başardı.

İnönü'nün bu politikasına yol açan birçok etmen vardır. Savaşın Türkiye'ye getireceği yıkım, ekonomik durum vb. Bu durumların yanında Hale, o dönemde Türk ordusunun içinde bulunduğu durumu şöyle yazıyor:

“1940'lara gelindiğinde Türk ordusu tehlikeli ölçüde eskimişti. Silahları Birinci Dünya Savaşı'ndan kalmaydı. Nakil araçları hala katır ve atlara bağlıydı. İkinci Dünya Savaşı arifesinde donanmanın en güçlü gemisi hala Yavuz (Goeben)'du... Bütçede savunmaya ayrılan pay azdı.”⁵⁴

Ordunun bu durumu da İnönü'nün Türkiye'yi savaş dışında tutmaktaki ısrarında kanaatimizce etkili olmuştur.

Aydemir'de Türkiye'nin savaş dışında kalmasının nedenlerini ordunun her anlamda yetersizliğine ve ülkenin ekonomik açıdan çok geri olmasına bağlıyor ve sonucu şöyle izah ediyordu: “..Türk Hükümeti ve İnönü için açık kalan tek yol, bütün zekâsını ve imkânlarını kullanarak, işi duygusallık meselesine dökmeden, kendi kabuğu içinde vaziyet almaktan ve savaş dışında kalabilmenin çarelerini aramaktan ibaretti. Nitekim öyle de oldu.”⁵⁵

İkinci Dünya Savaşı devam ederken Türk Silahlı Kuvvetleri olası bir savaş durumu için hazırlıklar içindeydi. “Savaşın başlangıcında Alman ordularının üst üste kazandığı galibiyetler savaşa girmediği halde Türk subay heyetinin üzerinde şok etkisi yaratmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri ile Alman ordusunu kıyaslayan genç subaylar, içinde buldukları durumun sorumlusu olarak gördükleri İnönü

⁵⁴ Hale; a.g.e. s. 79

⁵⁵ Şevket Süreyya Aydemir; İkinci Adam (1938-1950). Cilt II İstanbul 2000, s. 135

yönetimini ve ordu yüksek kumanda heyetini devirmek için oldukça geniş bir kadroya sahip olan ve ordunun birçok birliğine yayılan gizli örgütler kurmuşlardır.”⁵⁶

Bu örgütlerin kurulmasında ordunun üst yapısının değişmeden kalmasının da etkisi vardır.

Koçak o dönemi şöyle anlatmaktadır:

“1945’e kadarki Atatürk ve İnönü dönemlerinde rejim esas itibarıyla orduya dayandı. Atatürk ve İnönü, cumhurbaşkanı olarak ordu komutanlarını bizzat atadılar ve bu komutanlar yıllarca hiç değişmediler. Zaten o dönemde sadece genelkurmay başkanı ve komutanlar değil, Halk Partisi’nin başkanı da değişmezdi. Sistem kendi içinde yenilenmeye izin vermiyordu. Çünkü kendilerinden başka kimseye güvenmiyordu. Orduya da güvenmiyordu. Ordunun ne kadar hızlı taraf değiştirebileceğini tecrübeyle biliyordu. Bu yüzden de orduyu elinde tutmak için ordunun tepelerindeki kadroyu aynen muhafaza ediyordu. Dolayısıyla 1945’e kadarki dönemde hiçbir komutan ileride genelkurmay başkanı olacağı hayalini kuramazdı.”⁵⁷

1944 yılında beklenmedik bir gelişme oldu ve İsmet İnönü, Mareşal Fevzi Çakmak’ı yaş haddinden emekliye ayırdı. Bu gelişmeden sonra yeni bir kanun çıkarılmış ve Genelkurmay Başkanlığı başbakana bağlanmış ve Genelkurmay Başkanlığı’nın müstakil konumu ortadan kaldırılmıştır.⁵⁸

II. Dünya Savaşı’nın Müttefik Grubu’nun zaferiyle sonuçlanmasının akabinde SSCB, Türkiye’ye bir nota vererek, Türkiye’den toprak ve Boğazlar üzerinde hak istemesi Türk Dış Politika tarihinde önemli bir kırılma noktasını oluşturur.

Bu olaydan sonra Türkiye, ABD’ye yanaşmak ve onunla müttefik olmak zorunda kalmıştır.

2. Çok Partili Hayata Geçiş

Cumhuriyet Halk Partisi’nden kopan dört muhalif milletvekili (Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan) 1946 yılında Demokrat Parti’yi kurmuşlardır. Bir muhalif partisinin kurulması yıllardır tek parti iktidarı altında

⁵⁶ Özdağ; a.g.e. s.141-142

⁵⁷ Koçak; Taraf Gazetesi

⁵⁸ Özdağ; a.g.e. s.146

yaşayan halktan destek görmüştür. Yapılan ilk seçimde –ki bu seçim Demokrat Parti'nin daha fazla güçlenmesine izin vermemek için erkene alınmıştı- galip CHP idi. Bu seçimlerin hileli olduğuna dair iddialar olmuştur.

Demokrat Parti'nin kuruluşu orduyu da etkilemiştir. Koçak bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“Yüksek rütbeli subaylar genellikle Halk Partisi ve İnönü'ye bağlı kalırken düşük rütbeli subaylar, Demokrat Parti'ye sempati duymuşlardır. Bu genç subaylar, bizde ordunun çok geri kalmış bir topluluk olduğunun farkındaydılar... ‘Bu yaşlılar bizi kötürüm bırakmışlar orduyu çok ihmal etmişler. Bizim modern ve genç bir orduya ihtiyacımız var. Millet almış başını gitmiş, biz hala Birinci Dünya Savaşı'nın anlayışıyla eğitim yapıyoruz. Demokratik Parti iktidara gelirse, eski kuşağı temizler ve bizi de iktidara getirir. O zaman istediğimiz orduyu kurarız. Bu Halk Partisi'nde bize fayda yok’ diye düşünüyorlardı... Yapılan seçimlerde Demokrat Parti'ye büyük bir haksızlık yapıldı. İşte orduda ilk cunta o zaman kuruldu. Böyle hileli bir seçimin bir daha tekrar etmesi halinde iktidara el koymak üzere, genç subaylar darbe yapmak için harekete geçeceklerdi. İktidarı Demokrat Parti'ye vereceklerdi.”⁵⁹

Sonuçta böyle bir müdahaleye gerek kalmadan Türkiye 1950 seçimlerine gitmiştir. 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimleri ise tahmin edildiği üzere Demokrat Parti kazanmıştır.

C. Demokrat Parti Dönemi

1. İktidara Yerleşme

27 yıl süren Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı bu seçimde sona ermiştir. Demokrat Parti seçimi kazandıktan sonra Cumhurbaşkanlığına Celal Bayar, Başbakanlığa Adnan Menderes, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Refik Koraltan, Dışişleri Başkanlığına Fuat Köprülü geçmiştir.

“Hükümetin güvenoyu almasında birkaç gün sonra, 6 Haziran 1950'de Genelkurmay Başkanı'ndan başlanarak ordu üst kademesi değiştirilmiştir.

---

⁵⁹ Koçak; Taraf Gazetesi

Demokratlar, CHP'ye yakınlık duyan komutanların kendilerini devireceklerinden korkmuşlardır.”⁶⁰

Türkiye, bu yıllarda ekonomik açıdan hızla gelişmeler yaşamış, ekonomi canlanmıştır. Bu durum da hükümete duyulan güveni arttırmıştır.

Hükümet, Batı ile iyi siyasi ilişkiler kurmak ve Türkiye'nin güvenliği açısından da NATO'ya girmek istiyordu. Bu amaçla NATO'ya girişimizi kolaylaştırmak için Kore'ye bir Türk Tugayı gönderildi. Akabinde de Türkiye, NATO'ya kabul edildi.

Demokrat Parti'nin ilk yıllarında Hükümet-Ordu ilişkilerine baktığımızda Seyfi Kurtbek ismine rastlıyoruz. Kendisi DP muhalefette iken CHP'nin olası seçim hilelerine karşı gerektiğinde ordunun askeri müdahale yapması için çalışan subayların önde gelenlerindendi. Seyfi Kurtbek seçimde DP milletvekili olmuş, önce Ulaştırma, akabinde de Milli Savunma Bakanı olmuştur.⁶¹

Kurtbek. Ordunun üst kademesinin tamamen tasfiye edilmesini ve daha esnek bir terfi politikasını öngören kapsamlı bir reform programı hazırladı. Bu programı hazırlamadaki gerekçesi ise; Fevzi Çakmak'ın uzun süren genelkurmay başkanlığının yenilenmeyi ve girişkenliği engellenmesi, terfilerin yetenekten çok kıdeme göre yapılması ve bunun sonucunda da ordunun üst kademesinin aşırı şişmesi ve modern savaş sanatında fiilen hiçbir eğitimi olmayan insanlarla dolmasıdır.⁶²

Kurtbek'in bu önerileri Bakanlar Kurulu, Bayar ve Menderes tarafından kabul gördü. Fakat ordudaki diğer generaller bu durumu haber aldılar ve tepkilerini belirttiler. Yine o dönemde Seyfi Kurtbek'in yeni bir Enver Paşa olacağı, Enver Paşa'nın yaptığına benzer tasfiye ve ıslahatın orduda başlayacağı söylentileri yayıldı. Bu söylentiler sonucu kanun teklifi rafa kalktı. Kurtbek de Milli Savunma Bakanlığı'ndan istifa etti.⁶³

Menderes'in Kurtbek planını uygulayarak, komutanların öfkesine neden olmama kararı, ordunun tepesindeki masaların temizlenmesi düşüncesini şiddetle

---

⁶⁰ Mete Tunçay; Siyasal Tarih (1950-1960); Türkiye Tarihi Cilt: 4, İstanbul. 1995, s.178

⁶¹ Hale; a.g.e. s.88

⁶² Hale; a.g.e. s.91-93

⁶³ Şevket Süreyya Aydemir; İkinci Adam, Cilt: 3, İstanbul, 2000, s.52-54

destekleyen alt rütbeli subayların faaliyetlerini yoğunlaştırdı ve sonunda da hükümetin devrilmesine neden oldu.⁶⁴

Demokrat Parti döneminde silahlı kuvvetler sağlanan dış yardım sayesinde eskisinden çok daha güçlenmiştir. Zaten, Demokrat Parti'nin bir askeri darbeyle yıkılışında, subaylara bu maddi güçle orantılı bir yaşam düzeyi sağlanamamasının büyük etkisi olmuştur.⁶⁵

Bu dönemde birçok subay hükümetin bilerek orduyu kaynaklardan yoksun bıraktığına inanır hale geldi. Orhan Erkanlı'nın aktardığı ve Menderes'in 1954'te söylediği iddia edilen "ben orduyu yedek subaylarla idare ederim, kravatlı şövalyelerin burunlarını kıracağım" sözleri üzerine kızgınlık daha da arttı.⁶⁶

DP 1954 seçimlerinden oy oranını arttırarak çıktı ve Meclisteki milletvekillerinin yüzde 93'ünü kazandı. Bu seçimlerde CHP Malatya, Konya ve Sinop'ta, CMP ise Kırşehir'de çoğunluk sağlamış, geri kalan bütün illerde DP kazanmıştı. Yeniden iktidar olan DP'nin ilk işlerinden biri bu illeri cezalandırmak oldu. Malatya ikiye bölünerek bir de Adıyaman oluşturuldu. Kırşehir ise ilçe yapıldı...

1954–1957 döneminde DP iktidarı basına karşı sert bir tutum takınmış, muhalif gazeteciler tutuklanıp, hapse atılmışlardır.⁶⁷

Dış politikada ise Türkiye-Irak-Pakistan-İran ve İngiltere'nin katıldığı Bağdat Paktı (1955) oluşturuldu. Bu pakt daha sonra Irak'ın ayrılmasıyla isim değiştirecek ve CENTO Paktı olacaktır.⁶⁸

6/7 Eylül 1955'te Ankara, İstanbul ve İzmir'de halk ayaklanmaları olur ve gayrimüslimlerin iş yerlerine yönelik, yağma ve tahripler vuku bulur. Bu olayların çıkış nedeni; Yunanlıların, Atatürk'ün Selanik'te doğduğu eve bomba atmaları haberidir. Olayların ardından 3 ilde de sıkıyönetim ilan edilmiştir.

---

⁶⁴ Hale; a.g.e. s.93

⁶⁵ Tunçay; a.g.e. s.178

⁶⁶ Hale; a.g.e. s.94

⁶⁷ Tunçay; a.g.m. s.181-183

⁶⁸ Ş. S. Aydemir; a.g.e. Cilt;3, s.319

2. Siyasi Kriz ve Askeri Darbe

1957 seçimlerini yine DP kazanmıştır. Ancak önceki seçimlere kıyasla oy kaybetmiştir. İktidarını kaybetme tehlikesi üzerine DP İktidarı muhalefete karşı tutumunu sertleştirmiştir.⁶⁹

Bu sırada ise ordu içinde kimi subaylar DP yönetimine karşı örgütlenerek gruplar kuruyordu. Bu gruplara dâhil olan Samet Kuşçu isimli binbaşının ihbarı üzerine “Dokuz Subay” tutuklaması yapıldı. Ancak Cunta kanıtlanamadığı için serbest kaldılar. Sadece Kuşçu iftira ettiği için mahkûm oldu.⁷⁰

Bu olaydan sonra komplocular gerileseler de faaliyetlerine devam ettiler. Ordu içinde örgütlenmelerini sürdürdüler. Fakat aralarında tam bir görüş birliği yoktu.

Ülkede bu dönemde ciddi bir ekonomik bunalım baş göstermiştir. Dış politikada ise Kıbrıs sorunu gündemdedir. İç politikada ise DP ile CHP arasındaki kutuplaşma gittikçe artmaktaydı. İnönü'nün yaptığı yurt gezileri büyük çatışmalara yol açtı. 1959'da Uşak'ta, İnönü taşlandı, İzmir'de katılacağı parti kongreleri yasaklandı, Topkapı'da İnönü'ye öldürme kastıyla saldırıldı. Kayseri Valisi İnönü'nün trenini durdurarak şehre girmesini engellemeye çalıştı. Bu girişimi başarısızlıkla sonuçlandı(1960). Meclis'te CHP ve basın için olağanüstü yetkilere sahip Tahkikat komisyonu kanunu kabul edildi. Bu olaylar üzerine; İnönü, Meclis'te *“Eğer bir idare insan haklarını tanımaz, baskı rejimi kurarsa, o memlekette ihtilal behemehâl olur. Böyle bir ihtilal dışımızda, bizimle münasebeti olmayanlar tarafından yapılacaktır. Bu yolda devam ederseniz ben de sizi kurtaramam. Şimdi arkadaşlar şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir haktır. İhtilal meşru bir hak olarak kullanılacaktır.”* diyerek yaklaşmakta olan ihtilali haber veren ünlü konuşmasını yapmış ve iktidarı uyarmıştır.⁷¹

İktidar ve muhalefet arasındaki bu çatışma sokağa da yansımış üniversitelerde çatışmalar çıkmıştır. Çatışmaların gittikçe yayılması üzerine Ankara ve İstanbul'da

---

⁶⁹ Tunçay; a.g.m. s.184

⁷⁰ Tunçay; a.g.m. s.184-185

⁷¹ Tunçay; a.g.m. s.85-87

sıkıyönetim ilan edildi... Birçok subayın keyfi tutuklanmasını protesto eden bir grup subay ve Harp Okulu öğrencileri Çankaya Köşkü'ne yürüdü.⁷²

Bu gelişmeler üzerine komplocular harekete geçmeye karar verdiler. Bu arada muhtemel bir askeri darbenin liderliğini üstlenmesi beklenen Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel, emeklilik başvurusunda bulundu. Bu durum yapılması düşünülen ihtilalin başsız kalması demekti. Gürsel ayrılırken, Milli Savunma Bakanı'na bir mektup yazarak durum değerlendirmesi yapmıştır. Mektubunda Cumhurbaşkanının istifası, Tahkikat Komisyonu'nun kaldırılması, din istismarcılığından vazgeçilmesi, yeni kabine kurulması, tutuklu gazetecilerin serbest bırakılması gibi tedbirlerin uygulanmasını istemiştir.⁷³ Gürsel sonra İzmir'e gider.

Bunun üzerine komplocular yeni bir lider bulma arayışına girdiler. Dönemin Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun, Menderes'i desteklemekteydi. Sonunda Madanoğlu, Sıtkı Ulay, İrfan Baştuğ gibi generaller de komploculara katıldı.

27 Mayıs 1960 gecesi darbe başladı. DP'nin önde gelen yöneticileri ve destekçileri tutuklandı. İhtilal Bildirisini radyoda Alparslan Türkeş okumuştur. Başbakan Menderes, Eskişehir'den, Kütahya'ya geçti. Kendisini burada darbecilerden Muhsin Batur gözaltına aldı.

Bu arada Cemal Gürsel İzmir'den başkente döner. Artık yeni devrimin lideridir.⁷⁴

Demokrat Parti Dönemi sona ermiştir. Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki ilk askeri yönetim işbaşına gelmiştir.

---

⁷² Hale; a.g.e. s.101-102

⁷³ Ş. S. Aydemir; a.g.e. C. 3, s.424-428

⁷⁴ Hale; a.g.e. s.103-105

İKİNCİ BÖLÜM

12 MART MUHTIRASI

A. 27 Mayıs İhtilali ve Sonrası Gelişmeler

1. Mili Birlik Komitesi Dönemi (1960-1961)

27 Mayıs 1960'da cumhuriyet tarihimizin ilk askeri darbesi DP yönetimine karşı gerçekleştirilir. Müdahaleyi yapan grup 38 kişiden oluşmaktadır. Bu grupta yüzbaşından, albaya, orgenerale kadar değişik rütbelerden subaylar bulunmaktadır. Örneğin Kurmay Yüzbaşı Muzaffer Özdağ, Albay Alparslan Türkeş, Orgeneral Cemal Gürsel. Bu yapısı nedeniyle 1960 darbesi 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 müdahalesinden ayrılır. Yönetime el koyan grup bunu radyodan Alparslan Türkeş'in okuduğu bildiriyle ilan eder. Ordu yönetime el koymuştur ve ülkede yeni bir dönem başlamıştır. Müdahalecilerin başına Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel geçmiştir.38 kişiden oluşan milli birlik komitesi ertesi gün, asker-aydın karması partiler üstü bir hükümet kurmuşlardır. Gürsel hem devlet başkanı hem başbakan hem de başkomutan olmuştur. Aynı gün, CHP eğilimli bir hukukçular kurulu darbenin meşruluğunu onaylayan bir rapor düzenlemiştir. MBK mücadelesinin amacını, yoldan çıkmış olan demokrasiyi rayına oturtmak diye açıklamaktaydı. Dış siyasetteyse herhangi bir değişiklik yapılmayacağı belirtilmişti.⁷⁵

MBK'yı oluşturan subayların sadece beşi tuğgeneral ve daha üst rütbedendi.⁷⁶ Darbeyi gerçekleştiren diğer birçok ülkedeki benzerlerinden farklı olarak kendilerini hemen generalliğe terfi ettirip silahlı kuvvetlerin üst kademesini üzerlerine almamaları dikkat çekicidir. MBK kendi içinde rütbe ve görüş farklılıklarından ötürü iç çatışma yaşıyordu.235'i general olmak üzere yaklaşık 3500

---

⁷⁵ Mete TUNCAY;Siyasal Hayat / Siyasal Gelişmenin Evreleri , Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt:7 S.1981

⁷⁶ Hale,a.g.e. s. 112

subayın 3-4 Ağustos 1960'ta zorunlu emekliliğe sevk edilmesi, MBK'nın silahlı kuvvetlerin geri kalan kısmı ile ilişkilerini daha da sertleştirdi.⁷⁷

MBK kendi iç çatışma ve görüş ayrılıkları neticesinde üyelerinden 14 tanesini tasfiye etti. Bunlar Dünya'nın çeşitli yerlerindeki Türk büyükelçiliklerine ateşe olarak gönderildiler.⁷⁸ (13 Kasım 1960)

MBK döneminde devirdikleri iktidar partisi mensuplarını, anayasayı ihlal, yolsuzluk, rüşvet ve benzeri nedenlerle tutuklayarak kendi kurdukları özel bir mahkemede yargılamışlardır. Yassıada denilen bu mahkemede 14 Ekim 1960'tan 15 Eylül 1961'e kadar 11 aylık sürede 592 kişi sanık olarak yargılanmıştır. Bunlardan 123 kişi beraat etmiş 5 kişi hakkında dava düşmüştür. MBK, haklarında idam kararı verilen Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ınkini onaylamış ve uygulattırılmıştır.

MBK'nın, DP döneminin Başbakanı ve iki bakanı idam ettirmesi olayı günümüzde de tartışılmaktadır. Bu olay Türk siyasi tarihinde ciddi bir kırılma noktasıdır. İlk kez bir başbakan askeri müdahale sonucunda yönetimden uzaklaştırılarak idam edilmektedir. Bu olay halkın önemli bir kesimi tarafından esefle karşılanmış, ileri yıllarda Menderes yanlısı politikacılar ile ordu arasında örtülü rövanş mücadelesine dönüştürmüştür.

27 Mayısçuların çok tartışılan bir diğer eylemi ise tembel, yeteneksiz veya reform düşmanı oldukları iddiasıyla, ya da başka gerekçelerle 147 öğretim üyesinin üniversiteden atılmalarıdır (Ekim, 1960). Bu isimler içinde Prof. Tarık Zafer Tunay, Prof. Yavuz Abadan, Prof. Ali Fuat Başgil, Prof. Memduh Yaşa, Doç. Mina Urgan, Doç. İsmet Giritli, Doç. Haldun Taner, Asistan Özer Ozankaya gibi isimler bulunmaktadır. Bu 147 öğretim üyesine ancak 28 Mart 1962'de çıkarılan afla üniversiteye dönme olanağı tanınmıştır.

27 Mayısçılar bu arada önce Genelkurmay Başkanlığına getirip, sonra tasfiye ettikleri Orgeneral Ragıp Gümüşpala'nın yerine Orgeneral Cevdet Sunay'ı getirmişlerdir. Böylece orduda hiyerarşik düzen kurumsallaşmıştır⁷⁹

---

⁷⁷ Hale, a.g.e s.113

⁷⁸ Hale a.g.e. s.123

⁷⁹ Hikmet Özdemir; "Siyasal Tarih", Türkiye Tarihi Cilt.4(Editör). Sina Akşin, Ankara 1995, s.200

MBK ve Temsilciler Meclisi'nden oluşan Kurucu Meclis oluşturularak yeni bir anayasa ve seçimler için çalışmalara başlandı.(6 Ocak-1961) Temsilciler Meclisinin çoğu CHP kökenli veya sempatisanıydı.

Kurucu Meclis yaklaşık dört buçuk ay gibi bir zamanda anayasayı hazırladı. Hazırlanan anayasa tasarısı 9 Temmuz 1961'de halkoyuna sunuldu ve kabul edildi. 1961 darbesinden önce ve hemen sonra Türkiye'de rejim krizine yol açan sorunlar açısından düşünebilen hemen bütün çözüm önerilerini toplamaya çalışan 1961 Anayasası her anayasa gibi bazı gelişmelerin, özel durumların ve uzlaşmaların yarattığı bir belge, bir tepki anayasasıdır.⁸⁰

Bu anayasayı, Kurucu Meclis tarafından atanan ünlü tarihçi Enver Ziya Karal başkanlığındaki 20 kişilik bir komisyon hazırlamıştı.

Hazırlanan anayasa ile Meclis, ABD'deki gibi çift kanatlı olacaktı. Doğrudan seçilen 450 kişiden oluşan bir Millet Meclisi ve 150'si doğrudan seçimle 15'i Cumhurbaşkanı tarafından seçilen 188 kişilik bir Senato, TBMM'yi oluşturacaktı. Senato'nun geri kalan üyeleri tabi senatör olarak atanacak, Aralık 1960 tarihindeki MBK üyelerinden oluşacaktı.

Cumhurbaşkanını, Meclis seçecekti. Hükümetleri daha az partizan yapma düşüncesiyle tarafsız hâkimlerden oluşan Anayasa Mahkemesi kurulacaktı. Genelkurmay Başkanı 1949-1960 yılları arasında Savunma Bakanlığı'na bağlanmıştı. Bu durum değiştirildi ve Genelkurmay Başkanlığı doğrudan Başbakanlığa sorumlu hale getirildi.

Anayasa, savunma ve güvenlik konularında hükümete tavsiyelerde bulunmak üzere Cumhurbaşkanı, Başbakan, ilgili bakanlar ile Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarından oluşan bir Milli Güvenlik Konseyi kuruldu. Devlet Planlama Teşkilatı da 1961 Anayasası ile Türk yönetim sisteme girmiştir.⁸¹

Asker, MGK ile siyasette nasıl etkili bir hale gelmişse önceleri mesleki yardımlaşma sandığı (veya kooperatifi) görünümü veren fakat, kısa zamanda büyük mali güce erişen Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) ile de ekonomide söz sahibi olmuştur. Kısaca 1960'ta Türk Ordusu bir dönüşüm yaşamış, Ordu kurum olarak, siyaset ve ticaret yapma hakkına kavuşmuştur.⁸²

---

⁸⁰ Özdemir, a.g.m., s.202-204

⁸¹ Hale; a.g.e. s.125

⁸² Özdemir; a.g.m. s.201

2.Demokrasiye Geçiş Süreci

Kurucu Meclis çalışmaya başladıktan bir süre sonra siyasi parti faaliyetlerine izin verilmiştir(Şubat 1960). CHP'nin yanı sıra yeni partiler de Türk siyasi hayatına girerler. Bunlar arasında;

Yeni Türkiye Partisi (YTP), Ragıp Gümüşpala tarafından kurulan Adalet Partisi (AP), Türkiye İşçi Partisi(TİP), Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) sayılabilir.Yeni partilerin kurulmasıyla artık demokratik sürece geçiş başlamıştır.

Bu dönemin bir başka önemli olayı ise MBK tarafından Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel'in görevden alınarak yurtdışına gönderme kararı almasıdır. MBK'nin bu kararı uygulanamadı. Çünkü ordu içinde kendilerine Silahlı Kuvvetler Birliği (SKB) adı verilen yeni bir oluşum –ki bu oluşum ordu hiyerarşisinden güç almaktadır–buna izin vermedi. MBK' ye bir ultiatom verdi ve bu ultiatomunu Başkent üzerinde alçak uçuş yapan bir uçak filosuyla takviye etti.⁸³ MBK'yı gerileten bu hareket gittikçe askeri cunta gibi çalışmış ve 1961 Eylülünde Yassıada Mahkemeleri'nin verdiği ölüm cezalarının yerine getirilmesinde Gürsel ve İnönü'ye rağmen ısrarlı davranarak Menderes, Zorlu ve Polatkan'ın idam edilmelerinde etkin rol almıştır.⁸⁴

15 Ekim 1961'de genel seçimler yapıldı. Tahminlerin aksine CHP çoğunluğu sağlayamadı. Böylece seçim kampanyasında Menderes taraftarlığını çok az gizleyen Adalet Partisi'nin de içinde yer alması zorunlu bir koalisyon hükümeti olasılığı ortaya çıktı.

Bu durum SKB'yi harekete geçirdi. 7 general, 4 amiral ve 27 albay 21 Ekim Protokolü olarak bilinen belgeyi imzalamak üzere İstanbul'da toplandı. Protokolle bütün siyasi partilerin faaliyetten men edileceği ve seçim sonuçları ile MBK'nın fark edileceği ediliyordu. Eyleme en geç 25 Ekim'de geçilecekti.Duruma bir çare bulmak için Cevdet Sunay dört kuvvet komutanı, üst düzey toplantıya çağırdı. Bu toplantıyı 24 Ekim'de Çankaya Köşkü'nde parti liderlerinin de katıldığı ikinci bir gizli toplantı izledi. Sıkı bir pazarlıktan sonra Çankaya Protokolü olarak bilinen anlaşmaya varıldı. İnönü'nün başbakanlığı ve Gürsel'in Cumhurbaşkanlığının desteklenmesi konusunda

⁸³ Hale; a.g.e. s.126-128

⁸⁴ Özdemir; a.g.m. s.206-207

anlaşmaya anlaşıldı. İki gün sonra da İnönü, Adalet Partisi'yle bir koalisyon hükümeti kurdu. 27 Ekimde Meclis Gürsel'i, cumhurbaşkanı seçti. 29 Ekimde İnönü Hükümeti'nin yemininden sonra MBK feshedildi.⁸⁵

25 Ekim 1961'de TBMM açılınca Cemal Gürsel Cumhurbaşkanlığına, Fuat Hayri Ürgüplü Senato Başkanlığına, Fuat Sirmen de Meclis Başkanlığına seçilmişlerdir. Bir aya yakın süren zorlamalardan sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk karma (koalisyon) hükümeti İnönü'nün başkanlığında CHP-AP ortaklığıyla kurulmuştur.⁸⁶

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez bir koalisyon hükümeti ile tanışılıyordu. Bugüne kadar oluşturulan bütün hükümetler tek partiden oluştuğu için koalisyon fikri Türkiye'ye yabancıydı.⁸⁷

İsmet İnönü bu dönemde üç ayrı koalisyon hükümeti kurdu. Birinci Koalisyon Hükümeti, 20 Kasım 1961-1 Haziran 1962 tarihleri arasında görev yapmış ve CHP ile AP arasında gerçekleşmiştir. Bu iki ayrı kutuptaki partinin zıtlaşması sonucu bozulmuştur. İki hafta süren bir bunalım devresinden sonra 25 Haziran 1962-2 Aralık 1963 arasında faaliyet gösteren 2. İnönü Koalisyonu kurulmuştur. Bu koalisyona CHP, YTP ve CKMP katılmıştır. Bu süreçte yerel seçimler yapılmıştır. Seçimleri AP kazanmıştır. Ordu içindeki cuntaların yarattığı sorunlar, AP'nin güçlenmesi vb. ile yine bir hükümet bunalımı doğmuştur.

AP bu süreçte erken genel seçim talebinde bulununca yeni bir hükümet oluşturma durumu ortaya çıkmıştır. Hükümet kurma görevi tekrar İsmet İnönü'ye verilmiştir. İnönü bağımsızların katılımı ve YTP'nin dışardan desteği ile Üçüncü İnönü Koalisyon Hükümeti'ni kurmuştur.⁸⁸ İnönü Koalisyon Hükümetleri döneminin en önemli gelişmesi 22 Şubat 1962 ve 20-21 Mayıs 1963'teki Talat Aydemir önderliğindeki askeri ayaklanmalardır.

Talat Aydemir'in ilk darbe girişimi kendisi gibi, iktidarın sivillere devrinden rahatsızlık duyan bir grup subay önderliğinde yapılmıştır. Ordunun büyük bölümü hükümete sadık kalınca bu darbe girişimi başarısızlığa uğradı.⁸⁹ İsmet İnönü

---

⁸⁵ Hale;a.g.e s.132-133

⁸⁶ Tunçay a.g.m (C.D.T.A) ,1982

⁸⁷ Hale, a.g.e ,s 135

⁸⁸ Özdemir, a.g.m , s.210

⁸⁹ Tunçay, a.g.m, (CDTA),s.1982

ayaklanmacılara af sözü verdi. İnönü'nün bu vaadi isyanın sona erdirilmesinde ve ciddi kan dökülmesi riskinden sakınmanın en etkili yolu olmuştur.⁹⁰

Bu isyanın bastırılması İnönü'nün saygınlığını arttırmıştır ve İnönü'nün siyasal konumunu kısa vadede güçlendirmiştir... Bu arada bir kısmi af yasasıyla eski DP'lilerin cezaları azaltılmıştır. 1963 Martı'nda eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar, AP'nin af kampanyası sonucu, Kayseri Cezaevi'nde şartlı olarak salıverilmiştir. Bunu dengelemek için 27 Mayıs "Hürriyet ve Anayasa Bayramı" kabul edilmiştir.⁹¹

Sonraki aylarda ordu Milli Güvenlik Konseyi'nin yetkilerini genişleten bir yasa çıkartılarak politikacılar üzerindeki otoritesini arttırdı. Konsey, hükümete tavsiye niteliğinde yardımcı olacak ve iç ve dış güvenlik konularında kurumlar arası koordinasyon sağlanacaktır. Bu yetkilerle donanan kuvvet komutanları, parlamento görüşmelerine katılarak kabine tartışmalarının koşullarını fiilen belirliyorlardı. Böylece açık tehditlere gerek kalmadan perde arkasından hükümete baskı yapabiliyorlardı.

İnönü'nün isyancıları affetmesi, DP yanlısı politikacıları harekete geçirdi. Menderes yanlısı politikacıların da affını istediler. Bu isteğe Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay "Ordu affını diğerleriyle karıştırmak çirkin bir harekettir" diye uyarıda bulununca geri adım attılar.

Celal Bayar'ın affı ordu içinde yeni hareketlenmelere yol açtı. Bu arada Talat Aydemir ordu içinde yeniden örgütlenmeye başlamıştır. Ayaklanmaya Harp Okulu öğrencileri ile sınırlı sayıda askeri birlikler katılmıştır.⁹² İsyancılar ile hükümete bağlı askerler arasında çatışma çıkmış ve isyan bastırılmıştır.

Bu isyan sonucunda Albay Talat Aydemir ve yardımcısı Binbaşı Fethi Gürcan idam edilmiştir. Ayrıca bütün Harp Okulu öğrencileri okuldan atılmıştır.

Hükümet bu isyan sonucunda ordu içinde belirli bir gücü olan ve parlamenter hayatı zorlaştıran kimi subayları etkisiz kılmıştır. Bunun ordudaki yansıması ise ordu içinde genç subayların etkinliğinin azaltılması ve generallerin hiyerarşisinin pekiştirilmesidir.⁹³

---

⁹⁰ Hale a.g.e, s.142

⁹¹ Tuncay; a.g.m, (C.D.T.A) s.1982-1982

⁹² Hale,a.g.e s. 144-148

⁹³ Hale,a.g.e s. 144-148

İnönü'nün başbakanlığı döneminde Türkiye sadece koalisyon çalkantıları ve askeri darbe girişimleri ile karşılaşmamıştır. Bu dönemde Türk dış politikasında Kıbrıs Sorunu gündeme gelmiştir. Adadaki Türk halkına karşı yapılan baskılar sonucu Türkiye Kıbrıs'a askeri müdahale noktasına gelmiştir. Türk uçakları Kıbrıs üzerinde uçarak etkinliğini göstermiştir. Türkiye'nin, Kıbrıs politikası onu dış politikada zor bir sürece sürüklemiştir. ABD Başkanı Johnson'ın, Türkiye'nin garantör devlet olarak Kıbrıs'a müdahale edemeyeceğini ve müdahalede bulunduğu takdirde Amerikan silahlarını kullanamayacağını ve bu süreçte SSCB ile karşı karşıya geldiği takdirde ABD ve NATO'nun koruma şemsiyesinden yararlanamayacağını belirttiği mektubunu dönemin başbakanı İsmet İnönü'ye göndermiştir. Bu mektup Türk-Amerikan ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye'de anti-Amerikancıların sayısı artmaya başlamıştır

B. Muhtıra Öncesi Siyasi Gelişmeler

1 Adalet Partisi İktidarı Dönemi

1960'lı yıllar Türkiye'de sol akımların ortaya çıktığı ve geliştiği dönemdir. Bunda en büyük pay hiç şüphesiz 1961 Anayasası'nın getirdiği düşünce serbestliği modelidir. Nitekim 1971 Askeri Muhtıra'sında bu anayasanın bazı hükümleri değiştirilecek, 12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonra ise Türkiye için çok bol denilerek tümüyle kaldırılacak ve yeni bir anayasa yapılacaktır.

Özdemir'e göre; 1960'lar Türkiye'sinde siyasi gelişmelerde önemli rol oynayan sosyalistler, bir yanda haftada 30 bin gibi yüksek bir tiraja ulaşabilen Yön Dergisi ve Sosyalist Kültür derneği (SKD); öte yanda küçük fakat etkin bir parti olan ve özellikle fabrika ve köylerde kendisine yandaş bulabilen Türkiye İşçi Partisi (TİP) aracılığıyla Türk-Amerikan ilişkilerini ve NATO'yu tartışma platformuna getirmişlerdir.⁹⁴ Haziran 1964'te Adalet Partisi Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala'nın ölümüyle birlikte iç politikada bir kriz belirtisi baş gösterdi. Üst düzey komutanlar, açıkça Gümüşpala'nın ardılının katı bir Menderes taraftarı olmasından, 27 Mayıs'ın açtığı yaraların yeniden açılmasından endişe ettiler. Bir uyarı işareti olarak 16 Kasım 1964'te Meclis Başkanı, parti liderlerini çağırıp Genelkurmay Başkanı'nın sert bir kınamasını kendilerine okudu.

Adalet partisi'nin başkanlığına Süleyman Demirel seçildi.⁹⁴ 1965 yılının başlarında, bir yandan TİP gelişirken, bir yandan da özellikle AP aşırı sol akımların toplum üstündeki baskısından yakınmaktadır. Şubat ortalarına doğru bütçenin mecliste reddedilmesi üzerine, Üçüncü İnönü hükümeti istifa etmiş ve Senato'ya AP listesinden seçilmiş olan Suat Hayri Ürgüplü başkanlığa getirilmiştir. AP, YTP, CKMP ve MP'li başkanlardan oluşan Ürgüplü koalisyonunda, Demirel de başbakan yardımcısı olarak yer almıştır. Bu hükümet 10 Ekim 1965 seçimlerine kadar ülkeyi yönetecekti.

---

⁹⁴ Hale; a.g.e., s.150

1965 seçimlerinde AP oyların %53'üne yakınına toplayarak tek başına iktidar olma şansını kazanmıştır.⁹⁵ 27 Ekim 1965'te Süleyman Demirel'in başbakanlığı ile başlayan AP iktidarının ilk evresi Başbakan ve AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in Silahlı Kuvvetler tarafından görevden ayrılmak zorunda bırakıldığı 12 Mart 1971'deki askeri müdahaleyle son bulmuştur.

Dış ilişkilerde ABD ile SSCB arasında yumuşamanın hüküm sürmeye başladığı ve dünya ekonomisinin çevre ülkelerinde büyümelere izin verdiği bir ortamda hükümet kuran Demirel, avantajlı konumunu iyi kullanabilmiştir.⁹⁶ Kıbrıs sorunu dolayısıyla dış politika tartışılırken sol çevrelerde Tarafsız Üçüncü Dünya'ya katılma istekleri ortaya atılmıştır.⁹⁷ Ekonomik alanda ise hızlı bir gelişme olmuş, ekonomi canlanmaya başlamıştır. Ekonomide yaşanan gelişme veya genişlemenin karşısında, merkez ve solda yer alan aydınların savundukları sosyal adalet, bağımsızlık türünden kavramları ekmek ve su gibi temel ihtiyaçlar haline getiremeyişleri yüzünden, halk kitlelerinden gerekli yankıyı alamadıkları biliniyor. Bunun üzerine bu çevrelerde *parlamento dışı muhalefet* eğilimi yaygınlaşmıştır.⁹⁸

1966 Mart ayında önceden hazırlanan bir düzenle, Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay askerlikten ayrılmış, kontenjan senatörü yapılmış, yerine de Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Tural getirilmiştir. Ay sonunda Gürsel'in sağlığının görevine devam etmesine elverişsiz olduğu bir raporla saptandıktan sonra, Sunay, Türkiye'nin beşinci Cumhurbaşkanı seçilmiştir.⁹⁹ Gürsel'den sonra Sunay'ın da ordunun en üst kademesinden Cumhurbaşkanlığına geçmesi bazı subaylarda Genelkurmay Başkanı'nın otomatik olarak Cumhurbaşkanı olacağı düşüncesini ortaya çıkardı.

Sunay'ın, Cumhurbaşkanlığı, asker-sivil yaklaşımı için önemliydi. Çünkü siyasi yapının tepesinde ordunun sesine olanak veriyor ve her iki tarafı da statükonun korunmasına yöneltiyordu.¹⁰⁰

1966 güzünde, Demirel partinin Anayasayı değiştirecek çoğunluğa sahip olmadığından yakınmakta, bu anayasayla ülkeyi yönetmenin çok zor olduğunu ileri

⁹⁵ Tunçay; a.g.m., C.D.T.A., s.1984

⁹⁶ Özdemir; a.g.m., s.217

⁹⁷ Tunçay; a.g.m., C.D.T.A., s.1984

⁹⁸ Özdemir; a.g.m., s.218

⁹⁹ Tunçay; a.g.m., C.D.T.A., s.1984

¹⁰⁰ Hale ;a.g.e, s.s 152-152

sürmektedir.¹⁰¹ AP'nin seçimlerdeki başarısı diğer muhalif partilerde değişime yol açtı.

2 Siyasi Partilerdeki Değişim

1960'lı yıllarda sosyal ve ekonomik sorunların oldukça geniş platformda tartışılabilir olması, özellikle aydınlar arasında sosyalist düşüncenin hızla taraftar bulması, CHP'ye yeni kimlik arayışına itmiştir. Elbette buna, bir de dış dünyada yaşanan yumuşamayı eklemek gerekir.

Sağ kanatta AP'nin 1965'te tek başına iktidara gelmesinden sonra ortanın solu sloganıyla merkez solda yer almaya çalışan CHP'de seçim yenilgisinin de etkisiyle bir dalgalanma yaşanacaktır. Partide karşıt gruplar arasındaki hesaplaşma gündemdedir. Kendi anlayışlarına göre ortanın solunda ve sağında yer alan iki grup arasında başlatılan mücadelede İnönü birincilerin safında olmuş ve başlatılan reform hareketini desteklemiştir. Bu hareketin sözcüsü ve önderi CHP'nin önce genel sekreterliliğine (18 Ekim 1966) sonra genel başkanlığına (14 Mayıs 1972) seçilen Bülent Ecevit'tir.¹⁰²

Bu olaydan sonra CHP'de bölünmeler başlamıştır. CHP içinde (İnönü'den sonra gelmek üzere) Ecevit'in egemen oluşu, Turhan Feyzioğlu ve arkadaşlarının bir muhalefet oluşturmalarına yol açmış, fakat İnönü'nün Ecevit'i desteklemesiyle, bu grup savaşımında yenik düşerek partiden kopmuştur. Nisan'daki CHP'nin Dördüncü Olağanüstü Kurultayı'ndan sonra, Güven Partisi'ni kurmuşlardır. Partinin başkanlığını Turhan Feyzioğlu üstlenmiştir.¹⁰³

TİP, 1961'de bir grup sendikacı tarafından kurulmuştur. Türkiye'nin ilk anayasal Marksist Partisi Olan TİP'in başına 1962'de eski bir hukukçu olan Mehmet Ali Aybar geçti. Bu dönemde TİP gücünü arttırdı.¹⁰⁴

Aybar ve arkadaşları 1961 anayasasında belirtilen türden özelliklere toplumun ancak sosyalist düzende geçebileceğinden hareketle eylemlerini bu hedefe varmaya yöneltmişlerdir. TİP'in savı tam bağımsızlıktır. ABD ile yapılan bütün ikili

---

¹⁰¹ Tunçay; a.g.m., C.D.T.A., s.1984

¹⁰² Özdemir, a.g.m., s.220-221

¹⁰³ Tunçay; a.g.m., C.D.T.A., s.1984

¹⁰⁴ Hale; a.g.e, s.154

anlaşmaların iptalini, devletleştirmeyi, ülkedeki Amerikan üslerinin kaldırılması, işsizlik sigortası, toprak reformu vb. politikaları savunmuştur.

AP, TİP'i ve onun hareketlerini yoğun bir biçimde bastırmaya çalışmıştır.¹⁰⁵ Seçim sisteminde yapılan değişiklik sonucu 1968 seçimlerinde TİP ancak bir milletvekilliği kazanabildi. Aybar'ın, anayasal yoldan seçim sandıklarıyla iktidara gelme savını sürdürmek güçleşti.

Batı Avrupa'nın benzer partileri gibi TİP'de, 1968'de Sovyetler'in Çekoslovakya işgaliyle derinden bölündü. Aybar, Alexandar Dupçek'in "güler yüzlü sosyalizm" çağrısını destekledi ve açıkça işgale karşı tavır aldı; fakat Behice Boran, Sadun Arel ve Çetin Altan'ın başını çektiği daha dogmatik grup Sovyet yanlısı bir çizgi benimsedi. Daha sonra Aybar'ın çekilmesi ile partinin başına Behice Boran geçti (1970). Bu evrede sol neredeyse bütünüyle dağılmış durumdaydı. Solun önemli bir bölümü, anayasal yoldan iktidarı ele geçirmemeleri halinde şiddete dayalı devrime başvurmak zorunda kalacaklarına inanıyordu.¹⁰⁶ Bu inanış sonucunda bir kısım sol örgütler eylemlere başlayacaktı.

Genelkurmay Başkanı Tural'ın Silahlı Kuvvetlere, aşırı solla mücadeleye girişmeleri için verdiği emir, kamuoyunda bir süre tartışılmış, ama hükümetçe onaylanmıştır.

12 Şubat 1967'de Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) kurulmuştur. Bu örgüt, Türk-İş'in, işçi sınıfını yeterince ve gereğinde korumadığını ileri sürmekteydi.¹⁰⁷

27 Mayıs'tan sonra gerçekleşen 14'ler operasyonu ile yurtdışına sürgüne gönderilen subaylardan Kurmay Albay Alpaslan Türkeş ve bazı arkadaşları yurda dönüşlerinde CKMP'ye üye olmuşlardır. CKMP genel müfettişi olan Türkeş, partinin genel örgütleriyle doğrudan ilişkiye girerek onları yanına çekmeyi başarınca genel başkanlığa seçilmiştir. Ardından 1969'da partinin adı değişerek Milliyetçi Hareket Partisi olmuştur. Parti kendisine Dokuz Işık doktrinini belirleyerek kapitalizm ve komünizm dışında kendilerine ayrı bir yol belirlemişlerdir.

Bu dönemde kurulup güçlenen bir diğer siyasi parti Milli Nizam Partisi'dir (1970). Liderliğini Necmettin Erbakan'ın yaptığı parti büyük iş çevrelerine karşı

¹⁰⁵ Özdemir, a.g.m., s.221-222

¹⁰⁶ Hale, a.g.e., s.154-155

¹⁰⁷ Tunçay, a.g.m., C.D.T.A., s. 1984

küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri ön plana çıkararak ve ülkede ağır sanayinin geliştirilmesini savunan bir politika oluşturmuşlardır. İslamiyet'i asıl tema olarak işleyen parti 12 Mart sonrası laikliğe karşı faaliyetlerinden ötürü kapatıldı (20 Mayıs 1971).¹⁰⁸

3 Toplumsal Hareketler ve Kamplaşmalar

1960'lı yılların sonuna doğru Türkiye'de sağ ve sol gruplar keskinleşmekte ve kendilerine taraftar bularak etkili olmaya çalışmaktadırlar.

27 Mayıs darbesinin başarısı birçok üniversite öğrencisini olayın kahramanlarının kendileri olduğuna inandırdı. 1960'lı yıllarda Türkiye'de öğrenci sayısında korkunç bir artış olmuş, fakat öğretimde ve diğer olanaklarda buna uygun bir artış olmamıştı. 1968'de Paris'te başlayan ve yoğunlaşan öğrenci hareketleri zaman içinde Türkiye'ye de yansımıştır. TİP ve sempatanlarının aşırı kesimleri tarafından esinlenen öğrenciler Ankara'da, Türkiye Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu'nu (DEV-GENÇ) 1969'da kurdular. Bunu diğer devrimci Marksist örgütler izledi. Bunların en önde gelenleri arasında Deniz Gezmiş'in başını çektiği Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu ve Mahir Çayan'ın liderliğindeki Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi (THKP-C) izledi. Bütün bu örgütlerin ileri sürdüğü sav, parlamenter hükümetin Türkiye'yi ABD'nin kölesi haline getirdiği ve kitleleri baskı altına aldığıydı.

Bu sol örgütlenmelere tepki olarak aşırı sağ da örgütlendi. 1969'da MHP'nin "komandolar" veya "bozkurtlar" diye anılan gençlik kolları da kuruldu. Bunları diğer gençlik kollarından ayıran özellik, fiziksel eğitim, savaş sanatları gibi eğitimleri yaz kamplarında almalarıydı. Gittikçe örgütlenen bu gruplar birçok üniversite öğrencisini de yanına çekecek ve solcuların toplantı ve kitapçalarına düzenli olarak saldırmaya başlayacaklardır.¹⁰⁹

Ülkede özellikle sol kesimlerde anti-Amerikan akım güçlenmeye başlamıştır. Bu dönemde İstanbul'u ziyaret eden Amerikan 6. (Akdeniz) Filosuna karşı büyük gösteriler yapılmıştır. Kıbrıs sorunu da Türk siyasetinde önemli bir rol oynuyor ve

---

¹⁰⁸ Özdemir, a.g.m., s.223-225

¹⁰⁹ Hale; a.g.e., s.155-156

dolaylı olarak da ABD'nin Türkiye'deki itibarının yıpranması sonucunu doğuruyordu.

1968 Kasım ayı başında TİP'ten kopan bazı genç aydınlar Mihri Belli'nin yönetiminde Aydınlık dergisini çıkarmışlar, bu gençler daha sonra Maoculuğa kaymışlardır.¹¹⁰

1969 başlarında ABD Büyükelçisi Kommer'in arabası ODTÜ'de yakıldı. Kommer, Ankara'ya atanmadan önce CIA'da çalışmıştı. Hatta Vietnam Savaşında uygulanan "pasifikasyon hareketi" olarak adlandırılan kanlı programın fikir babalarından biri olduğu iddiaları o gelmeden Ankara'da yayımlanmıştır.¹¹¹ 16 Şubat'ta Taksim'de meydana gelen meydana gelen "Kanlı Pazar" olayında ise 6. Filo'ya karşı gösteri yapan solculara, sağcılar saldırmış olaylarda 3 kişi ölmüştür.¹¹²

Bu arada görev süreleri dolan Tural'ın yerine Genelkurmay Başkanlığı'na Memduh Tağmaç getirilmiştir (1969).¹¹³ 1969 seçimlerini yine adalet partisi kazanmış ve Süleyman Demirel başkanlığa yeniden gelmiştir.

Seçimlerden hemen sonra yayınlanmaya başlayan, Doğan Avcıoğlu'nun "Devrim" dergisi köktenci bir yaklaşımla ilerici bir ordu müdahalesinin düşünsel hazırlığını yapmaya girişmiştir. 1969'dan önceki dönemde, öğrenci hareketleri yoğunlaşmakla birlikte, katili bulunamayan cinayet kurbanı öğrenci sayısı 7-8'i geçmemişti. Bu tarihten sonra ise şiddet eylemleri büyük bir hızla çoğalacaktır.¹¹⁴ Yerasimos'a göre; Dev-Genç grubu 1970 yılının başında sağ baskıya karşı müdahaleye sağlam bir pratik kazanmıştır. 1968'den sonra hızla politik olaylar haline gelen üniversite işgalleri sürüp gidiyor ve çoğu zaman aşırı sağ grupların daha etkili bir şekilde polisin yerini aldıkları çatışmalara meydan veriyordu. Sağcıların saldırıları ve ilk solcu öğrenci öldürmeleri "Dev-Genç" gruplarını militanca bir örgütlenmeye zorlar... Böylece 1970 yılının başında Dev-Genç militanları, silahlanmış, sokak çatışmalarına alışmış, üstlere sahip olan ve bu şekilde sağ komandoların saldırılarına başarıyla karşı çıkan gruplar olarak belirir. Bu savunma

---

¹¹⁰ Tuncay; a.g.m, CDTA, s. 1985

¹¹¹ Cüneyt Arcayürek; Demirel Dönemi 12 Mart Darbesi 1965- 1971, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1985, s.225

¹¹² Hale; a.g.e., s.156

¹¹³ Tuncay; a.g.m., CDTA, s 1985

¹¹⁴ Tuncay; a.g.m., CDTA, s.1986

eylemleri bir yana bırakılırsa federasyonun başlıca etkinliği antiemperyalist gösterilerde meydana çıkar.¹¹⁵

Bu arada 35 komando kampı açtığı ileri sürülen MHP, küçük esnafı kendisine çekmeye çalışmaktaydı. GP ise komünizmle savaşıma gereğini vurgulayarak büyük sermayeden destek arıyordu.¹¹⁶

1970'e gelindiğinde, silahlı sağ ve sol partizanlar arasındaki sürekli çatışmalarla üniversiteler neredeyse kilitleme noktasına gelmişti.

Örgütlü işçilerdeki huzursuzluklarda kamu düzenini tehdit eder görünüyordu. İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Türkiye'de sendikalar kurulmuş, 1952'de sendika konfederasyonu Türk-İş kurulmuştur. Akabinde Türk-İş'e rakip federasyon olarak DİSK kuruldu. Bu arada Türk-İş sağa ya da sola kesin destek vermeyi reddederek "patiler üstü" bir politika izledi. Sendikalar için yapılan yasa tasarısına karşı, 15-16 Haziran 1970'de işçiler İstanbul-İzmit arasında büyük bir protesto yürüyüşü yapmışlar. Çıkan olaylarda 4 kişi hayatını kaybetmiş, 87 kişi ise yaralanmıştır. Bu olayın sorumluluğu TİP'le DİSK'e yüklenmiştir. Olaylar sonucunda bölgede bir ay süreli sıkıyönetim ilan edilmiş, aralarında DİSK yöneticilerinin de bulunduğu birçok kişi gözaltına alınmıştır.¹¹⁷

1970 yılının bir diğer önemli olayı ise bütçenin Meclis'te reddedilmesidir. Demirel'in parti içinde hızlı yükselişi ve hâkimiyetinden rahatsız olan muhalif AP'li milletvekillerinin bütçe tasarısına karşı oy kullanarak kabineyi istifa etmek zorunda bırakmışlardır (4 Şubat 1970). Demirel, 6 Mart'ta fiilen öncekiyle özdeş yeni bir kabine kurdu. İkinci bütçe Meclis'ten geçti Yine de muhalifler, kardeşlerine büyük krediler sağlamak için siyasi nüfuzunu kullandığına dair kanıtlanmayan suçlamalarda bulunarak Demirel'in liderliğine meydan okudular. 18 Aralık 1970'te, 27 asi milletvekili AP'den atıldı. Onlar da eski Meclis Başkanı Ferruh Bozbeyli başkanlığında Demokratik Parti'yi kurdular.

Bu sırada CHP'de de iç çekişmeler baş göstermiş, Nihat Erim ve Sadi Kocaş, Ecevit ekibi karşısında yenik düşmüşlerdi. Daha sonra Ecevit, Kemal Satır

¹¹⁵ Stefanos Yerasimos; Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye, Kitap 3, Birinci Dünya Savaşı'ndan 1971'e (çev. Babür Kurucu), Belge Yayınları, İstanbul, 1992, s.503

¹¹⁶ Tuncay; a.g.m., CDTA, s.1986

¹¹⁷ Sevim Giraylar; Zor Yıllar, Tüze Yayıncılık, Ankara 2001, s.10-11

önderliğindeki tutucu kanadı yeniliğe uğratmıştır. Artan öğrenci olayları ve siyasi gelişmeler üzerine önce Hava Kuvvetleri Komutanı, Muhsin Batur, sonra da Genelkurmay Başkanı Tağmaç, Başbakana açık uyarılarda bulunmuşlardır.

1970 Ekim’inde yapılan Dev-Genç Kurultayı öncesinde polis, çeşitli sol öğrenci örgütlerini basarak önderlerini tutuklamıştır. Ankara’da ABD kuruluşlarına saldırılar sürmektedir. Komutanlar ise açıktan açığa siyasete karışmaya başlamışlardır.¹¹⁸

Artık Demirel’in parlamentoda kıl payı çoğunluğa sahip olduğundan ve kendi taraftarları üzerinde dahi denetimini yitirdiğine ve dolayısıyla aşırı sağın ve solun yarattığı tehlikelerin üstesinden gelemeyeceğine dair yaygın bir kanı vardı. Ordunun tepkisine ve 12 Mart 1971’de hükümetin devrilmesine neden olan tam da bu korkuydu.¹¹⁹

C. 12 Mart Muhtırası

1. 12 Mart Muhtırasının Verilişi

1971 yılına girildiğinde Tağmaç yayınladığı yeni yıl mesajında bir müdahale olabileceğine dair imada bulunmuştur. Cumhurbaşkanı Sunay ise Demirel’i destekler görmektedir. Üniversitelerde şiddet olaylarının önü alınamayarak ODTÜ süresiz kapatılmış, bunu başka üniversite ve fakültelerinin kapatılması izlemiştir.¹²⁰

Mart ayı başlarında üniversitelerde ve yurdun çeşitli yerlerinde meydana gelen olaylar, banka soygunları, işgaller, adam kaçırmaları ve sol örgütlerin açıkça bir gerilla savaşı başlatma girişimleri hem hükümette hem de silahlı kuvvetlerde ciddi tepkilerle karşılanmış ve müdahale hazırlığı içindeki subaylar sık sık biraya gelme ihtiyacı duymuşlardır. Dönemin Genelkurmay Başkanı Tağmaç; geçmişte yaşanan cuntaların acı tecrübelerinden hareketle ordunun emir komuta zinciri içinde hareket etmesi gerektiği üzerinde önemle durmuş ve katıldığı tüm toplantılarda bu mesajı vermeye çalışmıştır.

---

¹¹⁸ M.Tuncay; A.G.M s.1986 CDTA

¹¹⁹ Hale; a.g.e. s.159

¹²⁰ Tuncay; A.G.M s.1986 CDTA

Üst düzey generallerden bir grup 8 Mart'ta Hava Kuvvetleri'nde Muhsin Batur' un karargâhında bir araya gelmişler, fakat Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler'in kararsız tutumu nedeniyle müdahale kararı alınamamıştır. Ertesi gün Genelkurmay'da gerçekleştirilen Genişletilmiş Komuta Konseyi toplantısında generalleri fikirleri alınmıştır.¹²¹

10 Mart günü gerçekleşen Genişletilmiş Komuta Konseyi toplantısından sonra 11Mart günü bir araya gelen Batur, Gürler ve Tağmaç gelişmeleri değerlendirmiş ve ne yapılacağı konusunda tartışmışlardır. Burada da Batur ve Gürler'in birlikte hareket ettikleri ve Tağmaç'ı etkiledikleri anlaşılmaktadır. Başbakanın görevden çekilmesinin temin şekli tartışılırken Batur'un "Bütün meclisi karşıya almanın daha doğru olduğunu savunması üzerine hem hükümete, hem de parlamentoya yönelik olarak bir uyarı mektubu hazırlanması kararı alınmış ve hazırlıklara girişilmiştir. Ülkenin içinde bulunduğu durumdan ve bu noktaya gelinmesinden sadece hükümet değil parlamento da sorumlu tutulmuştur. Bu düşüncenin temelinde altmışlı yıllarda gelişen radikal solun, parlamentoya ve demokratik sisteme yönelik eleştirilerinin ve Üçüncü Dünyacı tek partili diktacı yönetim arzusunun etkisi olduğu açıktır.

Kaleme alınan uyarı mektubu gece bir araya gelen Batur, Gürler, Eyiceoğlu ve Tağmaç tarafından tartışılmış ve ertesi gün son şekli verilmiştir.¹²² Muhtıra 12 Mart 1971 günü saat 13.00'te Türkiye radyolarında yayımlandı. Muhtıra şöyledir:

1. Parlamento ve hükümet süregelen tutum, görüş ve icraatı ile yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.

2. Türk milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetleri'nin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çevrelerin partiler üstü bir anlayışla meclislerimizce değerlendirilecek, mevcut anarşik durumu giderecek ve anayasasının öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılâp kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.

¹²¹ Davut Dursun; 12 Mart Darbesi, Şehir Yayınları İstanbul 2003 s.54-57

¹²² Davut Dursun ; a.g.e s. 59

3. Bu husus süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde Türk Silahlı Kuvvetleri kanunların kendisine vermiş olduğu, Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya karardır.

Bilgilerinize...

12 Mart öncesinin asayişsizlik bunalımında, çeşitli istifa önerilerini, güvensizlik oyu almadan çekilmeyeceğini açıklayarak geri çeviren Başbakan Demirel, muhtıra karşısında bu müdahalenin anayasa ve hukuk devleti anlayışıyla bağdaşmayacağını söyleyerek görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır.¹²³

2.Muhtıra Sonrası Siyasi Gelişmeler

Radyoda okunan üç maddelik muhtıra demokratik sürece nokta koymuş ve silahlı kuvvetlerinin denetiminde yeni bir dönemi başlatmıştır. Komutanlarca imzalanıp Cumhurbaşkanı ve Meclis başkanlıklarına sunulan muhtıra mevcut hükümetin çekilmesine ve partiler üstü bir hükümetin kurulmasını istemişti. 12 Mart muhtirasının veriliş amacı tartışma konusu olmuştur. Demokratik yollarla iktidara gelmiş olan Süleyman Demirel hükümetinin çekilmesini sağlamanın ötesinde demokratik süreci ve kurumları restore etmeyi amaçladığı açıktı...

12 Mart muhtirasının başlıca hedeflerinden birinin de ordunun kendi iç çelişkileri ile ilgili olduğu söylenebilir. Nitekim bu yıllarda silahlı kuvvetleri içinde hiyerarşik sisteme karşı gelişen reformcu dalga kurumsal ilişkileri ve yapıyı tehdit etmekteydi. Bu dalgayı kırmak ve bazı radikal sol ve Marksist gruplar ile ilişki halinde oldukları bilinen bazı subayların tasfiye edilmesi gerekmekteydi.¹²⁴

Ordu 12 Mart 1971 günü, “ içinden kimilerini” emekliye ayırarak “ tasfiye” ediyordu. Liste şuydu;

Tümgeneral Celil Gürkan, Tuğgeneral Şükrü Köseoğlu, Tuğamiral Vedii Bilget, Tuğgeneral Ömer Çokör, Tuğgeneral Mehmet Tuğcu, Albay Hidayet Uygur, Albay Cahit Bayar, Albay Bahattin Tatar, Albay Nedim Arat, Albay Mehmet Namlı, Albay Kadir Ok, Albay Ömer Şanlı, Albay Mesut Günaşar...

---

¹²³ Tunçay; a.g.m, CDTA s.1986

¹²⁴ Dursun; a.g.e, s.60-61

Ankara kulislerinde de 12 Mart Muhtırasına “ sivil yönetime müdahale etmeye kararlı bir grubun ani baskınından korkulduğu” için gidildiği söylentisi yayılıyordu.

12 Mart sonrası “ kanlı müdahale yapılacağına dayalı sözlerin ardında acaba neler yatıyordu...” 1971’de bu soruların aydınlatıcı yanıtlarını bulup ortaya çıkarmak olanaksızdı.

Daha sonraları başlayan mahkemelerde, cuntasal devinimlerde bulunduğunu “ açık yüreklilik ve dürüstlükle” söylemekten kaçınmayan bir emekli subay, Talat Turan yargılanması sırasında şöyle diyecekti:

... 9 Mart’ta Silahlı Kuvvetleri Mensup 50 yüksek rütbeli subay darbe ve ihtilal kararı aldı. Ben ilerinde yoktum. Sivil olduğum için almadılar. Alsalarđı girerdim... Ben şerefli Türk Silahlı Kuvvetlerinin gizli örgütünün bir yesiyim. Bu rgtte Faruk Gürler vardı, Muhsin Batur vardı, Kemal Kayacan vardı. Ben gizli örgütün en küçük yarbay yesiydim...¹²⁵

9 Mart’taki darbeci subaylarla 12 Mart’ı gerçekleştirenler arasında bir i hesaplaşma yaşandığı ve 9 Martıların tasfiye edildiği sonucuna ulaşabiliriz.

Başbakan Süleyman Demirel’in istifasından sonra yeni hükümeti birinin kuracağı sorunu gündeme gelmiştir. Bu konuda ortaya değişik isimler atılmış, sonunda CHP milletvekili Prof. Dr. Nihat Erim üzerinde anlaşılmıştır. Hükümet kurma görevini kabul eden Erim partisinden istifa etmiş ve bağımsız partiler üstü bir hükümet kurmak için çalışmalara başlamıştır.

Muhtıra sonrası Ana Muhalefet Lideri İsmet İnönü düzeni sağlayacak ve ülkeyi seçimlere götürecek geçici bir hükümetten yanaydı. Ancak siyaset karşıtı birçok çevreler böyle bir ara dönemde “ partiler üstü” bir hükümet eliyle toplumsal dzeltimler yapılabiliceğine bel bağlamıştır.

27 Mayıs’ın yanlış bir imgesiyle olmalı, TİP’ten başka,(DİSK’ten-Dev-Genç’e) hemen hemen bütün sol örgütler de 12 Martın ilk günlerinde bu boş umudu paylaşmışlardır.

Partiler st hükümete CHP ve AP bakan vermeyi önce istememiştir. Hatta CHP Genel sekreteri Bülent Ecevit partisinin kurulacak “reform hükümeti” ne katılmasına kesinlikle karşı çıkmış, fakat İnönü’nün askeri baskıya karşı direktmeyi

---

¹²⁵ Arcayürek ; a.g.e, s.s.348-350

uygun görmediğini anlayınca da, görevinden istifa etmiştir. AP’de daha sonra bu yönde görüş bildirmiştir.

Böylece CHP ortak grubu, tıpkı AP ortak grubu gibi, Erim hükümetine bakan vermeye razı olmuştur. Nihat Erim 26 Mart 1971 günü on dört teknokrat ve beşi AP’li üçü CHP’li ve biri MGP’li sekiz siyasetçiyle ilk kabinesini kurmuştur.

Nihat Erim, hükümet programını oldukça iddialı bir şekilde hazırlamıştı. Kamuoyuna “Beyin Takımı” diye sunulan kabine, Ecevit’e göre, halk desteğinden yoksun olduğu için, egemen çevrelere dayanacak ve herhangi bir ciddi düzeltme yapamayacaktı.¹²⁶

Erim hükümeti iki büyük partinin desteği ile yedi Nisan’da ezici bir sonuçla güvenoyu aldı. Ne var ki bu sonuç parti saflarında önemli ölçülere varan kuşku ve karmaşayı gizliyordu. Erim’in kendisi kuşkusuz iyi niyetli olmasına karşın, hükümeti işlemeyen bir uzlaşmaya dayanıyordu. Ne seçilmiş bir hükümetti, ne de parlamenter muhalefeti bütünüyle göz ardı edebilen tam boy bir askeri diktatörlüktü.¹²⁷

Hükümet şiddet eylemlerini durduramayınca Türkiye’nin belli başlı on bir ilinde sıkıyönetim ilan ederek sert önlemler almaya girişmiştir. İlk iş solcu, milliyetçi ve İslamcı örgütler kapatılmış, basın özgürlüğü iyice kısılmıştır. Erim, 1961 Anayasası’nın Türkiye’nin kaldıramayacağı bir lüks olduğunu ileri sürüyordu.

Başbakan yardımcısı Sadi Kocaş’ın yasalara karşı çıkan herkese savaş açıyoruz diyerek başlattığı bu *balyoz harekâtı*, muhtıraya destek veren solcuların, aydınların ve toplumsal örgütlerin hükümetten desteklerini çekmelerine yol açmıştır. Bu gruplar hükümete karşı muhalefete geçmişlerdir.¹²⁸

Mahir Çayan liderliğindeki THKP-C’li terörist bir grup İsrail’in İstanbul Başkonsolosu Ephraim Elrom’u kaçırdı. Bunun üzerine hükümet Elrom’un öldürülmesi halinde hükümetim adam kaçırmaya ölüm cezası öngörecektir şeklinde ve geriye şamil bir yasa çıkaracağını duyurdu. Bu karar kabinenin liberal kanadında güçlü bir protestoya neden oldu. Dahası 23 Mayıs’ta ölü bulunan Elrom’u kurtarmaya da yetmedi. Çayan ve arkadaşları 1 Haziranda yakalandılar.¹²⁹

¹²⁶ Tuncay : a.g.m s. 1986-1987 CDTA

¹²⁷ Hale;a.g.e. . s. 169-170

¹²⁸ Dursun;a.g.e. 79

¹²⁹ Hale;age,s.171

Bu dönemde Anayasa Mahkemesi dini siyasete alet ettiği gerekçesiyle MNP'yi, bölücülük yaptığı gerekçesiyle TİP'i kapatmıştır. Anayasanın “Temel hak ve Özgürlüklerle “Dernekler ve Sendikalar” hakkındaki maddelerinde kısıtlayıcı değişiklikler yapılmıştır.

Bu arada, tasarlanan toplumsal-ekonomik reformların hiçbiri gerçekleştirilmemiş ama ABD baskısı ile haşhaş ekimi yasaklanarak üreticiler büyük zarara sokulmuştur.¹³⁰ Bu olay tabii ki, bir cümleyle geçirilecek olay değildi. Sonra ki dönemlerde de bu olay çokça tartışılmıştır. Çünkü ABD uzun bir süreden beri Türkiye’de haşhaş ekiminin yasaklanmasını istiyordu. Amerikan gençliğinde uyuşturucu kullanımı yaygınlaşmıştı. Bu nedenle ABD Türkiye’nin haşhaş üretiminin yasaklanmasını kendi dış politik gündeminin en önemli maddelerinden biri yapmıştır. ABD’nin tüm baskılarına rağmen Menderes, İnönü ve Demirel hükümetleri bu talebe direnmişlerdir. Fakat 12 Mart Muhtırası sonrası yönetime gelen Nihat Erim hükümeti ABD’nin bu talebini kabul etti. Bu olay Türk kamuoyunda şok etkisi yaratmıştır. Aralarında İsmail Cem, Cüneyt Arcayürek gibi isimlerinde bulunduğu bazı yazarlar 12 Mart Muhtırası ile haşhaş sorununu birbirine bağlarlar.12 Mart ve öncesinde ki gelişmelerin yaşanmasında CIA’in önemli etkisi olduğunu iddia ederler. Şüphesiz bu kişilerin görüşlerinde doğruluk payı bulunmaktadır.¹³¹

3 Aralık’ta Erim’in kabineye danışmadan eski Adalet Partisi hükümetinde Maliye Bakanı olan Mesut Erez’i başbakan yardımcılığına ataması reformist bakanlar için bardağı taşıran son damla oldu .3 Aralık 1971’de başını Kocaş ve Karaosmanoğlu’nun çektiği 11 teknokratın toplu istifası üzerine Nihat Erim başbakanlıktan ayrılmış, ancak yeni hükümeti kurma görevi yine kendisine verilmiştir. İkinci Erim hükümetindeki bakanların çoğu AP üyesiydi. Bu dönemde anarşik olaylarla mücadele için daha sert tedbirler alınmış ve milli davalara bakmak için Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmuştur. Bütün bunlara rağmen Erim hükümeti ülkede istikrarı tam olarak sağlayamadı ve yapmak istediği reformlara, parlamentodan gerekli desteği de bulamayınca istifa etti (17 Nisan 1972). Erim hükümetinin istifasından sonra Sunay önce Suat Hayri Ürgüplü’ye kabineyi kurma

¹³⁰ Tuncay,agm,s.1987 CDTA

¹³¹ Bkz. İsmail Cem,Tarih Açısından 12 Mart, İş Bankası Yayınlar, İstanbul, 2009, Cüneyt Arcayürek, Çankaya’ya Giden Yol 1971-1973,Bilgi Yayınevi Ankara 1985

görevini vermiş, daha sonra ise ordunun muhalefeti üzerine kurulan kabineyi onaylanmayarak reddetmiştir. Bundan sonra kabineyi kurma görevi alan Ferit Melen, hükümeti kurmuş ve güvenoyu almıştır. Bu dönemde Meclis ve Senato'da onaylanan Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam kararları infaz edilmiştir.

Bu süreçte CHP içinde karmaşa yaşanmıştır. 12 Mart Muhtırası sonrası CHP Genel Sekreterliği görevinden istifa eden Ecevit, parti tabanında çalışma yapmış ve Parti Meclisi'nde çoğunluğu ele geçirmiştir. İnönü'nün muhalefetine rağmen Ecevit partiden destek bulunca İsmet İnönü, CHP genel başkanlığından istifa etmiş yerine Bülent Ecevit seçilmiştir. İnönü gibi bir liderin devrilmesi yurtiçinde ve yurtdışında geniş yankı yapmıştır.

Cevdet Sunay'ın görev süresinin 1973'te sona erecek olması gündeme cumhurbaşkanlığı seçimlerini getirmiştir. Muhtırayı yapan komutanlardan Memduh Tağmaç ve Celal Eyiceoğlu Ağustos 1972'de emekli olmuşlardı. Genelkurmay Başkanlığı'na geçen Faruk Gürler'in adı cumhurbaşkanlığı için geçmekteydi. Komutanlar parti liderlerine Gürler'in adını empoze etmeye çalışıyor, bunun olmaması halinde ise askeri müdahalede bulunma tehdidinde bulunuyorlardı. Gürler, cumhurbaşkanı adayı olabilmek için önce ordudan emekli oldu. Sonra ise, Sunay tarafından kontenjan senatörü yapıldı. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Gürler, parlamentodan gerekli desteği alamadı. Partiler yeni bir isim aradılar. Emekli Deniz Kuvvetleri Komutanı Fahri Korutürk ismi üzerinde anlaşılabilir ve cumhurbaşkanı seçtiler.

Ferit Melen Hükümeti 7 Nisan 1973'te istifa etti. Yeni hükümeti Naim Talu kurdu. Bu hükümetin misyonu ülkeyi 14 Ekim 1973'te yapılacak seçimler götürmekti. Bu seçimleri yeni lideri ile CHP kazandı.¹³²

Böylece, 12 Mart Muhtıra Süreci sona erdi. Demokratik-Parlamentar süreç işlemeye başladı. 12 Eylül 1980'e kadar...

---

¹³² Hale, a.g.e. ss. 174-181

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHTIRA SÜRECİNDE TERCÜMAN GAZETESİ

A.12 MART VE BASIN

26 Nisan 1971’de on bir ilde sıkıyönetim ilan edildi; 13 Mayıs’ta 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu çıkarıldı. Kanun, sıkıyönetim komutanına hiçbir gerekçe göstermeksizin evleri, kişilerin üstünü, belgelerini aramak, partileri, sendikaları, dernekleri kapatmak, mektup ve haberleşmeleri sansür etmek, basını ve her türlü yayını denetlemek, basımevlerini kapatmak yetkisi veriyordu.¹³³

22 Eylül 1971’de yürürlüğe giren 1488 sayılı yasa, 1961 Anayasası’nın basın özgürlüğünü güvence altına almaya yönelik 22-27. maddelerini değiştirdi. 22. maddenin ilk şekline göre Türkiye’de yayımlanan gazete ve dergiler “bu tedbirlerin uygulanacağını kanunun açıkça göstermesi halinde ve ancak hâkim kararıyla” toplatılabiliyordu. Maddenin yeni şekli hükümete, savcılara toplatma yetkisi verdi: “Türkiye’de yayımlanan gazete ve dergiler, kanunun gösterdiği suçların işlenmesi halinde hâkim kararıyla; devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, milli güvenliğinin, kamu düzenini ve genel ahlakın korunması bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de, kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararını veren yetkili merci, bu kararını en geç 24 saat içinde mahkemeye bildirir. Mahkeme bu kararı en geç üç gün içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.”

Öteki maddelerde de buna benzer değişiklikler yapıldı. Basın, bu değişiklikleri eleştiriyordu. Türkiye Gazeteciler Sendikası’nın bir yayınında şu eleştiri yer alıyordu:

“1971’de gerçekleştirilen Anayasa değişimleriyle ‘milli güvenlik’, ‘kamu düzeni’, ‘genel ahlakın korunması’ gibi genel, elastiki, her yöne çekilebilecek

---

¹³³ Alpay Kabacalı;Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın Sansürü, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, İstanbul, 1990, s.197.

sınırların kapsamı büyümüş; bütün demokratik hakların ve tabiatıyla basın özgürlüğünün üzerine, bir yeni Demokles kılıcı getirilmiştir.¹³⁴

“Bu genel kavramlar, iktidarların kendi gönüllerince oraya buraya çekmelerine son derece elverişlidir; belirsizdir. Bu anayasal değişim, öteki demokratik hakların kullanımına olduğu gibi basın Özgürlüğüne de rahatlıkla uygulanabilecek niteliktedir. Bu nedenlerle gazete kapatmak mümkün olmaktadır. Halen böyle bir uygulama olmamıştır. Fakat bu değişimin gelecekte nasıl kullanılacağı, haklı bir endişe konusudur.

“Aynı Anayasa değişimi çerçevesinde, eskiden yalnız yargıç tarafından alınabilen ‘gazete toplama kararı’, şimdi, ‘gecikmede sakınca bulunduğu durumlarda yetkili merci tarafından’ da alınabilmektedir. Bu durumda hükümete ters düşen bir gazetenin ‘ivedilikle’ toplatılıp sonra ‘suç yok’ diye ve satılma şansı bittikten sonra bırakılması mümkündür. Günümüzde böyle bir uygulama yoktur. Ancak, gelecek için yol açılmıştır.”

Adalet Bakanlığı, bu değişiklikler paralelinde yeni bir Basın Kanunu Tasarısı hazırladı. Başbakan Ferit Melen, “Basın reformu” yaptıklarını öne sürüyordu. 12 Ekim 1972’de basın kuruluşlarına iletilen tasarıda tepkiyle karşılandığından Meclis’e gönderilmedi.

Sıkıyönetim, basını sürekli bir dolaylı sansür altında yaşatıyordu. Bununla da yetinilmedi; birçok gazeteci değişik nedenlerle gözaltına alındı, bir hafta ile sekiz ay arasında değişen sürelerle özgürlüklerinden yoksun bırakıldıktan sonra, haklarında davaların düşmesi ya da “gözaltı nedeninin kalkması” dolayısıyla serbest bırakıldılar. Türkiye Gazeteciler Sendikasının bir yayınında şu adlar veriliyordu: Altan Öymen, Oktay Kurtböke, Hilmi Karabel, Uluç Gürkan, İlhami Soysal, Ali Sirmen, Turhan Selçuk, Yaşar Kemal, Erol Türegün, Özer Esmer, Doğan Avcıoğlu, Uğur Mumcu, İlhan Selçuk, Çetin Altan.¹³⁵

Daha önce açılmış davalardan dolayı mahkumiyetler de birbirini izledi: Ankara’da Turhan Dilligil, İstanbul’da Doğan Koloğlu, Alpay Kabacalı, Sabri Yılmaz Cumhurbaşkanına hakaret suçunu işledikleri gerekçesiyle mahkûm edilip cezaevlerine alındılar. Çetin Altan da milletvekilliği sırasında yaptığı bir

---

¹³⁴ Kabacalı, age, s.197

¹³⁵ Kabacalı, age, s.198.

konuşmadan dolayı aynı maddeden mahkûm edildi. Bir ay içerisinde (Temmuz 1972) TCK'nın 158. maddesine aykırılık gerekçesiyle altı gazetecinin cezaevine konulması anlamlıydı. Birkaç ay önce de Ahmet Tümel, aynı suçtan dolayı cezaevine alınmış ve dokuz ay hapiste kalmıştı. Çetin Altan ile Doğan Koloğlu, cezaevindeyken, daha önce açılmış başka davalardan 142. maddeye göre mahkûm edildiler. Ant dergisinin yazı işleri müdürlerinden Osman S. Arolat da 141 yıl hapis istemiyle yargılandı ; Sıkıyönetim Mahkemesi'nce üç davada 142., bir davada 159., bir davada 311. maddeye göre, toplam 24 yıl hapse mahkum edildi. Hakaret suçlarından mahkûm edilen gazeteci ve yazarlar arasında Abdülkadir Billurcu, Nihal Atsız, Necdet Sevinç de vardı. Ayrıca birçok basın davası sürüyor, yüzlerce yıl ceza isteniyordu...

Sıkıyönetim, 39 kez süreli ya da süresiz gazete kapatma cezası uyguladı.. Bir örnek olay olarak Cumhuriyetin kapatılışını yansıtalım:

İlhan Selçuk'un "Hoş Geldin Tanzimat Kafası" başlıklı yazısı 27 Nisan 1971'de, sıkıyönetim ilanının ertesi günü yayımlandı. Aynı gün Cumhuriyet, İstanbul Sıkıyönetim, Komutanlığı'nca on gün süreyle kapatıldı. İlhan Selçuk'la yazı işleri müdürü Oktay Kurtböke hemen tutuklanıp ilkin Selimiye'ye, oradan Maltepe'deki askeri hapisaneye gönderildiler. Nadir Nadi, "Eğer İlhan o gün yazı yazmasaydı, ilgililer başka bir bahane bulup Cumhuriyeti yine kapatacaklardı," diyor. Daha sonra Oktay Kurtböke Sağmalcılar Cezaevine alındı. Bu dava aklamayla sonuçlandı. Ancak İlhan Selçuk bu kez Sıkıyönetim Mahkemesinde açılan Madanoğlu Davası'nda yargılandı; uzun süre de Ziverbey Köşkü'nde işkence altında sorgulandı. Sıkıyönetim, bu davadan da istediği sonucu alamadı; aklama kararı verildi.¹³⁶

Bu dönemde o kadar çok gazeteci gözaltına alındı veya tutuklandı ki, tutuklanmayanlara şüpheli bir şekilde bakıldı. Bu konuda Hasan Cemal'den ilginç bir anekdot aktaralım. Kendisi, Doğan Avcıoğlu'nun, "Devrim Dergisi'nin iki Yazı İşleri Müdüründen biri olarak görev yapmaktayken sıkıyönetim ilan edilmiş, dergi kapatılmıştır. Devrim'in diğer yazı işleri müdürü Uluç Gürkan gözaltına alınmıştır. Fakat, Hasan Cemal'e bir şey olmamıştır. Bu nedenle bazı çevrelerce güvenilir olarak, görülmüştür. Kulağına çalınan "Bu adam ajan mı?" sözlerinden rahatsız

---

¹³⁶ Kabacalı, age, s.s.199-200

olmuştur. “İçeri alınsam daha mutlu olacağım... Adam yerine konduğumu sanacaktım.” Sözleriyle durumunu anlatmıştır.¹³⁷

Basın, sıkıyönetimin baskıları üzerine en küçük bir dokundurmada bile bulunamıyordu. Buna karşılık, bütün basın kuruluşları sivil mahkemelerde açılmış davaları ve bu mahkemelerce mahkûm edilip cezaevlerine alınan meslektaşlarını ele alarak basın özgürlüğü savaşımına giriştiler. Ayrıca, basın üzerindeki ekonomik baskılar da eleştiriliyordu.¹³⁸

Haziran 1972- Mayıs 1973 arasında çıkan gazetelerde ve siyasi dergilerde basın Özgürlüğü üzerine çok sayıda haber, yorum, başyazı yer alır. Bu arada mahkûmiyet haberlerine (İlhami Soysal, Erol Türegün, Mustafa Ekmekçi, Sevgi Soysal, Seçkin Cılızoğlu vb) de rastlanır.

O dönemde eleştiri dışı kalan sıkıyönetim uygulamalarının sayısı da epey kabarıktır:

Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol, Azra Erhat vb. yazarların tutuklanıp yargılandıkları düzmece TKP Davası; İlhan Selçuk, Doğan Avcıoğlu'nun da kapsamına alındıkları Madanoğlu Davası; Altan Öymen, Emil Galip Sandalcı, Erdal Öz vb. gazeteci ve yazarların uçak kaçırma olayıyla ilişkileri bulunduğu gerekçesiyle gözaltına alınmaları ve benzeri başka olaylar...

Anayasa Hukuku profesörü Mümtaz Soysal, Anayasaya Giriş adlı ders kitabında komünizm propagandası yaptığı savıyla tutuklandı, sıkıyönetim mahkemesinde uzun süre yargılandı; 6 yıl 8 ay hapis cezasına çarptırıldı; karar çeşitli gerekçelerle Askeri Yargıtay'ca bozulduğundan dört kez yargılandıktan sonra amlandı.¹³⁹

İsmail Beşikçi, bölücülük propagandası yaptığı gerekçesiyle,142. maddeye göre 13 yıl hapis cezasına mahkûm edildi.

TRT'nin iki yönetim kurulu üyesi ile beş program yapımcısı, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'nde TCK'nın 155. ve 311. maddelerine aykırı programlar hazırladıkları gerekçesiyle yargılandılar, amlandılar.

---

¹³⁷ Hasan Cemal, Kimse Kızmasın Kendimi Yazdım, Doğan Kitapçılık, İstanbul 1999, s. 60.

¹³⁸ Kabacalı, age, s. 200.

¹³⁹ Kabacalı, age, s.204.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı, 139. kitabı kapsayan bir yasak kitaplar listesi yayımladı. Yasaklanan kitaplar arasında Einstein'ın İzafiyet Teorisi bile vardı.

Birçok kişi için yasak yayın bulundurmamak suçuyla dava açıldı. Bunların en kapsamlısı, İstanbul'daki yayınevleri, dağıtımcılar ve kitapçılara düzenlenen baskınlardan sonra 28 kişi için 3 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde, Sıkıyönetim Kanunu'nun 16. maddesine aykırılık gerekçesiyle açılan toplu davadır. Altın, Ak, Habora, Cem, Remzi, Ararat, E, İnkılâp-Aka, Sander, Yöntem, Tekin, Altın Kitaplar, Ağaoğlu yayınevlerinin sahip ya da yöneticileriyle Seçkin, İtimat, Öncü Kitapevlerinin, Gameda ve Ge-Da adlı dağıtım kuruluşlarının sorumluları ve birkaç kitapçı, on ay süreyle yargılandıktan sonra, yasak yayınlarla ilgili yeterli bilgi verilmemiş olduğu gerekçesiyle aklandılar. Birtakım yayınların zorralımına (müsaderesine) karar verildi.

“Ekim 1973'te yapılan genel seçimlerden sonra “12 Mart dönemi” sona erdi. O tarihte cezaevindeki mahkûmlar listesi -belki eksikleriyle- şöyleydi;

Çetin Altan: 7,5 yıl hapis, 2,5 yıl sürgün.

Doğan Koloğlu: 7,5 yıl hapis, 2,5 yıl sürgün.

Osman S. Arolat: 24 yıl hapis, 9 yıl sürgün.

Can Yücel: 15,5 yıl hapis, 5 yıl sürgün.

Mehmet Emin Bozarıslan: 13,5 yıl hapis, 4,5 yıl sürgün.

Şiar Yalçın: 9 yıl hapis.

Ahmet Hamdi Dinler: 8,5 yıl hapis, 2,5 yıl sürgün

Yaşar Uçar: 7,5 yıl hapis, 2,5 yıl sürgün.

Mete Dural: 7,5 yıl hapis, 2,5 yıl sürgün.

Abdullah Nefes: 7,5 yıl hapis, 2,5 yıl sürgün.

Erdoğan Berktay: 7,5 yıl hapis, 2,5 yıl sürgün.

Tektaş Ağaoğlu: 7,5 yıl hapis, 2,5 yıl sürgün.

Mümtaz Soysal: 6 yıl 8 ay hapis, 2 yıl 2 ay sürgün.

Süleyman Ege: 30yıl hapis, 16 yıl sürgün.

Vahap Erdoğan: 34 yıl hapis.

Muzaffer Erdost: 30 yıl hapis, 12 yıl sürgün.

Turhan Dilligil: 5,5 yıl hapis.

Zeki Kılıç: 1 ,5 yıl hapis.

Ismail Beşikçi: 13 yıl hapis.

Abdülkadir Billurcu: 4 yıl 1 ay hapis.

Ayrıca, çeşitli nedenlerle cezaevine alınmamış mahkûmlar da bulunmaktaydı (Atilla Tokatlı, Rasih Nuri İleri, Ahmet Angın, Özkan Mert, Nezihe Meriç vb.)

O tarihlerde çıkarılan genel af, 142. maddeden mahkûm olan düşünce suçlularını kapsamadı Cezaevinde kalanlar, Anayasa Mahkemesi'nce Af Kanunu'nun bir maddesinin iptali üzerine 1974'te özgürlüklerine kavuşabildiler.¹⁴⁰

B.12 MART MUHTIRASI VE TERCÜMAN GAZETESİ

1.Tercüman Gazetesi'nin Kuruluşu

Basın tarihimizde sağ basının en önemli temsilcilerinden biri olarak bilinen Tercüman, Cihat Baban tarafından Galatasaray'dan sınıf arkadaşları ile birlikte 1955 yılında kurulmuştur.¹⁴¹

Gündelik siyasi gazete olarak yayınlanan Tercüman Gazetesinin o dönemde ki imtiyaz sahibi Semih Tanca'dır. Yazı İşleri Müdürlüğü'nü Tefvik Erol yapmıştır. Yazı kadrosunda Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Kadircan Kafalı, Semih Tuğrul, Haldun Taner, Ahmet Kapanlı, Salahaddin Sanat, Murat Sertoğlu bulunmaktadır.

Gazete İslam tarihine ait büyük tefrikalar yayınlayınca büyük bir okuyucu kitlesine sahip oldu. Tercüman Gazetesi 1961'de şirket haline getirildi ve Semih Balcıoğlu gazetenin imtiyaz sahibi oldu.¹⁴²

Basının merkezi İstanbul olmakla beraber gazeteler Ankara'daki güncel siyasi gelişmeleri alabilmek için burada da temsilcilikler bulunuyordu. Tercüman'ın Ankara'daki ilk temsilcisi Altan Öymen'di.¹⁴³

Sosyalistlerin etkin biçimde parlamentoda temsil edildiği 1960'lı yıllar, Türk siyasi hayatında sağ ve sol arasındaki kıyasıya mücadelelerin yaşandığı ve basının bu tartışmalarda açık biçimde saflaştığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde Tercüman

¹⁴⁰ Kabacalı, age, s.205.

¹⁴¹ Gülseren ADAKLI: Türkiye'de Medya Endüstrisi, Ank. 2006

¹⁴² Enver Behnan ŞAPOLYO : Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın, Ank.1976, s.247

¹⁴³ Adaklı ; a.g.e. s.155

Gazetesi, Kemal Ilıcak tarafından satın alınmış, o döneme kadar da belirgin bir satış ve etki gücüne kavuşmamıştır.¹⁴⁴ Gelenekçi kesimleri etkileyen Tercüman, yeni sahibi Kemal Ilıcak'ın elinde önemli bir güç elde etmiştir.¹⁴⁵ Ilıcak'ın sahipliğinde Tercüman, Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel nezdinde sağın sözcüsü konumuna yükselmiş, devletle arası da bu yüzden hep iyi olmuştur.¹⁴⁶

12 Mart Muhtıra Sürecinde de Tercüman'ın sahibi Kemal Ilıcak'tır. Tercüman'ın köşe yazarları ise Cihat Baban, Ahmet Kabaklı, Ergün Göze, Rauf Tamer, Tarık Buğra'dır. Gazetede kahramanlıkla ilgili Tefrikalarda yayınlanmakta, Semih Balcıoğlu ise karikatür çizmektedir. Yine Cüneyt Arcayürek'in de Tercüman'ın yazarları arasında sayabiliriz.

1971 yılına girildiğinde Türkiye'de toplumsal barış bozulmuştur. Üniversiteler, işçiler, basın, ordu... Kısacası toplumun her kesiminde bir kaynaşma, huzursuzluk vardır. Biz Tercüman Gazetesi'nin bu süreçte hangi olayları, hangi ağırlıkta yayınladığına ve Tercüman Gazetesinde yer alan haberleri inceleyeceğiz. Zaman zaman köşe yazarlarının da güncel olaylara ilişkin değerlendirmelerinin aktaracağız. Tercüman tabii ki bir sağ gazetedir. Olayları kendi yayın politikası doğrultusunda yayınlamaktadır.

Şimdi Tercüman Gazetesi'nin sayfalarından 12 Mart'a giden süreci aktaralım.

2 Muhtıra Öncesi Durumla İlgili Yayınları

a. Ocak Ayındaki Gelişmeler

Tercüman gazetesinin 1 Ocak 1971 tarihli yayınında Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ve Başbakan Süleyman Demirel'in yayınladıkları “yeni yıl” mesajları verilmiştir. Her iki lider de ülkenin içinde bulunduğu duruma dikkat çekmiştir. 1 Ocak 1971 tarihli tercüman gazetesinin ana manşet haberi *Türkiye’de Hayat İki Saat Durdu* başlığıyla verilen grev haberidir. Türk-İş'in tertip ettiği genel greve DİSK 'e bağlı birçok işçinin de katıldığı genel grevin başarı ile sonuçlandığını belirtmiştir. Bu grev meçhul kişilerle Ankara'daki Türk-İş Genel Merkezi'ne atılan dinamit olayını

¹⁴⁴ Ali GEVGİLİ ; “Türk Basını ”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi c.1, s.225

¹⁴⁵ Ali GEVGİLİ ; “Türk Basını ”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi c.1, s.225

¹⁴⁶ Adaklı; a.g.e s.155

protesto amacıyla yapıldığına dikkat çekilmiştir. Haberin ayrıntıları incelediğinde gazetenin bu grevi desteklediği anlaşılmaktadır.¹⁴⁷

Tercüman aynı gün baş sayfasında özel bir karikatür yayınlamıştır. Karikatürde 1971 yazılmıştır. Bu tarihte 1 rakamı ateşlenmiş bir Molotof kokteyli şeklinde çizilmiştir. Bundan gazetenin 1971'i toplumda birçok silahlı çatışmaların yaşanacağı bir yıl olarak karşıladığı sonucuna ulaşabiliriz.

Tercümanın 1 Ocaktaki başyazısının başlığı ise “Ne toz pembe ne de Kapkara”dır. Bu yazıda üniversite gençliğinin ikiye bölünmesinden ve bazı Profesör ve rektörlerin davranışlarının talebelerinin halinde daha acı olduğu belirtilerek, soruna çözümün Cumhurbaşkanı'dan beklenmesini gaflet ve mantıksızlık olarak değerlendirmiştir. Yine bu yazıdan anlıyoruz ki Tercüman Gazetesi 1961 Anayasasının Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini kısıtlamasından memnuniyetsizlik duymaktadır. Yine aynı tarihli gazetede “Olayları önlemek için jandarma birliği kuruluyor” haberini görüyoruz.¹⁴⁸

Tercüman 1 Ocak 1971 de Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç'ın yeni yıl mesajının tam metnini yayımlamıştır. Bu mesajında Tağmaç:

1971 yılına girerken hakiki bir barıştan uzak kararsız bir dünya da bölgemiz için ayrı bir özellik arz eden Orta-Doğu ve Akdeniz çevresindeki önemli dış tehlike ve tehditlerle karşı karşıya bulunan silahlı kuvvetlerimizin her geçen gün biraz daha şiddetini ve anlamını genişleterek devletin ana temellerini sarsacak bir düzeye ulaşan eylemlerden çok ciddi endişe ve huzursuzluk duyduğunu açıkça ifade etmek isterim. Aziz Atatürk'ün her şeyimizi emanet ettiği ve milletin en büyük umudu olan Türk gençliğinin aşırı sol, aşırı sağ aşırı milliyetçi gibi çeşitli ideolojik kamplara bölünmüş, birbirlerini öldürmeye kadar varan çatışmalarıyla memleketi bir iç savaş meydanı haline getirme eğiliminde olduğunu esefle müşahade etmekte, bununda ötesinde bir kısım gafillerin Türk haklarından bölücü teşkilatlardan pervasızca söz edecek cesarete ulaştıklarını nefretle izlemekteyiz.

Bu eylemlerin tek hedefi, milli bütünlüğümüzü, cumhuriyeti ve Atatürk devrimlerini tümüyle yıkmak demek olduğunda, memleketi her türlü iç ve dış

---

¹⁴⁷ Tercüman, 1 Ocak 1971.

¹⁴⁸ Tercüman, 1 Ocak 1971.

tehlikelere karşı korumakla görevli ve her çeşit aşırı cereyanların üstünde olarak, silahlı kuvvetler komutanının emrinde bulunan Türk ordusunu, milli varlığımızın yüksek menfaatlerin gerçekleştirdiği an, şehit kanlarıyla karış karış sulanmış ve Atatürk'ün en büyük armağanı olan bu mübarek yurda uzanan eleri kıracağına kimsenin şüphesi olmamalıdır.

Ancak, sürüp giden bu kanun ve nizam dışı anarşinin sorumlu bütün anayasa organları tarafından, demokratik bir düzen içinde giderilerek huzur ve güvenin sağlanacağına, demokratik rejime ve anayasaya bütün varlığı ile bağlı olan silahlı kuvvetlerimizin şaşmaz inancı olduğunu bir kere daha mesul komutan olarak açıklamayı vazife sayarım.¹⁴⁹

Bu mesajdan da anlaşılacağı üzere ülkenin içinde bulunduğu anarşi durumdan bahsedilmekte ve çözümün demokratik bir biçimde olacağı iddia edilmektedir.

2 Ocak'ta ise Sunay'ın toplum barışını sağlamak için bazı öğrenci liderleri, Ülkü Ocakları, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, Sosyal Demokrasi Dernekleri liderleri ile görüşüğünü ve hafta içinde Siyasi Parti liderleri ile; 5 Ocaktan sonra ise rektörlerle görüşeceği haberi ilk sayfada verilmiştir. Haberin veriliş tarzından gazetenin Cumhurbaşkanının çabalarını desteklediği yargısına ulaşıyor.¹⁵⁰

Rauf Tamer: Araştırma yaptığımız dönemde Tercüman gazetesinin ikinci sayfasında. "Sözün Kısası" köşesinde yazıları yayınlanmaktadır.

Kısa kısa notlar halinde güncel konuları kaleme alan Tamer'in 2 Ocak tarihli yazısında Türk-İş grevi ağırlıklı yer almıştır. Gazetenin genel yayının aksine Rauf Tamer 2 saatlik iş bırakma eylemini eleştirmiştir.

Rauf Tamer 2 Ocak'ta yayınlanan yazısında Türkiye'deki sağ-sol çatışmasını beyhude bulur."Çünkü Türkiye'de çoğunluk sağdadır... Sağ tarafla uğraşılmaz. Sağ taraf büyüktür, organize olmamasına rağmen dünyanın her tarafında sağ taraf kalabalıktır. Yarın seçimi tazelese "sol" yine kaybedecek. Ondan sonra hayali bir feryat daha:-Bunalım ver. Yok, birader millet çoğunluğa göre bunalım yok, fakat siz az'sınız... Demek istediğim çıkmazda olan demokrasi değil, bu anayasayı getirenlerdir. Bünye kabul etmiyor diyerek "sola" karşı düşüncelerini aktarmıştır.¹⁵¹

---

¹⁴⁹ Tercüman, 1 Ocak 1971.

¹⁵⁰ Tercüman, 2 Ocak 1971.

¹⁵¹ Rauf Tamer, "Sözün Kısası", Tercüman, 2 Ocak 1971.

Tarik Buğra: Küçük Ağa romanı ile hafızamıza kazınan Tarık Buğra dönemin Tercüman gazetesinde 3.sayfada “Merhaba ” adlı köşede yazı yazmaktadır.

Buğra'nın 2 Ocak tarihli yazısının başlığı “Saat Onikiye Geliyor” dur. Bu yazısında Buğra, anarşik olaylara karışan eylemcilerin çok kısa bir zamanı kaldığını, silahlarını bırakmalarını, aksi takdirde Türkiye’de çok kısa bir zaman içinde yeni bir dönemin başlayacağını söylemiştir. Bu bir öngörü müdür? Şüphesiz bir komplo teorisyeni yazısının başlığındaki “Saat Onikiye Geliyor” dan değişik varsayımlara ulaşılabilir. Tarık Buğranın söz konusu makalesi şöyledir:

Saat Onikiye Geliyor

“Şimdi olaylar bambaşka bir yönde geliyor. Serinkanlılıkla bakıp düşünenler kolayca görecektir ki suçlu avı başlamak üzeredir ve bu ister istemez olacaktır; silahları bırakmak ve elde silahla yakalanmamak için çok az vakit kalmıştır, anarşinin ve anarşist hareketlerin kökü kazınmak üzeredir. Bu iş mutlaka olacaktır, bir katil gibi yakalanmamak isteyen silahı bıraksın, işçiyse işine, öğrenciyse sınıfına dönsün.

Anarşi ve yıkıcılık kendi kaderiyle baş başa kalmıştır, müttefiki de, sempatizanı da yoktur artık. Tam aksine, anarşi ve yıkıcılığa çeşitli aldanış ve yanlış hesaplarla müttefik ve sempatizan görünenler de, bugün artık yeter diyorlar çünkü uçurum gözüktü, Türkiye’yi yutacak uçurum gözüktü çünkü bunu artık ancak satılmışlar ve artık onlardan zerre farkları kalmayan marizler isteyebilir. Bunlarda bir avuçlar ve suçüstü yakalanmalarına çok az kalmıştır cezalarını nasıl hak etmişler öylece de çekeceklerdir silahlarını bırakmak ve sınıflarına, işlerine dönmek için çok az vakitleri kalmıştır nedamete çok az vakit kalmıştır.

İcra yaşama organlarının üzerine abanan baskıyı görmemek, bu baskının bütün bir millet ve memleket çapında olduğunu anlamamak imkânsızdır. Şimdi bütün kuruluşlar tek tek insanlar bir tek hançere olmuştur, yetsin diyor. Artık solcusu da sağcılarla birlikte aynı şeyi, tek şeyi istiyor. Türkiye ve Türkiye yüksek öğrenim normal millet ve devlet ve hayatına kavuşturulsun!

Bu istek karşı durulamaz bir baskı; çünkü milletçe ve şuurla benimsemiştir. Bu iktidar bugünkü veya bir başka statüko da, ama mutlaka ve mutlaka bu baskıya uyacak, anarşiyi kökünden kazıyacaktır. Artık bunu yapmaya mecburdur; artık tecrit edilmiş hale gelen suçlular, vatan suçlularını tepelemeye mecburdur.

Ve bu iş çok kolaylaşmıştır:

Çünkü suçluları değil polis, bütün millet tanıdı çünkü suç delilleri ortadadır ve üzerlerine gün ışığı vurmıştır çünkü boğazlanmak istenen Türkiye'nin yaşama şansıdır, artık anlaşılmıştır. Gerekirse kanunlar çıkartılacak, gerekirse bütün anayasa kuvvetleri ve kuruluşlar ekarte edilecek, gerekirse üniversiteler ve yüksek okullar kapatılıp yeniden teşkilatı andırılacak ama bu iş mutlaka olacak, suçlular ve Türkiye katilliği haline gelen suç kökünden kazınacaktır, bambaşka bir kuruluşla da olsa bu operasyon mutlaka, mutlaka yapılacaktır çünkü artık Türkiye bunu istiyor başka hiç bir şey değil artık sadece bunu istiyor serinkanlılıkla bakın ve düşünün: bildiriler, beyanlar, demeçler sadece bu yöndedir Türkiye çapını bulan bu baskı icrasını mutlaka bulacaktır.

Evet evet, silahı bırakmak için, bir katil gibi suçüstü yakalanmamak için, sınıflara işyerlerine dönmek için ödevlere ve insanı insan yapan sorumluluklara dönmek için Türkiye insanı olmak için çok az vakit kalmıştır. Bunu anlamayanlar cezalarını iki defa hak etmiş olacak, iki defa alçalacaklardır.”¹⁵²

Tercümanın 3 Ocak'taki ilk sayfa haberinde öğrenci olaylarını önleyecek 2 tasarı açıklandı manşetini görüyoruz. Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Orhan Oğuz tarafından hazırlanan, iki ayrı kanun tasarısının Başbakanlığa sunulduğu belirtilmiştir. Bunlardan birincisi işgal, boykot, tahribat v.b. eylemlere katılanların cezalandırılması ve üniversitelerde daimi emniyet kuvveti bulundurulması ile ilgilidir. İkincisi ise üniversite personeline yöneliktir. 3 Ocak tarihindeki diğer başlık ise şöyledir: 1971 başlarında tehlike çanları çalıyor! Ankara Sanayi Odası Başkanı Dr. Orhan Işık: “Her çeşit şiddet hareketine pervasızca başvuruluyor”. Sunay, Salı günü İnönü ile görüşecek. 50 bin teknik adam yarından itibaren direnişe geçiyor.¹⁵³

4 Ocak Haber Başlıkları: Sabotaj! TCDD'nin Zeytinburnu'ndaki Ambarında Yangın Çıktı. Zarar 125 Milyon. Teknik elemanlar 15 günlük oturma grevine bugün

¹⁵² Tarık Buğra, “Saat Onikiye Geliyor”, Tercüman, 2 Ocak 1971.

¹⁵³ Tercüman, 3 Ocak 1971.

başlıyor. Meclis Yeni Yıl çalışmalarına başlıyor. Türk İşçi Hareketleri Demokrasinin teminatıdır. 4 Ocak'ta Ülkü Ocakları ve Milliyetçi Türk Kadınlar Derneği tarafından düzenlenen "Genel Af Yürüyüşü" haberi yayınlanmıştır. Yürüyüşe katılanlar 36 yıldan beridir genel af çıkarılmadığını ve toplum barışı için bunun zaruri olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁴

Ahmet Kabaklı, Tercüman gazetesinin ikinci sayfasında "Gün ışığında" köşesinde makaleleri yayınlanmaktadır.4 Ocak 1971 tarihli Eylem ve Boylam başlıklı makalesinde ülkede neredeyse her gün her gruptan insanların eylem yaptığını yakında kundaktaki bebeklerin bile eylem yapmasının olası olduğunu iddia eder. Kabaklı, yazısında yargı kurumlarını göreve çağırmakta, eylemcilerin en sert şekilde cezalandırılmasını istemektedir.¹⁵⁵ A.Kabaklı ülkedeki sol akımlardan ve onların yayılmasından oldukça rahatsız olan yazarların en önemlilerinden biridir.

5 Ocaktaki Haber Başlıkları: Cumhurbaşkanı Temaslarına Bugün Başlıyor. Cumhurbaşkanı Liderlere ve Öğretim Üyelerine Soracak "Öğrenci Olayları İçin Ne Tedbir Düşündünüz?"

Cüneyt Arcayürek; "Konuşmalar Kapalı Kapılar Ardında Kalmamalı" Demirel Hakkındaki Önerge Reddedildi. Haberin ayrıntısı ise şöyledir: TBMM'nin dünkü birleşiminde Başbakan Süleyman Demirel hakkında yakınlarına menfaat temin ettiği gerekçesiyle verilen önerge reddedildi. Özellikle 5 Ocak'ta yapılan İnönü- Sunay görüşmesi daha sonraki günlerde ayrıntıları ile yayınlanmıştır. İnönü'nün sinirli ayrılmasına özellikle vurgu yapılmıştır. Gazete kendi yayın politikasına uygun ve daha yakın bulduğu Cumhurbaşkanı Sunay'ın görüşlerini vermiştir. Gazetede İnönü'nün yaş ve kulaklarının ağır işitmesi gibi özellikleri de belirterek, zaman zaman eleştiriler yapılmıştır.¹⁵⁶

8 Ocak'taki haberden Sunay ile yaklaşık 2 saat görüşen CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün Çankaya'dan "sinirli " ayrıldığını öğreniyoruz. Şimdi Tercüman Gazetesi'nin 6 Ocak Tarihli Sunay İnönü Görüşmesi başlıklı haberini verelim:

---

¹⁵⁴ Tercüman, 4 Ocak 1971.

¹⁵⁵ Ahmet Kabaklı, "Eylem ve Boylam", Tercüman, 4 Ocak 1971.

¹⁵⁶ Tercüman, 5 Ocak 1971.

Sunay-İnönü Görüşmesi:

Sunay'ın davetinin yapılışından beri endişe içinde olan CHP ve organı Ulus gazetesinin yayını, Cumhurbaşkanının da canının sıkılmasına sebep olmuştur. Ulus, Sunay'ın. "Demirel iktidarına kuvvetlendirmek için destek aradığı"nı ileri sürmüş böylece İnönü – Sunay görüşmesi, daha yapılmadan önce daha büyük takımların futbol maçlarından önceki sinir bozucu havasına girmiştir.

İnönü – Sunay görüşmesini güçleştiren hususlardan biri de İnönü'nün işitme imkânlarının, biraz da sinirli hava dolayısıyla, daha zorlaşması olmuştur.

Görüşmenin başında Cumhurbaşkanı, Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik ve sosyal durumu ana hatları ile özetlemiş, gençlik çekişmelerine temas etmiştir. İnönü'nün asabını bozan ve görüşmeyi bundan sonra tek taraflı konuşma haline getiren olay, şöyle cereyan etmiştir.

Sunay- Huzursuzluğu arttıran gençlik hareketlerinin sebebi komünistlerdir. Bunların mutlaka durdurulması lazımdır. Bütün gerekli tedbirler alınmalıdır. Hükümeti bu konuda desteklemek gerekir.

İnönü– Mesele tek taraflı değildir. Hem aşırı sağ vardır hem de aşırı sol vardır.

Sunay– Aşırı sağ denilen ülkü ocakları mensubu gençler temiz vatan evlatlarıdır. Komünizme karşı mücadele etmektedirler.

Sunay'ın bu sözleri İnönü'nün hayal kırıklığına uğramasına neden olmuştur. Rauf Tamer, "Sözün Kısası", Tercüman, Mart 1971.Cumhurbaşkanı bundan sonra daha ziyade tek taraflı olarak konuşmasına devam etmiştir.¹⁵⁷ Tercüman gazetesi İnönü-Sunay görüşmesinin ayrıntılarını ve görüşmenin olumsuz sonuçlanmasının olası nedenleriyle ilgili yayınlar yapmıştır. 9 Ocak'ta Rauf Tamer, İnönü-Sunay görüşmesi ile ilgili olarak İnönü'nün öksürük tutmasını şöyle değerlendirmiştir."İnönü'yü öksürük tutmaz. Doktorlar buna inatçı öksürük diyorlar. Olamaz. Öksürük yine bizim bildiğimiz normal öksürüktür de, inatçılığı mutlaka Paşa'dan almıştır, mutlaka".¹⁵⁸ Tamer de, diğer Tercüman yazarları gibi AP hükümetini destekliyor. Muhalefete özellikle de CHP'ye karşı eleştirel ve olumsuz

---

¹⁵⁷ Tercüman, 8 Ocak 1971.

¹⁵⁸ Rauf Tamer, "Sözün Kısası", Tercüman, 9 Ocak 1971.

yaklaşımlarda bulunuyor. Cüneyt Arcayürek ise Ankara’da erken seçim fikrinin kuvvet kazandığını yazmıştır.¹⁵⁹ Demirel ise Çukurova Üniversitesinin açılış töreninde “Üniversitelerimiz rejim düşmanlarına yataklık yapamaz ” ifadesini kullanmıştır.

Liderlerle görüşmelerine devam eden Cumhurbaşkanı Sunay Demokratik Parti Başkanı Ferruh Bozbeyli ile 6 Ocakta görüşmüştür.

7 Ocak tarihli Tercüman da ülkedeki eylemlerin bazıları yer almıştır. İlk olarak doktorların 2 günlük iş bırakma eylemi, sonrasında 8500 temizlik işçisinin grevi, son olarak da 9 Ocak ta KTÜ’ nün, Kurban Bayramı sonuna kadar tatil edildiği haberi dikkat çekiyor. 8 Ocak Cumhurbaşkanı ile GP Genel Başkanı Feyzioğlu’nun görüşmesi ilk sayfada yer almıştır. Feyzioğlu, Cumhurbaşkanı’nın temaslarının hiçbir parti ve şahsi himaye gayesi taşımadığını belirtmiştir. 9 Ocak’ta Sunay-Demirel görüşmesi manşetlere taşınmıştır. Demirel “Anarşiye karşı kanun boşlukları doldurulacaktır.” demiş, istifası konusundaki soruları ise “Onu söyleyenlere sorun” diye cevaplamıştır. Bu çerçevede gösteriler ve cemiyetlerle ilgili yeni düzenlemeler yapılacağına altını çizmiştir.¹⁶⁰

11 Ocak tarihli gazetede Türkiye’deki tüm vali ve kaymakamların Ankara’da toplanıp eylem hazırlıkları yaptığı haberi verilmiştir.12 Ocakta TİP’in “Faşizme Hayır ” laftası başlattığı ve bu konuda afiş asan 12 TİP’linin yakalandığı haberini görüyoruz. 2 Ocakta ilk sayfada küçük bir haber olarak Ankara’da bir bankanın daha soyulduğu haberi verilmiştir13 Ocakta ise bu haberi ana manşet olarak vermiştir. Başlık “Banka Soyanların Öğrenci Olması İhtimali Var...” “Polisin Deniz Gezmiş ve 3 arkadaşından şüphe ettiği ve bu öğrencilerin ODTÜ’de saklandıkları verilmiştir. Rektörlüğün bu isteği -bu arada ODTÜ rektörü İsmet Paşanın oğlu Erdal İnönü’dür.- yerine getirmediği belirtilmiştir. ODTÜ 3 gün süre ile kapatılmıştır.¹⁶¹

15 Ocak’ta Cumhurbaşkanı Sunay “’ordu meselelerinin demokratik yoldan halini istiyor’’Manşeti atılmış, aynı başlığın altında Demirel’in “TBMM her gün ihtilal söylentileriyle ipotek altında tutulamaz” sözleri yazılmıştır. Aynı sayfada polis Deniz Gezmiş’i arıyor haberi verilmiştir.16 Ocakta polisin haciz için gittiği evde Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan ile tesadüfen karşılaştıkları, soyguncuların polisi

¹⁵⁹ Cüneyt Arcayürek, “Reçete”, Tercüman, 4 Ocak 1971.

¹⁶⁰ Tercüman, 9 Ocak 1971.

¹⁶¹ Tercüman, 11 Ocak 1971.

bağlayıp kaçıkları yazılmıştır. Kabaklı ise makalesinde “Ülkü Ocakları”nı övmüş ve “İsmet Paşa’nın, Maocu eşkiyaya denk, hatta onlardan beter göstermeye çalıştığı, Cumhurbaşkanı Sayın Sunay’ın ise *Onlar, Milliyetçi vatanperver gençlerdir. Komünizmle mücadele ediyor* diye övdüğü Ülkü Ocakları ve Genç Ülkücüler, memleketin en büyük ve halk tarafından sevilen gençlik kuruluşudur.” Nitelemesini yaparak bildirilerine köşesinde yer vermiştir.¹⁶²

17 Ocak’ta da ana manşet Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının aranmasıdır.¹⁸ Ocak tarihli Tercümanda Deniz Gezmiş olduğunu iddia eden birisinin gece yarısı ODTÜ Rektörü Erdal İnönü’yü aradığı ve üniversiteye girmek istediğini söylemiş, bu isteğinin reddi üzerine de İnönü’nü evine dinamit atıldığı ana sayfada verilmiştir. 19 Ocakta 8 fabrikada greve gidildiği, Banka soymak suç değildir diye bağırın solcuların Türk-İş ve Philips’e bomba attıkları haberleri verilmiştir. Yine, 19 Ocak’ta C. Arcayürek’in, Demirel ile yaptığı özel röportajda 226’yı bulan bizi Meclis’te devirsin haberi sürmanşetten verilmiştir. 20 Ocaktaki devam yazısında ise Demirel’in “Seçime gidilirse yine AP kazanacaktır.” Haberi sürmanşete alınmıştır.¹⁶³ Ergun Göze, Tercüman gazetesinin beşinci sayfasında Köşe Başlı adlı köşede makalelerinin yazmaktadır. 19 Ocak tarihli makalesinde Rektör Civan’ım başlığını kullanmış ve Erdal İnönü’yü üniversite özerkliği konusundaki tutumu nedeniyle eleştirmektedir.¹⁶⁴

ODTÜ’nün süresiz kapatıldığı haberi 21 Ocak’ta verilmiştir. 22 Ocak’ta Tercüman’da ” Deniz Gezmiş dosyası hazırlanmış ve öğrencilikten – Gangsterliğe”, başlığı kullanılmıştır. Ayrıca ülkede greve giden fabrika sayısının her gün arttığı yazılmıştır. Tercüman, Deniz Gezmiş ile ilgili haberleri her gün birinci sayfasından vermiş ve hala yakalanamadığının altını çizmiştir.

Tercüman 22 Ocak’ta yapılan MGK toplantısını 24 Ocak’ta manşete taşımıştır. Toplantıda kumandanlar tedbirlerin süratle alınmasını istedi başlığı atılmıştır. 25 Ocak’ta SBF öğrencileri ile Polis arasındaki çatışma haberi ilk sayfa başlığı olarak yer almıştır. Oldukça şiddetli geçen bu çatışma ile ilgili haber ve yorumlara daha sonraki günlerde de yer verilmiştir. Demirel konuyla ilgili sorulan sorularda; polisin kullandığı aşırı dozdaki şiddetten şikâyet edilmesi üzerine ya

---

¹⁶² Kabaklı, “ Ülkü Ocakları” , Tercüman, 16 Ocak 1971.

¹⁶³ Tercüman, 19-20 Ocak 1971.

¹⁶⁴ Ergün Göze, “Rektör Civanım”, Tercüman, 19 Ocak 1971.

öğrenci eylemlerinden şikâyet etmeyeceksiniz ya da polisin uygulamalarından demiştir.¹⁶⁵

Türkiye’de bu dönemde hızla silahlanmaktadır. 29 Ocak’ta Tercüman’da yer alan; Ankara Keçiören’de yakalanan 495 bin adet Alman malı mermiler ile ilgili haber bunun en bariz örneğidir. Rauf Tamer; 29 Ocak’taki yazısında ise bazı çevrelerce soygunda hükümetin parmağı olduğu iddialarına “-Ayol o hükümet daha kendi meclisini toplayamıyor, soyguna nasıl tertiplesin zavallı? Diye yazmasından hükümetin bazı uygulamalarından rahatsız olduğunu anlamaktayız. Ayrıca Deniz Gezmiş’in adının karıştığı banka soygununa farklı bir yorum getirmiş ve soygunun para için değil, show olduğunu Küba ve Romanya’daki olayların taklidi olduğunu iddia etmiştir. Çünkü olaya yaklaşık 15 kişinin adının karıştığını, çaldıkları parayı bölmeye kalkarlarsa adam başına düşen paranın 7-8 bin lira olacağını, bu kadar küçük bir meblağ için de kellenin koltuğa alınmayacağını belirtmiştir.¹⁶⁶

Ergün Göze ise 30 Ocaktaki köşesinde SBF Dekanı Profesör Dr. Cahit Talas’ın sözlerini eleştirmektedir. Yalnız Ergün Göze değil, diğer Tercüman Gazetesi köşe yazarları da makalelerinde Prof. Talas’ın sözlerini eleştirmişlerdir. Ancak gazetenin birinci sayfa haberlerinde bu sözleri çok yer almamış, yazarlarının karşı yorumları verilmiştir. Biz Ergün Göze’nin yazdıklarını aktaralım.

Talas Efendi

Talas Efendi profesördür. Hem de şu sözleri söyleyecek kadar. ‘Üniversitemizde anarşi yoktur. Huzursuzluk vardır. Hem öğrenciler silahlanmakta da mazurdurlar, çünkü daha önce başka gruplar silahlanmışlardır.’

Evet, Talas Efendi böyle konuşmakta konuşabilmektedir.

Üniversitede anarşi yoktur diyor. Gözümüzün içine baka baka... Sanki üniversitede ‘telsizler’ dinamit lokumları Molotof kokteylleri, gerilla emirleri bulunmamış. Üniversite koridorlarında gençler kurşunlanmamış, profesörler kulaklarından tutulup dershaneden atılmamış, 3. kat pencerelerinden milliyetçi gençler atılıp öldürülmemiş, bodrumlarda Kızıl Çin işkencesi yapılmamış. Evet, işte

---

¹⁶⁵ Tercüman, 26 Ocak 1971.

¹⁶⁶ Rauf Tamer, “ Sözü’n Kısası”, Tercüman, 29 Ocak 1971.

her gün bu hadiselerle dolu ve müftechir üniversitelerde anarşi yokmuş... Ah seni babarşi yoksulu ah... Eğer babarşi bir gelirse sen o zaman anlarsın. Anarşi var mıymış yok muymuş?

Talas Efendi'nin bu sözleri söylediği dakikalarda İstanbul'da Cağaloğlu Meydanı'nda bir gösteri düzenlenmiş. İşte bu gösteride anarşi yoktu. Çünkü düzenleyenler sadece ve sadece "okumak istediklerini" buna mukabil Talas Efendi'nin anarşi yoktur dediği üniversitelere sokulmadıkları, komünistlerin, çok az olmakla beraber silahlı bulduklarını ve böylece anarşik bir ortam meydana getirdiklerini, imtihanların, yaklaştığı halde yapılamayacağını, tedbir alınması, yoksa istikballerinin mahvolacağını anlatarak komünistlere millete şikâyet ediyorlardı. Ama Talas Efendi o anda öldürülen iki gencin isminin Ruhi Kılıçkırın olduğunu ve solculara kurban gittiğini marksizmin bünyesi icabı zora dayandığını unutmuş görünerek ve okuyamayan gençlerin ızdırabını bir tarafa atarak mangalda kül bırakmıyordu.

Bir avukat arkadaşım bazı aydınların, bazı aydın beyinlerin işleyişine bakarak diyordu ki "Düşünüyorum acaba şu bizim sakatatçılardaki beyinler mi memlekete daha faydalı, yoksa bazı aydınlarımızın milletin emeği ve parasıyla bu kadar pahalıya mal olmuş olması icabı eden beyinlere mi?" Bana kalırsa gerçekten, üniversitelerimizde anarşi yoktur. Üniversite nedir ki? Binalar, sandalyeler, laboratuvarlar değil mi? Bu cansız şeylerde anarşi niçin olsun? Ama anarşi bizim bir çeşit ayırımımızdadır. Sol ayırımımızda. Anarşi bu sol ayırımın beynindedir. Bu sol aydındır ki en mühim mevkie geçse bile 'İnkılâbın polisi yoktur, jandarması yoktur, ey gençler siz bu işi halledeceksiniz.' diye uydurma bir Bursa nutku ile konuşur. Bu sol aydındır ki, Vietnam diye hıçkırır da Türkistan dersin aval aval yüzüne bakar.

Ve bu devirde ihtilalleri besleyen anarşiler önce bu tip insanların beyinlerinde yuva yapar. Sonrada memleketin yuvasını...¹⁶⁷

---

¹⁶⁷ Ergün Göze, "Talas Efendi", Tercüman, 30 Ocak 1971.

b. Şubat Ayındaki Gelişmeler

1 Şubat tarihli gazetenin başlıklarına baktığımızda Devlet Bakanı Turhan Bilgin'in, TRT ile ilgili sözlerini görüşüyoruz.

-“Bilgin: “TRT özerk, fakat milli bir kuruluş olacak” Haberin devamı ise şöyledir. “Gazeteciler Cemiyeti Kongresinde bir konuşma yapan Devlet Bakanı Turhan Bilgin TRT'nin özerkliğine dokunulmayacağını fakat milli bir devlet kuruluşu haline getirileceğini ifade etmiştir. TRT'nin anarşiyi teşvik edici ve anayasaya düzenini zedeleyici yayının önleneyeğine belirtmiştir. Yine aynı sayfada yer alan başlıkların bazıları şunlardır;“Feyzioğlu: “Türk'ün öz evlatları bu vatani koruyacaktır.”Haberin metni ise şöyledir.

*“MGP Genel Başkanı Feyzioğlu, dün bir beyanat vererek: “Türkiye’de halklar yoktur, Türk Milleti vardır, Türk Milleti bölünmez bir bütündür.” Demiştir. Bazı bölücü ve kışkırtıcı beyanatlara cevap veren Feyzioğlu, özetle şunları söylemiştir: Sovyet Rusya Anayasası, halklardan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Türk Milleti’nden bahseder. Türk Devleti’nin yandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür”.*¹⁶⁸

Feyzioğlu'nun bu sözlerinin benzerleri günümüzde de birçok politikacı tarafından sık sık tekrarlanmaktadır. Yine 1 Şubat tarihli Tercüman'da ilk sayfadaki bir diğer haber ise şöyledir:“TÖS Adapazarı mitinginde bazı olaylar çıktı. Öğretmenlere yapılan saldırıları protesto etmek amacı ile TÖS Adapazarı Şubesinde dün Atatürk Bulvarı'nda düzenlenen mitinginde olaylar çıkmış, bir grup, ellerinde sopalarla öğretmenleri dağıtmak istemiştir. Aynı tarihli gazetede “Görüşler Düşünceler fikirler Köşesi'nde bir yazar günümüzde de gündemde olan İmam-Hatip okullarını şöyle anlatmıştır (Ali Murat Dayar);

-“Bu okullar, Anadolu insanının delilli, tasdikli beraat namesidir. İmam-Hatip Okulları Birlik Ruhu Getirdi”.Bu yazıda İmam-hatip okulları övülmüş, halkın büyük destek gördükleri, Müslüman-Türk terbiyesine uygun eğitim verildiği iddia edilmiştir. Yine, İmam Hatip Okulları'nın kapatılmasının halkın heves ve heyecanını kıracağı “Birlik” duygusunu (devlet/halk) zedeleyeceğini savunmuştur.¹⁶⁹

---

¹⁶⁸ Tercüman, 1 Şubat 1971.

¹⁶⁹ Ali Murad Daryal, “İmam-Hatip Okulları Birlik Ruhu Getirdi”, Tercüman, 1 Şubat 1971.

2 Şubat tarihli Tercüman Gazetesinin başlıkları, haberleri şöyledir: Sigara stoku yapan bayilerin ruhsatı iptal edilecek. Milli Eğitim Bakanı Oğuz Rektörle ihtilafım yoktur. Rektörlük yine işgale uğradı. Haberin ayrıntısında ise önceki gece geç saatlerde İstanbul Üniversite'sinde meydana gelen patlamanın mahiyeti polis in tüm araştırmalarına rağmen dün de anlayışmamıştır. İstanbul Üniversite Rektörlüğü bir grup genç tarafından işgal edilmiş, öğrenciler 'Bağımsız Türkiye ve kahrolsun Amerika sloganlarını atmışlardır. Daha sonra dağılmışlardır. Polis, Gezmiş için 22 gün de 275 eve baskın yaptı. Ankara Fen Fakültesi'nde Ülkü Ocağı'na mensup öğrencilerin okulu işgal etmelerini protesto etmek amacıyla Dev Genç üyesi gençler süresiz boykot karara almışlardır.¹⁷⁰

3 Şubat Tarihli Tercüman'dan başlıklar. Anayasa Mahkemesi karar verdi: Hazedenden siyasi partilere yardım yapılmayacak Rauf Tamer, köşesinde; Deniz Gezmiş'in 1 aydır yakalanmadığına dikkat çekiyor. Onu saklayanların koruyanlar olduğunu, solun yeni bir kahraman yaratma peşinde olduğunu iddia ediyor.¹⁷¹ Ankara Fen Fakültesi'nde görevli bir doçentin odasına su bombası atıldı.(Adı geçen Doç. Cahit Önal'dır.)

4 Şubat tarihli Tercüman'ın başlıkları ise şöyledir. Küçük rütbeli subay ihtiyacını karşılamak için sözleşmeli subay istihdam edilecektir. Sözleşme süresi 5-25 yıl arasında olacak en yüksek rütbe Yarbaylık... Bu kararı Yüksek Askeri Şura vermiştir. Diyanet İşleri Başkan Vekili yayınladığı kurban bayramı mesajında "Birlik daveti" yaptı. Ankara Fen Fakültesi Dekanı istifa etti. Eski DP'lilerle ilgili teklifi imzaladı. 217 AP'li eski DP'lilere siyasi haklarının verilmesini ön gören kanun teklifi 217 AP milletvekili ve senatörün imzası ile Millet Meclisi Başkanlığına verilmiştir. Teklifi Başbakan Süleyman Demirel'le imzalamıştır. Mecliste kavga çıktı. Millet Meclisinin dünkü oturumunda gündem dışı konuşan MGP lideri Feyzioğlu, komünist faaliyetlerin had safhaya geldiğini söylemiş, TİP'li Mehmet Ali Aybar'ı müdahalesi üzerine yumruklamaya varan kavgalar çıkmıştır.¹⁷²

Komünizm ve Kürtçülük iddiasıyla, TİP yöneticileri takibata uğradı. Savcılığa çağrılan Behice Boran, ifade vermedi.¹⁷³

---

¹⁷⁰ Tercüman, 2 Şubat 1971.

¹⁷¹ Rauf Tamer, " Sözü'n Kısası", Tercüman, 3 Şubat 1971.

¹⁷² Tercüman, Şubat 1971.

¹⁷³ Son Havadis, 4 Şubat 1971.

5 Şubat tarihli Tercüman başlıkları ise şöyledir: Petrol-İş grevi Türkiye’de hayatı felce uğratacak; santraller, fabrikalar, fırınlar ve vasıtalar çalışmayacak. Gazetede greve gerekçe olarak yabancı şirketlerin iş kolu bazında çalışanlarla sözleşme yapmaktan kaçınması gösterilmiştir. İşgal ve boykot yapanlara 5 yıla kadar hapis cezası verilecek. Bakanlar Kurulu TRT ve Cemiyetler Kanun Tasarısını Meclis’e sevkine karar verildi. Böylece hükümet artan işgal ve boykot olaylarına karşı şiddetli tedbirler almış olacaktır. Önü, Anayasa Mahkemesi Kararlarına karşı çıktı. Son karar, Demokratik rejimin bugünkü anlayışına indirilen darbe olmuştur.¹⁷⁴

6 Şubat; (Kurban Bayramının 1. günüdür.)Tarihli Tercümandan haberler;“Silahlı kuvvetlerin, satılmışların tecavüzlerine daha ne kadar sabır edeceğini kestirmek mümkün değildir” haberin ayrıntıları şöyledir: Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Başbakan Süleyman Demirel ve Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç Kurban Bayramı münasebeti ile dün birer mesaj yayınlamışlardır. Sunay mesajında; Atatürk devrim ve ilkelerinin korunmasını lüzumuna dikkat çekmiştir. Demirel; huzur bozucu hareketlere karşı milli vicdanı uyanık olduğunu söylemiştir. En sert açıklama ise; Genelkurmay Başkanından gelmiştir. Bu mesajın metnini Cumhuriyet Gazetesinin aynı tarihli haberimizde verdiğimiz için tekrarlamıyoruz. Aynı günlü gazetenin diğer haberleri ise şunlardır: Petrol iş grevi bir ay ertelendi. Bakanlar Kurulu, Petrol-İş Sendikası’nca alınan grev kararını milli güvenliği bozucu nitelikte bularak, 30 gün ertelemiştir. Gazete sahipleri ve gazeteciler hükümete muhtıra verdi. (bu muhtıranın sebebi meclis gündeminde bulunan Belediye Gelirleri Kanunu Tasarısı ile gazete ve dergi reklâm gelirlerinden belediyelere vergi kesilmesi olayıdır). Erzurum da bir komünist şebekesi yakalandı. Yakalanan şebeke üyelerinin Dev-Genç üyesi ve Kürtçü – komünist oldukları yazılmıştır.¹⁷⁵ (7-8-9 Şubat tarihlerinde Kurban Bayramı tatili nedeniyle Tercüman gazetesi yayınlanmamıştır.)

10 Şubat tarihli Tercüman’ın başlıkları ise şöyledir: ODTÜ Fen Fakültesi ve Öğretmen Okulu bugün açılıyor. Çıkmadığımız günlerde yurttta bombalar patladı. Haberinin ayrıntısı şu bilgiler verilmiştir. Ankara’da bir Amerikalının evine,

---

¹⁷⁴ Tercüman, 5 Şubat 1971.

¹⁷⁵ Tercüman, 6 Şubat 1971.

İstanbul'da ise bir hava subayının arabasına bomba konulmuş, Çapa Yüksek Öğretmen Okulu bahçesine ise patlayıcı madde atılmıştır.¹⁷⁶

11 Şubat tarihli Tercüman Gazetesi başlıkları ise şöyledir: Aybar, TİP'ten ihraç ediliyor. TİP İstanbul Milletvekili ve partinin eski genel başkanı Aybar olağanüstü kongre talep ettiği için Genel Yönetim Kurulu tarafından kesin ihraç talebiyle ve tedbirli olarak Haysiyet Divanı'na verilmiştir.⁵ Fakülte ve Yüksek Okulda derslere başlandı.¹⁷⁷ Faruk K. Timurtaş "Milli Ordu" başlıklı yazısında NATO'ya üye olsa da Türk Ordusunu milli olduğunu belirtmiş ve solculara yüklenmiştir.¹⁷⁸

12 Şubat tarihli Tercüman Gazetesi başlıkları ise şöyledir: Banka Soyguncuları bir aydır yakalanamadı. 20 kişiden kurulu bir ekibin soyguncuları takibe devam ettiği belirtilmiştir. Alaşehir'de Milliyetçi Hareket Partisi'ne mensup gençler izinsiz yürüyüş yapmışlar, bunların sekizi tutuklanmıştır. Demirel: Hürriyetten faydalanarak komünizmi getirmek isteyenlere fırsat verilmeyecektir. Başbakan, AP'nin 11. kuruluş yıldönümü için Times'a bir demeç verdi. Türk Amerikan Derneği ve Vietnam Elçiliği'nde patlamalar oldu. Eskişehir AP il binasına saatli bomba konuldu. Bomba patlamadan etkisiz hale getirildi.¹⁷⁹

13 Şubat tarihli Tercüman: Ankara'da bir banka daha soyuldu. Acaba yine Deniz Gezmiş mi? Küçükesat'taki Soygunda silahlı dört genç 48 bin lira ile bir subayın tabancasını alıp ortadan kayboldu. Biri Gezmiş, biri Sinan Cemgil'e benzetilen soyguncular şoförünü bayıltıp taksiyle kaçtılar. Bir Amerikalıya ait otomobilde patlayıcı madde bulundu. Dünya gazetesinde grev kararı alındı.¹⁸⁰

14 Şubat tarihli Tercüman: Polis "İkinci soygunu da Gezmiş yaptı" diyor. Yeni soygunlara karşı tedbir alındı. Son 10 yılda yeni bir banka ve arabası soyuldu. Polis sekiz soygundan beşinin faillerini bulabildi.

Demirel "Tedirgin etme metoduna soygunculuk da girmiş bulunuyor".

Akademi Reisinin odasının kapısına bomba bırakıldı. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Reisi Hamza Eroğlu'nun makam odasının kapısına dün

---

¹⁷⁶ Tercüman, 10 Şubat 1971.

¹⁷⁷ Tercüman, 11 Şubat 1971.

¹⁷⁸ Faruk K. Timurtaş, "Milli Ordu", Tercüman, 11 Şubat 1971.

¹⁷⁹ Tercüman, 12 Şubat 1971.

¹⁸⁰ Tercüman, 13 Şubat 1971.

meçhul şahıslar tarafından bomba bırakılmıştır. Bomba bir asistan tarafından bulunmuş ve emniyet yetkilileri tarafından etkisiz hale getirilmiştir.

Türk-İş, TGS'nin Dünya Gazetesi grevini destekliyor.¹⁸¹

Fransa'daki bazı Türk öğrencileri, İhtilal Beyannamesi yayınladılar. Solcular, Ordu'ya dil uzatıyorlar. Başkentte Dev-Genç'e bağlı bir kuruluş, yayınladığı bildiriye, parlamenter rejime karşı olduğunu açıkladı.¹⁸²

15 Şubat tarihli Tercüman: Çalınan Paraların Numarası tespit edildi. Hiç umulmayan kimselerin soyguncuları koruduğunu öne sürüldü. 1971 bütçesi bugün Meclis'te görüşülecek. Polisle çatışan 65 öğrenci liseden ihraç edildi. Demirel "Frankfurter Allgemein'e demeç verdi." Rejimin Korunması İçin Gerekirse Orduya Müracaat edilebilir." dedi. İlk Gazete Grevi 6 Saat Sürdü. Dünya Gazetesi işvereni fikir işçilerinin bütün tekliflerini kabul edince grev sona ermiştir. Yargı organının denetimi yoktur. AP'li Devlet bakanı Dinçer, icra organının denetime tabi olduğunu söylemiştir.¹⁸³ Gazeteci Cüneyt Arcayürek Hafta Başı köşesinde yayınlanan makalesinde bütçe ve muhalefetin AP'yi devirmek için 226'yı bulma çabalarından söz ediyor. Makalenin bir bölümü özellikle çok dikkat çekici:

"Bitaraf olduğunu iddia edenlerin ikide bir orduyu ele alarak memleketi dış âlemde her an bir ihtilalin eşiğinde göstermek ise ayrı bir facia". Bir AP ileri geleni şöyle anlattı: Dış ülkelerin en ünlü gazetelerinin muhabirleri kopup geliyorlar Ankara'ya. Başbakanla görüşüyorlar. Demirel'e (Bir şeyler oluyor Türkiye'de bir ihtilal hazırlığı göze çarpıyor. Bu yüzden sizinle konuşmak için buradayız) diyorlar. Başbakan ise dinliyor bu sözleri ve soruyor:

- Nereden aldınız bu izlenimi? Cevap sade ve düşündürücü:
- Buradan, Yani Türkiye'den böyle bildiriyorlar.¹⁸⁴

Ergün Göze ise aynı tarihli gazetede makalesinde Deniz Gezmişin yakalanamayışından hükümeti özellikle de İçişleri Bakanlığı'nı sorumlu tutuyor.¹⁸⁵

19 Şubat tarihli Tercüman: İstanbul ve Hacettepe Üniversiteleri kapatıldı. Ankara'da Halk öğrencileri taşladı. Demirel "Bir şantaj ne şehir çetesiyle karşı karşıyayız."¹⁸⁶

---

¹⁸¹ Tercüman, 14 Şubat 1971.

¹⁸² Son Havadis, 14 Şubat 1971.

¹⁸³ Tercüman, 15 Şubat 1971.

¹⁸⁴ Cüneyt Arcayürek, "Bir Taraf", Tercüman, 15 Şubat 1971.

¹⁸⁵ Göze, "Olur Böyle Vakalar", Tercüman, 15 Şubat 1971.

20 Şubat tarihli Tercüman: Hacettepe yurdu harp yerine dönü. 100 yaralı ve 6 saat devam eden şiddetli çatışmaya halkta katıldı. 191 öğrenci gözaltında.¹⁸⁷

20 Şubat tarihli Son Havadis'in ilk sayfasının büyük manşeti "Hacettepe Üniversitesi'nde solcular, polis ve halkı makineli tüfekle taradı. Halk ve polisten çok sayıda yaralı olduğu bildiriliyor."¹⁸⁸

21 Şubat tarihli Tercüman: Ergün Göze köşesinde, TRT'yi suçlamaktadır. Buna gerekçe olarak Hacettepe olaylarına karışan bir kısım gençler aleyhinde tezahüratta bulunanlar hakkında "bazı kimseler" tabirini kullanmasını gösterir. TRT'yi bir fesat ocağı olarak gösterir.¹⁸⁹ Fevzioğlu yaşanan olayları "Gerilla Hareketi" olarak vasıflandırmıştır. Hacettepe olayının 72 sanığı adliyeeye verildi. ODTÜ öğrencileri de, Hacettepe Öğrenci Yurdu olaylarını protesto etmek amacıyla Ankara-Eskişehir yolunu 2 saat süreyle trafiğe kapatmışlardır. Ulucanlar semtinde bulunan Erzurum öğrenci yurdu yakınlarında dinamit patlatılmıştır. Emniyet sarayı ve Amerikan Haberler Merkezine birer saatli bomba konulmuş, bombalar patlamadan teshirsiz hale getirilmiştir. Demirel "Türkiye'deki şikâyetlerin AP iktidarından değil, Komünizmden olduğunu belirtmiştir."¹⁹⁰

22 Şubat tarihli Tercüman: Hacettepe olaylarına karışan 71 öğrencinin duruşması gizli başladı. Halkın müdahalesini önlemek için polis, adliye önünde tedbirler aldı. Sovyet Deniz Ataşesi'nin arabası dün gece yakıldı. PTT'ciler bu sabah işleri yavaşlatıyor. Geçtiğimiz hafta içinde SDF dekanlığından istifa eden Prof. Cahit Talas'ın yerine dekan seçimi yapılacaktır. Petrol-İş ile yabancı petrol şirketleri arasında ihtilaf çözülmelidir. Yaşar Kemal, TİP'ten istifa etti. Kemal istifa gerekçesi olarak, TİP'in emekçilere sırtını çevirmiş bir parti haline geldiğini göstermiştir. Meclis'te Milli Eğitim Bütçesi görüşülürken MGP sözcüsü Nebii Oktay "Konu üniversite olayı olmaktan çıkmış, Rejim yıkmaya yönelmiştir." Diyerek Anarşistlere çatmıştır. Hacettepe olayları üzerine *Ahmet Kabaklı'nın* kaleme aldığı yazıyı ele alalım;

---

¹⁸⁶ Tercüman, 19 Şubat 1971.

¹⁸⁷ Tercüman, 20 Şubat 1971.

¹⁸⁸ Son Havadis, 20 Şubat 1971.

¹⁸⁹ Göze, "Bazı Kimseler", Tercüman, 21 Şubat 1971.

¹⁹⁰ Tercüman, 21 Şubat 1971.

10 Bin Kişi

“Hacettepe Üniversitesini bilirsiniz, Ankara’nın eski çıplak tepeleri üstüne süt beyaz iklim kâşaneleri gibi yükselmiştir. Kabiliyeti olan genç oradan isterse keşiflere kadar uzanır. Canı çekerse mezun olup gider. Amerika’ya deste deste dolarlar kazanır. Tıpkı SBF’ler diğer üniversiteler Edebiyat Fen, Kimya Ziraat, Tıp, Hukuk Fakülteleri, ODTÜ akademileri gibi orası da yoksul millete milyarlara mal olmuş. Her biri her gün 1–2 milyona açılır, kapanır müesseselerdir.

Anayasa ise Anayasa buraları korur. Atatürk ise Atatürk en hakiki mürşit ilimdir. Sözüni tekrarlamıştır. Devlet kesenin ağzını açmış Meclis özerklik vermiştir. Öğrenciler... E bunların yüzde doksan dokuzu okumak aileye, millete faydalı olmak, iş gücü, ev bark sahibi olmak meylindedir.

Peki, kim ister buraların eşkıya katil yatağı olmasın? Kim ister buralarda kitap, cetvel, kalem, pergel, mikroskop, yerine bıçak, tabanca, uzun menzilli, dürbünlü tüfek, dinamit ve bombalar konuşmasını? Kim ister Türkiyesizin medeniler albümünden silinmesini ve Rus’un Amerika’nın Avrupa’nın canavar kanatları altında, sürekli kuluçkaya konulup hiçbir şey çıkaramamasını?

Ancak yüzde biri öğrenci binde biri vatandan olan hain veya satılmışlardan milleti kurtarmanın zamanı artık gelmiştir yoksa millet, kendini kurtarmaya hazırlanmaktadır. Eşkıyayı parçalamak için polis setlerini bile kırmaya toplanan partisiz tespihsiz, on binlerce Ankaralı bunun alametidir.

Ortadoğu Teknik Üniversitesi’nde İstanbul Fakülteleri’nde, SBF’ de ve nihayet Hacettepe’de öğrenci yerine geçmiş başı kızıl pembe el fetih örgütü, uzun menzil tüfekli, bombalı, dinamitli kimseler habire devlete ateş açsın, polisi vursun yaralasin! Hayır! Bunları halkın linç etmeye kalkması gerçi tasvip edilemez ama çaresizlikten.

Üniversite yenilikleri karar vermiş polis yurtları boşaltılıyor buna silahla karşı çıkmak kimin haddinedir? Onlar nasıl öğretim üyeleri, nasıl asistanlardır ki ‘ve kanun’ aleyhine forum düzenler, kanlı cübbelerini götürüp Atatürk’ün üzerine atmaya cüret ederler? Ne iptidaî ne geri ve şuursuz diploma sahipleri ki bunlar: Biz polis istemeyiz ordu gelsin derler, kışlayı, faşizmi, ihtilali bağıra bağıra davet ederler? Yollar tutulur. Türkiye’nin ve şehirlerin trafiği alt üst edilir milyonlara mal

olmuş canım üniversite binaları yıkılır da durur mu halk? Ya görevliler vazifelerini yaparlar yahut millet meşru müdafaya mecbur olur! Sonu kötüdür bu sivil müdahale ve kalabalık hincinin ama kaç kere söyledik bardağı taşırmayın diye.

Ey bazı gazeteler politikacılar TRT'ler siz olmasanız size arkalanmasalar bu haydutlar yerlerinden kıpırdayamazlar önce karar veriniz: kim batırmak istiyor Türkiye'yi?

Savaşla alamadıkları yurdunu böyle mayın tarlası haline koydurarak uşakların çiğnetmeye kalkan Sovyet, Kızıl Çin, Siyon Haçlı Emperyalistleri değil mi? Bunların karşısında Türk polisini birebir cinayet iken haydutlarla bile olup demokratik ve milli nizamı yok etmek isteyen cümleler söyleyin yaptıklarını bilmeyecek kadar mecnun mu kör kütük hain midirler?

Gericilik ilericilik lafları var örümcekleri kafalar sarıyormuş ulusu iyi ama bu gericiler hangi üniversitenin öğrenimini engellemişler kimi öldürmüşler nereyi bombalamış hangi bankayı soymuşlar?

Bir memleketi ilimsiz ve asayişsiz bırakmaktan daha rezil bir gericilik emperyalisti ve faşizm şakşakçılığı olur mu namuslu olanlara soruyorum.

10 binlerce nizamsız müdahalesi muhakkak ki bir felaket fakat TRT üniversitesi basın meclis partiler özerk kurumlar görevlerini yapmayıp milleti çileden çıkarırlarsa...”¹⁹¹

23 Şubat tarihli Tercüman: Dev-Genç, Ziraat Fakültesi'ni bastı. Silahlı çatışma sonunda Dev-Genç Ziraat Fakültesi'ni bastı. Silahlı çatışma sonunda 19 kişi tutuklandı. Niğde öğrenci yurdu, Osmanlı Bankası ve Amerikan Elçiliği önündeki polis noktası dinamitlendi. Hacettepe olaylarıyla ilgili 71 kişiden 13'ü tevkif edildi.

24 Şubat tarihli Tercüman: Başyazının başlığı: “Demokrasi elden giderse bunun sorumlusu hepimiz olacağız.”dır.

Demokrasi elden giderse bunun sorumlusu hepimiz olacağız“Özellikle Ankara'daki olayları takip edenler, Türkiye'nin geleceği konusunda karamsar bazı fikirlere ve sonuçlara varmaktadırlar. Sade vatandaşın zihninde bombalama olayları, dinamit patlamaları her gün daha çok korku yayacak bir anlam taşımaya başlamıştır.

¹⁹¹ Ahmet Kabaklı, "10 Bin Kişi", Tercüman, 22 Şubat 1971.

Yavaş yavaş başlayan bir uyanma halk yığınlarını girmekte bu güne kadar olayları bir öğrenci hareketi olarak görmeye alışmış gözler, mevcut ortamın bu nitelemenin dışına taşıdığına görmektedir. Kabul etmek gerekir ki, artık olaylar bir üniversite hareketi olmanın çok ötesine taşmış, rejimi kazanmıştır. Öğrenci hareketlerini, daha iyi verimli eğitim niteliğine kabul edenler, bugün artık bunun ötesine gidildiğini ve devletin çökertmek yolunu seçtiğini ve böylece maskelerini attığını tespit etmişlerdir.”¹⁹²

Aynı günlü gazetenin diğer başlıkları ise şöyledir: Tabanca ve dinamitli 6 Dev-Genç üyesi tevkif edildi. PTT’ciler teknik arıza ile direnişi sürdürüyor. Türkiye’de bulunan Amerikan askerlerinin sayısı azaltılıyor. 1970’te aileleriyle birlikte Türkiye’de 17.000 olan Amerikan askerlerinin sayısı yılsonuna doğru 10.000’e kadar düşecektir.

25 Şubat tarihli Tercüman: MGK toplantısından çıkan Başbakan Süleyman Demirel “Şehir çetesiyle karşı karşıyayız. Pişman olacaklar.”dedi ve ekledi. Sıkıyönetim gereksizdir.” Bakanlar kurulu üniversite ile ilgili tepkileri görüştü. AP gençlik kolları genel merkezi dün gece tahrip edildi. Olaya kimliği belirsiz kişilerce binaya yerleştirilen patlayıcı maddelerinin infilakı sonucu olduğu gerçekleşmiştir -Tebdir Tasarlarından olan ceza kanunu kabul edildi

26 Şubat tarihli Tercüman: PTT direnişi dün sona erdi. Başbakanın evinin arkasına atılan boş paket telaş yarattı. Komünizm propagandası gereğince 5 askeri öğrenci tıbbiyeden atıldı.

27 Şubat tarihli Tercüman: Anarşik hareketleri cezaları artırıyor. Rauf Tamer “ Yaşar Kemal “ başlıklı köşesinde Yaşar Kemal’in TİP’ ten istifa etmesine konu edilmiş ve kendisine Komünist olduğu halde yine de çok sevdiğini belirtmiştir. Konuyu Yaşar Kemal’in sağ gözünün görme problemine getirir ve “Yaşar Kemal TİP’ten bin defa istifa etse de solcunun dik alasıdır. Gözündeki arıza sebepsiz değildir. Ayıptır söylemesi, Allah maksatlı olarak sağ gözünü kör etmiş ki, dünyayı sol görsün diye dünyayı” diyerek bitirir.¹⁹³ Bir köşe yazarının düşüncesinde bu derece taraflı olması şüphesiz çok düşündürücüdür.

---

¹⁹² Tercüman, 24 Şubat 1971.

¹⁹³ Tamer, “ Yaşar Kemal”, Tercüman, 27 Şubat 1971.

Aynı gün Ergün Göze'nin köşesinde ele aldığı konu MTTB (Milli Türk Talebe Birliği) bildirisidir

MTTB Bildirisi

“MTTB bu en eski ve en büyük talebe teşekkürlü bir bildiri neşretti. 22. 2. 1971 tarihini taşıyan bu bildiriye isterdim ki, solcu yazarlar, solcu aktörler, militanlar, kıskırtıcılar, kıskırtılmışlar okusunlar ve kafalarını iki elleri arasına alıp bir düşünsünler.

İdari mekanizmanın kırtasiyecilik içinde boğularak suiistimallerin, rüşvetin, kayırmanın, hırsızlığın en ait kademededen en üst kademeye kadar rahatça yerleştiği hiçbir değer ölçüsünün mevcut olmadığı vicdan mekanizmanın işlemediği bir cemiyette kanunlar ve cezai müeyyidelerle hiçbir şey halle edilemez. Onun için çıkartılacak kanunlar duruma etkili olamayacaktır.

İdari mekanizmanın bozulması, iktisadi dengesizliğin uçurumlar yaratması, ticari ahlakın bozulması, komünizmin istismar edeceği en büyük fırsat olmuştur.

Üniversite hareketleri, sağ- sol çekişmesi değil komünist çetelerin terör ve anarşi hareketleridir. Kavga okumak isteyenlerle okumak istemeyenler arasında cereyan etmektedir.

İktidar, Müslümanların komünistlere karşı maşa olarak kullanmak istemektedir. Her iki tarafı birbirine ezdirip kendi saltanatını devam ettirmek kaygısındadır.

Biz huzuru bozmayalım diye herhangi bir sokak gösterisinde bulunmadık. Sol Şehir Gerillasını tatbik etti. Hal böyle iken beraber Mentешеoğlu, aşırı sol tehlike yaratmak için masum Anadolu köylerine baskınlar yaptı.22 köyde 209 kişi karakola sevk edildi 55'i, tevkif olundu. Hangi Türk köyünde Kuran okunmaz? Hangi Türk köyünde Kuran harfleri öğretilmediğini iddia edebiliriz. Mentешеzadenin ömrü kırk bin köyü de basmaya kâfi gelecek midir?

Bildiri bana MTTB'nin solcuların elinden çekip alındığı o müthiş mücadele günlerini ve Rasim Cinisli ekibinin bu mücadeleyi yürümekteki gözü karanlığı hatırlatanı şu satırla bitiyor.

Aziz Türk milleti, Müslümanlara karşı gösteri bu türlü tatbikatı (30) yıl öncesinin şeflik devrinde de görüyoruz. Aktörleri değişik olmak üzere o devirden hatırlatmak isteniyor. Sağ cephede yer atan bütün cemiyet ve fertlere düşen önemli vazife ise bu gibi musibetler karşısında müşterek hareket etmektir. Aradaki teferruatla ilgili anlaşmazlıklar düşmanın taarruzu karşısında bir tarafa bırakmalıdır. Allah'ın, peygamberleri hitabı kiblesi, vatani bir ve aynı olan insanların tefrika düşmesinin mantıki değildir. Hiç şüphe edilmemelidir ki bütün şu Müslümanların başına gelen yarın mutlak senin başına gelecektir zalimlerin zulmü malumlardan yana olmak askeri iman borcudur.

Günümüz Türkiye'sinde milliyetçi ve mukaddesatçılar omuz omuza savaştıkları takdirde kıramayacakları engel ve ulaşamayacakları zirve yoktur. Tedbirleri alınmak şartıyla zafer dalma Allah'a inananlarındır.”¹⁹⁴

28 Şubat tarihli Tercüman: Ankara'da dinamitle yakalanan bir lise öğrencisi Emniyet Sarayında 10.kattan atlayarak intihar etti. Mülki amirler muhtıra verdi. Mülki Amirler, Personel Kanunu'nda kendilerine haksızlık yapıldığını iddia etmişler, bunun giderilmesi için de bir muhtıra vermişlerdir.¹⁹⁵

İki parti hakkındaki dosya başsavcılığa verildi. TİP ve MNP'nin kapatılması istendi. Partilerin yöneticileri hakkında da soruşturma açıldı.¹⁹⁶

c. Mart Ayındaki Gelişmeler

Bu dönem gazeteleri için Ordunun olası bir müdahalesi beklenmedik bir olay değildir. Hemen bütün gazeteler bu sürecin yaklaştığını sezinlemiş ve belli bir üslup içinde süreçte yer almışlardır. Bazıları, Ordunun biran önce duruma müdahale etmesini arzularken bazıları da bunun olabildiğince geç olmasını arzulamıştır. Abdi İpekçi Milliyet'teki yazısında Türkiye'deki Şehir Gerillası hareketleri arasında paralellik kurarak, bu durumun içinde bulunulan çağın gereği olduğunu iddia eder. İçinde bulunan şartların yeni çözümler getirmesi gerektiğine dikkat çeker ve yeni liderler bulunmasına sebep olabileceğine vurgu yapar.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Göze, "MTTB", Tercüman, 27 Şubat 1971.

¹⁹⁵ Tercüman, 28 Şubat 1971.

¹⁹⁶ Son Havadis, 28 Şubat 1971.

¹⁹⁷ Abdi İpekçi, "Çağımız Böyle Bir Çağ, Milliyet, 1 Mart 1971.

1 Mart tarihinde Cüneyt Arcayürek yazdığı makalesinde, 11 gün sonrasında görebek Şunları yazmıştır:

Yeni Oyun

“Bu mantık oyunlarının yapıldığı o gecede ki televizyon açık oturumunda, birde mevcut kanunlar o kadar yeterlidir ki, bunlarla iki isyan hareketi bastırılmıştır denildi, Şu devre sabıkı methetme hastalığı. Bu ülkede, iki isyan hareketi görülmüştür. Bastırılmıştır.Ordu ve üst kademesi o tarihlerde üzerine düşeni hakkıyla yerine getirmiştir.Hiç kimse ,22 Şubat gecesi Talat Aydemir’e ;”Seni bir defaya mahsus olmak üzere affettireceğim” diye söz veren İnönü PaŐamıza bu yetkiyi nerden aldığını sormamıŐtır.Hiç kimsenin aklına , 22 Şubat ve 21 Mayıs isyanı Atatürk Bulvarında açıkta tezgahlanırken, “neden önceden öğrenip tedbir almadın? Diye sormadı. Bir zaman Genelkurmay Başkanı, Millet Meclisi Başkanına ağır üsluplu bir mektup yazarken, Başbakan İnönü PaŐamıza olaylar dizisine bakarak;”Yahu bu mektubu beraber mi yazdınız? DememiŐtir. İki isyanın bastırılması Şerefini, Ordu’nun üst kademesi, devlete karşı silahlanmış olanların yanında olsa idi, İnönü PaŐamızın, müthiş kudreti de bastırmaya yetmezdi denilmemiŐtir. Vatanperverliği ve kudreti paylaŐırken, neden insaflı olunmaz ve neden nalıncı kesersiniz? Bugün bir anayasa düzeni vardır. Anayasa, Ordu’nun yerini tespit etmiştir. Görevini çizmiştir. Anayasa içinde olan orduya ve başkalarına karşı giriŐilmiş bir kampanya, hele siyasi çıkarıcı bir muhalefet kışkırtması gene sahnededir ve yürekler acısıdır. Bu kampanya son büyük kozunuzu oynamaktadır. Orduyu kışkırtmak ve üst kademesinin, sınırını aşmasını sağlamak amacı peŐindedir. Ordu komutanlarına ilham altında tutarak, alt kademeye jurnallemekte, bu kampanyadan ürkmesi ümidi ile, komutanları, hükümetin aleyhine fiŐeklemektedir. Ordu üst kademesi, eğer bu ülkede gerçekten anayasa hükümetleri ve bir parlamenter rejim varsa bir hükümete, ama meşru yoldan gelen hangisi olursa olsun, çekil demeye yetkili değildir. Ordu üst kademesinin, hükümete çekil diyebilmesi, düpedüz Anayasayı bizzat kendisinin ihlal etmesi demektir. Böyle bir baskıyı bu anayasa düzeninde yaratması, darbe yapıyorum anlamına gelecektir. Anayasayı parlamenlar rejimi saymadığını, her Őeyini üzerinde olduğu açıkça ifade etmekte

başka mana taşımayacaktır. Hükümetleri, parlamentoda çoğunluk düşürebilir. Bir seçimde sandıktan çıkan oyların toplamı.

Ordu zorlaması ile hükümetlerin çekilmesi yolu açıldığı takdirde, işte o zaman sözü edilen Yahya Han formülü, bir Türk hanlığı biçiminde yürürlüğe girmiş olacaktır. Beceriksiz, vatandaşın çoğunluk oyundan mahrum, kafa ve mantık gereği aralarında anlaşmaları imkânsız bir muhalefet topluluğu, hele ana'sı Parlamento'da çözümlenme içinde olduğu söylenen bir iktidarı Anayasal yollardan düşünmenin aczini duymaktadır. Bu yüzden bu yolları aramakta denemektedirler.

Bilirler ki Türkiye'de en geçerli ve etkili silah Ordu'nun sözüdür. Pek çok kullandıkları bu silahın bu kez, meşru bir iktidara karşı işlemlerini istemektedirler. Anayasa içinde kalması gerekli olan bir Ordu'dan bu sözü işitirlerse ağlayacakları yerde şıkır şıkır oynayacaklardır. Ama o zaman yasalar ve itibar denilen yüreği, pamuk ipliğine bağlı Parlamento fikri ve düzeni kökünden kırıp gidecektir. ”¹⁹⁸

Kamuoyunda sağ basın olarak nitelenen ve hükümeti destekleyen gazetelerden Dünya gazetesi, Deniz Gezmiş'in de adının geçtiği banka soygunlarına dikkat çekerek bu kişilerin hala yakalanamayışlarının polisin beceriksizliği veya kaçanların maharetinden ziyade toplumun bazı kesimlerinin bunların gizlenmelerine ve kaçmalarına yardımcı olmaları olduğunu yazmaktadır.¹⁹⁹

Kırıkhan Camii dinamitlendi. Camiinin patlama sırasında duvarları çatladı. Bazı camlar kırıldı.²⁰⁰ Provakasyon olduğunu tahmin ettiğimiz bu olay daha sonra büyük gerilimlere ve olaylara yol açmıştır. Daha aşağıda yer alan haber başlıklarından da bu süreç görülecektir.

4 Mart tarihli Tercüman: Genelkurmay Başkanı 300 Yüksek Rütbeli Subayla görüşme yaptı. Tağmaç “Ordu'nun Baskısı ile Devlet Yaşayamaz” dedi. Haberin devamında ise şunlar yazılıdır. Orgeneral Tağmaç: “En son çare Ordu'dur. Bugün ise böyle bir durum yoktur”... Biz işi o noktaya götürmemek için çabalıyoruz... Haberin ayrıntısında dikkat çeken bir başka unsur daha yazılmış. “İlgililer bu çeşit

¹⁹⁸ Arcayürek, “Yeni Oyun”, Tercüman, 1 Mart 1971.

¹⁹⁹ Münif Akmanoğlu, “Soygun ve Firar”, **Dünya**, 2 Mart 1971.

²⁰⁰ **Son Havadis**, 2 Mart 1971.

toplantıların son günlerde çoğaldığını ve önceki günde Genel Kurmay Başkanlığında bir toplantı yapıldığını söylemişlerdir. SBF Olayının Dokuz sanığı tahliye edildi.²⁰¹

5 Mart tarihli Tercüman: Ankara’da 4 Amerikan Askeri kaçırıldı. Haberin ayrıntıları ise şöyle: Bu akşam saat 6’ya kadar 6 milyon lira verilmezse kurşuna dizilecek. Olaydan sonra silahlı 3 kişi Anadolu Ajansına, bir kız çocuğu da TRT’ye bildiri bıraktı. ODTÜ’lü bir genç yakalandı. 4 kişinin olayda kullandığı otomobil Prof. Dr. Zeki Doğanelli’ye ait. Olayı “Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu” üstlenmiştir. Olay başkentte sabahın erken saatlerinde birden patlamış, bugüne kadar görülmedik ölçüde büyük bir çalışma ve çok yüksek seviyede bir toplantı bizzat Başbakan Demirel tarafından yürütülmüştür. Konuyla ilgili diğer haberler ise şöyledir. Fidyeye için kararı Amerika verecek. Kaçırma olayını üstlenen Türkiye Kurtuluş Ordusu’nun Anadolu Ajansına bıraktığı bildiriden alınan haberi şöyle manşet yapmıştır. “Banka Soyun, Polise Silah Kullanan Biziz” İhtilal Beyannamesi gibi beyanname yayınladılar. Tedhişçilerin bildirisinde mücadelenin devam edeceği ifade ediliyor. Bu ifadeler Anadolu Ajansına bırakılan bildiriden alınmıştır.

Kaçırılan Amerikalılarla ilgili olarak gazetenin yedinci sayfasında bir son dakika haberi var. Fidyeye süresi 12 saat daha uzatıldı. Yine aynı sayfada polislerin fidyecilerin burada saklanabileceği gerekçesiyle ODTÜ’yü kordon altına aldığı yazılmıştır.²⁰²

Aynı gün Ergün Göze, Ankara Çubuklu’da katıldığı bir konferansı anlatıyor. Bu konferansı düzenleyenler Çubuklu Komünizmle Mücadele Derneği’dir. Ergün Göze tüm yazısında bu derneğe üye gençleri ve başkanını övüyor. Komünizme karşı yaptıkları mücadeleyi destekliyor.²⁰³

6 Mart tarihli Tercüman: Banka Soygunları İstanbul’a sıçradı. Silahlı 6 kişi Akbank Selami Çeşme Şubelerini soydu. (Soyguncuların maskesiz olmaları çok ilginç) soygunculardan biri yakalandı. Nixon: “Türk Hükümeti’nin Pazarlığa girmesini tavsiye etmem. Nasıl davranılacağı konusunda kararı Türk Hükümeti verir.” Hükümetin fidye ile ilgili tutumu şu başlıkla yansıtılmıştır. Hükümet, hiçbir şekilde taviz vermeyecek “Fidyeye Yok”

---

²⁰¹ Tercüman, 4 Mart 1971.

²⁰² Tercüman, 5 Mart 1971

²⁰³ Göze, “Çubuk İsmi Değişmeli”, Tercüman, 5 Mart 1971

Bu arada polis tarafından kuşatılan ODTÜ ile ilgili haberde; 5000 Jandarma ve 2000 Polis tarafından ODTÜ' kuşatılıp arandı. "Kanlı Çatışma" 1 öğrenci öldü. Sayıları 20'yi bulan yaralılarından bir erin durumun çok ağır olduğu yazılmıştır.

Dinçer, kaçırma olayının sanıklarını açıkladı: Gezmiş, Aslan, İnan, Ertekin ve meçhul 1 kişi. Rehineler, mühletten 14,5 saat önce yetkililere birer mektup yolladı. "Lütfen bizi kurtarınız". Amerikan Büyükelçisinin, TRT Kanalı ile gerillalara cevabı; "Serbest bırakınız". Erdal İnönü, ODTÜ'deki hırsızlıkları bir bir açıkladı. Ankara'da üç polis kulübesi kurşunlandı

-Kırıkhan'da Hamidiye Camii'ne yapılan bombalı saldırıyı protesto amacıyla miting düzenlenmiş, TİP'lilere ait iş yerleri tahrip edilmiş Dev-Genç'e mensup oldukları iddia edilen bir grupla çatışma yaşanmıştır. Kırıkhan'da miting sırasında 2 kişi öldü, 50 yaralı var. İlçede sokağa çıkma yasağı konuldu.²⁰⁴

Bir bildiri yayınlayan CHP, ilk defa kesin ve açık olarak son olayları kınadı: Bu hareketleri yapanlar gaflet içindeki taklitçi maceracılarıdır.²⁰⁵

7 Mart tarihli Tercüman'da ana gündem yine kaçırma olayıdır. Mühlet dün sabah bitti ve 6 milyonluk fidye ödenmedi. "Gerillalardan ne bir ihtar, ne bir mehil, ne de bir ses çıktı. 4 Amerikalının Ne Olduğu Belli Değil". Bu arada ODTÜ'deki aramalarla ilgili haberlerse şöyledir: ODTÜ'de arama devam ediyor, 370 öğrenci gözaltında. Yaralı er öldü. Deniz Gezmiş'in bir tünelden kaçtığı sanılıyor. ODTÜ Öğrenci Birliği Başkanı Erhan Erdoğan "Artık jandarmaya da direneceğiz" dedi.

-CHP Genel Başkanı İnönü: "Demokratik Rejim dışında bir çözüm yolunu asla kabul etmiyoruz. Memlekette anarşinin yayılmasına kesin olarak karşı koyacağız. İşin hafife alınacak yanı yok" demiştir. İnönü bu sözleriyle askeri müdahaleye sıcak bakmadığı mesajını vermiştir. Kırıkhan'da ölü sayısı 3'e yükseldi. Dev-Genç üyesi olan 500 kadar Ege Üniversitesi öğrencisi, İzmir-Ankara asfaltını trafiğe kapattı.

Aynı gün Tercüman yazarları Ergün Göze ve Tarık Buğra ODTÜ'deki olaylarda Jandarmaya da ateş açılmasına sert tepkilerini makalelerinde şu ifadelerle yansıtmışlardır. " Olaylarda Mehmetçiğe de kurşun yağdırıldı, bunun izahı yoktur. Mutlaka bir çözüm bulunmalıdır. Olay artık bir iktidar meselesi değil düzen

---

²⁰⁴ Tercüman, 6 Mart 1971

²⁰⁵ Son Havadis, 6 Mart 1971.

meselesidir. Türk Hukuk Kurumu Başkanı Prof Dr. Muammer Aksoy; “Gerillaları kan dökmemeye çağırdı”.²⁰⁶

İki yüz solcu öğrencinin El- Fetih’te öğrenim gördüğü açıklandı. Yurtlarda yapılan aramalarda patlayıcı maddeler, tabanca mermileri, subay elbiseleri ve telsizler ele geçirildi.²⁰⁷

8 Mart tarihli Tercüman: İnönü :”Saldırganlar aklını başına alsın” dedi. İnönü ayrıca, anarşiye karşı birlik çağrısında da bulunmuştur. Orta-Doğu kazılıyor. Su boruları ve dehlizlerde bol miktarda silah ele geçirildi. Binaya bir istihkâm taburu sevk edildi. Akademik Konsey feshedilecek. Solcu öğretim üyelerinin görevine son verilecek. Rehinelerle ilgili olarak, Öldüler mi, Kaldılar mı? Kaçırılan 4 Amerikalıdan ses seda yok... haber başlığı kullanılmıştır. ODTÜ’deki silahlı çatışmanın 24 sanığı tevkif edildi. İlginç haberde ise Türkiye’deki Amerikan askerlerine olan tepki ve onların da aşırı hareketlerini yansıtmaktadır. “Amerikalı bir çavuş köpeğine taş atan bir çocuğu tüfekte yaraladı.”²⁰⁸

4 Amerikalı serbest bırakıldı. 400 bin dolar geri döndü. Gerillalar, Amerikalıları dün gece saat 23.15’de Aşağı Ayrancı’daki bir apartmanda terk ettiler. Böylece günlerdir en önemli gündem maddesi olarak tüm gazetelerin ilk sayfa haberlerinde yer alan “Rehine Krizi” olayı sonuçlanmıştır.

Aynı tarihte Ergün Göze; üniversitelerin kapatılması gerektiğini köşesinde yinelemiştir. Gazetede yer alan çarpıcı bir başka haber ise şöyledir: “Son olaylar yeni siyasi gelişmelere yol açabilir” haberin ayrıntıları ise şöyledir

“Askeri Şura’nın başbakansız bir toplantıya çağırdığı haberi Genelkurmay yetkilileri tarafından ne teyit ne de tekzip etmişlerdir. Ancak, ordu kumandalarının çarşamba günü “Yüksek Seviyede” kendi aralarında yapılması kararlaştırılan toplantıya katılmak üzere bölgelerinden hareket ettikleri öğrenilmiştir. Bu toplantıda, son olaylar ve durumun görüşüleceği ileri sürülmekte, hatta bazı çevrelere göre; ordu üst kademelerinin son olaylardan Hükümeti sorumlu tutarak çekilmesini isteyeceği yaygın hale getirmektedir. Böylece olaylar birden siyasi safhada çok geniş bazı tesirleri olacak şekle bürünmektedir.

---

²⁰⁶ Tercüman, 7 Mart 1971.

²⁰⁷ Son Havadis, 7 Mart 1971.

²⁰⁸ Tercüman, 8 Mart 1971.

Genelkurmay Başkanlığı ise, bir açıklama yaparak bir iddiaları reddetmiş, Perşembe günü yapılacak Yüksek Askeri Şura Toplantısı'nın normal olduğunu ve tarihinin önceden saptandığını açıklamıştır.

Üniversite boykotları ise bu tarihlerde sürmektedir. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Fakültesi öğrencileri 1 hafta boykot kararı almışlardır. İTÜ Maden Mühendisliği ise bir günlük boykot kararı almıştır.²⁰⁹

Gezmiş, polisin elinden kaçtı. Devriye gezen bir ekip sokakta karşılaştıkları Deniz Gezmiş ve 2 arkadaşını yakalayamadı. Tedhişçilerin kaldığı Amaç Apartmanı yedi saatte bulunamadı Amerikalıların hapsedildiği evde subay elbiseleri, parka, mermi, Molotof kokteyli ve gözlük ele geçti.

Son günlerde silahlı çatışmaların, aramaların yapıldığı ODTÜ'nün Rektörü Prof. Dr. Erdal İnönü, Rektörlükten istifa etti. ODTÜ Akademik Konseyi lağvedildi

Rehinelerle ilgili çabalarından ötürü Amerika Dışişleri Bakanı Rogers, Türk Hükümetine teşekkür etti.²¹⁰

Tercüman'ın sürmanşeti Kumandanlar toplantısında Tağmaç, "Ordu Adeta Müdahaleye Zorlanıyor" dedi. Genelkurmay Başkanı toplantıda beliren fikirleri Sunay'a ve hükümete bildirecek. Haberin ayrıntısında ise şunlar yazılmıştır: Askeri Şura Toplantısı'na katılmak için Ankara'ya gelen ordu komutanlarının iştiraki ile dün Genelkurmay'da sabah 10.00'da başlayıp yedi saat devam eden önemli bir toplantı yapılmıştır. Yazıda toplantının Genelkurmay çevrelerince "mutad" olduğu iddiası tırnak içinde verilerek yazılmıştır. Böylece, Gazete toplantıyı çok da normal olarak görmediğini yansıtmıştır.

Gazetenin diğer manşet haberi ise THKO tarafından Bir Alman Diplomat kaçırılacağı haberidir. Haber şöyledir: Tercüman yepyeni bir belge daha ele geçirdi. Alman diplomatı için 500 bin dolar fidye istenecekti.²¹¹

Askere, Türk olduklarını iddia edenler tarafından ateş edilmesi orduda geniş bir nefret uyandırmıştır. Tağmaç: Demokrasiye inancımızı yitirmiş değiliz. Solcular, Türk devletini yıkmak istiyor. Başsavcılıkça MNP'nin kapatılması istendi.²¹²

---

²⁰⁹ Tercüman, 9 Mart 1971.

²¹⁰ Tercüman, 10 Mart 1971.

²¹¹ Tercüman, 11 Mart 1971.

Tercüman'ın başyazısı her şey açık-açık ve resmen söylenmelidir başlığıyla yayınlanmış ve yaşanan olayların olası bir askeri müdahaleye yol açmasından endişe duyulduğu belirtiliyor. Seçimle gelen iktidar seçimle gitmelidir ve ordu anayasal sınırları içinde kalmalı, bazı kimselerin siyasi çıkarlarına alet olmamalıdır. Yazı, Genelkurmay'da yapılan toplantı ile ilgili birçok dedikodu üretildiği, ancak bu söylentilerle Türk-Siyasi hayatına bir kargaşalık getirmemesi temennisi ile sona ermektedir. Böylece, Tercüman Gazetesi bir askeri müdahaleye sıcak bakmadığını, karşı olduğunu yinelemiştir.

Gazetenin diğer başlıkları arasında; Polis, Gezmiş'i aradığı dairede kayıp şoförün cesedini buldu ve Prof. Muammer Aksoy: "Amerikalıları kaçırarlardan biri geldi. ABD Elçiliği nezdinde arabuluculuk yapmamı istedi. Kabul ettim" haberleri göze çarpmaktadır.²¹³

Muhtıraya saatler kalmışken, Milliyet Gazetesi'nde Abdi İpekçi imzalı başyazıda askerinin son durumu hakkında bir değerlendirme yapılmıştır. Bu yazının bir bölümünü aktarmak, basın o günkü değerlendirmelerini görmek açısından faydalıdır.

"Yüksek Komuta Konseyi'nin son toplantılarında askeri sorunların değil, siyasi sorunların ele alındığı saklanmayan bir gerçektir... İlke olarak silahlı kuvvetlerin, politika dışı kalması ve ülkenin ulusal güvenliği kesin bir tehlike karşısında kalmadıkça, iç olaylara karışmaması anayasa gereğidir. Ancak sorun ulusal güvenliğe yönelen tehlikelerin yorumlanmasındadır. Anlaşıldığına göre, bazı ordu kademelerinde bugünkü ortamın böyle bir tehdit niteliği taşıdığı hususunda olgunlaşan görüşler vardır... Sızan haberlere bakılırsa, Genelkurmay Başkanı'yla birlikte yüksek kademedeki komutanlar, yukarıda yararlılığından söz ettiğimiz görüşleri paylaşmamakta, yapılacak herhangi bir müdahalenin orduyu anayasa dışına düşüreceğine inanmaktadır. Ayrıca, ordunun birtakım amaçlara alet edilmek üzere, türlü kıskırtmalar karşısında bırakıldığını, bunlara kapılmamak gerektiğini hatırlatmaktadırlar. Kısacası ve açıkçası Genelkurmay Başkanı, Silahlı Kuvvetlerin müdahalesi için yapılan baskıları önlemeye çalışmaktadır.

---

²¹² Son Havadis, 11 mart 1971.

²¹³ Tercüman, 12 Mart 1971.

Bu çabaların sonucu her şeyden önce, yürürlükteki rejimin sorumlularının göstereceği davranışa bağlıdır.... Aksi takdirde yürürlükteki rejim aleyhine işlemeye başlayan saati durdurmak gittikçe güçleşeceğe benzer.”²¹⁴

3. Muhtıra Sonrası Durumla İlgili Yayınlar

12 Mart 1971’de verilen Askeri Muhtıra öğlen TRT’de okunmuş, gazete haberlerine ise ancak ertesi gün yansımıştır.

Tercüman: Derhal kuvvetli bir hükümet kurulmazsa “Ordu İdareye El Koyacak” sürmanşetini kullanmıştır. Haberin alt başlığı şöyledir: Parlamento ve hükümet; yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal-ekonomik huzursuzluk içine sokmuş, Türkiye Cumhuriyeti’nin geleceği ağır tehlike içine düşürülmüştü. Gazete muhtıra metnini yayınlamıştır. (Komutanların resimleri de ilk sayfadadır.) Demirel Hükümeti çekildi. Hükümetin istifa mektubu yazılmıştır. (Bu mektup Cumhuriyet Gazetesi ile ilgili bölümde verilmiştir.)

Muhtıra ile ilgili diğer başlıklar şunlardır: Sunay, bugün temaslarına başlıyor: “Milli Koalisyon” kurulması için çalışılacak. İsmet İnönü: “Demokratik Mekanizma Normal işliyor” dedi. Askeri Birlikler alarına geçirildi. Muhtırayı TRT’ye bir general üç albay verdi. Radyoevinin etrafında askeri çember vardı. Muhtıra, Meclis Kulisinde şok etkisi yaptı. Deniz Gezmiş ve arkadaşları olduğu sanılan 4 kişi zorla bir eve girdi.²¹⁵

Milliyet Gazetesi başyazarı Abdi İpekçi, başmakalesinde antidemokratik görünse de muhtıranın aslında demokratik rejimin düzenini sağlamayı amaçladığını, dolayısıyla da komutanların demokrasiye bağlı olduklarını iddia etmiş ve muhtıraya destek vermiştir.²¹⁶

Senato Olağanüstü bir toplantı yaptı. Arıburun, Muhtıra’ya karşı çıktı. “Yüce Senato’nun ithamlarla ilgisi yoktur. Kamuoyu referandum ile ortaya çıkar” demiştir. Senato Başkanı’nın konuşmasını AP’liler ayakta alkışladı. CHP Genel Merkezi son siyasi olaylarla ilgili Müsbet-Menfi tezahürat istemiyor. Demirel “Memleket şimdi bir hükümet buhranı içinde bulunuyor. Olayları sükûnetle karşılayın” dedi. Başbakan

---

²¹⁴ Abdi İpekçi, “Ordu ve Rejim”, Milliyet, 12 Mart 1971.

²¹⁵ Tercüman, 13 Mart 1971.

²¹⁶ Abdi İpekçi, “Muhtıra ve Gerçekler”, Milliyet, 13 Mart 1971.

yeni hükümet teşkiline kadar işlerin aksatılmaması için genelge yayınladı. Partilerin görüşü “Demokratik Rejim Oldukça Gerilemiştir.” Yeni seçimler için zemin hazırlanmasına çalışılmalıdır”.Neler Olabilir? Başlığında olasılıklar değerlendirilmiştir. Anayasanın bazı maddelerinin değiştirilmesi isteniyor. Başbakanın parlamento dışından olması ihtimali var.²¹⁷

Demirel, AP Grubunda “İstifa Üzerine bilgi Verdi” Demirel: “Şahıslarımıza zarar vererek memlekete faydalı olmak mümkün olsaydı, huzurumuzda bu kararlar bulunmazdı. Cumhuriyete, milli iradeye demokrasiye olan inancımızı kaybetmeyeceğiz. Hukuka Sadık Olmaktan Başka Suçumuz Yok” dedi.15 Mart 1971 tarihli Tercüman’ın birinci sayfasındaki büyük başlıklar: “Kumandanların Sunay’dan sonra ne istedikleri açıklandı”.“Generaller, Sunay’a başbakanlık için isim empoze etmedi”, “Eken: Ordu, parlamentodan kuvvetli kabine çıkaracağına inanmaktadır”.Bu başlıkların haberi şöyle:“Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarıyla birlikte önceki gece Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’la 5,5 saat süren görüşmeye katılan Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Kemalettin Eken, Türk Haberler Ajansı muhabirinin sorusu üzerine bu toplantıda Cumhurbaşkanı Türk Silahlı Kuvvetleri adına bir başbakan adayı gösterilmediğini açıklamıştır. General Eken böylece emekli General Fikret Esen’in başbakanlık için aday gösterildiği yolundaki haberlerin de doğru olmadığını ifade etmiştir”.

Aynı günkü Tercüman’dan başka başlıklar:“Demirel, Çankaya toplantısına katılmadı”.“ Sunay, liderlere ‘ordu bu hareketinde haklıdır’ dedi”.“Cumhurbaşkanı çarşambaya kadar partilerden yazılı görüş istedi. Aynı gün kumanda konseyi toplanacak”. “Parlamentoların ve siyasi çevrelerin ortak kanaati: Milli koalisyon”.“Empoze hükümet mecliste itimat zor alır”.“Demokrasiyi korumaya ant için işçiler milli koalisyonu destekleyecekler”. “Türk-İş muhtıra ile ilgili bilgi yayımlandı”.²¹⁸

“Demokrasi dışında bir rejim tanımıyoruz. İnönü: Muhtıra demokrasiyi esas tutuyor. Formül süratle hükümet kurmak, anarşiyi önlemek ve derhal seçime gitmektir. Başka çare yoktur”. “Meclislerin yetkileri mutlak. Hiçbir meclise askeri bir kıta gibi şunu şöyle yapacaksın, bunu böyle demeye imkân yoktur”.

---

²¹⁷ Tercüman, 14 Mart 1971.

²¹⁸ Tercüman, 15 Mart 1971.

“Sunay, beklenen açıklamayı yaptı: Aşırı sağ ile aşırı solun kanunları aşan, can ve mal kaybından başka, güvensiz ortam yüzünden milletin huzuru kaçmış, sabrı tükenmiştir”.“Anarşi önlenecek”.“İnanç, tutum ve davranış aykırılığı, müsamaha ve tahammül edilemeyecek hal almıştır”.“TİP Sunay’ın anayasa dışına çıktığını ileri sürdü”.“Bir banka daha soyuldu. Silahlı dört soyguncu Bağdat caddesindeki bir banka şubesinden 8.000 lira alıp kaçtı”.²¹⁹

“Gezmiş yakalandı. Polis sonucu nihayet Sivas’ta aldı”.“Yusuf Aslan, Şarkışla’da polislin kurşunuyla vuruldu. Deniz Gezmiş ise, polisle Gemerek civarında çarpışıp, canlı olarak ele geçirildi”.“Beş general, 10 albay emekliye sevk edildi”.“Erzurum’a tayin edilen Genel Kurmay Genel Sekreteri Tuğgeneral Mehmet Tuğcu istifa etti. 46 subayın da kıta hizmetine sevkine yol açan ‘bir olay’ 11 Mart’ta cereyan etti”.“Yeni hükümet için dönüm noktası bugün. Sunay temaslara başlayacak, partiler görüşlerini açıklayacak, kumandanlar Köşkte toplanacak”.“Partilerin ortak görüşü: Yeni hükümete yardımcı olmak”.“İnönü: Hükümet parlamentoda kurulacaktır”.²²⁰

Muhtıranın ilk şoku atıldıktan sonra gazete ve yazarlarının görüşleri, tavırları netleşmeye başlamıştır. Bu konuda, Son Havadis’in başyazısının bir bölümünü aktaralım.

Muhtıranın Ortaya Çıkardığı Gerçekler

“Evet olmamalıydı. Bir müdahale ihbarı ve ikazı niteliğindeki şu malum muhtırayı kumandanlar, cumhurbaşkanına vermemeliydiler. Cumhurbaşkanı da, hemen Cumhuriyet Senatosu Başkanı Sayın Tekin Arıburun gibi bir jestle bu muhtırayı karşılamalıydı. Ve en az büyük Türk milletinin hislerine tercüman olan Sayın Demirel ile Sayın İnönü kadar “demokrasiden başka bir rejimi ne kabul ederiz ne de bunu millete kabul ettirmeye imkan vardır” diyebilmeliydi... Bütün millet muhtırayı tam bir kayıtsızlık içinde karşıladı. Halkın sokaklara döküleceğini, alkış tutacağını, çiçekler atacağını zannetmiş olanlar, herhalde yanılmış olduklarını anlamışlardır... Demek ki Türk milleti bütün kusurlarına rağmen demokrasiyi,

---

²¹⁹ Tercüman, 16 Mart 1971.

²²⁰ Tercüman, 17 Mart 1971.

*diktaya tercih etmektedir... Demek ki Türk milleti ordusunun siyasi iktidar haline gelerek her siyasi iktidar gibi yıpranmasını asla istemiyor... Demokratik rejim halkın iliklerine işlemiştir. Halka dayanmayan hiçbir iktidar payidar olamaz.”*²²¹

Tercüman:“Tarafsız Başbakan ve AP-CHP koalisyonu”.“Deniz Gezmiş: ‘cezam idamdır’ dedi”.“Gezmiş’in itirafları: ‘Gayemiz tedhiş ve terör havası yaratmaktı’. İçişleri Bakanı’na, ‘ben Türk Halk Kurtuluş Ordusu’nun başkumandanıyım’ diyen Gezmiş, Amerikalıları öldürmediğine pişman”.“Gemerek halkının seyrettiği canlı film... Vurulan astsubay eşi... Yusuf yaralanıyor... Sapı kırılan Sten... Al şu 500 lirayı... El-Fetih’e... 65 günlük macerada neler yaptılar”.²²²

19 Mart tarihli Tercüman:“İstanbul’da soygun, üç genç bir mağazayı basıp 468.000 lira aldı. Öğrenci oldukları sanılan silahlı gençler oto alım satım mağazasına girdikten sonra komisyoncuyla bağlayıp, kasayı boşaltarak kaçtılar”.“Gezmiş teşkilatını açıklamıyor”.

“Başbakan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nden seçilecek. CHP koalisyonuna girip girmeme kararını tarafsız başbakan açıklanınca verecek”.²²³

20 Mart tarihli Tercüman:“Sunay kabinenin şartsız desteklemesini istedi”.“Nihat Erim Başbakan”.“Milli bir koalisyon hükümeti kuracağını açıklayan Erim, ‘anarşi durdurulacak ve seçimlere gidilecek’ dedi”.“Eyiceoğlu’nun Deniz Kuvvetleri’ne mesajı: Muhtıra hiçbir parti ve sosyal sınıf ve onların ideolojileri için hazırlanmadı”.“Deniz Gezmiş, Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde harem hayatı yaşamış.

21 Mart tarihli Tercüman: Nihat Erim: “İş kuvvet Denemesine Kalırsa ordu İktidara Gelir” dedi. Sunay’ın telkininden alınanlar olduğu söyleniyor.Yeni Başbakan, dün Demirel, İnönü, Feyzioğlu ve Senato Başkanı Arıburun’la görüştü.“İki Başbakan Bir Arada” haberin altında Erim ve Demirel’in ya yana bir fotoğrafı var.Komutanlar Uzun Bir Toplantı yaptı.Genelkurmay Başkanlığı komutanlarla ilgili bazı haber ve yorumları yalanladı.Emekliye sevk edilen iki general daha açıklama yaptı.Partiler, görüşlerini tespit etmeye başladı.Kesin görüşler ancak yarın belli olacak.

---

²²¹ Son Havadis, 17 Mart 1971.

²²² Tercüman, 18 Mart 1971.

²²³ Tercüman, 19 Mart 1971.

AP: Başkanlık Divanı'nın tespit edeceği görüş Parti Ortak Grubuna götürülecek.

CHP: Merkez Yönetim Kurulu hükümete katılmama kararı aldı.

DP: Şartların değiştiği ve yeni karar alınması durumunun meydana çıktığı açıklandı.

MGP: Müşterek Grup, hükümetin kuruluşunu kolaylaştırmak kararında anlaşmaya vardı.

Türk-İş, Erim Hükümeti'nin desteklenmesini istiyor. "Demokratik Rejimin geleceği önümüzdeki imtihanı başarı ile vermemize bağlıdır. Batman'da 3 bin köylü miting yaptı. Gerillaların hakiki liderinin Hüseyin İnan olduğu anlaşıldı.

Ahmet Kabaklı "Perde Aralanıyor" başlıklı makalesinde Başkanlığa Nihat Erim'in aday olmasını konu olarak almıştır. CHP'den birinin başkanlığına sıcak bakmadığını, "seçimle bir türlü iktidara gelemeyen CHP'yi ya ihtilal yahut da başka kuvvetler iktidara getirmektedir."²²⁴ Diyerek belirtmiştir. Abdi İpekçi ise makalesinde, Erim'in CHP'den istifa ettirilerek, başbakanlık görevine getirilmesini, tarafsız bir başbakan bekleyen AP'nin içine sindiremeyeceğini belirtir. Dolayısıyla AP'nin kabineye katılmasında güçlük çıkabileceğini yazar. CHP'nin de Erim'in başbakanlığına sıcak bakmayacağını, çünkü CHP Genel Merkez Ekibi'ne muhalif olduğunu hatırlatır. Eğer CHP kabineye katılırsa bunun partide bir bölünmeye yol açabileceğini vurgular. Böylece, Erim kabinesinin kurulmasının çok güçlükler yaşayabileceği varsayımında bulunur. İpekçi'nin bu varsayımı ilerleyen süreçte gerçekleşecek, Ecevit, CHP Genel Sekreterliği'nden istifa edecek ve kabine oldukça geç, hatta ordunun sert baskıları olmasa kurulamayacaktır.²²⁵

Bülent Ecevit istifa etti. Başkan Sunay ve İnönü'yü suçlayan Ecevit "Darbe AP'ye değil, ortanın soluna karşı olmuştur." İnönü, grubu beklerken Yönetim Kurulu istifasını açıklıyordu. Kurt, kuzuyu nasıl olsa yiyecekti. Erim: "Hükümet kurulmazsa partiler tarih karşısında sorumluluk yüklenirler." CHP, yeni hükümete bakan verme ve destekleme kararı aldı. İnönü; "Aksi halde Ordu müdahale edecek dedi. DP hükümete katılmayacağını açıkladı. Dev-Genç: "Gezmiş'in bütün eylemlerini

²²⁴ Kabaklı, "Perde Aralanıyor", Tercüman, 21 Mart 1971.

²²⁵ Abdi İpekçi, "Erim'in Karşılaşacağı Güçlükler", Milliyet, 20 Mart 1971.

destekledik.”ODTÜ tamirat bitmeden öğretime açılmayacak. Reformlar meclissiz de yapılabilir.²²⁶

Ecevit için soruşturma açıldı. Cumhurbaşkanı ve Türk Silahlı Kuvvetleri’ne hakaret ettiği öne sürülen Ecevit için 1-6 yıl hapis isteniyor. Necdet Uğur, CHP Genel Sekreter Adayı. CHP Parti Meclisi bugün Genel Sekreter seçiyor. İnönü’ye veda eden Bülent Ecevit “Partiden istifa etmeyeceğim” dedi. Demirel “Şu anda rejimi rayına oturtmayı düşünüyorum” dedi. AP de hükümete katılıyor. Yarısı parlamento dışından seçilerek hükümete AP’den 5, CHP’den 3, MGP’den 1 bakan alınacak.“ODTÜ’ye öğretim üyeleri ile idari kadro dışında kimse sokulmuyor.”Ara seçimleri için listeler 3 Mayıs’ta askıya çıkacak. Edebiyat ve Fen’de dinamitler patladı. Eskişehir’de bazı yerleri dinamitlemek isteyen 5 Dev-Genç üyesi yakandı. Deniz Gezmiş, ODTÜ’de saklanmak için mağara kazdıklarını itiraf etti.²²⁷

Kabine bugün açıklanıyor. Kabinde parti kontenjanlarının arttırılması ihtimali belirdi. Erim, hiçbir şeyi gizlemeyeceğim, reformları iyi yetişmiş genç bir beyin takımı ile hazırlayacağım. Türkiye’nin ilk Kadın Bakanı Erim Hükümeti’nde yer alacak.“Türkan Akyol “Erim’i hiç tanımam, televizyonda gördüm. İlk kadın bakan olmak güzel dedi. İftihar ettim” dedi. Demirel: “Önce Parlamento ile Ordu münasebetleri tanzim edilip, sonra seçim meselesi düşünülmelidir” dedi. CHP Genel Sekreterliği’ne Şeref Bakşık seçildi.

Yakalanan Hüseyin İnan, İş Bankası’nı soyduğunu, 4 kişiyi kaçırdığını itiraf edip “Uykuda olmasam ya ölür, ya da öldürerek kaçmaya çalışırdım” şeklinde konuştu.²²⁸

Kabinenin ilanı bugüne kaldı. Bakanların adları ve yerleri her an değişiyor. Bakanlar fedakârlığa kendilerinden başlayacak. Parlamenterlerin mal beyanında bulunması için kanun çıkıyor. Teknik Üniversite, Edebiyat, Kimya ve Fen Fakülteleri işgal edildi.Hüseyin İnan ve Nakipoğlu tevkif edildi. Yusuf Aslan Ankara’ya geldi. Koçalak, Sinan ve eşi ile Olca Altunay aranıyor.²²⁹

Kabine nihayet bugün açıklanıyor. Erim, listeyi Cumhurbaşkanı’na sundu. Başbakan bugün düzenleyeceği basın toplantısında bakanları tanıttı. İnönü “Parti

---

²²⁶ Tercüman, 22 Mart 1971.

²²⁷ Tercüman, 23 Mart 1971.

²²⁸ Tercüman, 24 Mart 1971.

²²⁹ Tercüman, 25 Mart 1971.

içindeki bunalım bitti” dedi. CHP Merkez Yöneticileri belli oldu. Polise ateş açan öğrenciler bir simitçiyi öldürdü. Deniz Gezmiş için ilk dava idam talebi ile açıldı.Hariciye Köşkü altı sene sonra misafir değiştirdi.²³⁰

27 Mart tarihli Tercüman: Kabine resmen açıklandı. Sadi Koçuş ve Karaosmanoğlu Başbakan Yardımcısı oldular. Dış Ekonomik İlişkiler Bakanlığı kurulup, Ticaret ve Sanayi Bakanlıkları birleştirildi. Prof. Dr. Türkan Akyol “İlk işim fakirlere parasız ilaç vermek olacaktır” dedi. Kor Koçalak teslim oldu.

28 Mart tarihli Tercüman: Hükümet Programı bir haftada hazır olacak. Müsteşar, Vali, Genel Müdürler arasında tayin ve nakiller olacak. Yani Bakanlar, Sunay ile tanışıp, Milli Güvenlik Kurulu toplantısına katıldılar. Feyzioğlu “Hükümet Anarşik hareketlere son vermelidir” dedi. Amerika, Türkiye’nin askeri ve siyasi yönden güçlü olmasını istiyor.

29 Mart tarihli Tercüman: İlk iş: Öğretimde ve sokakta huzur. Program hafta sonu Meclis’te okunacak. Koçuş: “Ya Reformları yapacağız ya gideceğiz”.Aksoy ve İnan’ın ifadelerinde zıtlık belirdi. Hangi partinin, Ana Muhalefet Partisi olacağı tartışılıyor.“Ekonomik Reform zaman ister.” Doç. Dr. Vural Savaş “Türkiye Ekonomisi hakkında bilgi verdi.”Gürler, Erim’i ziyaret etti.

Hükümet programı için çalışmalara devam edildi. Nusaybin’de Türk-Kürt, Karaman’da sağ- sol münakaşası, olayların çıkmasına yol açtı. Ankara’da öğrenciler silahla çatıştı, dört kişi yaralandı.²³¹

Bu yıl seçim yok. Hükümet ilk önce “Huzur getirecek reform”ları ele alacak. Reformlar uzun ve kısa vadeli olarak iki kısma ayrılacak. Doğu’daki geniş topraklar kamulaştırılacak. Yeni vergi getirilmeyecek, fakat eski vergilerin tam tahsili için tedbir alınacak. Erim İnönü ile 45 dakika görüştü. TRT yorumları; TRT yönetim kurulunun bile hoşuna gitmedi. Radyonun iç olaylar için yorum yapması yasaklandı.Gezmiş’in arkadaşı, İbrahim Seven, 1 yıla mahkûm oldu.Gezmiş’i öven öğretmen açığa alındı.²³²

---

²³⁰ Tercüman,26 Mart 1971.

²³¹ Tercüman, 30 Mart 1971.

²³² Tercüman,31 Mart 1971.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHTIRA SÜRECİNDE CUMHURİYET GAZETESİ

A.12 Mart Muhtırası Ve Cumhuriyet Gazetesi

1. Cumhuriyet Gazetesinin Kısa Tarihçesi

Adını yeni kurulan devletin rejiminden alan Cumhuriyet Gazetesi'nin kuruluşundaki misyonu da adıyla örtüşmektedir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu zaman hala hilafete, saltanata bağlı olan unsurlar yoğunluk olarak varlıklarını sürdürüyorlardı. Özellikle İstanbul Basını'nda "Cumhuriyet" aleyhine yazılar çıkıyor, açık açık hilafet propagandası yapılıyordu.

Cumhuriyet Gazetesi böyle bir ortamda rejimi savunmak ve kamuoyu oluşturmak amacı ile 7 Mayıs 1924'de kuruldu. Gazetenin kurucusu Yunus Nadi'dir. Gazetenin isim babası ise Atatürk'tür. İstanbul gibi asırlarca Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapmış, bir şehirde "Cumhuriyet" isimli bir gazete çıkarmak oldukça anlamlıdır.

Kuruluş yıllarında (1924-1946) Cumhuriyet Gazetesi'nin yazar kadrosu şu isimlerden oluşuyordu. Yunus Nadi, Zekariya Sertel, Ziya Gökalp, Ahmet Rasim, Peyami Sefa, Ahmet Refik, Cenap Şehabettin, Vedat Nedim Tör, Halit Ziya Uşaklıgil, Cevat Fehmi Başkut, Fuat Köprülü, Halit Fahri Ozansoy, Ercüment Ekrem Talu'dur. Sonraki yıllarda bu kadroya Burhan Felek, Yavuz Abadan, H. Veldet Velidedeoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi isimler de katılmışlardır.

Yunus Nadi'nin 1945'teki ölümünden sonra yerine oğlu Nadir Nadi geçmiştir. Cumhuriyet Gazetesi bu dönemde de gelişmiş ve tirajı artmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi basın tarihinde "sol eğilimli" bir gazete olarak bilinmektedir. Bununla beraber Demokrat Parti Dönemi'nin ilk yıllarında gazete bu partiye destek vermiş, hatta Nadir Nadi, DP listesinden bağımsız milletvekili olarak meclise girmişti. Fakat, Cumhuriyet Gazetesi ile DP arasındaki bu yakınlaşma zamanla bozulacaktır. 1950'lerin sonlarına doğru DP iktidarıyla arasındaki ilişki tümenden atılmıştır.

27 Mayıs İhtilali'ni, Cumhuriyet gazetesi büyük bir sevinçle karşılamış ve darbeyi desteklemiş, darbecileri de övmüştür. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin devlet idaresine el koyarak, patlamasına ramak kalan kardeş kavgası önlediğini ileri sürmüştür.

1960 yıllarında Türkiye'de ülkenin hızla girdiği sağ-sol kutuplaşmalardan Cumhuriyet'te nasibini almış ve sol olarak nitelenen grupta yer almıştır. Gazete, ayrıca Atatürkçülüğe de en önemli yayın politikası haline getirmiştir. Askerin desteklenmesi de Cumhuriyet Gazetesinin bazı kesimlere klasik İttihatçı-Kemalist ya da militarist olarak tanımlanmasına yol açmıştır.

12 Mart süreci yaşandığında Cumhuriyet Gazetesi olası bir askeri müdahaleyi desteklemiş ve savunmuştur. Muhtıra verildikten sonra da bunun elde kalan son çare olduğunu, siyasetin kilitlendiğini, seçim yapılmasının da bir çözüm olmayacağını savunmuştur. Çünkü yapılan seçimler de halkın kendisine sunulan adaylar içinden tercih yaptıklarını bunların da belli bir zümre olduğunu sık sık parti değiştirdiğini, seçim listelerinde ilk sırada yer almanın parasal güçle bağlantılı olduğu ve dolayısıyla demokrasinin, Türkiye'de gerçek anlamda işlemediği iddiasında bulunmuştur. Türk demokrasisini "cici demokrasi" olarak nitelemişlerdir. Hatta İlhan Selçuk, 23 Mart'taki "Asiye Nasıl Kurtulur?" adlı yazısında 12 Mart atılımcıları Parlamenteı dağıtmadıkları, yerine devrimci bir Meclis kurulması yoluna gitmedikleri için bir süre sonra pişmanlık duyabilecekleri iddiasında bulunmuştur.

İnceleme yaptığımız dönemde Cumhuriyet Gazetesi'nin belli başlı yazarları arasında şu isimler dikkat çekmektedir; Nadir Nadi, Cihad Baban, İlhan Selçuk, Uğur Mumcu, Mehmet Barlas, Oktay Akbal, Şevket Süreyya Aydemir, Taner Kışlalı, T. Zafer Tunaya, Bahri Savcı, Gülten Kazgan, Murat Sarıca.²³³

---

²³³ Aysun Köktener; Bir Gazetenin Tarihi: Cumhuriyet, Yapı Kredi yayınları, İstanbul, 2005, s.s. 13-83.

2. Muhtıra Öncesi Durumla İlgili Yayınlar

a. Ocak Ayındaki Gelişmeler

“Sunay parti liderleriyle konuşacak”.

“Genel Kurmay Başkanı yeni yıl mesajında, sürüp giden nizam dışı olaylar ve bölücü davranışlar için sert ihtarda bulundu”.“Deniz Kuvvetleri Komutanı da birliklere mesajında, 1961 Anayasasını bertaraf etme gayesi güden zararlı akımları belirtti”. Gene aynı birinci sayfada aşağıda, başka bir başlık: “Başbakan yeni tedbirler zorunlu dedi”.Daha aşağıda başka bir başlık:“AP senato grup başkanı Tuna, partiler arası toplantı istiyor”,“Anlaşamazsak totaliter rejimler gelir”.Böyle başlıklar görüyoruz. Aynı gazetenin gene birinci sayfasının altında çerçeve içinde bir yazı: “1971 ‘e girerken” ...Aynı gazetenin birinci sayfasında imzalı bir yazı: Ankara Notları başlığı altında “Özerklik giyotin altında”

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’ın o gün yayınlanan yeni yıl mesajını verelim:

“1 Ocak gününe geleceğe ümit duyarak değil, devletimiz aleyhinde anarşik faaliyetler gösteren aşırı sol ve aşırı sağın ideolojik gayeleri için, milli birlik ve bütünlüğümüz ile, rejimimizi tehdiye yeltenen bazı gafillerin çıkardıkları kanlı hadiseler sonucunda bir hiç uğruna kaybettiğimiz gençlerin derin acısı ve hasıl olan kuşkulu durumun memleketin her köşesine yaydığı türlü endişeler içinde girdik”.

Anayasanın yürürlüğe girdiği günden bu yana sarf edilen gayretler küçümsenmese de yeterli olmadığını belirten Cumhurbaşkanı, Silahlı Kuvvetlere değinerek, ‘hemen belirtmek isterim ki, Türk milletinin hürriyete, adalete ve fazilete aşık uyanık evlatlarıyla vatana, cumhuriyete ve bunlara ait vazifeleri için hayatlarını fedaya and içmiş olan Türk Silahlı Kuvvetleri, milli bağımsızlığa, millet egemenliğine, Türk milliyetçiliğine ve bunları gerçekleştiren Atatürk devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip olarak, her tehlikeyi karşılamaya ve bertaraf etmeye bir bütün halinde hazır ve muktedirdir’ şeklinde konuşmuştur.

Sunay ayrıca, memleketin içinde bulunduğu durum dolayısıyla yasama ve yürütme organlarını tanzimde yararlı olacağı düşüncesiyle bugünlerde siyasal partilerin liderleriyle ayrı ayrı temaslar yapacağını da açıklamıştır. Sunay bu arada, üniversite ve yüksek okul sorumlularıyla da görüşeceğini belirtmiştir.

Yeni yıla çeşitli endişelerle girdiğimizi ifade eden Sunay, sözlerine şöyle devam etmiştir. Devlet başkanlığı görevine başladığım tarihten itibaren milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Cumhuriyetimizi, hür niteliği zararına, her ortamda baş gösteren menfi eğilimlere karşı korumak ve kuvvetlendirmek için, gereğinde vazife aldım ve aşırı akımlar üzerinde ısrarla durdum. Bu yoldaki gayretlerime devam edeceğim.

Siyasi hüviyet ve maksatlarıyla hedefleri artık tamamen ortaya çıkmış olan aşırı akımların ve anarşistlerin son zamanlarda silahlı olarak sokaklara kadar yayılan ve birçok yerlerde cereyan eden zararlı faaliyetleri karşılıklı zayiata yol açan, günlük emniyet ve asayiş vukuatı haline gelmiş bulunmaktadır.

Son hadiseler, her hadise için yapılmakta olan kanuni kovuşturmalar, arama ve tutuklamalar, aşırı uçları başlangıçta istismar ettikleri öğrenci konularını terk ederek, üniversite ve yüksekokullar içinde ve dışında, silahlı olarak teşkilatlandırıldıklarını, bilimsel ve idari özerklik tanımadıklarını, bilim ve sanat hürriyetlerini ihlal ettiklerini, rejimi yıkıcı, millet ve memleketi bölücü faaliyetlere giriştiklerini, hatta intikamcı bir tutuma girdiklerini, açıkça göstermektedir. Keyfiyet, son günlerde can ve mal güvenliği kalmayan bazı üniversite ve yüksekokullarımızın sorumluları tarafından yayınlanan bildirimlerle de teyit edilmiştir.

Memleketin huzuru, rejimin selameti bu durumun süratle düzeltilmesini ve benzer hadiselerin önlenmesini gerektirmektedir. Çabuk ve kesin sonuçlar alabilmek için yalnız hadise çıkaranların ve yerlerini değil, onları teşvik, tahrik eden ve destekleyen kişi ve teşekkülleri de arayıp bulmak ve hepsini adalete teslim etme zorundayız.

Bu maksatla, ilgili bütün makamların hep birden görevlendirilmesini ve aralarında gerekli işbirliğinin yapılmasını lüzumlu görüyorum. Bu hususta hiçbir ihmal müsamaha ile karşılanmamalıdır.

Son hadiseler karşısında, üniversite ve yüksekokullarımızın vatansever öğretici ve öğrencilerini birliğe ve kurumlarını cesaretle korumaya davet ediyorum. Hükümetçe en müessir şekilde desteklenecek olan bu işin icaplarını önümüzdeki günlerde ayrı iki grup halinde devlet ve yüksekokul sorumlularıyla etraflı bir şekilde konuşacağım.

Sevgili vatandaşlarım,

Hemen hemen bütün hadiselerin saiki ve çekilen sıkıntılarının kaynağı iktisadi ve sosyal sorunlarımıza dayanmaktadır. Bunları giderecek, organların tesis ve idame ettirecekleri iyi münasebetlerle, milli konularda fikir ve işbirliği halinde bulunmaları gereken TBMM ile hükümet ve onların çıkarıp samimiyetle uygulayacakları kanunlar ve kalkınma çabalarıdır.

Karşılıklı bir inan ve güven havası içinde, verimli bir surette çalışmalarını temenni ettiğim yasama ve yürütme organlarının münasebetlerini tanzimde yararlı olacağı düşüncesiyle önümüzdeki günlerde siyasi partilerimizin sayın genel başkanlarıyla da ayrı ayrı temaslar yapmak arzusundayım. Kendilerinden, alacağım kararlara esas olmak üzere, iç ve dış siyaset konuları hakkındaki mütalaa ve tekliflerini rica edeceğim. Ayrıca, iktisadi ve sosyal alanlarda ferahlık sağlayacak ve sosyal adalet ile sosyal güvenliğin temellerini teşkil eden müktesep hakları koruyacak iş, tarım-iş, işsizlik sigortası, tarım ve üniversite reformları, sermaye piyasası, seçim, emeklilik, mağdur durumda kalan emekli inkılap subaylarıyla, Türk Silahlı Kuvvetleri malulleriyle, şehit, dul ve yetimleri, trafik, sosyal hizmetler kurumunun teşkili, güvenlik ve benzer önemdeki ivedilik taşıyan hususlarının Büyük Meclis'e sunulan veya bazıları hazırlanmakta olan tasarılarını bir an önce kanunlaştırmalarını, emlak ve işletme vergi kanunları gibi, üzerlerinde değişiklik yapılması ihtiyacı beliren diğer kanunlar ile noksan teşkilat kanunlarını ele almalarını temenni edeceğim.

Bu arada büyük ve girift bir mahiyet taşıyan devlet memurları kanunu ile genel kadro kanunlarının uygulanmalarını incelemek, işçilerimizin asgari ücretlerini günümüzün şartlarına uydurmak ne kadar önem taşıyor ise, bunlarla sağlanacak sonuçların tutarlı çıkması ve bugünkü geçim endekslerinin yükselmemesi ve ağustos kararlarının umulan gelişmeleri sağlayabilmesi için hükümetçe pahalılığa karşı esaslı ve sürekli tedbirler alınması gerektiğini belirtmek isterim.

Netice itibarıyla, devletin iktisadi ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini makbul olmayacak sebeplerle geciktirmek yerine azami bir hız sağlayacak imkânların aranmasında kesin zaruret vardır”²³⁴.

---

²³⁴ Cumhuriyet, 1 Ocak 1971

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Tağmaç'ın aynı gün Türk Silahlı Kuvvetlerine yayınladığı mesajından parçalar vermektedir. Mesaj şöyle başlar:

“Şanlı Türk Silahlı Kuvvetleri,

Barışın en büyük teminatı, yurdun bekçisi, kahraman silahlı kuvvetlerimizin üstün bir disiplin anlayışı içinde Türk yurdunu ve anayasayla tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kollamak ve korumak yolunda geliştirdiği hizmet yarışmasıyla, 1970 yılı çalışmalarını her türlü övgünün üstünde, gerçekçi bir plan ve programlı bir başarı aşamasına ulaştırdığını görmekten duyduğum kıvancı belirtir, bütün silahlı kuvvetlerin yeni yılını en iyi dileklerle kutlarım,

1971 yılına girerken hakiki bir barıştan uzak kararsız bir dünyada bölgemiz için ayrı bir özellik arz eden Ortadoğu ve Akdeniz çevresindeki önemli dış tehlike ve tehditlerle karşı karşıya bulunan silahlı kuvvetlerimizin, her geçen gün biraz daha şiddetini, anlamını genişleterek, devletin ana temellerini sarsacak bir düzeye ulaşan eylemlerden çok ciddi endişe ve huzursuzluk duyduğunu açıkça ifade etmek isterim,

Aziz Atatürk'ün her şeyimizi emanet ettiği ve milletin en büyük umudu olan Türk gençliğinin bugün aşın sol, aşırı sağ, aşırı milliyetçi gibi çeşitli ideolojik kamplara bölünmüş, birbirlerini öldürmeye kadar varan çatışmalarıyla memleketi bir iç savaş meydanı haline getirme eğiliminde olduğunu esefle müşahede etmekte, bunun da ötesinde bir kısım gafillerin Türk halklarından, bölücü örgütlerden pervasızca söz edecek cesarete ulaştıklarını ibret ve nefretle izlemekteyiz.

Bütün bu eylemlerin tek hedefi milli bütünlüğümüzü, Cumhuriyeti ve Atatürk devrimlerini tümüyle yıkmak demek olduğundan memleketi her türlü iç ve dış tehlikelere karşı korumakla görevli ve her çeşit aşırı cereyanların üstünde olarak, Silahlı Kuvvetler Komutanının emrinde bulunan, Türk ordusunun milli varlığımızın yüksek menfaatleri gerektirdiği an şehit kanlarıyla karış karış sulanmış ve Atatürk'ün en büyük armağanı olan bu mübarek yurda uzanan elleri kıracağından kimsenin şüphesi olmamalıdır.

Ancak, sürüp giden bu kanun ve nizam dışı anarşinin, sorumlu bütün anayasa organları tarafından, demokratik bir düzen içinde giderilerek huzur ve güvenin sağlanacağına, demokratik rejimin ve anayasaya bütün varlığıyla bağlı olan silahlı

kuvvetlerimizin şaşmaz inancı olduğunu bir kere daha mesul komutan olarak açıklamayı vazife sayarım”.²³⁵

Aynı gün, aynı gazetede Başbakan’ın yeni yıl mesajından da parçalar yayınlanmaktadır. Bu mesajın bir bölümünde şöyle denilmektedir:

“Birkaç büyük şehrimizde maksatlı ve kaynağı belli, yıkıcı anarşi hareketleriyle, hiç yoktan zorla çıkarılan tedhiş hareketleri, büyük kitlesi itibarıyla tertemiz vatanseverlik duyguları içinde memleketin geleceğine inançla bağlı, asil Türk gençliğine asla mal edilemeyeceği gibi, bu olaylar karşısında haklı olarak duyabileceğimiz üzüntü ve öfke ile de, aşırı kötümserliğe kapılmanın yeri yoktur”.

Başbakan daha sonra bu olayların yalnız Türkiye’ye mahsus olmadığını bildirmekte, demokratik özgürlüklerin maksatlı kullanılması sonucu çıktığını iddia ettiği, bu olayların bütün dünya ülkelerinde müzminleşmiş bir yakınma konusu olduğunu söylemektedir, Demirel’in mesajı şöyle devam etmektedir:

“Bizde son zamanlarda bu gibi hadiselerin çeşitli tahriklerle, gösterdiği yeni gelişmeler karşısında vatandaş huzurunu kesin olarak sağlayıcı, yeni ve daha müessir kanun tedbirlerini almak mecburiyet haline gelmiştir. Anarşiden fayda umacak derecede şuurunu kaybetmemiş olan herkesin bu hususta bize destek olacağından şüphe etmiyorum”.²³⁶

Aynı günkü aynı gazetede gene birinci sayfada verilen bir haber var. Bu haber şöyle başlıyor:

“AP Senato Grubu Başkanı Ahmet Nusret Tuna, dün verdiği demeçte yılbaşından sonraki salı günü, partilerin senato yetkililerine son olayları görüşmek için toplantı teklifinde bulunacağını bildirmiş, ‘bu toplantıdan sonra gerekirse üniversiteye gidip problemleri üniversite ile konuşacağız, ancak, toplantılarda ne karara varılacağını şimdiden söyleyemem’ demiştir. Ahmet Nusret Tuna, bundan bir ay önce de, senatoda parti ileri gelenleriyle basından gizli bir toplantının yapıldığını açıklamıştır.”

Yine, 1 Ocak tarihli gazetenin sağ üst köşesinde büyük başlıkla verilen bir haber:“Olayları önlemek için İstanbul ve Ankara’da birer alay, 14 ilde birer bölük

---

²³⁵ Cumhuriyet, 1 Ocak 1971

²³⁶ Cumhuriyet, 1 Ocak 1971

görev alacak, Jandarma toplum birlikleri kuruluyor. Bütçeye yeniden 8000 polis kadrosu konuldu”.

Aynı gazetenin birinci sayfasının sağ alt köşesinde “Ankara Notları” adı altında ve “Özerklik Giyotin Altında” başlığıyla verilen Kemal Aydar imzalı yazıda dikkati çeken şu satırlar görülüyor:

“1971 yılının perdesi açılırken ilk sahnede üniversite özerkliğinin kurban edilmesine yönelmiş hazırlıklar görüyoruz. Sayın İnönü’nün yılbaşı mesajını özerkliği boğazlamak için bir süredir beliren iktidar yönlü niyetlere bir yardımcı niteliğinde görmemek mümkün değildir. Gerçi sağ uç, sol uç ve bunların öğrenci kitleleri içinde meydana getirdiği anarşizmi üniversite hareketi olarak mütalaa etmek artık güçtür. Cinayetlere varan bu siyasal çatışmayı masum öğrenci hareketi olarak savunmak veya göstermek olanağı kalmamıştır. Mesele elbette ki, memleketin bütünlüğüne, huzuruna, hatta geleceğine kastedecek bir gelişme ve oluşma çizgisindedir. Bunun durması, durdurulması en kesin biçimde şarttır. Bu bir ortak görüşdür. Kanayan milli vicdanda yer bulmuş bir arzudur.

Ama bütün bu vahim gidişin sorumlusunu, olaya bir beygir gözlüğü açısından bakarak, sadece ve sadece üniversitenin özerkliğinde aramak yanlışlığın ve teşhiste yanılmanın ta kendisidir.

Sayın İnönü’nün, birtakım siyasi emellerin aleti haline getirilmiş ve uçlar halinde yine siyasi girişimlere sevk edilmiş, bir kısım gençliğin davranışlarıyla ilgili yorumuna bir diyecek olmasa gerek. Fakat sayın genel başkanın, üniversiteyi üç ayda sülman durulmuşluğuna inanmış gösteren şu fetvasına katılmak acaba mümkün mü? Ne diyor Sayın CHP Genel Başkanı? Öyle görünüyor ki, bugünkü alışkanlığı kökünden kaldırmak için, devletin güvenlik kuvvetlerinin üniversite içinde tam bir tarafsızlıkla ve geniş ölçüde ödev yapması lazımdır.

Yani, güvenlik kuvveti üniversiteye yerleşmeli ve görevini yapmalıdır. Bunun anlamı, üniversitenin anayasal bir hak olan özerkliğinin kaldırılmasıdır. Diğer bir anlamı, özerklik anayasadan gelme bir hak olduğu için anayasanın değişmesi gerektiğini savunmaktır.

Bunu bugünkü siyasal yönetim de, öteden beri ister, üniversitenin öğretim üyelerinin görevlerini tam yapmadığını savunur. (...) Bunlar yerine getirilmiş olsa üniversitede çıt çıkmaz denir.

Ne gariptir ki, CHP'nin Sayın Genel Başkanı'ndan bir gün önce aynı konuda bir demeç veren Erzurum Atatürk Üniversitesi Rektörü Kemal Bıyıkoğlu da üniversite özerkliğine bir şekil verilmesi gerektiğini ortaya atıyordu.

Bu ne garip rastlantıdır ki, siyasal yönetim, CHP'nin ak saçlı lideri, Erzurum Atatürk Üniversitesi Rektörü, üçlü bir anda üniversite özerkliği konusunda aynı paralele girebiliyorlar, aynı şeyi isteyebiliyorlardı.

Aynı gün içişleri Bakanı yeni bir üniversiteler kanunu tasarısının hazırlanmakta olduğunu açıklıyordu. Bu ne demektir? Yoksa bir anayasa değişikliği tezgâhlanmakta ve Sayın İnönü'nün buna yeşil ışık yakması sağlanmakta mıydı?

Bugün varılan noktada, memleketi acınan, vahim görüntüsünden çekip çıkartmak için yalnız üniversite özerkliğini kurban etmek yeterli bir inanç ise, bu inancının sahiplerine hiçbir şeyden haberleri olmadığını söylemek az bile. Bunlara hiç olmazsa, 27 Mayıs öncesinde özerk olmayan üniversitede güvenlik amacıyla operasyona girişmiş olan kuvvetin bir ihtilale sebep olduğunu hatırlatmak yeter de artar bile.

Evet, vahim durumdan kurtulmanın yolu bir kurban vermek değildir, kim söylüyor bunu? Sayın İnönü'nün öz oğlunun başında bulunduğu Orta Doğu Teknik Üniversitesi akademik konseyi söylüyor. Yine ne garip bir rastlantıdır, oğlu aynı gün babasının karşısına çıkıyor 'devrim kanunlarını uygulayın, mesele kalmaz' diyor ve ilave ediyor, konsey bildirisi: 'Öğrenci olaylarında yansıyan toplum içindeki çalkantının temel nedeni, Anayasanın öngördüğü ekonomik ve sosyal sorunların bugüne kadar çözülememiş olmasıdır'.

Üniversite özerkliğini kurban vererek bu uğurda anayasa değişiklikleri öngörerek ülkeyi rayına oturtacaklarını sananlara başka ne demeli?"²³⁷

1 Ocak 1971 tarihli Cumhuriyet gazetesinin ikinci sayfasında imzalı, bir Profesör Bahri Savcı tarafından yazılmış bir yazı var. "Gençlik Hareketleri" başlığını taşıyan yazı şu şekilde başlıyor:

"Gençlik hareketleri bozuk düzenin en koyu bozulma sathı maili üzerinden aşağıda bir uçuruma hızla itilmektedir. Burada ya görüşü eski, ya vicdanı yıpranmış, ya akli karışık bir bölüm politikacının böylesine bozuk bir düzen içinde sürdüreceklerini hala umdukları kişisel ihtirasları-hangi partiden olurlarsa olsunlar

---

²³⁷ Kemal Aydar, "Özerklik Giyotin Altında", Cumhuriyet, 1 Ocak 1971

bunun önemi yok-sınıfsal çıkarları ve en sonunda da ayrıcalıklı bir toplumsal zümre kurma avanaklıkları yaptırmaktadır kendilerine. Buna, orta vatandaş ‘bitsin bu cehennem artık’ diyerek katılıyor. Böylece de en rahat bir düşün huzuruna kavuşmuşluk aldanişı içinde, sosyal görevini kendince yerine getirmiş oluyor.

Buna, örneğin toplumunun diplomasından başka bir şey düşünmeyen ihtiyar ablamız ile, cici demokrasinin muhalefet liderliği ‘çalımından’ ötesini önemsemeyen, İsmet Paşamız da katılıyor.

Ve realist sosyal bilimciliğin gerçekten bilimsel kanadındakiler, bütün bu gruplara ‘bitsin bu cehennem’ demekle onun bitmeyeceğini hala anlatamıyorlar.

Türkiye’deki tarihsel gerçeği içinde de gençler, dünyanın her yerinde söylenen temalardan başkasını tekrarlamıyorlar.

Ama bizim burjuvamız ve sömürüye dayalı yönetim biçimimiz, öylesine cimri, hain atalet içindedir ki, —ve bu ataleti öylesine yürüten bir harç, bir şeytan liderlikler demetine sahiptir ki— daha dün bir genç öldürülmüş, ikisi yaralanmış ise, buna hiç aldırmaz. Hatta şunu söylemekten kaçınmazlar: Bunlar zaten solcudurlar, ölmelerinde sakınca yoktur’. O yüzdendir ki, bir grup öğrenciyi şartlandırarak aynı akşam radyo ve televizyona bile çıkartabiliyorlar. Oradan: ‘Bugünkü modern sosyoloji sınıf tanımaz. Ancak bizim birliğimiz içinde, şu dilimleri tanır. Sınıf tanıyarak, bizim bu tek birliğimiz içindeki sosyal dilimler üzerinde, bizden başka türlü düşünmek komünist ideolojidir ve bizim milliyet vakamızın reddidir. Türkiye’yi bizim emrettiğimiz dilimlerin içinde örgütlemedikçe, toplumcu milliyetçi devrim yapılamaz. Bunu yaptırıncaya kadar silahlarımızı kullanacağız’ derler.

Ama buna karşın ortada kafası gerçek sosyal içerik ile dolu bir Atatürk gençliği de, bir gerçek devrimci gençlik de vardır. Bunlar bir yandan daha dün ölen kardeşleriyle üzerlerine yapılan saldırıda yaralanan kardeşlerine erkekçe bir ilgi gösterirken, bir yandan da Türkiye’nin asıl sahibi çalışanlar kitlesine tarihsel gelişim çizgisini göstermekten geri kalmazlar.

Onun içindir ki, bu cehennem kolay kolay bitmez. Tarihsel akışımızın ilerisini belirtici faktörleri şimdilik ancak bunu söylemektedir.

Fakat yaşadığımız koşulların geleceği belirgin kılan bu faktörler, aynı zamanda gençleri bir nefis korumadan vazgeçme aldatışına daha çok itip; geleceği, bozuk kapitalist bile olamamış eski değerler egemenliğinde yaşayan ülkemizi bu

başboşluk içinde daha çok tutup; ileri akımları gerici akımlarla daha çok bulutlandırma kurnazlığına da ilerletmektedir.

Hele, huzuru getirmek üzere, bu cehennemi sona erdirmeye kampanyasına İsmet Paşa'ya yakın olanlarının girişimciliğiyle bakılırsa ve hareketin arkasında bir İsmet Paşa imgesi, görüntüsü vuku bulabilirse biçimsel demokrasimizin böyle çıkarıcıların oyunlarına ortam olma şansının artacağı ileri sürülmektedir.

Çünkü gene birkaç gün önce, televizyona çıkarılan öteki parti şöhretlilerinin de çıkarıcılar yararına fazla işi olmadığı anlaşılmıştır. Örneğin, Feyzioğlu, GP adına gençlik olaylarının bilimsel analizini yapacağı yerde, sosyalizm aleyhine akla gelmez şahıslar ileri sürerek kendi hocası olabilecek bir kadın parti liderine, herhangi bir mahkemenin hiç kuşkusuz, suç sayacağı laflar etmiştir. Gene örneğin, Aydın Yalçın hiç olmazsa bir Batı devşirmeciliğiyle ciddi bir analiz teşkil edebilecek bir iki sözcük söyleyebileceği yerde, Batı devşirmeciliğinde laf bile sayılmayacak, bir hukuk cahilliğini ortaya koyuyor ve yine kendisi sosyolojiyle uğraşırken, hiç kuşkusuz kendisinden çok şey öğrendiği bu kadın parti liderine, vaktiyle hüküm giymiş bir adamın arkadaşlığını yakıştırarak sözde meslektaşı Feyzioğlu'yla birlikte komünizmi bilimsel açıdan perişan ettiğini sanıyor. Onun için, çıkarıcılar grubunun İsmet Paşa'yı işe koşması gerekiyor. İsmet Paşamız da gerçek tarihsel görevinin neden ibaret olduğunu sanki unutarak Türkiye'deki gericiliğin kendisine oynadığı bu oyunun oyunculuğuna koşmaktan geri kalmıyor. Tarihin akışına ters düşen birtakım teşhisleri biçimsel ve cici demokrasinin öğeleri ve bilgeliği imiş gibi 'anlaşılmaz bir çalım' içinde haykırıyor".²³⁸

3 Ocak tarihli Cumhuriyet'teki Nadir Nadi imzalı yazının başlığı "Teşhis ve Tedavi" de şu görüşler yer verilmektedir:

"İster cici demokrasi diyelim, ister göstermelik demokrasi. Aslında bir hasta demokrasi olduğu, artık şüpheye yer bırakmayacak biçimde anlaşılmıştır. Epeyce geç kalmış da olsa, nihayet bu gerçeği kavrayan Sayın Sunay işte başhekimlik görevini üzerine almış ve ilgili uzmanları hastanın başucuna çağırarak, gerekli tedavi yöntemi hususunda onlarla bir konsültasyon yapmaya karar vermiştir. İlk parti liderlerinin düşüncelerini öğrenecek, sonra üniversite yetkililerini dinleyecek, daha sonra da

---

²³⁸ Bahri Savcı, "Gençlik Hareketleri", Cumhuriyet, 1 Ocak 1971

konuyu Güvenlik Kurulu'na getirerek bir bildiri ile varılan sonucu kamuoyuna açıklayacaktır.

Demokrasimize musallat olan hastalığın nasıl giderilebileceği hakkında, sayın uzmanların fikir birliğine varıp varamayacaklarını bugünden kestirme olanağını kendimizde göremiyoruz Son demeçleriyle aşırı uçlar konusunda hükümet paraleline bir hayli yaklaşan ve gerekli tedbirler alındığı takdirde üç ayda her şeyin düzeleceğine inandığını söyleyen CHP Sayın Genel Başkanı gerekli bulunduğu tedbirlerin neler olduğunu herhalde Sayın Cumhurbaşkanı'na bir bir açıklayacaktır. Öğrenci ve işçi hareketlerinin kökeninde dış kışkırtmaların ağır bastığına inanır görünen Sayın İnönü öyle sanıyoruz ki, önerdiği tedbirler hükümetçe benimsense de Sayın Demirel işbaşında bulunduğu sürece, meclise getirilecek kanun tasarılarına el kaldırmaktan sakınacaktır. Zaten yürürlükteki anayasamızın sınırlarını zorlamaksızın 'takrir-i sükun' devrini hatırlatan bir düzeni yurdumuzda uygulamaya kalkışmak iyileştirelim derken hasta demokrasiyi öldürmekten başka ne sonuç verebilecektir?

Hastalığı 'tedavi' edebilmenin birinci şartı 'teşhisi doğru koymaktır. Bize kalırsa Sayın Sunay'ın giriştiği konsültasyon asıl bu bakımdan başarısızlığa uğrayacak gibi görünmektedir. Cumhurbaşkanı hangi uzmanlara danışacaktır bir düşünelim? Bunlar arasında 27 Mayıs düşmanları, eski DP mirasçıları, ırkçılar, Turancılar, din tüccarları ve benzerleri vardır. Her kafadan bir ses çıkacak ve danışman hekimler hastalığa açıkça bir 'teşhis' konmasını, bile bile önlemeye çalışırken, her biri kendi görüşüne uygun 'bir tedavi' yöntemi üzerinde direnecektir. Çoğunlukla, teşhisten niçin kaçınır bizim politikacılar? Çünkü hastalığın mikrobu kendi damarlarında dolaşmaktadır da ondan. Bu devrim düşmanlığıdır, bilim düşmanlığıdır, özgürlük düşmanlığıdır, 27 Mayıs düşmanlığıdır. Bugün devlet gemisini yürütmek iddiasını taşıyanlar, meşruluğunu kaybettiği için düşürüldüğü anayasamızda kayıtlı bulunan bir siyasal iktidarın mirasçısı durumundadırlar. Bunu övünerek her fırsattan yararlanarak ilan etmekte, gericiliğe ve çıkarıcılığa prim vermekte, düşük iktidarı fersah fersah aşmaktadırlar Sık sık kullandıkları 'aşın uçlar' deyimini yürüttükleri politikayı örtmeye yarayan bir para vanadan başka bir şey değildir.

Hangi aşırı uç?

Devrim ilkeleri söz konusu oldu mu, bunlar, en aşın Atatürk düşmanlarına kanat germekte; fikirden söz edildi mi, ilerici gençlerin ‘faili meçhul’ cinayetlere kurban gitmesine göz yummakta, üstelik ölenleri saldırgan diye tanıtmaktan çekinmemektedirler.

Evet, teşhise yanaşılmayacağına göre biz hasta demokrasimize bir tedavi yöntemi bulunabileceğini hiç sanmıyoruz. Alınacak tedbirler hastalığı daha da ağırlaştırmaktan başka bir işe yaramayacaktır”.²³⁹

6 Ocak 1971 tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında heyecan verici bir başlık: “İnönü Çankaya’dan sinirli çıktı. Cumhurbaşkanı CHP liderinden tedbirlerin meclislerden hızla geçirilmesi için yardım istedi. Köşkte 2 saat 10 dakika süren görüşmeden sonra, İsmet İnönü: ‘Hiçbir açıklamam olmayacak. ‘ dedi. Görüşme olumlu sonuca varamadı”, Gazetenin haber aldığına göre, İnönü Sayın Cumhurbaşkanı’na kanunlarda değişiklik yapmadan önce hükümetin başının değiştirilmesi gerektiğini söylemiş.

Yine aynı 6 Ocak tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında bir başlık: “Bölükbaşı: ‘Sunay, iktidarın pervasızlık kaynağıdır”,Bu başlığın altındaki haber şöyle:“Bölükbaşı diyor ki: ‘Teessürle ifade edelim ki, Sayın Cumhurbaşkanımız bugüne kadar olan davranışlarıyla, iktidar partisi ve hatta onun başıyla kader birliği halinde gözükmüş kendinden beklenenleri yapmamış ve memleketi bugünkü çıkmaza sokan iktidarın ve başının pervasızlık ve cüretinin başlıca kaynağı ve dayanağı olmuştur’.Ülkenin içinde bulunduğu durumu ‘demokrasi icabı’ gibi göstermenin demokratik rejimi her gün biraz daha gözden düşürdüğünü belirten Bölükbaşı, ‘Türkiye’nin içinde sürüklendiği çıkmazın gerçek sebeplerini, sosyal, ekonomik ve manevi nedenlerini bir tarafa bırakıp sadece polis ve şiddet tedbirleriyle memleketin huzuru ve demokratik rejimin selamete kavuşacağını umanlar aspirinle kanser tedavisine kalkışanlardan daha büyük gaflet ve delalet içindedirler’ şeklinde konuşmuştur.

MP lideri ‘komünizm, Türkiye halkları teranesiyle, devleti ve milleti parçalamak ve yıkmak isteyen diğer cereyanlar ve ihanetler hiçbir devirde AP devrinde olduğu kadar şümul ve pervasızlık kazanmamıştır’ demiş ve bunun sonucu olarak Türkiye’nin zorbaların kol gezdiği, kıskırtılmış ve teşkilatlandırılmış kitlelerin

---

²³⁹ Nadir Nadi, “ Teşhis ve Tedavi”, Cumhuriyet, 3 Ocak 1971

sokaklarda vuruştığı, hükümet merkezi Ankara’da bile can emniyetinin kalmadığı bir ülke durumuna geldiğini ifade etmiştir.

Yine 6 Ocak tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasından bazı başlıklar: “TÖS Lokaline dinamit atıldı”.“Germencik’te 20 bin dönüm toprak işgal edildi”.“AP milletvekili komisyonda açıkladı: Eskiden talimde rap-rap denirdi. Şimdi sol- sağ deniyor, işte sol-sağ Türkiye’ye böyle girdi”.“Hastanelerdeki sağlık personeli direnişe başlıyor”.“Mülkiyeliler Birliği Menteşoğlu’nu istifaya davet etti”. Yine aynı gazetenin birinci sayfasında “Ankara Notları” şu başlıkta veriliyor:“Çankaya randevusu çıkmazı”.

Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında, İnönü’nün Sunay’la konuşması hakkında “mürteci bir iktidara bu tedbirler teslim edilemez” başlığı altında bilgiler veriliyor. Bu haberin metni şöyle:

“Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile CHP Genel Başkanı İsmet İnönü arasında önceki gün yapılan görüşme sırasında, Sunay’ın, buhrana karşı alınacak tedbirler konusunda, ‘İnönü’den iktidara yardımcı olmasını istediği sırada, CHP Genel Başkanı’nın ‘Siz bu tutumunuzla Demirel’i koruyorsunuz’ diye karşılık verdiği ve Cumhurbaşkanı’nın da ‘bunu reddediyorum’ dediği öğrenilmiştir.

Önceki gün yapılan toplantıdan sızan haberlere göre, Sunay, İnönü’ye hükümetin meclislere sevk etmek için hazırladığı bazı kanun tasarıları hakkında bilgi vermiş ve kendisinin iktidara yardımcı olmasını istemiştir. Ancak İnönü ‘mürteci bir iktidara bu tedbirler teslim edilemez’ karşılığını vermiştir. Bu arada İnönü’nün Yaşar Tunagür’ü ima ederek, ‘filozoflan bile var’ şeklinde konuştuğu öğrenilmiştir.

Bu konuşma devam ederken Sunay da ‘bugün Türkiye de Maocu gençler var’ demiştir. İnönü ‘Ülkü Ocakları da var’ karşılığını verince, Cumhurbaşkanı Sunay bunlar vatansever gençlerdir, milliyetçi gençlerdir. Komünizme karşı mücadele etmektedirler’ şeklinde konuşmuştur.

Konu yine iktidara yardımcı olunmasına gelince, İnönü’nün ‘siz Demirel’i koruyorsunuz’ şeklinde konuştuğu ve Sunay’ın da ‘bunu reddediyorum’ dediği öğrenilmiştir”.²⁴⁰

7 Ocak tarihli Cumhuriyet’te Demokratik Parti Genel Başkanı Bozbeyli ile Sunay’ın görüşmesi hakkında Başlık şöyle: “Bozbeyli ‘müessir bir icraya ihtiyaç

---

²⁴⁰ Cumhuriyet, 7 Ocak 1971

vardır'. Sunay ile görüşen Bozbeyli 'Kanunlar vardır. Fakat buna rağmen bu kanunlar yürümektedir' dedi".

Haber şöyle devam ediyor:"Üç saat beş dakika süren görüşmeden sonra, Bozbeyli, gazetecilere 'Sayın Cumhurbaşkanımız memleketimizin içinde bulunduğu ve çeşitli sebeplere istinat eden buhran hakkında, görüşlerimizi ve bu konuyla ilgili tekliflerimi sordular, ben de görüşlerimi arz ettim' demiştir. Açıklama istenmesi üzerine 'size başka açıklama yapmaya mezun değilim' cevabını vermiştir".

8 Ocak tarihli Cumhuriyet'te Güven Partisi Genel Başkanı Feyzioğlu'nun Sayın Sunayla görüşmesi hakkında haberler yer alıyor. Diğer liderler gibi, Sayın Feyzioğlu da bu görüşme hakkında fazla bir bilgi vermemeye çalışıyor. Yalnız Feyzioğlu Cumhurbaşkanının yaptığı temasların herhangi bir siyasi partiyi, ya da şahsı himaye etmek anlamına gelmediğini açıklıyor. Feyzioğlu'nun bu sözleri gazetecilerin 'bu açıklamayı yapmaya neden lüzum duydunuz, size bunun söylenmesi için telkinde mi bulunuldu, bunu niye dün söylemediniz" sorularına meydan vermiştir. Feyzioğlu buna da "benim bunu söylemem inancımın ifadesidir. Bunu söylemeyi bir görev saydım" diye cevap veriyor.

8 Ocak tarihli Cumhuriyet gazetesinde Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy'un, 4 Ocak tarihinde Cumhurbaşkanı'na verdiği muhtıradan bazı noktalar açıklanıyor:"Bugün yurdumuzda teokratik bir devlet kurmak isteyenler de, Türk halkının bütünlüğüne kastedip Marksist bir yönetim teşkili hevesinde bulunanlar da Atatürk düşmanlığında işbirliği halindedirler" demektedir.

Yine 8 Ocak tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında başlayan bir haber şu başlıkla veriliyor:"Hacettepe Üniversitesi Rektörü anayasa da değişiklik istedi"

'Sunay son temasını Demirel'le yaptı".Başbakan Süleyman Demirel memleket istikrarsızlığa giderse, vatandaşın hakemliğine başvurulur' dedi.Demirel, AP grubunda yaptığı konuşmada, beni seçen İsmet Paşa. Bozbeyli değil. Meclis isterse değiştirir' dedi.Demirel 'rejim buhranı yok' dedi.

Yine 9 Ocak tarihli gazeteden: "Kargılı, Meclis'te dün linç ediliyordu". "Barolar Birliği toplantısı başladı. Şekilden ibaret bir demokrasi hukuka itibar kazandırmaz".Aynı gün ki gazetede başlık ise şöyle: "Orta Doğu Teknik Üniversitesi retim üyeleri, diğer üniversiteleri ortak direnişe çağırıldı".Gazetede Başbakan

Demirel'in, Sunay'la görüşmesi hakkında kendisine sorulan sorulara verdiği cevaplar da yer almaktadır. Bunları görelim:

“Cevap: Tedbirler Kanunu diye bir mevzuu yok. Sadece, birçok kere sözünü ettiğimiz, toplum hareketleri, anarşi istikametini alan toplum hareketlerinde kanunlarda Aynı günkü gazetede yine başka başlıklar bazı boşluklar bulunduğu, bunların doldurulması lazım geldiği mevzubahis olmuştur. Bu boşlukların da neler olduğu ifade olunmuştur. Çıkarılacak kanunları tedbirler kanunu olarak değil, demokratik cumhuriyetimizin, gelişen sosyal ve ekonomik bünyesine uygun bir şekilde, hukuk devletinin gereği olarak kanunlarla teçhiz edilmesi manasında alınız. Anormal bir muamele de addetmeyiniz. Bu normal bir muameledir. Her devlet, memleketin ihtiyacı olan yasaları, anayasaya uygun şekilde, anayasanın temel haklarını zedelemeyen, çıkarmaya devam edecektir, Bunun anlamı budur.

Soru: Muhalefetin desteği gerekmez mi?

Cevap: Şimdi onu izah edeceğim. Bugün memlekette şikâyetçi olunan hususlar vardır. Şikâyetçi olunan hususların tedbirlerinin bulunmasını herkes istiyor. Kim bulacak bu tedbirleri? Eğer tedbirler idari tedbirlerse, kimin üstüne düşüyorsa, o makamlar bunu yapacaktır. Meselelerin büyük bir kısmı yasama alanındadır. Yine de yasama organına sevk edilecektir. Bugünlerde bunların çıkarılması, bizim kanaatimizce memleketin menfaatinde, yararındadır. Vatandaşın şikâyetçi olduğu hususları ortadan kaldıracak şeylerdir. Şayet, yasama organında biz muhalefet partilerinden teşrik-i mesai görürsek ancak memnun oluruz.

Soru: Aksi olursa?

Cevap: Aksi olursa, memleketin siyasi sorumluluğu üzerinde olan iktidar olarak, memleket için ne lazımsa onu yapmaya devam edeceğiz.

Süleyman Demirel erken seçim konusunda da şunları söylemiştir: ‘Şayet memleket istikrarsızlığa giderse, şayet memleketin meselelerine çare bulunması imkânı bu istikrarsızlık sebebiyle kaybolursa, gayet tabii ki yapılacak iş, vatandaşın hakemliğine gitmektir. Bu husus bizim hem büyük kongremizin, hem de temsilciler meclisimizin kararıdır’.

Cumhurbaşkanı tarafından sürdürülen temasların, bir rejim tehlikesine mi karşı olduğu yolunda bir soruyu da, Başbakan şöyle cevaplandırmıştır: ‘Rejim niçin tehlikede olsun? Kendi kendimizden mi korkar hale gelelim? Çıkarın kafanızdan

böyle şeyleri. Herkes çıkarsın kafasından böyle şeyleri. Memleketin, hür bir memleketin çocukları olarak, hep beraber savunmasını yapacağımız, cumhuriyetin ve hürriyetin tehlikede olabileceğini farz etmeyi aklım almaz’.

Demirel daha sonra şunları söylemiştir: ‘Türkiye’de, eğitim ve öğretim hürriyeti zedelenmiştir. Buna çare arıyoruz. Memleketin meselesi bu. Bu çareyi ararken, gayet tabii itinalı ve dikkatli olmak mecburiyeti vardır. Ama bunun çaresi mutlaka bulunacaktır. Bugün Türkiye’nin en önemli ve en baş meselesi zedelenmiş bulunan öğretim ve eğitim hürriyetinin ihyası ve can kaybının, hepimizi üzen ve yüreğimizi dağlayan, can kayıplarımızın önlenmesidir’.²⁴¹

11 Ocak tarihli birinci sayfa başlıkları:“İnönü ve Ecevit: Memleket bunalım içinde bulunuyor”. “Feyzioğlu: Bugünkü hükümetle buhran durdurulamaz”. “1966 yılındaki muhtıra açıklandı”.“Politik gerginlik iktidarı aşın tedbirlere zorlayacak”. “Hükümet toplumsal gelişmeleri kontrolde etkisiz hale gelecek”“Milli Birlik Grubu, Demirel’i dört yıl önce uarmıştı”. “Baykurt: Faşizm gelmiştir, fakat yenilecektir”.“İdareciler de direniş kararı aldı”. “Teknik elemanlar çözüm bulunmazsa, 18-19 Ocakta kesin boykota gidecek”. “Bakanlığın tutumu değişmezse, doktorlar yurt çapında genel direnişe geçecek”. “Bomba olayını öğretmenler protesto etti”.²⁴² [Bu başlıkta, TÖS Eskişehir şubesine meçhul kişiler tarafından atılan dinamit olayından bahsediliyor].

12 Ocak tarihli gazete başlıklarına göz atınca şunları görüyoruz: “Cumhurbaşkanı Sunay değerlendirme çalışmalarına başladı”. ‘Gençlik olaylarıyla ilgili gensoru reddedildi’. “İş Bankası’nın Emek şubesi soyuldu”.“İstanbul Üniversitesi dün açıldı, Kimya’da boykot sürüyor”.“Kozan’da Dev-Genç binasını basan ülkü ocaklılar bir genci tabanca ile yaraladılar”.‘Faşizme hayır kampanyası açıldı”, “Afiş asan TIP’lilere polisçe ateş açıldığı iddia ediliyor, 12 kişi gözaltında”. “Tedbir tasarılarına karşı tepki genişliyor”. “Hükümet niteliğini yitiren, bu grubun durumu kuşkuyla izleniyor”.“Hacettepe’ye bağlı Temel Bilimler Yüksek Okulu öğrencileri üniversite polisi tasarısına protesto için boykota başladı”.²⁴³

13 Ocak tarihli gazetenin büyük başlığı İş Bankası Emek şubesinin soygunu olayına yer veriyor ve şöyle diyor:“Üniversite ve yurtlar kapatıldı. Emniyet Müdürü:

---

²⁴¹ Cumhuriyet, 9 Ocak 1971

²⁴² Cumhuriyet, 11 Ocak 1971

²⁴³ Cumhuriyet,12 Ocak 1971

Soygunu, Dev-Gençli dört kişinin yapmasından şüpheleniyoruz. Dev-Genç: Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne yapılan baskın polisin iğrenç bir oyunudur”,Altında büyük harflerle büyük puntolarla: “Soyguncular Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde aranıyor”.Haberin metni ise şöyle:

“Türkiye İş Bankası'nın Emek şubesinin, kimliği bilinmeyen dört kişi tarafından soyulmasından sonra, Emniyet Müdürü Rüştü Ünsal bir açıklama yaparak ‘soygunu henüz isimlerinin açıklanmasında mahzur gördüğümüz, Dev-Genç mensubu dört kişinin yaptığından kuvvetle şüpheleniyoruz’ demiştir. Soygunda kullanılan çalınmış otonun, Orta Doğu Teknik Üniversitesi arazisinde görüldüğü yolundaki ihbarlar üzerine de, Emniyet Müdürlüğü üniversite içinde bir arama yapmış, bu nedenle üniversite akademik konseyi, Orta Doğuda dört gün süreyle derslere ara verilmesini kararlaştırmıştır. Rektörlükçe alınan karar gereğince, üniversite yurtları kapatılmış ve yabancı uyruklu öğrenciler dışındaki tüm öğrenciler yurt binalarından çıkartılmışlardır.

Devrimci Gençlik Federasyonu da bir bildiri yayınlayarak, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde yapılan aramanın polisçe oynanan iğrenç bir oyun olduğunu öne sürmüştür”.

Gazete de diğer başlıklar:‘AP senatörü Ertuğ, Demirel’in istifasını istedi’.”.‘Turhan Feyzioğlu: Başbakan’dan hiçbir hastalığın tedavisi beklenemez’.”.‘Demirel: direnme hakkı diye bir hak yoktur’”‘AP grubunda öğrenci olayları görüşüldü. Gençler dışardan yönetiliyor’.”.‘Polis soygunun iki sanığının tespit olduğunu iddia etti’.”.‘ İnönü, ‘ıcap ettiği zaman polis her yere girecektir’ dedi”.

“CHP Genel Başkanı İsmet İnönü’yle DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyli ve GP Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu, Ankara Televizyonu’nun önceki geceki yayınında Cumhurbaşkanı Sunay’la yaptıkları görüşmeleri değerlendirmişlerdir. İnönü, özellikle irtica ve silahlı öğrenci hareketleri üzerinde durmuş, getirilecek tedbirlerin, hem irtica heveslilerini beslememesi, hem de tarafsız olması gerektiğini; üniversitelerin bugünkü huzursuzluğun başlıca kaynağı olduğunu söylemiş ve ‘ıcap ettiği zaman polis her yere girecektir’ demiştir.²⁴⁴

---

²⁴⁴ Cumhuriyet, 13 Ocak 1971

14 Ocak tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında The Economist adlı İngiliz dergisinden naklen alınan bir yazı, Türkiye'nin o günkü tablosunu göstermesi bakımından önemlidir.

“Türkiye'nin Kader Yılı”

Türkiye'deki durum son haftalarda adamakıllı bozulmuştur. Ve Demirel Hükümeti'nin nasıl iktidarda kalacağını tahmin etmek çok güçtür. Birçok gözlemciye göre, önemli sorun ordunun, duruma müdahale edip etmeyeceği değil, bu müdahaleyi ne zaman yapacağıdır. Şimdilik komutanlar işe karışmamaktadırlar, fakat durum daha da kötüleşirse, kurmay heyeti genç subayların baskısıyla harekete geçmek zorunda kalacaktır.

Geçen hafta, Cumhurbaşkanı Sunay siyasi liderlerle duruma bir çözüm bulmak amacıyla görüşmeler yapmıştır. Fakat, 5 Ocak'ta İsmet İnönü'yle yaptığı iki saatlik görüşme olumlu bir sonuç vermemiştir. İnönü'ye göre, durumun düzelmeye yönelmesi için ilk şart, Demirel'in istifa etmesidir. Halk Partisi'ne göre, Demirel iktidarda kalabilmek için, bir dizi kanun ve asayiş koruyacak sert kanunlar çıkartmak istemekte ve destek bulmak için muhalefete çağrıda bulunmaktadır. Oysa Halk Partisi'ne göre, Demirel, sert tedbirlere başvurma gereğini hissetmeden asayiş sağlayabilmelidir.

Demirel için iki yol vardır:

- 1 . Muhalefet ve Milli Güvenlik Kurulu'nun askeri kanadından gelen baskıyla, istifa etmek.*
- 2. Küçük partilerin yardımıyla meclisten kanun ve asayiş kanunlarını geçirmek. Siyasi bakımdan Demirel kılıcın keskin yönünde oturmaktadır. Eğer Adalet Partisi'nden birkaç istifa daha olursa, başbakanın iktidarda kalması imkânsız olacaktır. Yeni kurulan Demokratik Parti, Adalet Partisi'nin eskiden önde gelenlerinden 30-40 kişiyi kendi saflarına çekmiştir ve halen ülkede ikinci en güçlü muhalefet partisidir.*

Ayrıca bir sürü etken de, hükümeti çok güç duruma sokmaktadır. Bunlar da şu şekilde özetlenebilir:

- 1. İktisadi bozukluk: Geçen Ağustos'ta yapılan devalüasyon ve yeni vergiler, orta sınıfı ve işçileri büyük sıkıntıya sokmuş, hayat pahalılığını arttırmıştır.*

2. Türkiye'deki öğrenci huzursuzluğu: Avrupa'daki kadar şiddetlidir. Şimdiye değin sağ-sol çatışmasında 18 öğrenci ölmüştür. İstihbarat raporlarına göre, şiddet hareketleri üniversite dışında aşırı sağ ve sol kanatlar tarafından örgütlenmektedir.

Demirel, ilk önce öğrenci hareketlerini çok fazla önemsememişti. Fakat Milli Güvenlik Kurulu'nun son toplantılarından sonra, başbakanın tutumunu değiştirdiği söylenmektedir. (Demirel aşırı sağ komando gruplarının kuruluşunu teşvik etmekle suçlanmaktadır.)

3. Kürt huzursuzluğu: Hükümetin başında ayrıca, sayılan iki milyonu bulan Kürtler arasındaki huzursuzluk sorunu da vardır. Kürt öğrenci liderleri, Marksist öğrencilere katılarak 'yeni bir kurtuluş savaşı' çağrısında bulunmaktadırlar. İki kanat da, emperyalizm ve faşizme karşı Türk halkını savaşa davet etmektedir. Bu oluşum ise, askeri liderleri büyük kuşkuya sevk etmektedir. Çünkü subaylara göre, Türkiye'nin bütünlüğü ilkesi mukaddestir ve onlar azınlıklara muhtariyet verilmesinin şiddetle aleyhindedirler. Bazı Kürt propagandalarının militan tonu, Dev-Genç liderlerini bile kuşkulandırmaktadır.

4. Ordu: Son belirtilere göre Türk ordusu hükümete, daha doğrusu politikacılara, demokrasiyi işletmeleri için, son bir şans daha tanıyacaktır. Yeni yılda yayınladığı mesajda, General Tağmaç 'milli çıkarlar gerektirdiği takdirde ordunun devlete karşı olan güçleri ezeceğini' belirtmiştir. Fakat general, aynı zamanda, ordu komutanlarının 'huzurun hala demokratik rejimle sağlanmasının mümkün olduğuna inandıklarını da' mesajına eklemiştir.

Sonuç olarak, Türkiye'de politika yaşantısı, 1971 'de daha birkaç hafta karışıklık içinde devam edecektir. Fakat General Tağmaç'ın mesajındaki ılımlı havaya rağmen, 1971 yılında Türk Ordusu duruma müdahale etmek zorunda kalabilir. Hava Kuvvetleri Komutanı General Batur, duruma acil bir çözüm istemektedir.

Eğer Türk Ordusu duruma geçici olarak bile müdahale etse, bunun bölgede doğuracağı sonuçlar çok önemli olacaktır. NATO'nun güney kanadındaki iki ülke, Yunanistan ve Türkiye, askeri yönetimin altında olacak ve bu durum da komünist propagandacıların ekmeğine yağ sürecektir. Öte yandan, Kıbrıs sorununun çözümü de kolaylaşabilir. Çünkü iki askeri yönetim, muhtemelen iyi anlaşacak ve Kıbrıs

çıkılmazına çözüm bulmaya çalışacaklardır. Ama çok hızlı giderlerse Makarios kuşkulabilir ve yeni bir buhran doğabilir.

*Tüm bunlar tabii ki, sadece yorumdur. Fakat cesaret verici bir nokta vardır, o da şudur:Eğer, Türk ordusu duruma müdahale ederse, bu müdahale demokrasiyi ortadan kaldırmak değil, fakat demokrasiyi tekrar kurmak amacıyla yapılacaktır. Öte yandan, Demirel otoritesini tekrar kuramaz ve ülkenin iktisadi ve sosyal sorunlarına çözüm yolu bulamazsa, başbakanın iktidardaki günleri sayılı görünmektedir”.*²⁴⁵

16 Ocak tarihli gazeteden 1. sayfadaki başlık: “Banka soyguncuları tesadüfen bulundu. Fakat altı kişiyi bağlayıp kaçtılar. Soyguncular saklandıkları evin sahibesini de alıp kaybıldı. Evin sahibesi Onursal, Amerikan haberler merkezinde çalışmaktaydı”.

Diğer başlıklar:“İsparta da nurculuk okulu basıldı. Nurcular kimsesiz çocukları topluyor”.“Artvin’de, liseliler polisle çatıştı. Öğrencilerden ikisi, polislerden biri yaralandı. Yedi genç de tutuklandı.“İl binalarının aranması ile anayasa çiğnendi”.²⁴⁶

18 Ocak günlü gazetenin birinci sayfadaki başlıkları: Deniz Gezmiş’e babasından açık mektup: Suçun yoksa adalete teslim ol”. “Emniyet yetkilileri: Soyguncuların yakalanması an meselesi “Sevim Onursal teslim oldu”. “Gezmiş son üç yılın iki yılını cezaevinde geçirdi”.Aynı gazetede başka bir başlık: “Teknik eleman boykotu ertelendi”.²⁴⁷

19 Ocak günlü gazeteden başlıklar:“Sevim Onursal tutuklandı. İki kişi daha yakalandı”.Öğrenciler İstanbul Teknik Üniversitesi’nde polisle çatıştı.“Yusuf Aslan’ın babasının evi arandı”.²⁴⁸

20 Ocak tarihli gazeteden bazı başlıklar:"Arananlardan 1. Uçar dün Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde jandarmanın elinden kaçtı.“Aslan’ın babası konuştu: Oğlum soyguncu olamaz”.“Sibel Ay ve Sema Karaerkek hakkında MİT ve Bakanlık dört soruşturma açtı”.“İki sekreter Bakanlık emrine alındılar”. “Kahveciye kızdılar, Elazığlı gençler yurdu işgal ettiler”.“Fethiye’de Nurculuk Okulu basıldı, 15 kişi

---

²⁴⁵ Cumhuriyet, 14 Ocak 1971

²⁴⁶ Cumhuriyet, 16 Ocak 1971

²⁴⁷ Cumhuriyet, 18 Ocak 1971

²⁴⁸ Cumhuriyet, 19 Ocak 1971

tutuklandı”.. “Manisa’da da dün bir din okulu basıldı”. “Nusaybin’de halk kaymakamlığa hücum etmek istedi”.“Akademiler de yönetim özerkliği istiyor”.“Zeytinyağı skandalı davasını Yargıtay bozdu. Savcı zamanında itiraz etmediği için, beraat edenler tekrar yargılanamayacak”.²⁴⁹

Üniversitede, jandarma istenmiyor. Bir forum yapan öğrenciler, jandarma üniversiteden çıkana kadar boykota karar veriler. Boykot karar üzerine toplanan akademik konsey durumu görüşürken patlama oldu”. Orta Doğu Teknik Üniversitesi süresiz olarak kapatıldı”. “Aranan sanık sayısı dokuza çıktı”. “Türk Hukuk Kurumu: arananlar silahlı çatışmasız adalet önüne çıkarılmalı”. “Polis soygun sanıklarının estetik ameliyatı yaptırılmaması için tedbir aldı”. “Nurcuların hedefi: Atatürk”. “Dev-Genç’e göre iktidar devrimcileri yok etme planını uyguluyor”²⁵⁰

22 Ocak : “Milli Güvenlik Kurulu bugün toplanıyor. Buhranla ilgili konuların ele alınacağı toplantıya büyük önem veriliyor”.Bir başlık: “Tunçkanat, Senato’da polisi suçladı.”Tabi Senatörün konuşması kavgaya yol açtı”.Haberin metni ise şöyle :

“Bazı devrimci gençlerin polisçe banka soyguncusu diye nitelenip aranmaları konusu dün Tabii Senatör Haydar Tunçkanat tarafından Cumhuriyet Senatosu kürsüsüne getirilmiştir. Konuşmacı, özellikle İçişleri Bakanı’nın ve emniyet yetkililerinin tutum ve davranışlarını yererek suçlu olarak ilan ettiğiniz gençleri nefis müdafaası bahanesiyle öldürecek olursanız, sizi bu kürsüden gençlerin katili olarak suçlayacağımı peşinen duyururum’ demiştir. Tunçkanat’ın konuşması ve muhalefete mensup üyelerin kendisini alkışlamaları da, AP’ li üyelerin tepkisiyle karşılanmış, karşılıklı ağır sözler sarf edildikten sonra yer yer de kavgalar olmuştur. Başkan kavgaları önlemek için oturuma ara vermek zorunda kalmıştır.”²⁵¹

Milli Güvenlik kararlarını Genel Sekreter Orgeneral Alpkaya açıkladı. Yeni tedbirler uygun bulundu. Başlık: “Tanıklar, sanık olarak gösterilenlerin yerine bir polis ve gazeteciyi teşhis etti. ‘Polis Cemal Şeker, Necmettin Baca ile İbrahim Seven’i tanıdım. Bunlar ellerimi bağlayanlardı’ dedi. Teslim olan Seven ve Baca

---

²⁴⁹ Cumhuriyet, 20 Ocak 1971

²⁵⁰ Cumhuriyet, 21 Ocak 1971

²⁵¹ Cumhuriyet, 22 Ocak 1971.

tutuklandı”. Başka başlıklar:“Öğretim üyeleri: Bütün bu oyunların hesabı sorulacak”“İnönü gençlik olaylarında iktidarın taraf tutmasını kınadı”.²⁵²

24 Ocak günlü Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasından başlıklar: “Emekliler Emekli Sandığını işgal etti”.“CHP küçük kurultayı toplandı”“CHP Genel Başkanı ‘zengin işadamları memleketin siyasetine tesir etmektedirler’ dedi”.. “Ecevit: Demirel, iktidarı yapmacık payandalarla ayakta tutacak başka eller bulamayacaktır”.“İnönü ‘tam irtica devri yaşıyoruz’ dedi”“MİT, Emniyeti şikâyet etti. İçişleri Bakanlığı polisten MİT ajanlarına yardımcı olmalarını istedi”.“Profesör Soysal: Güvenlik Kurulu çizmeden yukarı çıktı”.“İnönü ve Bozbeyli, kararların yorumundan kaçınırken GP görüşlerini açıkladı”.“İrfan Uçar’la konuşan TRT muhabirinin ifadesi alındı”.

Bakanlar kuruluna yardımcı olmak üzere, milli güvenlikle ilgili konuların her biri üzerinde çalışmalar yapmakla ve bu alanda her türlü kararlar almakla, anayasa ve kanunlar uyarınca, görevli bulunan Milli Güvenlik Kurulu, 22 Ocak 1971 tarihinde saat 10’da Çankaya’da toplanmıştır.

Kamu düzenine, huzura zarar verecek şekilde, son zamanlarda gelişmeye başlayan kanun dışı olay ve eylemlerin önlenmesiyle ilgili tedbirler üzerinde, bir taraftan parti liderleri diğer taraftan üniversite ve yüksek öğretim yöneticileriyle, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay arasında yapılan temas ve istişarelerin sonuçları toplantıda incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Bakanlar Kuruluna bildirilmek üzere, bu konuda alınan kararların aşağıda özetlendiği şekilde, kamuoyuna da açıklanması faydalı görülmüştür.Bu kararlar şunlardır:

1 . Türkiye Cumhuriyeti’nin yaşaması ve yaşatılması yolunda, başta görev ve sorumluluk taşıyan hükümetle, anayasa müesseselerinin parlamenter rejime her ne şekilde olursa olsun gölge düşürmek isteyen niyetleri daima hüsrana düşürecek kudret ve kararlılık içinde bulunmalarına rağmen, vatandaşa tereddüt ve endişe uyandıracak şekilde öne sürülen görüş ve anayasa haklarını kötüye kullanarak, kanun ve nizamlara aykırı davranışlarla huzur bozmaya yönelmiş olayların, kesin olarak önlenmesi bir ihtiyaç ve zaruret haline gelmiştir.

---

²⁵² Cumhuriyet, 23 Ocak 1971.

2. Üniversitelerimizin özerkliğini korumak, üniversite mensupları kadar hükümetin de görev sorumluluğu altındadır. Ancak bu özerkliğin anayasanın 120. maddesiyle tespit edilen, her türlü öğretim devletin gözlem ve denetimi altında serbest olduğu, genel ve mutlak hükmünü ortadan kaldıracak bir nitelik ve kapsam taşımadığını da, hiçbir zaman unutmamak lazım gelir.

3. Demokratik rejimimizi hedef alan veya yurt bütünlüğünü bozmaya yönelik güvenlik ve kanun düzenine zararlı faaliyetlerin aşırı uçlardan geldiği ve büyük huzursuzluklar getirdiği bir gerçektir. Bu itibarla, yukarıda açıklanan durumları önlemek ve eldeki mevzuatın boşluklarını doldurmak ve değişen toplum şartlarına cevap vermek üzere, demokratik esaslara uygun olarak, gerekli tedbirlerin alınması uygun görülmüştür. Milli Güvenlik Kurulu bu alandaki çalışmalarına devam edecektir”.²⁵³

25 Ocak 1971: “Polis arama yapmak için, SBF yurduna girdi.” Haberde şu bilgiler var: “Siyasal Bilgiler ve Hukuktaki çatışmada altı öğrenci ve dört polis silah kurşunuyla yaralandı. Öğrenci yurdu tahrip edildi, ayrıca 12 hafif yaralı öğrenci var. Dekan Talas’ın ‘polis tarafından yaratılmış çok vahim bir olay’ olarak nitelediği çatışma sonucunda 340 öğrenci gözaltına alındı. “Polisle öğrenci arasında silahlı çatışma oldu”. “Gezmiş Ankara dışında aranıyor”“Profesör Mümtaz Soysal’ın evine dinamit atıldı”. “Konya’da bir Nur Okulu basıldı”“Özel yüksek okul öğrenci temsilcileri görüşlerini açıkladı: Davamıza uygun çözüm bulunmazsa büyük patlama beklenmelidir”.“Türk-İş, iktidarı ve işverenleri uyardı. İşçi hareketi sert bir hale gelecek”.²⁵⁴

51 öğrenci mahkemeye sevk edildi.“SBF Dekanı olayların tertip olduğunu, öğrencilerin savunma durumunda kaldığını belirtti”.“Profesör Aksoy ‘zalimleri hukukun yumruğu ile perişan edeceğimize inanıyorum’ dedi. Milli Güvenlik Kurulu’nun yeşil ışık yakmasından sonra SBF’ye karşı olaylar tezgâhlanmıştır. Başvuracak makam kalmamıştır.”“Demirel ‘Orta yeri bulmak mümkün değil’ dedi”.“Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkan Vekillerinden Necdet Uğur: Böyle davranmakta devam ederseniz, bir gün halkı devlet kuvvetleriyle çarpışırken

---

²⁵³ Cumhuriyet, 24 Ocak 1971.

²⁵⁴ Cumhuriyet, 25 Ocak 1971.

göreceksiniz”.“Ankara ve İstanbul’da, gece patlamalar oldu”.“Aybar Demirel hükümeti için gensoru istedi”.²⁵⁵

27 Ocak tarihli gazeteden bazı başlıklar:“SBF bildirisi: Para ve eşya çalındı”.“10 öğrenci tutuklandı”“Baskın bir oyunun parçasıdır”.“Başbakan, siyasi haklar tasarısının öncelikle geçirilmesini istedi. AP grubu, Demirel’in yanında olduğunu açıkladı”.“Öğretmenin dövülmesini protesto için TÖS iki yerde miting yapacak”. “Öğrenciler Hukuk Fakültesinde forum yaptılar: Kin ve öfkemiz daha çok bilendi”“Üniversite Ülkü Ocakları tarafından basılmak istendi; bir genç kurşunla yaralandı”.²⁵⁶

28 Ocak tarihli gazeteden başlıklar:“SBF düşman karargâhı gibi basıldı”. “İstanbul üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyeleri iktidarı faşist yasaların kılıfını hazırlamakla suçladı”“Yurda girdikten üç saat sonra arama karan alındı”.“Kaçırılan otomobilde üç öğrenci silahlı çatışmadan sonra yakalandı”.“Niğde Yurdundaki öğrenciler SBF baskını için ‘Bu bir tertiptir’ dediler”.“Bir Nur okulu daha basıldı. 26 kişi yakalandı, Nur kitapları ele geçirildi”.“Toplum Polisi binasına dinamit atıldı”“Aybar’ın önergesi Meclis’te görüşüldü: Polis, düştükten sonra Demirel hakkında da dosya çıkarırsa hayretle karşılanmamalıdır” Güvenlik Kurulunu suçladı”.²⁵⁷

29 Ocak 1971 tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfası: “SDDF (Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu) ve Dev-Genç üyeleri çatıştı”, “(TİP’in) Amasya il başkanı öldürüldü”“Coplanan SBF’li 21 genç rapor aldı” “Bestekâr sokakta, dün gece bir patlama oldu”.“Deniz Gezmiş’ten babasına mektup: Hükümet, işini bırakmış bizimle uğraşiyor”.²⁵⁸

30 Ocak tarihli Cumhuriyet gazetesinden başlıklar:“İstanbul ve Ankara baroları polisin tutumunu protesto ettiler”.“Ecevit: Gençliği, kanlı olaylara polis itiyor”. “Aydın ve Denizli’de üç Nur Okulu daha basıldı. “TİP il başkanının siyasi cinayete kurban gittiği öne sürülüyor”. “SDDF: Halkı yanımıza alıp silahlı

---

²⁵⁵ Cumhuriyet,26 Ocak 1971.

²⁵⁶ Cumhuriyet, 27 Ocak 1971.

²⁵⁷ Cumhuriyet,28 Ocak 1971.

²⁵⁸ Cumhuriyet, 29 Ocak 1971.

mücadeleye başlayacağız”. “Profesör Berk’in evinin önünde patlama oldu”. Tuslog’a dinamit atıldı”. “Amerikalılara ait araba yandı, bir genç yakalandı”.²⁵⁹

31 Ocak Tarihli gazeteden bir başlık: “Sunay’la iki saat yirmi dakika görüşen, Demirel açıkladı: Tedbir tasarıları haftaya meclise verilecek”“Bir profesörün evine daha bomba konuldu”

31 Ocak 1971 tarihli Cumhuriyet gazetesinden “Yeni Gandhi Politikası” başlıklı yazıda, Ecevit’in, Birkaç gün önce Millet Meclisi kürsüsünde yaptığı, silahsız bir mücadeleyi öneren konuşmasıdır. Bu yazının metninden bazı bölümler:

“Nihayet önceki gün mecliste gündem dışı söz alan Genel Sekreter Bülent Ecevit, son olaylara değinmek gereğini duydu, ama konuşmasında hükümeti meşruluk dışına itici bir yol tutmadı. Hatta, ılımlı bir dil kullanarak, yürürlükteki rejimi savundu.

‘Sayın Ecevit ‘halka her şeyin serbestçe anlatılabildiği ve halkın oylarıyla iktidara gelinebilen açık bulunduğu bir ülkede, devrimciler başka devrimcilerin üzerine silahla gitmezler’ dedi Sözlerinin sonuna doğru da, ‘gerekirse biz silahların üstüne silahsız gideceğiz demek suretiyle, partisini savunmak için de olsa, her türlü silahlı davranışlara karşı olduğunu kesinkes açıkladı.

"Sayın Ecevit’in sözlerine dönmeden önce, burada bir başka konuşma üzerinde dikkatleri çekmek istiyoruz. CHP’ye yakınlığı bilinen, CHP’nin kanatlan altında gelişen sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı Semih Eryıldız, önceki gün düzenlediği bir basın toplantısında Dev-Genç’i şiddetle suçladıktan sonra ‘Mademki, halk için halkla beraberiz diyoruz, bundan böyle üniversitelerdeki demokratik hakları kullanmak için, gerekince silah ve sopa kullanarak, beraberimizdeki halkla birlikte mücadele edeceğiz’ demiştir.

Sayın Ecevit, Meclis’te konuşurken aynı saatlerde basına açıklanan bu çelişkili sözler, silahlıların patladığı anarşik bir ortamda ‘gerekirse silahların üstüne silahsız gideceğiz’ demenin, göstermelik demokrasiyi kurtarmaya yetmeyeceğini göstermekte, bu koşullar altında ‘halka her şeyin serbestçe anlatılabildiği’ iddiasını da temelinden çürütmektedir.

CHP Genel Sekreteri’nin şimdiki tutumu, bir bakıma 1954 seçimlerinden sonra Sayın Nihat Erim’in partisine önerdiği ‘Gandi Politikasını’ andırmaktadır.

---

²⁵⁹ Cumhuriyet, 30 Ocak 1971.

1950'den sonra yürüttüğü hırçın politikaya rağmen, 1954 seçimlerinde CHP ağır bir kayba uğramış, meclise ancak 30 küsur milletvekiliyle girebilmişti. Silahlı çatışmaların söz konusu olmadığı o yıllarda, yürürlüğe konan antidemokratik kanunlar yüzünden, rejim adım adım yozlaşmış ve bilindiği gibi sonunda devrilip gitmişti.

Bugün silahların, Molotof kokteyllerinin, dinamit lokumlarının patır patır patladığı bir döneme geldik. Böyle bir ortamda, vaktiyle uygulanamayan Gandhi politikasına bel bağlamak ve silahların gölgesinde hazırlanan şiddet tedbirlerine rağmen 'halka her şeyin serbestçe anlatılabileceğine' inanmak, bizce, dolaylı yoldan iktidarı desteklemek değilse, herhalde ya demokrasiyi başka bir açıdan yorumlamak, ya da rejimin kaderi hakkında fazla iyimser olmak anlamına gelmektedir".²⁶⁰

b. Şubat Ayındaki Gelişmeler

1 Şubat 1971 tarihli Cumhuriyet gazetesinde birinci sayfada şu büyük başlık var: "Barolar Birliği görüşünü açıkladı: Yeni tedbirlere ihtiyaç yoktur". Haber ise şöyledir:

"Türkiye Barolar Birliği yönetim kurulunun dün yaptığı toplantı sonunda yayınlanan bildirisinde 'memleketimizin hukuk ve fikir yapısı, hiçbir ideolojik sokak kavgasına zaaf göstermeyecek ve hangi suçtan gelirse gelsin, silahlı olarak dahi ortaya çıkmış bulursa, her türlü suç ve suç teşebbüslerini tesirsiz kılabilecek güçtedir' denilmektedir. Bildiride ayrıca, huzurun tesisi için olağanüstü tedbirlere ihtiyaç olmadığı belirtilmektedir. Yönetim Kurulu Başkanı Profesör Faruk Erem'in imzasını taşıyan bildirinin başında, bazı çevrelerin huzur bozucu eylemlerinin ekonomik kamu düzeninin hala kurulmamış olmasından ileri geldiği belirtilmekte, bundan yararlananların daha etken metotlarla örgütlenmeye başladıkları dile getirilmektedir.

Bildiri özetle şöyle devam etmektedir: "Memleketimizin hukuk ve fikir yapısı, hiçbir ideolojik sokak kavgasına zaaf göstermeyecek ve hangi suçtan gelirse gelsin silahlı olarak dahi ortaya çıkmış bulursa, her türlü suç ve suç teşebbüslerini tesisiz kılacak güçtedir. Suç ve suçlu kanunların tarifine girdiği ölçüde mutlaka takip edilmeli ve gereken yapılmalıdır. Bu görev tarafsız Türk adliyesinindir. Tarafsızlık

---

²⁶⁰ Nadir Nadi, "Yeni Gandhi Politikası", Cumhuriyet, 31 Ocak 1971.

suçlunun yakalanmasından başlar ve en yüce makamından hâkim huzuruna varana kadar, tarafsızlığa el sürülemez. İdari zabıta mesleki toplum polisi uygulaması, çoğu zaman itham eden durumunda kalanın emrinde olan bir kuruluştur. Bu yönü ile, suçun tespiti ve suçlunun yakalanmasında tarafsız davranılmadığı ithamları güçlenmekte, tarafsızlık özleminin arkasına gizlenenlerin körüklediği ortam içinde kitle hareketleri yaratılmaktadır. Adli zabitanın varlığı suç ve suçlu için başlıca teminat olduğu ve böyle sayıldığı için memleketimizdeki uygulamada, idari zabitanın görevleri adli zabıtaya devredildiği gün, bugünkü bunalımların büyük ölçüde sona ereceğinden şüphe edilmemelidir’.

Bildiride devamla ‘huzurun tesisi için olağanüstü tedbirle ne lüzum, ne de bir ihtiyaç vardır’ denilmekte ve bildiri şöyle sona ermektedir: ‘Bu nedenle yönetim kurulumuz, kuruluş ve yetkilerini Anayasa’dan alan kurum ve kuruluşların, Anayasa’nın sınırladığı görev çizgisinin üstüne çıkmakta olduğu görüntüsünü verebilecek tutumları gereksiz saymaktadır. Unutulmamalıdır ki, Türk demokrasisinin bir noktada bazı güçlerin güdümü altına sokulmak istendiği intibayı uyandıran yorumlara yol açabilecek davranışlar, yalnızca bir bildiri ve tavsiye edici nitelikte de olsa, hukuk dışı bir tutumdur. Türkiye Barolar Birliği, nereden ve kimden gelirse gelsin, hukukun üstünlüğü ilkesini zedeleyecek her türlü davranışın karşısında olmayı, hukuka, Anayasa’ya ve Atatürk ilkelerine saygının vazgeçilmez bir gereği sayılmaktadır’”.

Bildiri şöyle sonuçlanmaktadır: Gittikçe daha iyi anlaşılmaktadır ki, ancak toprak reformu, eğitim reformu, sanayileşme ve kooperatifleşme yoluyla, sömürüye son verilmesini öngören Anayasa’ya saygılı bir politikayla, Türkiye’nin gittikçe karmaşıklaşan sorunlarına ve bilinçlenen halkın özlemlerine barış içerisinde cevap vermek mümkündür.”²⁶¹

1 Şubat tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfası: “Ziyaretin akisleri sürüyor, Tağmaç, Sunay’dan tedbirlerin süratle çıkmasını istedi”.“TÖS, Adapazarı mitingi saldırıya uğradı”.“Dev-Genç: Ecevit gerici korosuna katıldı”. “Ankara’nın göbeğinde izinsiz bir din okulu faaliyette”.2 Şubat 1971 günü Cumhuriyet

---

²⁶¹ Cumhuriyet, 1 Şubat 1971.

gazetesinin birinci sayfasından: “Fakültenin polis ve sağcılarca işgal edildiği öne sürülüyor. Ankara Fen Fakültesi boykota girdi”.²⁶²

Cumhuriyet gazetesinden bir başlık: “General ve subaylara komünizm ile yurt sorunları konularında konferans verildi”. Aynı günkü gazeteden: “Doçent Cahit Önal’ın odasına bomba atıldı”. “Profesör Faruk Erem tehdit edildi”.²⁶³

Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasından başlık: “Ceza Kanunu değişiklik tasarısı hazır. 201, 236, 254, 264, 266 ve 268. maddelere fıkralar eklendi, ayrıca bir madde getirildi. Attırılan cezalar, toplum olayları, ticareti men ve ceza evlerinden kaçış üstünde toplandı”. Büyük başlık: “Toplum olayları için cezalar ağırlaşıyor”. Aynı günkü gazeteden başka başlıklar: “TİP yöneticileri: Hakkımızdaki soruşturma yasalara aykırıdır”. “Amerikalıların garajına dinamit atıldı”.²⁶⁴

5 Şubat 1971 günkü Cumhuriyet gazetesi birinci sayfasından: “İnönü bayram mesajı yayınladı: Hazine yardımının kaldırılması, demokratik rejimin bugünkü anlayışına indirilen darbe olmuştur. Parlamenterlik alınan tahsisatla geçinilemeyecek bir durumu düşürülmüştür”. Büyük başlık: “Bütün güçlüklerden kurtulacağız”.

Aynı 5 Şubat tarihli gazeteden bir başlık: “Behice Boran’ın açıklaması:

TİP Genel Başkanı Behice Boran, önceki gün savcılıkta ifade vermemesiyle ilgili haberlerin basına yanlış aksettirildiğini açıklamış ‘yalnız parti programı ve tüzük konusunda değil, kongre kararları ve faşizme hayır kampanyası bildirimleri konusunda da ifade vermeyi reddettik’ demiştir.

Boran açıklamasında devamla şöyle demektedir: Çünkü bütün bunlar parti tüzel kişiliğine ait belgelerdir. Parti yetkililerinin şahsi demeç ve bildirimleri değildi. Ayrıca parti hakkında açılmış bir soruşturma yoktur. İfade vermeye çağrıldığımız, Ankara savcılığında açılan bu soruşturmadan başka hiçbir soruşturma yoktur. Yalnız geçen yıllarda parti hakkında başsavcılığa yedi dosya tevdi edildiği, yedisinin de gayri ciddi bulunarak reddedildiği söylenmektedir”.²⁶⁵

6 Şubat 1971 tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında ilgi çekici başlıklar var. Bunlardan biri şöyle: “Tağmaç: Satılmışlar sabrımızı taşıyor”. Bu haberin metni ise şöyledir:

---

²⁶² Cumhuriyet, 1 Şubat 1971.

²⁶³ Cumhuriyet, 3 Şubat 1971.

²⁶⁴ Cumhuriyet, 4 Şubat 1971.

²⁶⁵ Cumhuriyet, 5 Şubat 1971.

“Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Kurban Bayramı dolayısıyla, Türk Silahlı Kuvvetleri’nde bir mesaj yayınlamıştır. ‘Bir süredir yurdumuzu kendi ideolojilerinin karanlık çukuruna sürüklemek isteyen, bir kısım bedbahtların saldırılarına, şimdide devletin en büyük güven kaynağı olan silahlı kuvvetlerimizin, milli inancını, birlik, beraberlik ve itibarını yıkmak amacına yöneldiklerini bildirerek, ‘silahlı kuvvetlerin, bu gerçek satılmışların düşmanca tecavüzlerine daha ne kadar sabırla mukavemet edeceğini kestirmek artık mümkün değildir.’ demiştir. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç’ın mesajı şöyledir:

Kahraman Türk Silahlı Kuvvetleri,

Yüzyıllar boyu kahramanlık destanlarıyla yazılmış, şan ve şeref dolu bir tarihin abideleşen en büyük varlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Kurban Bayramını en iyi dileklerle kutlarım.

Aziz kardeşlerim,

Bu sevinçli gününüzde, uğrunda her varlığı feda edeceğinize inandığım eşsiz vatanımızda, huzur ve güveni temelinden sarsan, endişeli bir bunalımın, eksilmeden sürüp gittiğini, tekrar açıklamak istiyorum.

Bir süredir yurdumuzu kendi ideolojilerinin karanlık çukuruna sürüklemek isteyen, bir kısım bedbahtlar, saldırılarını şimdi de devletin en büyük güven kaynağı olan silahlı kuvvetlerimizin milli inancını, birlik beraberlik ve itibarını yıkmak amacına yöneltmişlerdir.

Kurulduğu günden beri, büyük Türk milletinin namus ve şerefini temsil eden orduya, hiçbir kimsenin bugünkü gibi hayâsızca dil uzattığını görmeyenler bugün milli mukaddesatın sembolü olan kışlaya, komutanlara (satılmışlar, faşistler, uşaklar) gibi, en iğrenç ifadelerle saldırıldığını ibret ve nefretle görmekte ve duymaktadır.

Silahlı kuvvetlerin de, bu gerçek satılmışların düşmanca tecavüzlerine daha ne kadar sabırla mukavemet edeceğinin kestirmek artık mümkün değildir.

Memleketi temelinden çökertmek isteyen, bu ideolojik çatışma, tahrip, sabotaj ve yıldırma hareketlerine karşı, tüm devlet organlarının elbirliği ile ve en kısa zamanda kesin bir çare bulmaları suretiyle, Atatürk devrimleri çizgisine dönülmesini, anayasa ve demokratik düzen içinde kendi esas görevinin yürütülmesi bakımından

zorunlu gören, silahlı kuvvetler, bu görüş ve düşünüşün dışında kalan ve yurdu felaketslere sürükleyecek bütün hareketlerin, bizzat karşısında olacaktır.

Geleceğini ümit ettiğimiz, huzur ve iyi günlere inanarak, silahlı kuvvetlerimizin değerli mensuplarıyla, ailelerinin, malul gazilerin, eski muhriplerin, aziz şehitlerimizin dul ve yetimlerinin bayramlarının mutlu geçmesini dilerim”.²⁶⁶

Yine 6 Şubat tarihli gazeteden bir başlık, Sunay’ın bayram mesajıyla ilgili. Bu mesajdan cümleler:“Devlet otoritesi hâkim kılınmalıdır”.“Cumhurbaşkanı mesajında, gençliği birlik ve beraberliğe davet etti, ayrıca irtica yuvalarının temizlenmesini istedi”.“Tedbirler sürdürülecektir”.²⁶⁷

10 Şubat tarihli Cumhuriyet gazetesinde büyük bir başlık: “Tağmaç’ın Sunay’a ilettiği görüş: Komutanlar, hükümete, müdahale yerine, zararlı akımlarla mücadelede yardım görüşünü benimsediler. Tabandan gelen baskılara rağmen, komuta zinciri askerin yönetime el koymasını uygun bulmadı”.Yine bir büyük başlık: “Durum, 27 Mayıs öncesi gibi”.Bu ilginç haberin metni şöyle:

“Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç’ın, bayramdan önce Cumhurbaşkanı Sunay’la yaptığı görüşme sırasında, aşırı akımların Türk devletinin geleceğini tehlikeye düşürecek hale geldiğini belirterek, hükümet tarafından, bu duruma hızla ve gerçekçi bir şekilde tedbirler getirilmesini istediği öğrenilmiştir. Aynı görüşmede Tağmaç’ın, memleketteki huzursuzluk sebebiyle 27 Mayıs öncesi durum ile bugünkü durumun aynı olduğunu belirttiği, silahlı kuvvetler olarak sorunların çözümlenmesini hükümetten beklediklerini ve bugünkü demokratik düzen içinde, hükümete yardımcı olmak istediklerini de ifade ettiği, köşke yakın çevrelerce dile getirilmiştir.

Şubat başında başkentte toplanan Yüksek Askeri Şûra toplantısından önce Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç’ın, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’ı ziyaret ederek, kendisine silahlı kuvvetlerin görüşlerini ilettiği öğrenilmiştir. Toplantıdan sızan haberlere göre, Tağmaç, özellikle aşırı akımlar üzerinde durmuş ve bugünkü huzursuzluğun devletin geleceğini tehlikeye sokacak şekilde geliştiğini söylemiştir. Tağmaç özellikle aşırı sol ve Anadolu’daki gericilik akımlarını ele almış, bu durumun ordu içinde huzursuzluk yarattığını ve hükümetin bir an önce konulara

---

²⁶⁶ Cumhuriyet, 6 Şubat 1971.

²⁶⁷ Cumhuriyet, 6 Şubat 1971.

çözüm yolu getirecek tedbirler alması gerektiğini ifadeyle, silahlı kuvvetler olarak hükümete müdahale yerine, yardımcı olmayı düşündüklerini de dile getirmiştir.

Tağmaç'ın bu arada çeşitli sebeplerle meydana gelen durumun 27 Mayıs öncesiyle aynı olduğunu söylediği de öğrenilmiştir.

Tağmaç daha sonra, Yüksek Askeri Şûra toplantılarına katılmak üzere başkente gelen ordu komutanlarının da iştirak ettiği bir görüşme düzenlemiştir. Kuvvet komutanları, ordu komutanlarıyla, yüksek rütbeli generallerin katıldıkları bu toplantıda, memleketin son durumunun ele alındığı Genel Kurmay Başkanlığına yakın çevreler tarafından belirtilmiştir. Toplantıda komutanlar, memleketteki durum ile ilgili olarak, görüşlerini tek tek açıklamışlardır. Anadolu'da görevli komutanların, özellikle gericilik ve Kürtçülük sorunları üzerinde durdukları ve bu akımların sanıldığından daha hızlı geliştiğini söyledikleri öğrenilmiştir. Büyük şehirlerde bulunan komutanlar ise, aşırı sol üzerinde durmuşlar ve komünizmin büyük şehirlerde süratle yayılma belirtisi gösterdiğini, ifade etmişlerdir.

Bunun üzerine, Memduh Tağmaç, Kurban Bayramı dolayısıyla yayınlayacağı mesaj üzerinde bilgi vermiş ve komutanların görüşlerini sormuştur. Komutanlar bazı görüşler açıkladıktan sonra, Tağmaç'ın daha önceden hazırladığı, bayram mesajı generallere okunmuştur. Generaller, bayram mesajındaki görüşlerinde, Genel Kurmay Başkanı'na katıldıklarını açıklamışlar ve böylece komutanların da tasvibiyle mesaj yayınlanmıştır.

Askeri konularda uzman kişiler Genel Kurmay Başkanı'nın bayram mesajının silahlı Kuvvetler yüksek komuta zincirinin, bugünkü düzen içerisinde, hükümeti destekleme Kararı aldığını belirttiğini söylemişlerdir. Bu çevreler, bayram mesajıyla, tabandan gelen baskılara rağmen, yüksek komuta zincirinin askerlerin yönetime el koymasına uygun bulmadığını ancak, bunu önlemek için de, hükümete, çok yanlı ve gerçekçi getirmesinin şart olduğunu ima etmek istediğini öne sürmüşlerdir. Aynı çevreler, yüksek komuta zincirinin son tutumuyla, memleketin meselelerinin çözümlenmesi ve çeşitli akımların önlenmesi için, hükümete yardımcı olmak yolunda çaba gösterdiğini belirtmişlerdir".²⁶⁸

Aynı 10 Şubat tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasından bazı başlıklar:"TİP'e göre, yeni tedbir almaya AP iktidarının gücü yetmez". "Dev-Genç,

---

²⁶⁸ Cumhuriyet, 10 Şubat 1971.

SDDF ve Ülkü Ocakları Birliği birbirlerini suçladı".“Üç gençlik örgütü üç konuda görüşlerini açıkladı".Bu ilgi çekici haber üzerinde biraz duralım. Haberin metni şöyle:

“Bir süredir Başkent’te rastlanan patlama olayları, gençlik gruplarının silahlanması ve Deniz Gezmiş ile arkadaşlarının yaptığı iddia edilen banka soygunu ile ilgili olarak, Dev-Genç, SDDF ve Ülkü Ocakları Birliği yetkilileri görüşlerini açıkladılar. Gençlik kuruluşlarının temsilcileri, Ankara Bayram gazetesine verdikleri demeçlerde genellikle birbirlerini suçlamaya devam etmişlerdir. Patlama olaylarıyla ilgili olarak, SDDF Genel Başkanı Semih Eryıldız, bu olayların öğrenci grupları dışında yapılmış, tertipler olduğunu öne sürmüş, Dev-Genç Genel Sekreteri Kazım Özudoğru, bu olaylarla hiçbir ilişkileri bulunmadığını açıklamış, Ülkü Ocakları Birliği Genel Sekreteri Zeki Göncü ise, patlama olaylarını Dev-Genç’in tertipleğini iddia etmiştir.

SDDF Genel Başkanı Semih Eryıldız, ‘son zamanlarda yaratılan olaylar dizisinin gençlik olaylarını ve gruplarını aşan bir tertip olduğu kanaatindeyiz’ demiş, Dev-Genç Genel Sekreteri Özudoğru olayların Türkiye’de faşizmi kurmak isteyenlerce yaratıldığını öne sürmüştür. Ülkü Ocakları Birliği Genel Sekreteri Göncü ise, bazı olayları örnek göstererek bu olayların Dev-Genç üyeleri tarafından düzenlendiğini iddia etmiştir.

Üç büyük gençlik örgütünün temsilcileri, silahsızlanma konusundaki soruya verdikleri cevaplarda yine birbirlerini suçlamışlardır.

Ülkü Ocakları Birliği Genel Sekreteri Göncü, Dev-Genç’in fakültelerde silahlı militanlar bulundurduğunu, milliyetçi-toplumcu öğrencileri içeri almadıklarını ve sınavlara sokmadıklarını öne sürmüş, Dev-Genç Genel Sekreteri Kazım Özudoğru ise, SDDF’nin açtığı ‘silahları bırak kampanyası’ devam ederken, Ülkü Ocakları Birliğine bağlı şahısların, iki arkadaşlarını öldürdüğünü ileri sürmüştür. Özudoğru, bu şartlar altında silahların bırakılamayacağını belirtmiştir. SDDF Genel Başkanı Eryıldız ise, sonuna kadar silahsızlanmadan yana olduklarını tekrarlamıştır.

İş Bankası’nın Emek şubesinin, Deniz Gezmiş tarafından soyulmuş olup olmayacağı şeklindeki bir başka soruya da, SDDF Genel Başkanı Eryıldız olayın bir tertip olabileceğini öne sürmüş, polisin olayın peşini bırakmasının kasıtlı olabileceğini söylemiştir. Dev-Genç Genel Sekreteri Özudoğru, esas büyük

soygunların önlenmesini ve faillerinin bulunmasını istemiştir. Ülkü Ocakları Genel Sekreteri Göncü ise, bankanın Deniz Gezmiş ve arkadaşları tarafından soyulduğunu, kesinlikle iddia etmiştir”.²⁶⁹

11 Şubat tarihli gazetenin birinci sayfasından:“TÖS Danışma Kurulu toplandı. TÖS Genel Başkanı: Faşizm gelmiştir. Aklı başında hiçbir insan bu düzenin yanında olamaz”. “Senatör A. Yıldız: Beygir kafasıyla iş yapılan memlekette elbette öğretmene yular takılacaktır”. “Düzen, öğretmen ve öğrencilerden öç alıyor”.Başka bir başlık: “242 öğrenci, polisçe aranıyor. Judo bilen polislerden özel bir ekip kuruldu.”

Aynı günkü Cumhuriyet gazetesinde “Parlamentoyla gençler” başlığı altında, Ecevit’le yapılan bir görüşmeden parça veriliyor: “Ecevit: Dev-Genç hareketleri solu geriletir”.Gazete Ecevit’le yaptığı görüşmeyi şu şekilde veriyor:

“Dev-Genç örgütünün seçimle gelmiş Başkanı Ertuğrul Kürkçü ‘egemen sınıfların ve emperyalizmin izin verdiği ölçüde bir demokraside kararlı olan Ecevit, elbette bize karşı çıkar’ diyor. Çünkü Dev-Genç’e göre, temel ayrılık stratejiyle ve taktik ayrılığı değil, felsefe ayrılığıdır. Gençler, parlamentoda devrimci kanadın sahibi görünen CHP’yi, büyük ve orta burjuvaziyle, feodal ağalara dayanan bir bünyede görüyorlar ve şunları söylüyorlar: ‘Ecevit, mevcut parlamentarizmi savunma çabası ve zayıflığı içindedir. Oysa, büyük ve orta burjuvaziyle demokratik istek ve ihtiyaçlarına önem verilemez, yani, bu bünyesiyle parlamento devrimciliği benimseyemez. Tersine devrimciliği mahkûm etme yöntemlerini araştırır’.

Bunu kendisine söylediğimiz zaman, Ecevit ‘ne yani’ dedi, ‘tedhiş metotlarıyla bu parlamento yıkacaklar da kendi sistemlerini mi getirecekler’”

Soru: Siyasi bir rakip gibi mi görüyorsunuz gençleri?

Cevap: Asla kabul edemeyeceğimiz bir metotla, silahla fikirlerini kabul ettirmek isteyenleri, başka türlü göremem.

Soru: Gençlerin silahla fikirlerini kabul ettirmek istediklerini sanıyor musunuz?

Cevap: Dev-Genç hareketlerinin başka ne anlamı olabilir?

Soru: Asıl silah gücü iktidarın elindedir. Gençler beş-on tabanca ile nasıl o büyük güce karşı çıkabilirler?

---

²⁶⁹ Cumhuriyet, 10 Şubat 1971.

Cevap: Bütün bunlar doğru, gençlerin silah kullanmaya itildikleri de doğru. Demirel iktidarı, düşünce özgürlüğünü hukuk yoluyla sınırlandıramayacağını anlayınca zorbalıkla ve fiilen sınırlamaya gitmiştir. Gerici, sağcı militan güçleri silahlanmaya, bütün ilericilere karşı silahlı zorbalığa teşvik ve tahrik etmiştir. Devrimci öğrenciler de, bu zorlamalarla silahın tadını almışlardır. Başka ülkelerdeki, devrim stratejisi, şehir gerillası usulleri öğrenilip uygulanmaya başlanmıştır.

Bütün bunları söylerken, iktidarı suçlayan Ecevit, sonra öğrencileri de suçlamaya başladı.

Ecevit'in sözleri devam ediyor: Evet ama, bu bir oyuna gelmekten başka nedir? Şimdi saldırgan olmuşlardır. Tedhişçiliği, anarşiyi benimsemişlerdir. Oysa, silahla mücadeleyi reddetselerdi, kendileri mağdur durumda olacaktı ve halk onları destekleyecekti".²⁷⁰

12 Şubat tarihli gazeteden başlıklar:"TİP Tağmaç'ın mesajını tehdit olarak niteledi". "Başbakan Times'a demeç verdi. Demirel: Gençlik olaylarını ajanlar düzenliyor". "Türk-Amerikan derneğiyle, Vietnam elçiliğinde akşam dinamit patladı".²⁷¹

13 Şubat tarihli gazetenin birinci sayfasından büyük başlık: "Bir banka daha soyuldu. Başkent'in yolları kontrolde. Dört silahlı, Ziraat Bankası Küçükkesat şubesinden 48.000 lira alıp kaçtı. Ankara'daki soygunda kullanılan taksinin çalındığı tespit edildi".²⁷²

14 Şubat tarihli gazeteden başlıklar:"Soyguncular yine kayıp".Polise göre Deniz Gezmiş, İrfan Uçar ve Sinan Cemgil teşhis edildi". "Başbakan, 'bu bir taktik' dedi". "Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Başkanı'nın odasının önüne dinamit konuldu. AİTİA Başkanı Hamza Eroğlu'nun çalışma odasının önüne konan bombayı gören bir asistanın durumu polise haber vermesi üzerine, bomba zararsız hale getirildi".²⁷³

15 Şubat tarihli Cumhuriyet gazetesinden başlıklar:"İktidar post gayretinde". "Bozbeyli, devlet yönetiminde yalan, rüşvet olaylarının çoğaldığını belirtti. DP lideri, Demirel direnmekte başarılı". "Ecevit 'olaylarda devlet güçlerinin

---

²⁷⁰ Cumhuriyet, 11 Şubat 1971.

²⁷¹ Cumhuriyet, 12 Şubat 1971.

²⁷² Cumhuriyet, 13 Şubat 1971.

²⁷³ Cumhuriyet, 14 Şubat 1971.

rolü olduğu belirtileri var' dedi". "Anayasa değişikliği eleştirildi. Profesör Aksoy: Anayasa Mahkemesi, parlamento üyelerine zamlı maaşı, yetkinin kötüye kullanılması nedeniyle iptal edebilir." "Profesör Savcı: Anayasamıza göre partiler ile parlamenterler görevlerini kişisel çabalardan uzak olarak yapmalıdır". "Siyasi partiler hazineyi paylaşamaz". "Türkeş, değişiklik kararı çok çirkindir" "Nurculuk okulu basıldı, dört kişi tutuklandı". "Gençler çatıştı".²⁷⁴

16 Şubat tarihli gazetelerden başlıklar: "Türk polisi olayı tesadüfen öğrendi. Balgat'taki Amerikan tesislerinden kaçırma olayında silah da kullananlar bulunamadı. Çavuş Findley'in kaçırıldığı, kendi arabası lastiği patlak, işler vaziyette bulundu. Olayın bazı yönlerinde Amerikan makamlarının verdiği bilgi yetersiz bulunuyor". "Kaçırılan Amerikalı serbest bırakıldı". "ABD Büyükelçisi çavuş için teşebbüste bulundu" "Bir kız öğrenci kurşunla yaralandı. Sağcıların silahlı işgali üzerine Edebiyat Fakültesi dört gün kapatıldı". "Biri yaralı, dört genç gözaltında, öğrenciler polisle çatıştı". "Tavşanlı TÖS şubesi tahrip edildi".²⁷⁵

17 Şubat tarihli gazeteden başlıklar: "Çavuşu kaçıranlar tespit edilemedi". "Büyükelçilik Amerikalı ailelerin evlerinin korunmasını istedi". "Ülkü Ocağı mensupları, Fen Fakültesi'ni tahrip etti". "Rektör vekili 'ders yapma imkânı kalmadı' dedi. İki fakülte kapatıldı". "Atalay konuşurken Senato'da olay çıktı".²⁷⁶

18 Şubat tarihli gazeteden başlıklar: "Bomba patladı, iki ortaokul öğrencisi yaralandı. Cumhuriyet Lisesi bahçesinde meydana gelen olayda, iki öğrencinin durumu ağır". "Başbakanın istifası istendi. Başbakanlık bütçesi görüşülürken, CHP sözcüsü, Demirel'in kardeşleri sebebiyle şaibe altında bulunduğunu da belirtti. AP sözcüsü Kemal Şensoy da, 'siyasi huzursuzluk iktidarın kendiliğinden çekip gitmemesi ise, buna alışmak lazım' dedi". "Krizin sebebi, anayasayla çatışmadır". "İki tedbir tasarısı meclise geldi. Yürüyüşler de 30 gün ertelenebilecek". "Bankalar soyguna karşı özel dedektif tutuyor".²⁷⁷

19 Şubat tarihli gazeteden başlıklar: "Çankaya'da radyo vericisi kuruldu. Köşkün bazı yollarına da mayın döşendi". "AP sözcüsü Atatürk devrine çatınca, CHP'li başkan vekili istifa etti". "Atatürkçük tartışmasında mecliste kavga

---

²⁷⁴ Cumhuriyet, 15 Şubat 1971.

²⁷⁵ Cumhuriyet, 16 Şubat 1971.

²⁷⁶ Cumhuriyet, 17 Şubat 1971.

²⁷⁷ Cumhuriyet, 18 Şubat 1971.

çıktı”.“Demirel görevini hemen devretmeli. AP senatörü Profesör Ertuğ, başbakanı grupta suçladı”.“Kapatılan Hacettepe’de öğrencilerle polis çatıştı”.“Bombadan yaralanan öğrenciler kurtarıldı”.“İstanbul Üniversitesi kapatıldı”.²⁷⁸

20 Şubat günkü Cumhuriyet gazetesinden başlıklar:“Kurşunlardan kurtulan gençleri bazı siviller dövdü”.“Polisin silahlı ve bombalı saldırısına, öğrenciler Molotof kokteyli ile karşı koydular. Bir Harp Okulu öğrencisi feci şekilde dövüldü. Olayda yurttan bulunan 38’i kız olmak üzere 191 öğrenciyi toplum polisi gözaltına aldı. Çok sayıda yaralı var”.“Polis Hacettepe yurdunu da zapt etti”.“Tehdit ve şantajla iş adamlarından para koparmak istiyorlar”.²⁷⁹

21 Şubat tarihli gazeteden:“Hacettepe olayları protesto edildi. Ankara Eskişehir yolunda barikat kuran öğrenciler bir polis noktasını tahrip etti”.“Dev-Genç Genel Başkanı: Faşizme karşı mücadele kan ve ateşle yürütülecek”.“Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrencileri yolu kapattı”.“Emniyet sarayında bomba ve dinamit bulundu”.“Odalar Birliği’ne kokteyl atıldı”.“Gözaltına alınan öğrenciler adliyede. Boşaltılan Hacettepe yurdunda dün sabah arama yapıldı”.²⁸⁰

22 Şubat tarihli gazeteden:“Öğrenciler uyuklayınca duruşma ertelendi. Hacettepe yöneticileri suçlandı”.“Komisyon partilere hazine yardımı için anayasa değişikliğini kabul etti”.“Milli eğitim bütçesi müzakerelerinde, gençliğin sorumluları uyarma görevi yaptığı belirtildi. Öktem ‘Türk gençliği devlet eliyle ikiye bölünmüştür’ dedi”.²⁸¹

23 Şubat tarihli gazeteden başlıklar: “Hacettepe olayları soruşturması sonuçlandı. Bir asistan ile 18 öğrenci tutuklandı. Avukatlar toplum polisinin ifadesindeki çelişkiyi belirtti”.“Ülkü Ocaklılara ateş açtıkları öne sürülen 19 genç gözaltında”.“Menfaat olunca, AP-CHP birleşti. Anayasa değişikliği imza için parti gruplarına verildi”.“Başkente beş bomba patladı, biri zararsız hale sokuldu”.²⁸²

24 Şubat tarihli gazeteden başlıklar:“Demirel, Sunay ile son olayları görüştü”.“Milli Güvenlik Kurulu bugün köşkte toplanıyor”“Polis bir genci vurarak

---

²⁷⁸ Cumhuriyet, 19 Şubat 1971.

²⁷⁹ Cumhuriyet, 20 Şubat 1971.

²⁸⁰ Cumhuriyet, 21 Şubat 1971.

²⁸¹ Cumhuriyet, 22 Şubat 1971.

²⁸² Cumhuriyet, 23 Şubat 1971.

yaraladı”.“Patlayıcı maddelerin nereden sağlandığının tespiti için, meclis araştırması istendi”.²⁸³

25 Şubat tarihli gazeteden başlıklar:“Milli Güvenlik Kurulu toplandı. Dört saat devam eden ve son olayların görüşüldüğü toplantı hakkında açıklama yapılmadı”.“Başbakan Köşk’ten çıkarken ‘demokratik nizama karşı çıkanlar pişman olacaktır’ dedi”.“Demirel ‘örfi idare düşünmüyoruz’ dedi”.“Tebdir tasarısının tümünü komisyon kabul etti”.“Senatoda yine tartışma çıktı. CHP’li Ural, AP’lilere ‘siz korkunç bir şebekesiniz’ diye bağırıldı”.“Başkente patlamalar devam ediyor”.²⁸⁴

26 Şubat tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasından bir başlık: “Beş tıbbiyelinin asker öğrenciliğine son verildi”.Haberde şöyle deniliyor: “Tıp Fakültesi’nde silahlı kuvvetler hesabına okuyan beş öğrenci, aşırı sol propaganda yaptıkları, devrimci eylemlere katıldıkları gerekçesiyle askerlikten çıkarılmışlardır”. Diğer başlıklar:“Bazı CHP’liler anayasa değişikliğe karşı”. “Ziraat mühendisleri toprak reformu istedi”.²⁸⁵

28 Şubat Pazar günü gazeteden bazı başlıklar:“Ecevit, partilere yardımı zorunlu görüyor”.“Emniyet sarayında bir intihar”.“Ceza Kanununu değiştiren tasarı komisyonda kabul edildi”.“Askerlikten çıkarılan beş tıp öğrencisi Danıştay’a başvurdu”.²⁸⁶

c. Mart Ayındaki Gelişmeler

1 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinden başlık: “Hıdır Altınay’ın pencereden atıldığı iddia edildi”. Haber şöyle: “Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu Başkanı Ertuğrul Kürkçü, dün basın toplantısı düzenleyerek, önceki gün Emniyet Sarayı’nın onuncu katından düşerek ölen, Hıdır Altınay’ın pencereden atıldığını öne sürmüştür”.²⁸⁷

---

²⁸³ Cumhuriyet, 24 Şubat 1971.

²⁸⁴ Cumhuriyet, 25 Şubat 1971.

²⁸⁵ Cumhuriyet, 26 Şubat 1971.

²⁸⁶ Cumhuriyet, 28 Şubat 1971.

²⁸⁷ Cumhuriyet, 1 Mart 1971.

Asistanlar bugün direnişe başlıyorlar. Eyleme geçecek eczanelerin ruhsatları iptal edilecek. İnönü, Parlamenterlerin aylıklarına zam konusu için, şimdi dursun dedi.²⁸⁸ Dünya, 1 Mart 1971.

Altı Öğrenci Lideri Konuştu: Verdiğimiz Savaş Bütün Şiddetiyle Devam Edecektir.²⁸⁹ Hürriyet, 1 Mart 1971.

2 Mart tarihli Cumhuriyet'ten başlıklar: "İnönü'nün rahatsızlığı üzerine CHP meclisi ertelendi". "Hasta denildi ama İnönü dün mecliste idi". "TİP: İlerici güçlere karşı terör arttı". "3.000 işsiz Batman'da rafineriyi işgal etti". "Tebdir tasarılarından biri daha komisyonda". "Hacettepe'de derslere dün başlandı".²⁹⁰

3 Mart tarihli Cumhuriyet'ten başlıklar: "İktisat ve Hukuk üç gün kapatıldı. İstanbul Üniversitesi ve Tokat yurdunda 46 öğrenci gözaltına alındı. Hukukta gençler polisle çatıştı". "Sekili istasyonu soyuldu, şefi tabanca ile öldürüldü". "DP bildiri yayınladı: Demirel'in direnişi, rejim için tehlikelidir". "İki sendika yöneticileri, Altınay'ın intihar etmediğini öne sürdüler". "Meclis yakınında bir bomba bulundu". "Amasya Lisesi ve TÖS'ü basanlar bir yedek subayı da Yeşilirmak'a atmak istediler".²⁹¹

4 Mart tarihli Cumhuriyet'ten başlıklar: "Orgeneral Tağmaç, 300 subayla görüştü. Genelkurmay Başkanı, 'gereken gerektiği zaman yapılacak' dedi". "Ecevit: İktidar bozulan huzuru yasalarla sağlamak istiyor". "Demirel hakkında yolsuzluk iddiası: DP'lilerin hazırladıkları Meclis soruşturma önergesinde, Demirel'in mal bildiriminin yanlış olduğu iddiası da var". "Başbakan için soruşturma istenecek". "Erkek Teknik'te dinamit patladı". "Öğretmenler yeni bir eyleme geçecekler". "İçişleri Bakanı açıkladı: İstasyon şefini, makasçı ile oğlu öldürüldü".²⁹²

5 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinden başlık: "400 bin dolar fidye isteniyor. İstenen para bu akşam 18.00'e kadar verilmezse kaçırılanlar öldürülecek. Tehdit edilen TRT ve AA uzun süre bu konuda haber veremedi. Amerikalı dört asker kaçırıldı. ABD elçisi dört askerin canlı olarak bulunmasını istedi". Aynı 5 Mart tarihli gazetede "Türk Halk Kurtuluş Ordusu imzalı bildiri" başlığı altında bir bildiri metni veriliyor: "Kendilerine Türk Halk Kurtuluş Ordusu adını veren, gizli örgüt

---

²⁸⁸ Dünya, 1 Mart 1971.

²⁸⁹ Hürriyet, 1 Mart 1971.

²⁹⁰ Cumhuriyet, 2 Mart 1971.

²⁹¹ Cumhuriyet, 3 Mart 1971.

²⁹² Cumhuriyet, 4 Mart 1971.

mensuplarının, TRT ile iki ajansa kaçırılan askerlerin kimlik kartlarıyla birlikte, bildirilerinde Türkiye halkları ve bütün dünya halklarına çağrıda bulunmuşlardır.” Bildiride subay, öğrenci, küçük esnaf, teknik elemanlar, köylülere öğretmen ve öğrencilere, tüm devrimcilere seslenilmekte, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu’nun silahlı mücadeleye girişeceği ileri sürülmektedir. Bildiri dört sayfa halinde pelür kâğıda daktilo ile yazılmıştır.

Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu’nun sesidir diye başlayan bildiride; Türkiye’deki Amerikalılar ve bütün düşmanlardan temizleneceği ifade ederek şu hususlar öne sürülmüştür: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu bütün yurtseverleri bu kutsal mücadelede saflarına çağırır ve hainlere karşı giriştiği kavgada en son savaşçısına kadar devam edeceğini bildirir. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu halkımızın kurtuluşu ve ülkemizin bağımsızlığının, silahlı mücadeleyle kazanılacağına ve bu yolun tek yol olduğuna inanır. Amacımız Amerika’yı ve bütün yabancı düşmanları temizlemek, hainleri yok etmek ve düşmandan temizlenmiş tam bağımsız Türkiye’yi kurmaktır. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu, ezilen halkımızın öncü gücüdür. Halkımızın kurtuluşu dışında hiçbir harekete giremez. Halkımıza şunu duyuruyoruz:

Düşmanın zenginliğine, sayısına, imkânlarına ve dehşetine aldırmayınız. Düşmana boyun eğmeyiniz, haklarımızı zorla alacağız, çünkü onlar her şeyi bizden zorla alıyorlar.

Bildiride ayrıca, ‘hainlere başkaldırmaktan başka çare kalmadı, korkmayalım, vatanın kurtuluşu uğrunda mücadele bir namus borcudur ve zaten kaybedecek bir canımız kalmıştır’ denilmekte, şöyle devam edilmektedir: ‘Amerika ve onun emrindeki hainler yüzünden öz vatanımızda üvey evlat durumuna düştük. Hiçbirimiz yarınımızdan emin değiliz. Ömrümüz aç sefil doktorsuz, ilaçsız, okulsuz, yolsuz geçiyor. Gelecek nesillere vatanı böyle terk edemeyiz. Kanımızı emen bir avuç haine ve onların arkasındaki Amerika’ya karşı isyan etmek en kutsal görevimizdir. Bu talan düzeni böyle devam ettikçe, açlıktan ölen biz, işsiz kalan biz, insan yerine konmayan biz, hayat pahalılığı ve zamlardan inim inim inleyen biz ve köle muamelesi gören biz olacağız’.

Türk Halk Kurtuluş Ordusu imzasını taşıyan bildiride şimdiye kadar girişilen eylemler de sıralanmakta, bunun tüm sorumluluklarını üzerlerine aldıkları ileri sürüldükten sonra, bugüne kadar yapılan işler şöyle özetlenmektedir:

29 Aralık gecesi Amerikan Büyükelçiliği önünde nöbet tutan toplum polisleri kurşunlanmıştır. Bu olay devrimcilere ve halka güven vermiş ve hainler ilk defa bir devrimci terörle karşılaşmışlardır.

1. 11 Ocak 1971 günü Türkiye İş Bankası Emek şubesini soyarak 124 bin lira alınmıştır. Soygunun amacı bir taraftan sömürünün çarkının devamını sağlayan bankaların iş mekanizmasını bozmak, diğer taraftan iyi savaşılabilmek için silahlanmaktır. Ve bu yüzdendir soygundan sonra, düşman şimdiye kadar görülmedik bir vahşetle halka ve savaşıçılarımıza karşı baskıyı arttırmıştır. Tam bir aylık kovalamacadan sonra düşman savaşıçılarımızı yakalayamamış fakat aksine kısa zamanda kahraman olmalarına yardımcı olmuştur.

2. Şubat ayı ortasında bir Amerikan motoru bombalanmıştır. Motor batmaktan zor kurtulmuştur.

3. 20 Şubat gecesi İstanbul'da Edirnekapı'da nöbet bekleyen iki toplum polisi kurşunlanmıştır. Bu eylemimiz Ankara'da polislerin kurşunlanmasından sonra aynı tarz bir çalışma gereği yapılmıştır.

4. 21 Şubat gecesi Amerika'nın Balgat semtindeki üssüne girilmiştir. Tam dört saat, üs savaşıçılarımızın kontrolüne geçmiştir. Cephane diye getirilen depolarda ve nöbetçilerde silah bulunamamıştır. Ayrılırken nöbet bekleyen çavuşu yanına alan savaşıçılarımız, zenci olduğunu görünce, kurşuna dizmekten vazgeçmiş, buna karşılık Türkiye'deki Amerikalılar hakkında gerekli istihbarat alındıktan sonra serbest bırakılmıştır".²⁹³

6 Mart tarihli Cumhuriyet'ten başlıklar"Kaçırılan dört Amerikalının mektubu dün gece Ankara büromuza gönderildi. Türk Halk Kurtuluş Ordusu adına yayınlanan son bildiriyle gönderilen mektuplarda kaçırılan havacılar, Türk ve Amerikan makamlarına 'yaşamamızı istiyorsanız, istekleri kabul edin' dediler". "Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde kanlı savaş 1 ölü, 32 yaralı". "Bakanlar Kurulu dün gece toplandı". ABD Başkanı 'pazarlık tavsiye etmem' dedi". "İnönü, hükümetin desteklenmesini istiyor". "İstanbul'da da bir banka soyuldu". "Kırıkhan'da sokağa

---

²⁹³ Cumhuriyet, 5 Mart 1971.

çıkma yasağı kondu. Mitingde iki ölü, 17 yaralı var”.“Dinçer, mecliste Amerikalıları Gezmiş ve dört arkadaşının kaçırdığını iddia etti”.“TÖS son olaylarda iktidarı suçladı”.“955 bin adet 7,65 çapında tabanca mermisi ele geçirildi”.²⁹⁴

Ankara’da dört Amerikalı askerinin kaçırılması üzerine Hürriyet Gazetesi “Burası Brezilya Değildir” başlıklı yazı ile kaçırılanlara karşı sert tepkisini ortaya koyar ve taklitçi olarak nitelediği bu kişilere hareketlerinin bedelinin çok pahalı ödeyeceklerini yazar.²⁹⁵

“Büyükelçi askerlerin bırakılacağı kanısında. Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde aramaya dün de devam edildi”.“Dört ABD’linin durumu belli değil”.“İnönü, rejim dışı eylemlere karşıyız”.“Öğrenciler İzmir-Ankara yolunu trafiğe kapattı”.“Milli Güvenlik Kurulu’nun bir ay önceki toplantısında Demirel’in teklifi olumsuz karşılandı. Asker üyeler sıkıyönetime yanaşmadı”.“Kırıkhan’da ölü üçe yükseldi. Olaylardan sonra, 10 kişi gözaltına alındı”.“Banka soygunu için 22 öğrenci gözaltına alındı”.²⁹⁶

“Son olayları görüşecek Yüksek Askeri Şûra olağanüstü toplanıyor. Kaçırılan Amerikalılar, banka soygunları, üniversite olayları gözden geçirilecek”.“İnönü, iller toplantısında konuştu: Sorumsuz gizli örgütlerin saldırılarından memleket bir an önce kurtarılmalıdır. Davalara sahip bir partiyiz, demokratik düzen dışı usullere kendimizi kaptırmayacağız”. “Kanla biten sonuç tamir olunamaz”. “ABD’li dört askerden hala bir haber yok”.“Feyzioğlu, sokaklar değil ama hükümet aşındı”. “Asistan direnişi bir hafta daha uzadı”. “İstanbul polisinin banka soygunu sanığı olarak ilan ettiği genç, 9 aydır Ankara dışına çıkmamış”.“Orta Doğu Teknik Üniversitesi yetkilileri hakkında da tahkikat açıldı.”.“24 öğrenci tutuklandı”.“Yurtların açılması istendi”.“Amerikalı çavuş bir çocuğu vurdu”.“Boran: Kırıkhan’da bazı kişiler kayıp”.²⁹⁷

8 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinde, İnönü’nün CHP il başkanları toplantısındaki konuşmasından parçalar verilmektedir. Bu parçalar, günün olayları dolayısıyla, aydınlatıcı bir nitelik taşımaktadır. İnönü’nün sözleri şöyledir:“Amerikalı askerlerin kaçırılmasında hayatlarının tehlikeye düşürülmesinde,

---

²⁹⁴ Cumhuriyet, 6 Mart 1971.

²⁹⁵ Hürriyet, 1 Mart 1971.

²⁹⁶ Cumhuriyet, 7 Mart 1971.

²⁹⁷ Cumhuriyet, 8 Mart 1971.

maddi ve kanuni olduğu kadar, manevi ve şeref bakımından uğradığımız tecavüzün ölçüsü yoktur. Bu olayı bir dış politika meselesi haline getirmek, her bakımından Türk halkına, Türk şerefine ve Türk maneviyatına aykırıdır ve varlığımız için tehlikelidir. Onun için, bütün vatandaşlarımızın dil birliği ile, bu hareketleri tasvip etmediğimizi, bu hareketlerini Türk milletinin hiçbir vasfına uygun olmadığını ilan etmeliyiz. Büyük tehlikelere, haksız muamelelere evvela millet önünde hüküm giydirilerek çare bulunur. Bütün bu kanun dışı saldırılar, adet olduğu üzere, milletin esas hakları namına yapılıyor. Bir milletin esas haklarını koyanlar o esas hakların, milletin varlığını, tehlikeye düşürmek için kullanılmasını bir an zihinlerinden geçirmişler midir? İnsaf etmez misiniz?

Bazı çevrelere göre, üniversite özerkliği, kanunların dışında saldırıları hızlandırmak ve merkezlemek için, üniversiteleri silah deposu haline getirmektir.

9 saat devletin askerlerine karşı ve kanunlara karşı muharebe ediyorlar. Nedir? Amaçları üniversite özerkliğini savunmakmış. Bu tamamıyla yanlış bir şeydi. Hiçbir hak insan haklarını ortadan kaldırmak için kullanılamaz. Şimdi döndük dolaştık, insan hakları ne ölçüde muhafaza edilir? Onun usullerini bulmaya çalışıyoruz. Bazı kimselerin savunmak istediği saldırganlar, hiçbir hak tanımayan, cemiyette idare tarzı olarak bildiğimiz kuralların hepsine meydan okuyan, ihtilalci geçinen insanlardır. Bu, kimseyi inandırmaz. Saldırganlar akıllarını başlarına alsınlar, ellerini kana bulamasınlar. Her kusur, her yanlışlık nihayet tamir olunabilir. Ama kan kaybı, kan kusuru, kanla biten netice tamir olunamaz.

1950’de iktidara gelenler bir süre sonra bir daha iktidardan gitmemenin çaresini aramaya bulmaya çalıştılar. Uzun süre demokratik rejim dışında yaşamış olan milletimizin başından geçen başlıca güçlük budur. Uzun süre, demokratik düzen dışında yaşadktan sonra, iktidara gelenleri kısmen korku nedeniyle, kısmen insan tabiatının arzusu olarak, kendilerini kaptırıyorlar. Uğradığımız güçlüklerin hepsi budur. İktidarda bulunan insan, iktidardan çekildiği zaman, başına neler geleceğini gözünde büyüterek düşünür. Kendisine hatalarını sayanların iktidara gelince bunların hesabını soracağı korkusuna kapılır.

Türkiye’nin, yine böyle bir dönem yaşadığını iddia eden İnönü, ‘bu korkuların hepsi beyhudedir’ demiş ve şunları eklemiştir: ‘İktidardan vatandaş oyuyla ayrılanlardan sonra gelen iktidar, hemen bir saat sonra o kadar çok dert ve

soru ile karşı karşıya kalır ki, bunların hallolunması birinci safhaya geçer. Geçmiş sıkıntıların hesabını vermek tali bir sıkıntı olur. Bunu tecrübe etmeyenler bilmiyor’.

İnönü, daha sonra ülkede demokratik rejim bakımından kaydedilen ilerlemeye değinmiş CHP olarak her gün, her meseleyi en büyük memleket derdi gibi dallandırıp budaklandırmakta fayda görmediklerini öne sürerek şöyle konuşmuştur:

“Bizim bu hareketimizin dallarını ve dalgalarını tecrübesi olmayanlar, maksatları olanlar, yeni siyasi hayatta kendilerine ebedi hayat hayaline düşenler, anlamaktan aciz kalmakta, bizimle uğraşmaktadırlar. Bugün iktidarla uğraşılıyor. Hep beraber uğraşıyoruz. Fakat bilirsiniz ki, gerçekte siyasete heves eden yenilerin gözünde en büyük sakıncalı duvar, kötü niyetlere karşı en büyük duvar CHP’dir.

Saf partililerimiz, saf vatandaşlarımız özellikle geçmiş zamanların gürültülü politika olaylarına alışmış olanlar, muhalefet dendiği zaman, memleketin ertesi gün baştan aşağı huzurunun sarsılacağı gürültülü ve eylem halinde kalmasını isterler. Bunu yapamayız biz. Biz sınırları hedefleri belli davalar sahibi bir partiyiz. Vatandaşlarımıza dertlerimizi anlatacağımıza ve neticeyi kazanacağımıza güveniyoruz. Bunun dışında demokratik düzen dışı usullere kendimizi kaptırmayacağız.

Dış politika olarak varlığımız bir sınıra maruzdur. Başka devletlerle münasebetlerimiz, saldırılar, sorumsuz düşüncelerle oyuncak olma yolundadır. Buna müsaade edemeyiz. Saldırganların, kanun dışı örgütlerin, öteden beri bizim gözümüzde sağcısı solcusu, farkı yoktur. Şimdi sorumsuz, gizli örgütlerin saldırılarından memleketin bir an önce kurtarılması lazımdır. Buradan ‘alternatif olmaktan çıkmıştır’ propagandası yayılan CHP yerine, teşkilatı, meclis grupları ve bütün CHP’liler olarak çıkmaya, sağduyulu vatandaşa, sağduyu söyleyebilecek kadar soğukkanlı bir parti olduğuna vatandaşı inandırmaya mecburuz”.²⁹⁸

Aynı günkü gazetede Güven Partisi Başkanı Feyzioğlu’nun şu sözleri de yer alıyor: “Demokrasi hürriyet ve nizamın bağdaştırıldığı ve kanunun hâkim olduğu bir rejimdir. Baskı idarelerinin mezar sessizliği demokrasilerde elbette görülemez. Fakat kanun emirlerinin dinamit, bomba ve silah sesleriyle boğulması da sıhhat alameti değildir”. Feyzioğlu, “neticede sokaklar aşınmadı ama hükümet çok aşındı” demiştir. Feyzioğlu ayrıca “hükümetin icra gücü tükenmiştir. Dünyanın neresinde ‘telefoncu

---

²⁹⁸ Cumhuriyet, 8 Mart 1971.

kızlar beni de azarlıyor' diyerek kendi memurları tarafından azarlandığını ilan eden bakan gösterebilirsiniz" şeklinde konuşmuştur.

Milli Güven Partisi Genel Sekreteri Orhan Öztrak ise "hadiseleri önlemek artık AP iktidarının boyunu çok aşmıştır" demiştir.

Aynı gazetede Millet Partisi bildirisinden bir parça veriliyor: Bildiride "Millet Partisi genel idare kurulu, yurttta mevcut huzursuzluğa, 10 yıldır yürürlükte olan anayasanın öngördüğü reformları gerçekleştirmeyen CHP ve AP iktidarlarının sebep olduğu görüşündedir" demiştir.

Aynı günkü gazetede Demokratik Parti Genel Başkanı Bozbeyli'nin de sözleri yer almıştır: Bozbeyli, "AP iktidarı kuruluş hikmetini ve felsefesini terk etmiştir. Halkla irtibatını yitirmiş, vadesi yakındır. Bu, iktidar için vakit ikindedir" demiştir.²⁹⁹

Hürriyet Gazetesinde, ODTÜ'deki çatışmada hayatlarını kaybedenlerden bahsedilen yazıda, Türkiye'nin bir iç savaşın ve parçalanmanın eşiğinde olduğu yazılmıştır.³⁰⁰ 8 Mart 1971.

9 Mart 1971 tarihli Cumhuriyet'ten başlıklar:"Dört Amerikalı serbest bırakıldı. Türk hükümetine haberi Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi verdi. Dört havacı, basınla 10 dakika konuşturuldu". "Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını polis bütün gücüyle arıyor". "AP içinde karşı hareket belirdi". "Yıldızeli TİP İlçe Sekreteri de öldürüldü". "Timisi'nin görüşü: Kırıkhan ve İslahiye'deki olaylar, tam bir irticadır". "Hükümete göre Kırıkhan olayı halkın galeyanı". "Altı öğrenci 'Salman, soygun günü bizimleydi.diyor". "Salman Kaya gazetecilerle konuşturulmadı". "Kadıköy Savcısına teslim olan Yavuz serbest bırakıldı". "Commer'in arabasını yakanlar mahkûm oldu".

"Havacı komutanlar da bir toplantı yapacak" başlığıyla verilen bir haberde, bir gün evvel Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığı'nda bir toplantı yapıldığından bahsedilmekte, bunun genişçe tutulmuş bir komuta konseyi toplantısı olarak alınması söylenmektedir. Bu haberin devamında şöyle deniliyor "Çağrıya ne zaman karar verildi?"

---

²⁹⁹ Cumhuriyet, 8 Mart 1971.

³⁰⁰ Hürriyet, 8 Mart 1971.

Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, 3 Mart günü 15.30'da, Hava Kuvvetleri Komutanlığı konferans salonunda yaptığı konuşmadan sonra, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celâl Eyiceoğlu'nun odasında diğer kuvvet komutanlarıyla uzun bir görüşme yapmıştır. Bu görüşme sırasında, memleketin içinde bulunduğu durum bir kez daha incelenmiş. Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları arasındaki tepkiler üzerinde de durularak, komuta konseyinin, Yüksek Askeri Şûra'ya katılan üyeleriyle birlikte, geniş çapta bir toplantı yapma kararlaştırılmıştır.

Bu toplantıdan sonra Genel Kurmay Başkanlığı, gerek şûra üyelerine, gerek şûranın dışında kalan bazı yüksek rütbeli komutanlara, 11 Mart Perşembe günü yapılacak toplantıya katılmaları için çağrıda bulunmuştur.

Hava Kuvvetlerindeki toplantı: Diğer taraftan Hava Kuvvetleri Komutanlığı da, geçen hafta içinde, yapılması kararlaştırılan, üs komutanları arasındaki bir normal toplantıyı da 10 Mart Çarşamba gününe ertelemiştir. Böylece 10 Mart Çarşamba günü, hava kuvvetlerine bağlı üslerin komutanları, ertesi gün de Genel Kurmay Başkanının davetlisi olarak Ankara'ya gelecek komutanlar toplantı yapacaktır. İlgililer bu toplantıların sonucunda herhangi bir açıklama yapıp yapılmayacağını bildirmemişlerdir.

Bu arada toplantılarda son olayların Türk Silahlı Kuvvetlerindeki tepkisinin tespite çalışacağı, zaman süresi yettiği takdirde, personel kanununda yapılması düşünülen değişikliklerin tartışılacağı belirtilmiştir.

Dünkü Toplantı

Kuvvet Komutanlarıyla, ordu komutanlarından kurulu Komuta Konseyi dün Genel Kurmay Başkanlığında uzun süren bir toplantı yapmışlardır. Bu toplantının pazartesi günü yapılacak geniş komuta konseyi toplantısındaki konuların hazırlığı mahiyetinde olduğu öğrenilmiş ancak, toplantıda ele alınan konularla ilgili olarak herhangi bir açıklama yapılmamıştır".³⁰¹

10 Mart tarihli Cumhuriyet'ten başlıklar:"Ankara'da olağanüstü arama yapılıyor. Güvenlik Sokak'taki evin terk edildiği, bulunan silah, mermi, bot ve yazı makinesinden anlaşıldı". "Dört Amerikalının bir apartmana terk edildiği belirtiliyor. ABD Büyükelçiliği fidye ödenmediğini açıkladı". "CHP Kurultayı, anayasa değişikliğine karşı çıkmadı: Değişiklik yetkisi meclisindir". "Orta Doğu Teknik

---

³⁰¹ Cumhuriyet, 9 Mart 1971.

Üniversitesi Mütevelli Heyeti, dün Akademik Konseyi lağvetti. Rektör İnönü görevinden istifa etti". "Polis banka soygununa yeni sanıklar arıyor". "Dört Amerikalının aranması sırasında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde ölenlerin sayısı üçe yükseldi. Yaralı MTA işçisi Aziz Yalda da öldü". Aynı günkü gazetede başka bir başlık: "Dev-Genç Genel Başkanı, camilere bomba atılmasını kınadı". "Kaçırılan Büyükelçi olsaydı ABD ölümle baş başa bırakmazdı". Bu başlığın haberi şöyle:

"Dev-Genç Genel Başkanı Ertuğrul Kürkçü dün yaptığı basın toplantısında 'eğer kaçırılan Amerikan Büyükelçisi olsaydı Amerika Türk Halk Kurtuluş Ordusu'yla derhal pazarlığa otururdu. Fakat söz konusu kişiler Amerika'nın halk çocukları olduğu için, ABD yetkilileri onları rahatça ölümle yüz yüze bıraktılar' demiştir.

Kürkçü, Türkiye'de ve dünyanın birçok ülkelerinde her gün birçok devrimci öldürülürken ağızlarını açmayanların, dört Amerikalı askerin hayatı söz konusu olunca, insancılıktan bahsetmelerinin gülünç olduğunu ileri sürmüş 'asıl insancılık, mazlum halk kitlelerinin kıyılmasına karşı çıkmıştır' demiştir.

Dev-Genç Genel Başkanı, uzun süredir susan İçişleri Bakanı'nın dün akşamdan itibaren Amerikalıların sağ olduklarının tahmin ettiğini söylemesi ve arkasından da Amerikalıların serbest bırakılması üzerinde de durmuş, bu durumda ABD yetkilileriyle Türk Halk Kurtuluş Ordusu arasında gizli bir pazarlığın yürütülmüş olabileceğini de ifade etmiştir.

Son Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ndeki olaylara da değinen Kürkçü, öğrencilerin elinde uzun menzilli Kızıl Çin yapısı silahlar bulunduğu yolunda çıkarılan haberlerin uydurma olduğunu söylemiş 'aksi takdirde ölü sayısının ikinin çok daha üzerinde olması gerekirdi' demiştir.

Ertuğrul Kürkçü, daha sonra camilere bomba konulması olaylarına kesinlikle karşı olduklarını söylemiştir. Kürkçü, bomba olaylarıyla bir ilişkileri olmadığını, ancak suçun Dev-Genç'in üzerine atılmak istendiğini, oysa kendilerinin bu gibi olaylara karşı olduklarını belirtmiştir".³⁰²

11 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinden: "Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mütevelli Heyeti suçlandı. Erdal İnönü'nün istifaya zorlandığı, dersleri durdurma yetkisinin akademik konseyde olduğu da belirtildi. Dekan Profesör Gürbüz 'eğitimini

---

³⁰² Cumhuriyet, 10 Mart 1971.

sürdüren tek üniversite olmamıza tahammül edilemedi' dedi". "Akademik Konsey halen mevcuttur". "Orta Doğu Teknik Üniversitesi fakülte genel kurulları toplanacak". "Senatör Byrd, ODTÜ'ye yardımın kesilmesini istedi".

Yine aynı günkü gazeteden başka başlıklar:

"Yüksek Komuta Konseyi toplandı ve komutanlar görüş birliğine vardı: Olayları bastırmada hükümet yetersiz. Şaibeli durumu dolayısıyla, Demirel'in parlamento karşısında da güçlü olmadığı belirtildi". "Tağmaç anayasa düzeninin korunmasını istedi: Huzursuzluklar sabırla karşılanmalı". "Cumhuriyet Başsavcılığı, Milli Nizam Partisi'nin kapatılmasını istedi. Anayasa Mahkemesi dosyayı inceliyor". "19 AP'li Demirel'in çekilmesi için muhtıra hazırladı". "Salman Kaya bağırdı: Öldürdüler beni". "Mustafa Gürkan'la birlikte olan, altı kişinin noterden tasdikli ifadeleri savcılığa gönderildi". "Oğlunu adliyede görebilen Elif Ana 'bu işte bir iş var' diyor". "Rektör 'İstanbul Teknik Üniversitesi'nde olay çıkarsa sorumluluk bizim değildir' diyor". "Erdal İnönü, istifa mektubunu açıkladı".³⁰³

11 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinde Orgeneral Memduh Tağmaç'a atfen verilen sözler ertesi gün, muhtıranın verildiği göz önünde tutulursa, bir defa daha göz önüne serilmeye değer. Memduh Tağmaç'ın sözleri olarak, 11 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesi şunları yazıyor:

"Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Yüksek Komuta Konseyi'nde dün yaptığı konuşmada, 27 Mayıs hareketini gerçekleştiren Türk ordusunun, anayasa düzenine karşı vaziyet almasının haklı olmayacağını belirtmiş, toplantıya katılan generallerden birliklerine huzursuzlukların sabırla karşılanmasının bildirilmesini istemiştir.

Anarşik olayların ordu bünyesinde rahatsızlıklar meydana getirdiğini ifade eden Tağmaç, 'Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde, Türk askerine Türk oldukları iddiasında bulunanların ateş etmeleri, Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde nefret uyandırmıştır' demiştir.

Son günlerde meydana gelen olayların, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin sabrını taşımak için düzenlediğini öne süren Genel Kurmay Başkanı konuşmasında özetle şunları söylemiştir:

---

³⁰³ Cumhuriyet, 11 Mart 1971.

Biz aksaklıkların ve tedirginliklerin kendi eserimiz olan anayasa sınırları içinde ve demokratik düzen uygulamasıyla giderileceğine inancımızı kaybetmiş değiliz.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, devlet idaresine söz sahibi olmasını düşünmeden önce, Türkiye'deki durumu ciddi şekilde incelemek gerekir. Bugün Türkiye, aşırı sağ ve aşırı sol akımların etkisi altındadır. Bu aşırı uçlar memleketi kritik bir noktaya getirmişlerdir. Bunlardan aşırı sağ memlekette bir irtica iktidarı kurmak istemektedir. Aşırı sol ise Türkiye'yi komünist bir rejim altına sokma gayreti içindedir.

Aşırı sağın tehlikesi de, aşırı solun tehlikesi de büyüktür. Ancak, aşırı sağ karşısında daima alternatif bulacaktır. Bu alternatif güçlerin başında ise Türk Silahlı Kuvvetleri gelmektedir. Fakat aşırı sol iktidara gelirse karşısında alternatif de bulunmayacaktır.

Türkiye yapısı itibarıyla ne Bulgaristan, ne Çekoslovakya, ne de Macaristan'dır. Türkiye'ye hâkim olacak komünist idare tamamen Sovyetler Birliği'nin hâkimiyeti altında olacak ve son Türk devleti de böylece yok olup gidecektir.

Biz anayasaya sadık kalarak, üzerimize düşen ikaz görevimizi her fırsatta yerine getiriyoruz. Hiç kimsenin endişesi olmasın ki, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni temsil etmek mevkiinde bulunanlar, vazifelerini müdriktirler ve Türkiye'yi bir tehlikenin kucağına atmayacaklardır. Gereken her şey zamanında yapılmaktadır. Bundan sonra gerekenler de, yine zamanında yapılacaktır.

Silahlı kuvvetler mensupları birbirlerine ve kumandanlarına güven içinde bağlı bulunmalı ve kendi eserimiz olan anayasal düzenin dışında bir hal çaresi bulunmadığına kesin şekilde inanmalıdırlar. Silahlı kuvvetler mensupları, şayet memleketteki tehlikeli akımların etkisi altında kalırsa, bu vatanın bütünlüğünü korumakla görevli en değerli varlık yara almış olur. Kimse endişe etmesin ki, Türk Silahlı Kuvvetleri vatan bütünlüğünün tehlikeye düşmesine asla göz yummayacaktır.

Ordu, adeta devlet idaresine müdahaleye zorlanmaktadır. Silahlı kuvvetlerin sabrı taşırılmak istenmektedir. Bu noktaya önemle dikkatinizi çekmek isterim".³⁰⁴

Günaydın Gazetesi'nde ülkedeki durumun çözümünün Ordunun müdahalesiyle olabileceğini, güçlü bir idarenin ancak bu şekilde sağlanabileceğini

---

³⁰⁴ Cumhuriyet, 2 Mart 1971.

savunmuştur. Ordunun, Anayasaya bağlı ve Atatürkçü olduğuna, ülkedeki durumdan şikâyetçi oluşuna vurgu yapılmıştır.³⁰⁵

12 Mart Cuma günü Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasından başlık: “Gezmiş ve arkadaşları, Aksoy’dan ABD nezdinde arabulucu olmasını istedi”. Haber şöyle:

“Profesör Muammer Aksoy, Deniz Gezmiş ve arkadaşları adına bir gencin pazartesi günü kendisinden ABD Büyükelçisi nezdinde arabulucu olmasını istendiğini açıklamıştır.

Profesör Aksoy bu açıklamada şunları söylemiştir: Ben her türlü şiddet ve zor hareketlerine karşıyım. Faşist kişilerin dahi öldürülmesini kabul etmem. Bundan önce Birinci Şube Müdürü’nü kurtarma gibi olaylarda da bu düşüncemi eylemle göstermişimdir. Mühletin bittiği cumartesi günü, İstanbul’da gazetelerde ‘mühlet bitti Amerikalılar ölümle karşı karşıya’ şeklindeki başlıkları görünce, insancıl nedenlerle o mesajı verdim. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını tanımam; temasım yoktur. Bunlar gerçekten toplumcu ve devrimci iseler, bu çağrı ile etkileyebilirim şeklinde düşündüm.

Pazar akşamı Ankara’ya döndüm. Pazartesi günü akşamı fakülteadaki çalışma odama bir genç girdi ve kendisinin Deniz Gezmiş’in arkadaşlarından olduğunu söyledi. Ne istediğini sorduğum zaman anlattı, Amerikalıların hayatta olduğunu söyledi. Benden ABD Büyükelçisi’nin demecini nasıl yorumladığımı sordu. Cevaben ‘mühlet dolduğuna göre, sizin öldürme işini yapmanızı istemektedirler, Vietnam’da, Kamboçya’da binlerce kişi ölürken, Ankara’da dört Amerikalı askerin ölümüne elbette aldırılmazlar, ancak bunu yamanız devrimcilere de, sizlere de yazık olur. Bunlar Amerikan ajanı değil, yetkisiz dört askerdir. Onlar anlayış göstermezse siz anlayış gösterin, öldürmeyin’ dedim. Bunun üzerine, kendilerine yeni bir mehil tanımlarını söyledim. Bu konuda ABD Büyükelçiliği ile arabuluculuk yapıp yapamayacağımı sordu. Biraz düşündüm, sağ basın böyle bir şeyi rahatlıkla demagoji unsuru olarak kullanabilecekti. Önceden verdiğim mesajı kamuflej olarak kullandığımı ileri sürebileceklerdi.

---

³⁰⁵ Necati Zincirkıran, “Ordu Anayasa’ya Bağlı”, Günaydın, 11 Mart 1971.

Buna rağmen teklifi, öldürmemeleri şartıyla, kabul ettim. Salı günü öğlen ABD büyükelçiliğine gidecektim. Bundan sonra da altı saat mühlet başlayacaktı. Fidyeye üzerinde fazla durmadılar. Tutuklanan arkadaşlarının serbest bırakılmasını istiyorlardı. O gece uyuyamadım. Ertesi gün Amerikalıların serbest bırakıldıklarını duyduğum zaman, eşlerimden sonra, belki de en çok sevdiğim ben oldum. Bundan sonra olanları bazı arkadaşlarıma anlattım”.

“Profesör Aksoy bu arada, İsmet İnönü’nün konuyla ilgili demecine değinmiş ve ‘Paşa’nın sözü yatıştırıcı değil, ölüme itme yönünde tahrik edici idi. Kalplere hitap etmek daha iyiydi. Menderes’i MBK asmayacaktı. Fakat asamazsınız, asarsanız şöyle olur, böyle olur dendiği için asılmıştı. Bu da böyle olacaktı’ demiştir. Aksoy, Amerikalıların serbest bırakılması halinde Büyükelçilikten alacağı sonucu, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının telefonla kendisinden öğreneceği de bir soruya cevap olarak söylemiştir.”³⁰⁶

Yine 12 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinden başlıklar:“Büyükelçi, İnönü’ye teşekkür mektubu gönderdi. CHP Genel Başkanı cevabı mektubunda, ‘kurtulanların Türk halkının yakın sempatisini değerlendireceklerini umarım’ dedi”. “Komutanlar dün de toplandı. Bir süre Milli Savunma Bakanı’nın da kaldığı toplantıda Personel Kanununda değişiklik de tespit edildi”.“Tağmaç ve Kuvvet Komutanları görüşülen konuların sonucunu bugün tespit edecekler”. “Ele alınan konular Sunay’a iletilecek”.“Polis Ankara’daki evlerde hüviyet tespiti yapıyor”.“Kaçırılan taksi şoförü ölü bulundu”.³⁰⁷

Akşam Gazetesi, ülkedeki huzursuzluğun sebebini, Demirel Hükümetine ve politikalarına bağlamaktadır. İktidara gelirken “Huzur” vaat eden Süleyman Demirel’in ülkeye nasıl bir huzur getirdiğinin bugün ortada olduğunu belirtilmiştir.³⁰⁸

---

³⁰⁶ Cumhuriyet, 12 Mart 1971.

³⁰⁷ Cumhuriyet, 12 Mart 1971.

³⁰⁸ Akşam, 12 Mart 1971.

3.12 Mart Muhtırası Sonrası Yayınlar

13 Mart Cuma günkü Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında sekiz sütuna Şu başlık var: “Komutanlar ltimatom verdi ve Demirel hükümeti istifa etti”. Altında daha büyük Şu başlık var: “Türk ordusu idareyi üzerine almaya kararlı”. Bu başlığın altında, muhtıranın tam metni ve muhtıra veriliyor. Muhtıra Şöyle:

1. Parlamento ve hükümet, süregelen tutum, görüş ve icraatlarıyla yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk’ün bize hedef verdiği aĐdaŐ uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyeti’nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.

2. Türk milletinin ve sinesinden çıkan silahlı kuvvetlerinin, bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çareler partiler üstü bir anlayiŐla, meclislerimizce değerlendirerek, mevcut anarşik durumu giderecek ve anayasanın öngördüğü reformları, Atatürkçü bir görüşle ele alacak, inkılâp kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.

3. Bu husus süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde Türk Silahlı Kuvvetleri, kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyeti’ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek, idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlıdır.

Bilgilerinize...

Memduh Tağmaç, Genel Kurmay Başkanı ve Milli Güvenlik Kurulu yesi, Faruk Gürler, Orgeneral, Kara Kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Kurulu yesi, Celal Eyiceoğlu, Oramiral, Deniz Kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Kurulu yesi, Muhsin Batur, Orgeneral, Hava Kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Kurulu yesi”.³⁰⁹

13 Mart tarihinde Cumhuriyet Gazetesi iki ayrı baskı yapmıştır.

Aynı günkü gazetede bir başka başlık:”Muhtıra mecliste okundu”. Bu haberin metni Şöyle:

“Saat 15.09’da Başkan Vekillerinden Fikret Turhangil yönetiminde toplanan Millet Meclisi’nde, komutanların muhtırası okunmuştur. 1 Kasım 1970’ten bu yana

---

³⁰⁹ Cumhuriyet, 13 Mart 1971.

en kalabalık oturumlarından birini yapmış olan Millet Meclisi'nde yalnızca Başbakan ve Bakanlar Kurulu üyelerinin, kabine toplantısı yapıldığı için, bulunmadıkları görülmüştür. Millet Meclisi'nin 1970–1971 yasama yılının, bu 70. birleşiminde Senato Başkanı ve Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri de Cumhurbaşkanlığı locasından izlemişlerdir.

Başkan Vekili Turhangil, otomatik makinelerle yoklama yapılacağını bildirmiş, buna bazı parlamenterler itiraz ederek, ad okunmak suretiyle yoklama yapılmasını istemişlerdir. Daha sonra, otomatik cihazlarla da yoklama yapılmayacağı açıklanmış ve Başkan Vekili Turhangil çoğunluğun olduğunu, gündeme geçileceğini bildirmiştir. Turhangil, sunuşlar arasında dün saat 12.55'te Millet Meclisi Başkanlığına, Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarınca imzalanan bir yazı gelmiş olduğunu bildirerek şunları söylemiştir: 'Sunuşlar meyanında bugün 16.55'te Meclis Başkanlığına tevdi edilmiş bulunan Genel Kurmay Başkanı ve Milli Güvenlik Kurulu Üyesi Sayın Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Kurulu Üyesi Sayın Faruk Güler, Deniz Kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Kurulu Üyesi Sayın Celal Eyiceoğlu, Havva Kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Kurulu Üyesi Sayın Muhsin Batur tarafından imzalanmış ve Millet Meclisi Başkanlığına hitaben yazılmış ve 13.00 ajansında da Türkiye Radyolarında yayınlanmış bir yazı vardır, okutuyorum'.

Bu durum üzerine, bazı anlaşılmayan itirazlar duyulmuş Başkan Vekili Turhangil bunlara karşılık 'bunun muhatabı Meclis Reisliği değil, parlamentonun kendisi olduğundan, arzda bir sakınca görmüyorum' demiştir. Turhangil'in bu sözleri üzerine, bazı CHP'lilerin 'hükümet yok Sayın Başkan' şeklinde bağırdıkları duyulmuştur.

Bundan sonra Genel Kurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarınca hazırlanan muhtıra okunmuştur. Muhtıranın okunmasından sonra bağımsız İçel Milletvekili Celal Kargılı'nın alkışladığı görülmüştür.

Bu arada DP'li Kadri Eroğan yerinden kalkarak, kürsüye doğru ilerlemiş ve Başkan Vekili Turhangil'e hitaben, böyle bir sunuştan sonra, ya başkanlığın, ya bir hükümet üyesinin, ya da bir parlamenterin açıklama yapması gerektiğini, aksi takdirde parlamentonun "manevi eza" altında kalacağını öne sürerek, söz istemiştir.

Eroğan'a söz verilmemiş, direnmesi üzerine, başta Ferruh Bozbeyli olmak üzere DP'li milletvekilleri kendisini yerine oturtmuşlardır.

Tam bu sırada CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, beraberinde güneye gitmekte iken yarı yoldan dönen Genel Sekreter Bülent Ecevit, grup başkan vekillerinden Necdet Uğur ve Merkez Yönetim Kurulu Üyesi Orhan Birgit olduğu halde, AP kulisine açılan kapıdan, genel kurul salonuna girmiştir. İnönü CHP'li milletvekillerinin alkışlarıyla karşılanmıştır.

İnönü'nün, saat 15.05'te meclise gelmek üzere evinden çıkarken gazetecilere 'olayları yakından takip ediyorum, bir söz söylemem için vakit erken, şimdi başka konuşmayacağım' dediği öğrenilmiştir.

İstiklal Marşı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisince kabulünün 50. yıldönümü münasebetiyle, Başkan Fikret Turhangil İstiklal Marşı'nın metnini okumuş, bu, milletvekilleri tarafından ayakta dinlenmiştir. İstiklal Marşı'nın ulusal marş olarak kabul edildiği Birinci Büyük Millet Meclisi tutanaklarının okunmasından sonra, gruplar adına yapılan konuşmalarda Mehmet Akif'in kişiliği övülmüştür.

Bu anma töreninden sonra, gündeme geçilmiş ancak gündemdeki görülecek işlerin muhatabı olan hükümetin genel kurulda bulunmaması nedeniyle Başkan Vekili Turhangil, birleşimi 15 Mart Pazartesi günü toplanmak üzere kapatmıştır".³¹⁰

Aynı günkü Cumhuriyet gazetesinde bir başka başlık:"İç Hizmet Kanunu, madde 35:Metin Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'nun 35. maddesi, kanun numarası 211, kanun tarihi 4.1.1961.

c. Umumi Vazifeler, madde 35 Silahlı kuvvetlerin vazifesi Türk yurdunu ve anayasayla tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kollamak ve korumaktır".

Aynı gazetede, aynı gün, birinci sayfada, Demirel'in istifa mektubu var. Süleyman Demirel'in başbakanlığı altındaki hükümetin istifasını bildiren mektup aynen şöyledir:

"Cumhurbaşkanlığı Yüce Katına,

Genel Kurmay Başkanı ve kuvvet komutanları tarafından zatı devletinize, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına ve Millet Meclisi Başkanlığına tevdi edilip bugün saat 13.00'te Türkiye Radyolarından Türk Kamuoyuna duyurulan muhtırayla anayasa ve hukuk devleti anlayışını bağdaştırmak mümkün değildir. Bu durum

---

³¹⁰ Cumhuriyet, 13 Mart 1971.

muvacehesinde hükümetin istifasını saygıyla arz ederim. Süleyman Demirel, Başbakan”.³¹¹

Aynı 13 Mart tarihli gazetede, yine aynı sayfada, şu başlık veriliyor: “Parti genel başkanları ne diyor?” Bu başlık altında parti genel başkanlarının durum hakkındaki sözleri yer alıyor.

“İnönü, ‘bir koalisyon söz konusu mu’ sorusuna şu cevabı vermiştir: Salahiyet vermek bana düşmez. Bir şey söylemeye yetkili değilim. Demokratik bir istifa var. Demokratik bir mekanizma normal olarak işliyor. Bakalım göreceğiz.

DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyle: Asıl olan Atatürk’ün açtığı bir meclisin, millet adına yüklendiği kutsal görevine devam etmesidir. Hükümetler daima değişir.

GP Genel Başkanı Feyzioğlu: Hükümetin istifasını şimdi öğrendik. Olayları izliyoruz. Atatürk’ün kurduğu cumhuriyetin müesseselerininin, karşılaşılan meselelere gerekli çözüm yollarını bulacağını ümit ediyoruz. Şu anda tek düşüncemiz Türkiye’nin ve aziz milletlerimizin huzur ve selametidir.

BP Genel Başkanı Mustafa Timisi: AP iktidarı işbaşına geldiğinde bu yana, özellikle iktidarını devam ettirebilmek için, 1961 devrim anayasasına ve bilhassa Atatürk devrimlerine karşı açıktan bir davranış içinde bulunuyordu. Ve yönetimiyle de bugün Türkiye’de hepimizi üzen anarşik ortamı hazırlamış oldu. Öyle bir noktaya geldik ki, Türk silahlı kuvvetlerimiz, bugün olduğu gibi meseleye haklı olarak müdahale zorunda kaldı. Gönül, Demirel’in bu istifasını çok daha evvel beklerdi.

MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş ise, yetkili kurullarının toplanarak muhtırayı incelediklerini bildirmiştir.

TİP Genel Başkanı Behice Boran, verdiği demeçte, ‘bizce Türkiye’nin bu çıkmazdan kurtuluş yolu, anayasal demokratik düzenin gerçekleştirilip, halktan yana geliştirilmesidir’ demiş, TİP ve diğer ilerici güçler karşısında, baskı ve şiddet hareketlerinin derhal kaldırılarak önlenmesini ve seçim kanununun değiştirilerek derhal genel seçimlere gidilmesini ilk tedbir olarak istemiştir”.³¹²

Aynı 13 Mart tarihli gazetede başka bir başlık: “Cumhurbaşkanı Sunay temaslarına başladı”. Haber şöyle:“Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay dün akşam yeni hükümetin kurulması konusunda temaslarına başlamıştır. Sunay, saat 19.00’da

---

³¹¹ Cumhuriyet, 13 Mart 1971.

³¹² Cumhuriyet, 13 Mart 1971.

Cumhuriyet Senatosu Başkanı Tekin Arıburun, 19.15'te Millet Meclisi Başkanı Sabit Osman Avcı'yı kabul etmiştir. Toplantı üç saate yakın devam etmiş, basın mensupları ana nizamiyede beklerken Senato ve Meclis Başkanları, Genel Sekreterlik kapısından çıkarak gecenin karanlığında gözden kaybolmuşlardır. Bu konuda herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Cumhurbaşkanı Sunay'ın hükümetin istifasından sonra, yeni bir hükümetin kurulması için yapacağı temaslara ilgili çalışmaların programı açıklanmıştır.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğince açıklanan program uyarınca Cumhurbaşkanı Sunay, 13 Mart Cuma günü (bugün) Genel Kurmay Başkanı ile kuvvet komutanlarını Çankaya Köşkü'nde kabul edecektir. 14 Mart 1971 Pazar günü saat 17.00'de siyasi partiler genel başkanları ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki grupların başkanları Cumhurbaşkanı tarafından kabul edilecektir.

17 Mart 1971 Çarşamba günü ise Sunay yeni bakanlar kurulunun kurulması için gerekli temaslara başlayacaktır". Yine aynı sayfada başka bir başlık: "Yeni başbakan partiler dışından olacak". Haber şöyle:

"Yeni başbakanın parlamento dışından bir şahıs olarak tespit edilmesi yolunda eğilimler belirmiştir. Öğrenildiğine göre bu yolda kesin bir karar varıldığı takdirde, kendisine başbakanlık görevi verilecek olan, fakat kim olduğu henüz kesinlikle bilinmeyen kimse, Cumhurbaşkanlığı kontenjanından senatör olarak senatoya seçilecek, ondan sonra bu görev kendisine verilecektir.

Bu arada Cumhurbaşkanının temaları sırasında, parlamento ve partiler seviyesinde bu görüş üzerinde telkinlerde bulunacağı anlaşılmaktadır.

Genel kanaate göre muhtıra belirtilen, toparlayıcı, reformcu, Atatürkçü bir hükümet icraatının bugünkü koşullar içinde ancak siyasi partiler dışında bir kişinin kurup yürütebileceği görüşü hâkim görünmektedir".³¹³

Hürriyet gazetesinin Muhtıra ile ilgili ilk yorumu" Bunun Böyle Olacağı Belli İdi" Başlığı altında yazılmıştır. Bu yazıda şöyle denilmektedir. "Bir parlamento ki, bir hükümet ki, etrafta olup bitenlere gözlerini kapatıp, Türkiye'deki çalkalanmalar hızla artarken incir çekirdeğini doldurmayacak işlerle uğraşır durur, "Türkiye uçuruma gidiyor" ihtarlarını tıkayıp aldırılmazsa, ona karşılık elbette ki, bir gün Türk

---

³¹³ Cumhuriyet, 13 Mart 1971.

Silahlı Kuvvetleri “Yeter Artık!” diyecektir. Kendi düşen ağlamaz.” Şeklinde dir. Böylece, Hürriyet de muhtırayı destekleyen gazeteler kervanında yerini almıştır.³¹⁴

Nadir Nadi imzalı 13 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinin başyazısı, “Devrimci Ordunun Sesi” başlığını taşımaktadır. Makale şöyledir:

“Aylardan beri beklenen olay nihayet gerçekleşme yoluna girmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri adına, sorumlu komutanların imzalarıyla Cumhurbaşkanına, Senato ve Millet Meclisi Başkanlarına sunulan muhtıra, hiçbir kuşkuya yer vermeyecek biçimde, hükümetin derhal çekilmesini öngören bir ultimat om niteliği taşımaktadır.

Böyle zamanlarda olayların gelişimi, yayından fırlayan ok misali, alışılmadık bir hız kazanır. Saatten saate, dakikadan dakikaya, bir şey çizilen hedef doğrultusunda, çeşitli de ğişiklere uğrar. Bu satırları yazdığımız sırada, hükümet olağanüstü toplantı halindedir. Başbakanın istifası beklenmektedir. Siz bu gazeteyi elinize aldığımızda belki daha başka olayların da gerçekleşmekte olduğunu okuyarak öğreneceksiniz.

Biz günlük sadece bir-iki noktaya değinmekle yetineceğiz.

Silahlı kuvvetlerimizin ultimat omu yalnız hükümetin çekilmesini emretmekle kalmamakta, aynı zamanda mevcut anarşik durumu giderecek ve anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde iş başına getirilmesini de zaruri görmektedir.

İktidar koltuğundaki gücünü, yalnız sayı üstünlüğünden aldığını söyleyen; bunu da ‘bulun 226 oyu düşürün hükümeti formülü ile dile getiren Süleyman Demirel, şimdi herhalde hesabında yanılmış olduğunu anlamıştır, sanırız. Göstermelik demokrasinin bir ürünü olan Demirel işbaşına geldiği günden beri, Atatürk devrimlerini boş vermiş, laik Türkiye Cumhuriyeti’nin temel ilkelerini hiçe saymış, anayasayı dilediği gibi yorumlamış ve ne yazık ki tuttuğu yolun çıkmaz bir yol olduğu hakkındaki bütün uyarmalara kulak asmamıştır. Millet Meclisi’nde onu destekleyen AP çoğunluğu ikiye bölünüp de, hükümetin düşmesi olanaklarının baş gösterdiği anlarda bile, Demirel pazarlık hesaplarıyla ayakta durmanın çarelerini aramış, bir an olsun istifa diye bir müessese bulunduğunu düşünmek istememiştir.

---

³¹⁴ Hürriyet, 13 Mart 1971.

Şimdi silahlı kuvvetlerin muhtırası üzerine, muhtırayı hatırlayıp gereğini yapacağını umuyoruz. Ama bu normal bir istifa olmayacaktır. Son muhtıra göstermelik demokrasinin belini kırmıştır.

Bu koşullar altında, parlamentonun durumu ne olacaktır? Demirel gitmiş, bir başkası gelmiş, ya da bir koalisyon hükümeti kurulmuş ne değişecektir? Bu parlamento ‘mevcut anarşik durumu giderecek ve anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak’ ve devrim kanunlarını uygulayacak, kuvvetli ve inandırıcı bir hükümet kurabilme deneyine sahip midir?

10 yıllık deneylerin ışığında biz bu soruya olumlu bir cevap verilemeyeceği kanısındayız.

Kendi yetersizliği içinde yıpranmış bir parlamento, bugünkü koşullar altında, kuvvet zoruyla bir şeyler yapmaya kalkışsa bile, kamuoyu önünde büsbütün küçülecek bir kukla haline düşecektir.

Bu durumda, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin, kendi kendini feshetmesi, 1961’den bu yana, en olumlu en haysiyetli bir davranış olacaktır. Bakalım göreceğiz”.³¹⁵

Ordunun müdahalesini isteyen gazetelerden Akşam’ın yazarlarından Çetin Altan, mevcut rejimi ve onun içindeki durumu kepezelik olarak nitelermektedir.³¹⁶

14 Mart Pazar 1971 Cumhuriyet gazetesi birinci sayfadan başlıklar: “Komuta konseyi tedbirlerin uygulanmasını istiyor”. “Seçim kanununda değişiklik ve milli bir sanayin gerçekleşmesi önerildi”. “Yeni hükümet toprak reformunu yapacak”. “CHP olumsuz tezahürat istemiyor”. “Komutanların başbakan adayı emekli General Fikret Esen”. “Komutanlarla görüşen Sunay, bugün parti liderlerini kabul ettikten sonra, millete bir bildiri yayınlayacak”. “AP grupları bugün ortak toplantı yapacak”. “Avcı: İstifa etmeyi düşünmüyorum”. Başka bir başlık: “Arıburun: Parlamentomuzun başka rejim ve birliklere benzer bir usulle, idare edilemeyeceği açık bulunmaktadır”. Bu haberin devamı şöyle:

“Dün saat 16.00’da olağanüstü bir toplantı yapan Cumhuriyet Senatosu’nun toplantısında, Senato Başkanı Tekin Arıburun şu konuşmayı yapmıştır:

Yüce Cumhuriyet Senatosu’nun Sayın Üyeleri,

³¹⁵ Nadir Nadi, “Devrimci Ordunun Sesi”, 13 Mart 1971.

³¹⁶ Çetin Altan, “Rejim Buymuş... Rejim Değil Kepazeliktir Bu...”, Akşam, 13 Mart 1971.

Başkanınız olarak bu konudaki bir hususu, yine sunuş içinde, olarak ve çok eminim ki hepinizin tercümanı olarak, yüce senatonun dikkatlerine arz etmek mecburiyetindeyim: Muhtırada tutum görüş ve icraatlarıyla parlamentonun, dolayısıyla yüce Cumhuriyet Senatosu'nun da, yurt içinde anarşiye ve kardeş kavgasına sebebiyet vermiş olduğu ve kamu ümidini yitirmiş olduğu ithamı atfedilmektedir. Yüce Cumhuriyet Senatosu'nun tutum ve icraatı anayasaya uygun olarak hazırlanmış bulunan senato içtüzüğümüz ahkâmına göre yürütülmektedir. Bu hepimizin malumudur. Anayasa esaslarımıza göre ve demokratik rejimin geniş manası ve tatbik edilmekte olduğu, kesinlikle belli olan parlamentomuzda ve bilhassa yüce senato da başka rejim ve birliklere benzer bir husus ile, sevk ve idare edilemeyeceği de açık bulunmaktadır. Hakiki kamuoyunun da bir referandum neticesinde meydana çıkabileceği tabii olduğundan, yüce senatomuzun işbu ithamlarla bir ilgisi olmadığı kesin inancını arz eder, yüce Senatonun sayın üyelerini saygıyla selamlarım.

Cumhuriyet Senatosu Başkanı Tekin Arıburun'un bu sözlerini bazı AP'liler ayağa kalkarak alkışlarken CHP'li üye Saffet Ural da oturduğu yerden fırlayarak, 'bu görüşe katılmıyoruz, Sayın Başkan tescil edilsin' diye bağırarak, Cumhurbaşkanlığı Kontenjan Üyesi Osman Köksal da 'biz de fikrimizi söyleyeceğiz' diye bağırıştır. Ural daha sonra zabıtlara geçen şu cümleleri sarf etmiştir: 'Senin fikrine katılmıyoruz. Senato başkanlığından da senatörlükten de istifa etmen gerekir.'

Osman Köksal da, elini sıraya vurarak 'bizim fikrimizi almadınız, benim fikrimi söyleyemezsin, katılmıyorum' diye bağırıştır. Sırrı Atalay da 'vatan ihaneti suçunu işleyenlerin, referanduma hakları yoktur' diye bağırıştır. Osman Köksal, Ekrem Özden, Saffet Ural sıra kapaklarına vurarak, başkandan tutumu hakkında söz istemişler, ancak başkan gürültüler arasında, söz vermeyeceğini söylemiştir.

İkinci sunuşu, okutmak üzere, kâtip üye Zerrin Tüzün'e uzatan başkan, protestolar karşısında, bir an şaşkın kalmış, bu arada Tüzün, Demirel hükümetinin istifasının kabul edildiğine dair, cumhurbaşkanlığı tezkeresini okumaya başlamıştır. Ancak, bazı CHP'li üyelerle tabii üyeler ve kontenjan üyesi Osman Köksal çok sinirli bir şekilde, sıra kapaklarına vurarak başkanı protesto etmişler, başkan

cumhurbaşkanlığı tezkeresini alarak, gürültüler arasında okuyup bitirmiş ve ‘celseyi kapatıyorum’ demiştir”.³¹⁷

Aynı günkü Cumhuriyet gazetesinde Nadir Nadi’nin “İki Tepki” başlıklı başyazısı şöyledir:

“Şimdiye kadar en sıkışık anlarda koluna girip, Demirel’i destekleyen CHP Genel Başkanı İnönü, son ultiatom üzerine, Demirel çekilmek zorunda kalınca, olayı ‘demokratik bir istifa’ diye yorumlamak gereğini duymuş ve elini çekerek eski hükümet başkanını kaderiyle baş başa bırakmıştır.

Oysa süngü korkusuyla gerçekleştirilen böyle bir çekilişi, demokratik sayabilmek için, yürürlükteki kokuşmuş düzeni de, Sayın İnönü’yle beraber, her halükarda ‘demokratik bir düzen’ olarak benimsemek gerekmektedir.

Nitekim bu kadarını, Süleyman Demirel bile yapmamış ve Sunay’a gönderdiği istifa mektubunda, Türk Silahlı Kuvvetler muhtırasının anayasayla ve hukuk devleti anlayışıyla bağdaştırılamayacağını açıkça belirtmiştir.

Eğer anayasa ve hukuk devleti kuralları içinde yönetilen bir toplum olsaydık, Süleyman Demirel’e, yerden göğe kadar hak vermemek elimizden gelmezdi.

Anayasa sınırlarına bağlı, anayasanın öngördüğü reformları gerçekleştirmeye azimli, hukuk devleti kurallarını içtenlikle uygulayan bir hükümeti silah gücüyle istifaya zorlamak, elbette anayasa ve hukuk devleti anlayışıyla bağdaşır bir davranış sayılamazdı.

Ne var ki, anayasa ve hukuk devleti kurallarına yan çizen, Atatürk ilkelerini rafa kaldıran, karşı devrim güçlerini gıdıklayarak, yurdumuz huzurunu günden güne bozan, Demirel’in kendisi olmuştur. Toprak reformundan başlayarak, anayasanın emrettiği reformlardan hiçbirine, Demirel el atmamış, üstelik ‘kimin toprağını kime vereceğiz’ diyerek, bu reforma karşı olduğunu açıkça belirtmiştir. Din sömürücülüğüne yeşil ışık yakan, hatta bir şeyhülislam edasıyla Cuma namazlarında takkeli resimler çıkartıp gazetelerde kendisi ve partisi adına reklâm yaptırılanın başında da her zaman Demirel bulunmuştur.

Anayasa ve hukuk devleti kurallarına aykırı olarak, Danıştay kararlarından çoğunu uygulamayan, Atatürkçü öğretmenleri sürüm sürüm süründüren, dürüst memurları işinden atan Demirel ve yakın arkadaşları değil midir? Bursa’da,

---

³¹⁷ Cumhuriyet, 14 Mart 1971.

Konya’da, Kayseri’de, Kırıkhan’da, İslahiye’de ve daha iki gün önce İnegöl’de düzenlenen gerici ayaklanmalarına kim göz yummuştur? Komünistlere ölüm, diyerek Atatürkçü aydınlarına karşı masum halkı kışkırtan, adam öldüren, adam yaralayan, ev bark yakan gericilerden bugüne değin kaç tanesi tutuklanıp adalete teslim edilmiştir?

Aleyhindeki kişisel iddiaları burada söz konusu etmek istemiyoruz. Kuruluşunu beğenmediğini soruşturma hazırlık komisyonunu değiştirmek üzere girişilen oyunlardan da yalnız onu sorumlu tutmayı doğru bulmuyoruz.

Ama, beş buçuk yıllık iktidarı süresince, Süleyman Demirel’in anayasa ve hukuk devleti anlayışıyla bağdaşmayan, tam tersine anayasa ve hukuk devleti kurallarını ayaklar altında çiğneyen, davranışlarını sıralamaya kalksak, sanırım günlük bir gazete sayfası bu işe yetmeyecektir.

Bu itibarla, İnönü’nün öne sürdüğü, demokratik bir istifa yargısı son olaya ne kadar yaklaşıyorsa, aynı olayı Demirel’in hukuk devleti anlayışı açısından ele alıp sızlanması da o kadar yersizdir”.³¹⁸

Yine 14 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında büyük başlık: “Devrimci kuruluşlar tutumu destekliyor”, “Milli Birlik Grubu ‘ordu görevini yerine getirmiştir’”. Haber şöyle veriliyor:

“Devrimci 15 kuruluş dün yayınladıkları ortak bildiriye komutanların muhtırası ve Demirel hükümetinin istifası konusundaki görüşlerini açıklamış, bütün devrimci girişimlerin, örgütleri tarafından sonuna kadar destekleneceği bildirilmiştir.

TÖS, Devrimci Avukatlar Derneği, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, Teknik Personel Sendikası, Üniversite Asistanları Sendikası, Mimarlar Odası, Türk Hukuk Kurumu, Elektrik Mühendisleri Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mezunları Cemiyeti Dev-Genç, Maden Mühendisleri Odası, Orman Mühendisleri Odası ve Türkiye Orman Mühendisleri Sendikasının ortaklaşa yayınladıkları bildiri şöyledir:

“Emperyalizmin egemenliğindeki işbirlikçi iktidarlar tarafından çeyrek yüzyıldır uygulanan gerici parlamentoculukla, yoksul ve geri bırakılmış olan ülkemiz kesin bir sosyal ve ekonomik bunalımın içine itilerek ancak olağanüstü girişimlerle kurtarılabilir bir duruma sokulmuştur.

---

³¹⁸ Nadir Nadi, “İki Tepki” , Cumhuriyet, 14 Mart 1971.

Bu bunalımın doğal sonucu olarak işçiler, köylüler ve emeğiyle geçinen bütün halkımız gün geçtikçe yoksullaşmış, işsizlik ve pahalılık yoksul halkın sırtında dayanılmaz bir yük haline getirilmiştir. Toplum ve ülkemizi bu hale getirenler her uyarılışlarında, bu uyardıyı yapanlar üzerindeki baskı ve zulümlerini artırmışlar, işçileri, köylüleri ve gençlerimizi kurşunlamışlar, devrimci öğretmenleri boyunlarına yular takarak yerlerde sürüklemişlerdir. Gittikçe yoğunlaşan ekonomik bunalımı, gizleyebilmek için, halkımızın dini duyguları hayâsızca istismar edilmiş, düzenlenen güdümlü saldırılarla ‘halkın galeyanı’ süsü verilmek istenmiştir. Bütün bu olumsuz gelişmelerin baş sorumluları ve suçluları parlamentoda mebus pazarları kurarak tutumlarını inatla sürdürmüşler, 10 yıldır işlemez hale getirdikleri anayasayı kendi çıkarları ve maaşları için değiştirme pervasızlığına yönelmişlerdir. Böylece yakın tarihin en geri ulusları, büyük bir hızla gelişirken Türkiye’imiz geri kalmışlığın bataklığına gömülmüştür.

Biz bu bildiriye imza koyan devrimci örgütler, çeyrek yüzyıllık bir yıkıntının yan canlı unsurlarıyla, ülkemiz sorunlarına çözüm getirileceğini inanmıyoruz. Ülkemizin kurtuluşu, emperyalizme herhangi bir bağlantısı olmayan, Atatürkçü, tam bağımsız bir dış politikanın gerçekleştirilmesi, emekçi halkımızın ağırlığı ve etkinliği altında, temel reformların yapılması ve insanın insana kul olmadığı yeni bir toplumsal düzenin kurulmasıyla mümkündür.

İleride yeniden emperyalizmin kucağına düşmemek için, atılacak her devrimci adımda, başlıca dayanışma dayanağımızın emekçi halkımız olduğu hiçbir zaman gözden uzak tutulmamalıdır. Onun bilinçlenmesi ve örgütlenmesi yolundaki bütün antidemokratik engeller kaldırılmalı, devrimci gençlik, devrimci meslek örgütlerinin ve devrimci sendikaların varlığı, birer güvence olarak kabul edilmelidir. Bu yoldaki bütün devrimci girişimler, halkımızın temel isteklerinin gerçekleştirilmesi için, şimdiye kadar verdiğimiz mücadelenin doğal bir uzantısı olarak desteklenecek, korunacak ve sürdürülecektir”.

Aynı haberin devamında, “Milli Birlik Grubu adına Başkan Vekili Mucip Ataklı, imzasıyla, dün yayınlanan bildiriye şöyle denilmektedir” denilmekte ve haber şöyle verilmektedir:

“İktidarın anayasa dışı ve Atatürk ilkelerine aykırı tutum ve davranışları, topluluğumuzu olağanüstü bir buhrana sürüklemiştir. Olağanüstü durumlar

olağanüstü tedbirlerle giderilebilir. Bu durumda, klasik demokratik kuralların tartışılması yerine, bunalımın gerçek nedenleri üzerinde durularak çözümleri aranmalıdır.

Bütün uyardılara rağmen, iktidarın, rejimi bu noktaya getirmiş olmasından üzüntü duymaktayız. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin tepkisi, onun cumhuriyete karşı olan anayasal görevinin gereğidir. Bu nedenle anayasamızın öngördüğü reformları, Atatürkçü bir görüşle ele alarak, devrim kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin kurulmasının zorunlu olduğuna inanıyoruz.

*Silahlı Kuvvetlerimizin bu devrimci isteklerini parlamentonun basiretle değerlendirilerek gerçekleştirileceğini umuyoruz”.*³¹⁹

Aynı 14 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinde, gazete muhabirinin Demirel'e karşılaştığı zaman, Ona, sorduğu soruya aldığı cevap şöyle verilmektedir: Demirel'in sözleri: “Hadiseleri sükunetle takip etmek lazım. Memleket şimdi bir hükümet buhranı içinde bulunuyor. Buharının içinden çıkarılması yegâne ümidimizdir. Şu anda söyleyeceğim şey bu kadar”.Gazeteciler, Demirel'e çeşitli sorular yöneltince, Demirel “başka bir şey söyleyemem” demiş,”önümüzdeki günlerde bir açıklama yapacak mısınız” sorusuna ise “bundan daha ileri bir beyanda bulunacağım zaman sizi mutlaka ararım, siz beni aramasanız bile” karşılığını vermiştir.

Aynı 14 Mart tarihli gazetede Millet Meclisi Başkanı Sabit Osman Avcı ile gazete muhabirlerin yaptığı konuşmadan bazı cümleler yazılmıştır:“Sayın Cumhurbaşkanı, bize hadiselerin gelişmesini bir miktar izah ettikten sonra, yapacağı temasların söyledi, demiştir. Avcı istifa şeklindeki soruya da ‘düşünmediğim bir şeyi başkası benim yerime düşünmüş’ şeklinde cevap vermiş, meclisin en buhranlı döneminde başkanlık görevini bırakıp, çekilmeyi düşünmediği ifade etmiştir.

Cumhurbaşkanı Sunay'ın önceki akşam görüşme sırasında, yalnızca olayların gelişimini anlattığını ve yeni bir hükümetin kurulması için ‘demokratik rejim ve anayasa prosedürü içinde yapacağı temasların programını’ açıkladığını bildiren Avcı, Sunay'ın Genelkurmay Başkanı ve kuvvet kumandanlarının muhtırası üzerinde, herhangi bir yorum yapmadığını da bir soru üzerine belirtmiştir.

Başkan Avcı, muhtıranın verildiği gün mecliste bir görüşme açılmamasını yerinde bulduğunu, ancak normal prosedür içinde genel görüşme isteğini de

---

³¹⁹ Cumhuriyet, 14 Mart 1971.

önlemeyeceğini söylemiş meclisin en buhranlı bir zamanında istifa etmeyi düşünmediğini de belirterek, ortaya çıkan durumun bir buhran olduğunu söylemiştir. Buhran idaresini bir taştan bir taş atlama idaresi şeklinde niteleyen Avcı, bunun kendine özgü çözüm yolları olduğunu, olayları kendi şartları içinde yorumlamak gerektiğini bildirerek, “anayasa şöyle diyor, iç tüzük böyle diyor şeklinde bu meseleyi çözemeyiz” demiştir.

Başkan Avcı, Demirel’in ziyareti sırasında, olaylarla ilgili herhangi bir konuşma yapılmadığını da sözlerine eklemiştir”.³²⁰

İlhan Selçuk “12 Mart Muhtırası” başlıklı makalesinde, 12 Mart Muhtırası inceliyor ve yazıyı şöyle bitiriyor:

“12 Mart bildirisi devrimci çizgide olumlu bir adımdır. Atatürkçülük ve 27 Mayıs doğrultusunda, Türk ordusunun devrimci geleneğine ve yapısına uygun bir tarihi belgedir. Şu andan başlayarak, orduya karşı husumet yaratmak isteyen bütün tutucu ve gerici yuvalarına karşı, Atatürkçü öğretmenlerin, gençliğin aydınların, halkın ilerici güçlerinin, devrimci sendikaların, derneklerin elbirliği etmesi, ordunun devrimci tutumu yanında yerini alması bir milli görevdir. Cici demokrasinin cılkı çıkmıştır. Maaşları arttırmak için anayasayı değiştirmek yolunda birleşmiş politikacılar bugün pıslık kalmış, oyunlarını sonradan tezgâhlamak üzere susmuşlardır.

İsmet Paşa, Süleyman Demirel’in istifasını, ‘demokratik bir istifadır’ diye karşılamıştır.

Böylesine inançsız ve böylesine çürümüş bir politika bataklığı her yana yayılmıştır. Cumhuriyet devletinin bağımsızlık temellerini sarsan, devletin devletliğini yok eden, milli kaynakları yabancıya peşkeş çeken, ekonominin hakim tepelerini yabancıya teslim eden, ulusu uydulaştıran halk kitlelerini mürteci grupları eline bırakan, anayasayı ihlal eden, emniyet müdürlüklerini işkence haneye çeviren bir sömürücü siyasi iktidarın Morrisoncu yönetimine karşı, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin İç Hizmet Kanunu’nun 35. maddesini uygulamakta geç bile kalınmıştır.

---

³²⁰ Cumhuriyet, 14 Mart 1971.

Atılan adımın büyük sorunlara kapılar açtığı ve dönüşü olmayan bir yola girildiği ortadadır. Nitekim devrimci ve Atatürkçü güçleri, atılan ilerici adamlarda mutlaka beraber olacaklardır”.³²¹

Milliyet gazetesi yazarlarından İsmail Cem,”12 Mart ve Dış Etkiler” başlıklı makalesinde, Muhtıranın, Demirel yönetimi ile Türkiye’nin imtiyazlı zümreleri arasında bir süreden beri keskinleşen gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıktığı iddiasında bulunur. Demirel’in dışı daha az bağımlı bir politika izlemesinin bazı çevrelerde rahatsızlık yaratmıştır. Bu bağlamda dış odaklar ve onların içerdeki unsurlarının faaliyetlerinin, muhtıranın ortaya çıkışında birinci rolü oynadığını yazar. Demirel yönetiminin yıkılışının ikinci önemli nedeni olarak ise Türkiye’deki imtiyazlı zümrelerin desteğini kaybetmesi olduğunu yazarak, muhtıraya farklı bir görüş açısı getirir.³²² 14 Mart

Muhtıraya açıkça karşı duran gazetelerden Dünya’nın yazarı Bedii Faik, “Ama Neden” başlıklı yazısında düşüncelerini şöyle anlatmıştır. “12 Mart Cuma günü saat 13.00’den itibaren Türkiye’deki rejimin adı her halde demokrasi değildir. İnönü dilediği kadar “Demokratik bir istifa var” desin dursun, malum anayasa profesörlerimiz ve yazarlarımız istedikleri kadar kelime cambazlıkları yapsınlar, Türkiye’de demokrasi bir askeri kaputla sarıp sarmalanarak köşeye tıklmıştır.”³²³

15 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesi: “Partilerden görüşlerini bildirmeleri istendi: Hükümetin istifasıyla hasıl olan durum görüşüldü, istekler ileri sürüldü. Çankaya’daki toplantıya Demirel katılmadı. AP’yi grup başkan vekilleri temsil etti.

Daha büyük bir başlık: “Sunay siyasilerle 25 dakika görüştü”.Aynı günkü aynı gazetede başka bir başlık: “Persen, alt yapı devrimleri yapılmadan seçimin düşünülmemesini ve koalisyona gidilmemesini istedi”. Büyük Başlık: “Silahlı kuvvetlerin yanındayız”.Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’ın Çankaya’da siyasilerle yaptığı toplantılarla katılanların isimleri aynı gazetede şöyle verilmektedir:

“Saat 17.00’de başlayan ve 25 dakika süren toplantıya katılan siyasi şahsiyetler şunlardır:

AP Senato Grup Başkanı Ahmet Nusret Tuna, Millet Meclisi Grup Başkan Vekili Orhan Dengiz, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Senato Grup Başkan Vekili

³²¹ İlhan Selçuk, “ 12 Mart Muhtırası”, Cumhuriyet, 14 Mart 1971.

³²² İsmail Cem, “12 Mart ve Dış Etkiler”, Milliyet, 14 Mart1971.

³²³ Bedii Faik, Ama Neden”, Dünya, 14 Mart 1971.

Fikret Gündoğan, Millet Meclisi Grup Başkan Vekili Necdet Uğur, DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyli, DP’li senatörler adına Ömer Hocaoğlu, Millet Meclisi Grup Başkan Vekili Hasan Korkmazcan, CGP Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu, Senato Grup Başkanı İbrahim Ethem Karakapıcı, Millet Meclisi Grup Başkan Vekili Nebil Oktay, BP Genel Başkanı Mustafa Timisi ve Genel Sekreter Haydar Özdemir, MNP Genel Başkanı Necmettin Erbakan, Genel Sekreter Hüsamettin Akmumcu, TİP Genel Başkanı Behice Boran, Senatör Fatma İşmen, MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş, Senatör Kudret Bayhan, MP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı ve Milletvekili İbrahim Elmalı, YTP Genel Başkan Vekili Nihat Doğan ve Milletvekili Seyfi Güneştan, Milli Birlik Grubu, Grup Başkan Vekili Mucip Ataklı, Tabii Senatör Kamil Karavelioğlu, Kontenjan Grubu Başkanı Cemal Madanoğlu ve Senatör Zerrin Tüzün, Cumhuriyet Senatosu’ndaki bağımsızlar adına Mansur Ulusoy ve Millet Meclisi’ndeki bağımsızları temsilen Abdullah Çilli. Aynı günkü 15 Mart tarihli gazetede, Çankaya’da Sunay’ın nezdinde yapılan toplantının haberi şöyle verilmektedir:

“Sunay durumun ciddi olduğunu belirtti: Dün Çankaya’da 25 dakika süren toplantıda, Cumhurbaşkanı Sunay, yazılı bir metinden, son olaylarla ilgili görüşünü açıklamıştır. Sunay, durumun çok ciddi olduğunu belirtmiş, toplantı sırasında münakaşa açmak istemediğini de sözlerine eklemiştir.

Muhtıranın verilmesinden önce ve sonraki durum hakkında bilgi veren Sunay, memlekette anarşinin süratle yayılma eğilimine girdiğini, bunun üzerine komutanlar tarafından muhtıranın hazırlamasından bir süre önce ‘bir yakını’ aracılığıyla, Demirel’e çekilmesi için telkinde bulunduğunu söylemiştir.

Cumhurbaşkanı bu arada, yeni hükümetin kuruluşu hususunda, görüş ve teklifleri kapsayacak, bir yazılı mütalaanın, Çarşamba gününe kadar, kendisine verilmesini istemiş ve partilerin bu konuda kendisine yardım edeceklerini ümit ettiğini belirtmiştir.

Sunay, konuşmasını tamamlayınca, Kontenjan Grubu Başkanı Cemal Madanoğlu yerinden müdahale ederek ‘yeni hükümet kurulana kadar, birtakım acayip seslerin çıkması engellenmeyecek mi’ demiştir. Senato Başkanı Tekin Arıburun ile Başbakan Süleyman Demirel’in son iki gün içinde yaptıkları

konuşmaları ima eden Madanoğlu ‘halk ve ordu tahrik ediliyor, buna tedbir alınmayacak mı’ şeklinde konuşmuştur.

Cumhurbaşkanı münakaşaya girmek istemediğini, ancak gerekli tedbirlerin alınacağını söylemiştir”.

Aynı 15 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinin 7. sayfasında, Türk-İş başkanlarının yaptığı toplantı sonunda yayınlanan bildiriye, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin yaptığı hareketin uygun bulunduğu belirtildiği ifade edilmiştir. Genel Başkan Seyfi Demirsoy “muhtıranın verilmesine yol açan olaylar ve ortamın gerçek bir demokratik düzende yakından, uzaktan hiçbir ilgisi yoktur” demektedir.

Türk-İş Bakanlar Kurulu bildirisinde, muhtıra çizgisinde, yapılacak parlamenter çalışmaların işçi kitleleri tarafından destekleneceği de açıklanarak, bu çizgiyi program olarak benimsemiş bir koalisyon hükümeti kurulması istenmiştir. Aynı haberin devamı şöyledir: “Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu ikinci başkanı Şemsettin Şen, Dün yayınladığı bir bildiriyle, ordunun muhtırasını yerinde bir davranış olarak nitelemiş ve ‘Atatürkçü bir düzenin kurulmasının ancak ve ancak demokratik yollardan olacağına inancımız sonsuzdur’ demiştir”.³²⁴

16 Mart 1971 tarihli Cumhuriyet gazetesinde birinci sayfadaki başlıklar:“Yeni hükümete yardımcı olmalıyız”. “Cumhuriyetimiz devletin derin ve sonu karanlık bir çıkmaza girmesini önleyen tehlikeli bir dönemeci geride bırakmıştır”. “Milletimizin huzurunu bozan ve sabrını taşıran anarşik olaylar süratle bertaraf edilecek, tekerrürleri kesinlikle önlenecektir”. Daha büyük bir başlıkla: “Sunay: Ordu görevini yerine getirdi”, “eski politik oyunlardan medet ummak, davranışların en kötüsüdür”.Bu başlıkların altındaki haber şöyle:

“Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Türk milletine dün Türkiye radyolarından bir mesaj yayınlanmıştır. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’ın Türkiye radyolarından saat 13.00’te yayınlanan mesajı aynen şöyledir:

Sevgili vatandaşlarım,

Memleketimizin ana ve önemli meseleleri üzerindeki gelişmelerin uzunca bir süredir aksaması ve son günlere kadar muhtelif yerlerde cereyan eden anarşik olaylar dolayısıyla, silahlı kuvvetlerimizin 12 Mart 1971 tarihli uyarması sonucunda,

---

³²⁴ Cumhuriyet, 15 Mart 1971.

cumhuriyetimiz, devletin derin ve sonu karanlık bir çıkmaza girmesini önleyen, tehlikeli bir dönemeci geride bırakmış ve yeni bir devreye girmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti anayasası için asıl teminatın, ilgili bütün kurumlardan önce, vatandaşların tarihi geçmişiyle acı gerçeklerini çok iyi bilen silahlı kuvvetlerimiz, anayasa gereklerini ve 211 sayılı kanunun kendilerine tevcih ettiği görevleri bu defa da Atatürk devrimlerine bağlılığın tam şuru ve yetki sınırları içinde yerine getirmiş bulunuyor.

Cumhuriyetimizin niteliklerini, yasakladığı irticaa ve komünizme saptırmadan geliştirmek, millet ve ülkemizin bölünmez bütünlüğü ile, Türkiye Cumhuriyeti'nde laikliğin ve medeniyetçiliğin korunması amacını güden, devrim kanunlarını teminat altında tutan, bağlayıcı ve emredici esaslar bulunmasına rağmen, bunların gizli veya açık suretle ihlaliyle, vahim olayların vukuuna ve cezasız kalmasına müsaade edilmez.

Aşırı sağ ile aşırı solun kanunlarımızı aşan, can ve mal kayıplarından başka yarattıkları güvensiz bir ortam yüzünden, milletimizin huzurunu bozan ve sabrını taşıran anarşik olaylar, süratle bertaraf edilecek ve tekerrürleri kesinlikle önlenecektir.

Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası ile, Türk milletinin birlik ve beraberlik içerisinde, mutlu olması için, sosyal adalet ve sosyal güvenliği sağlamayı güçleştiren ve geciktiren siyasi, iktisadi, sosyal, kültürel ve idari yetersizlikleri ve engelleri ortadan kaldırmakla ödevli kılınmıştır.

Gerilik ve gecikmelerimizi kısa zamanda telafi edebilmek için, iktisadi ve sosyal hayatın, adalete, güvenliğe, tam çalışma esasına ve her vatandaş için insanlık haysiyetine yaraşan bir yaşayış seviyesi sağlamak, aynı zamanda kamu yararına gözetmek gayesine göre, dengeli olarak düzenlenmesi ve birlikte geliştirilmesi gerekmektedir.

İdeolojik maksatlar güden, tekerrür ve tahribatı artan, yayılma yerleri genişleyen gençlik hareketleri, bu konuda gerçekçi ve özel plan ve programlar hazırlanmasını ve bunların istikrarlı bir şekilde ciddiyetle uygulanmasını adil bir mesele haline getirmiştir.

Bütün bu işlerin anayasa çerçevesinde ve memleketin ihtiyaç ve meselelerine uygun bir öncelik sırasıyla başarıya ulaştırılmasını öngören silahlı kuvvetlerimizin

muhtırasında belirtildiği üzere, yeni, güçlü bir bakanlar kurulunun, partiler üstü bir anlayış ve demokratik kurallar içinde, bir an önce teşkilli, memleketin beklediği çalışmalara dinamik bir tutumla başlayarak, emniyet ve asayiş işlerini ivedilik ve cesaretle ele almasını ve milli kalkınmamızda daha çok milli tasarruflarla gerçekleştirme yolunda hızlı ilerlemeler sağlayabilmesi maksadıyla,

Bütün vatandaşlarımız ve siyasi partilerimizin, Türkiye Büyük Millet Meclisimizin ve anayasa kuruluşlarımızın ve meclis dışı muhalefetin; değerli gençlerimiz ile, yurt içi ve yurt dışı sanayi ve tarım alanlarında hizmet ve üretimde bulunan çalışkan işçilerimizin, cumhuriyet tarihimizde açılan bu yeni devirde de, her şeyden üstün ve önde tutulması gereken milli yararlarımız için müspet konuşmalarda ve yapıcı davranışlarda bulunmalarını ve yeni hükümetin çalışmalarına, gönül ve işbirliği halinde, daima yardımcı ve destekçi olmalarını bilhassa rica eder, hepinize saygılar sunarım”.³²⁵

Yine aynı 16 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinden başka bir başlık: “ İnönü’ye göre, meseleyi seçmen çözecek”. Bu haber şöyle devam ediyor:

“CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, dün partisini olağanüstü olarak, grup toplantısında yaptığı konuşmada, demokratik rejimin gerekli olup olmadığı konusunda düşünmeye dahi taraftar olmadıklarını bildirmiş ve ‘meseleyi seçmen halledecektir. Yoksa bir meclise asgari bir kıta gibi şunu böyle, bunu böyle yapacaksın demeye imkân yoktur. Böyle bir tartışmada bizim yerimiz bellidir. Biz demokratik rejim dışından bir rejim kabul etmeyeceğiz.’ demiştir. İnönü daha sonra şöyle konuşmuştur.

"Yüksek ordu komutanları, bir hükümetin değişmesi ve yeni kurulacak hükümetlerin kısa vadeli ne gibi işler yapmaları lazım geldiğini düşünüp takdir eder ve yapılması lazım zaruri bir tedbir olarak, teklif ve ısrar ederse, artık parlamento hayatının işlediği tasavvur olunamaz. Parlamento anayasa düzenidir, onun denetlenmesi hükümetin düşürülmesi, kurulması usullerin tayin olduğu yerdir’.

Bundan sonra CHP’nin iktidara geliş konusundaki düşüncelerini ve izlediği yolu anlatan İnönü, şunları söylemiştir:

"Geçici hükümet reformları yapsın, ondan sonra seçime gidelim fikrini ileri sürenler olabilir. Bu hususları mecliste konuşuruz. Biz demokratik rejime inanıyoruz.

---

³²⁵ Cumhuriyet, 16 Mart 1971.

Reformları nasıl yapacağız? Reformları yapmak niyetiyle meclise geldik. Fakat başka niyetiyle gelenler de var. Onlar çoklukta. Reformları yapmak bugün için bizim sayımızla mümkün değildir. Bu durumda nasıl bir hükümet teşekkül edecek de reformları yapacak? Meclisin hükümeti tutması için, kumandanlar her gün yeni bir müdahalede bulunacaklar demektir bu’.

Sözlerine ‘demokrasiye inanıyorsak, seçimle iktidara gelecek bir hükümetin yetkisi nispetinde, reformları yapacağımı kabul etmek zorundayız’ diye devam eden İnönü, şöyle konuşmuştur:

"Denebilir ki seçime gidildiğinde, yine böyle bir meclis çıkar ve hiçbir şey olmayabilir. O zaman dertler devam edecek demektir. En kötü ihtimalle, yine bugünkü duruma gelinecektir. Bu husus şöyle bir soruyu akla getirebilir. Demokratik rejim lazım mı, değil mi? Biz böyle bir konuyu düşünmeye dahi taraftar değiliz. Meseleyi seçmen halledecektir. Seçmene gider, anayasanın ön gördüğü reformları yapacak vasıf ve mahiyette yeni bir iktidarın mutlaka gelmesi zorunluluğunu anlatırız. Yoksa bir meclise askeri bir kıta gibi, şunu şöyle, bunu böyle yapacaksın demeye imkân yoktur. Böyle bir tartışmada bizim yerimiz bellidir. Biz demokratik rejim dışında bir rejimi kabul etmeyeceğiz.

Müdahalenin sonucu ne oluyor? Memleketi bu hale getiren bir iktidar partisi mağdur vaziyette çekilmiş olarak, şimdi yeniden kuvvet kazanmak imkânını buluyor’.

Genel Başkanın konuşmasından sonra, CHP Hatay Milletvekili emekli General Hüsni Özkan söz istemiş ve İnönü’nün düşüncelerine katılmadığını bildirerek şöyle konuşmuştur: ‘Bu görüşünüz, bu düşünce yapınız, memleketin ve partinin sonunu getirecek bir düşünce yapısıdır. Seçim memlekete hiçbir çözüm yolu getirmeyecektir’.

Özkan, İnönü’ye kendisiyle daha konuşacakları olduğunu bildirmiş ve öğrenildiğine görev grup toplantısından sonra, CHP meclis grubu başkanlık odasında genel başkanla çok daha ağır bir tonla konuşmuştur”.³²⁶

Aynı 16 Mart tarihi Cumhuriyet gazetesinde başka başlıklar:“Komuta konseyi dün de toplandı”.“İstanbul’da bir banka daha soyuldu. Dört soyguncu çaldıkları otoyolu da yakıp kaçtı”.“Demirel, Sunay tarafından istifasının istendiğini doğruladı”.

---

³²⁶ Cumhuriyet, 16 Mart 1971.

Başka bir başlık: “Türkiye İşçi Partisi, Sunay’ın mesajını eleştirdi”.Bu haberin metni şöyle:

“Türkiye İşçi Partisi Merkez Yönetme Kurulu, yaptığı olağan üstü toplantıda Cumhurbaşkanı Sunay’ın dünkü mesajını görüşmüştür. Toplantıdan sonra yayınlanan bildiriye,

Cevdet Sunay, 15 Mart 1971 mesajında, bütün vatandaşlar ve sorumlu kuruluşlar arasında inanç ayrılığına, tutum ve davranış aykırılığına ve bunların sürdürülmesine, bundan böyle asla müsamaha ve tahammül edilmeyecektir, demekle, bir kalemde anayasayı ortadan kaldırmış, en açık ve kesin şekliyle, bir faşist yönetimin savunucusu olduğunu şüpheye yer bırakmayacak surette ortaya koymuştur. Çünkü böyle bir beyan, anayasanın siyasi partilere fikir, görüş, inanç özgürlüklerine ilişkin hükümlerine taban tabana aykırıdır’ denilmektedir.

Sunay’ın mesajında TİP’e karşı olduğu belirtilen bildiriye özetle şöyle denilmektedir:

“Yurtseverliğin ve ilericiliğin, temel ölçüsünün emperyalizme ve faşizme açıktan karşı çıkmak olduğunu da hiç kimse unutmamalıdır. Anayasal düzenin ve demokratik hakların zedelenmesinden doğan, buhranı çözmek için, anayasal düzeni ve demokratik hakları kısıtlayıcı çareler önermek tümünden yanlış ve geçersizdir.

1- Bu davranış içinde bulunan Cumhurbaşkanının derhal anayasal sınırlar içine çekilmesini,

2- Siyasi buhranın çözülmesi için, ilericilerin can güvenliğinin ve tüm özgürlüklerinin sağlanmasını,

3- Seçim kanununda, sosyal sınıfların ve ilerici eğilimlerin politik güçleri oranında, parlamentoda temsilini sağlayan değişiklikler yapılarak, erken seçime gidilmesini kesinlikle talep ederiz”.³²⁷

17 Mart 1971 tarihli Cumhuriyet gazetesinden başlıklar:“Birçok subay başka görevlere atandı”.“8 general ve amiral emekliye sevk edildi. Albay ve çeşitli rütbede çok sayıda subay da emekli edildi. İşlemin süreceği bildiriliyor”.“İnönü, CHP’nin görüşünü açıkladı: Reformcu hükümeti destekleriz”.“AP’de yeni hükümeti

---

³²⁷ Cumhuriyet, 16 Mart 1971.

destekleyecek”.“Son dakika... Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan Şarkışla’da yakalandı. Yusuf Aslan müsademe sırasında yaralandı”.³²⁸

Nadir Nadi imzalı başyazıda ise seçime gidilmesi teklifine karşı, şu mütalaa öne sürülüyor:

“Biz seçimlerin yenilenmesiyle, muhtırada öngörülen devrim kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümet kurulabileceğine inananlardan değiliz. 25 yıldır burada savunduğumuz ana fikir, ilkin Atatürk devrimlerinin uygulanması ve ancak o devrimlerin ışığında yurdumuzu demokratik bir ortama kavuşturmak olmuştur. 1946’dan bu yana, Türkiye’de 8-10 kez seçim yapılmış, her seferinde tutucu ve çıkarıcı güçler devlet yönetimi ele geçirmişlerdir. Bugünkü koşullar altında, yenilenecek bir seçim, hiç kuşkusuz yine aynı güçlerin zaferiyle sona erecek ve belki de muhtırayı hazırlayanlar suçlu durumuna düşürülmek isteneceklerdir.

O güne kadar geçecek süre içinde, politika kurtlarının, ordu bütünlüğünü bozmak, orduyu bölmek ve etkisiz kılmak üzere, çeşitli tertiplere başvurmaları da, beklenmedik bir çaba olmayacaktır.

Ne var ki muhtıra üzerinde çalışan, onu kaleme alan güçler de herhalde çeşitli ihtimalleri hesaba katmış, bizim düşünmediğimiz, düşünemediğimiz oluşumları göz önünde tutmuş, her birine karşı ne zaman, nasıl davranılacağını planlamış bulunmalıdırlar.

27 Mayıs deneyinden geçmiş bir toplum olarak, bir daha gaflete kapılırsak çok acı olur. Atatürk devrimciliği bu kez de, politika oyunları karşısında yenik düşerse bu millete cidden yazık olur”.³²⁹

17 Mart tarihli gazetede “olayların ardındaki gerçek”, başlığı ise “Gayri meşru mu, Meşru mu?”. Yazı şöyle:

“Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay radyoda yayınlanan mesajında ‘silahlı kuvvetlerimiz anayasa gereklerinin ve 211 sayılı kanunun kendilerine tevcih ettiği görevleri bir defada Atatürk devrimlerine bağlılığın tam şuuru ve yetki sınırları içinde yerine getirmiş bulundu’ demiştir.

---

³²⁸ Cumhuriyet, 17 Mart 1971.

³²⁹ Nadir Nadi, “Süre Biterken”, Cumhuriyet, 17 Mart 1971.

Böylece, sabık Başbakan Süleyman Demirel ve ana muhalefet partisi başkanı İsmet İnönü ve Cumhurbaşkanı arasında tam bir görüş ayrılığı ortaya çıkmış bulunuyor. Çünkü Demirel, silahlı kuvvetlerin 12 Mart Muhtırası ‘Anayasaya ve hukuk devletine aykırı’ bulmuş, Sayın İnönü’de aynı vaziyeti almıştır. Oysa çıkmazdan kurtulmak için, bu noktanın tespitinde büyük önem vardır. Kabine çekildikten sonra, teşkil edilecek yeni hükümetin hangi noktadan hareketle kurulması gerektiğın konusunda bir ortak görüş ve anlayış bulunmazsa ileride doğacak ve şimdiden de saptanması mümkün olmayan pürüzlere yol açılmış bulunur.

Manzara şimdi şudur:

Cumhurbaşkanıyla birlikte, büyük işçi sendikaları, öğretmen sendikası, öğrenci dernekleri, memur sendikaları, mimar ve mühendis odaları gibi tüm meslek kuruluşları silahlı kuvvetlerin tutumu yanında yer aldıklarını açıkça belirtmişlerdir. Buna karşı siyasi parti yöneticileri ve öncelikle iktidar ve ana muhalefet partisi liderleri, silahlı kuvvetlerin tutumu karşısında tavır almışlardır. Böylece, politikacılar orduyu itham ederken, politika dışı kuruluşlar karşı fikirde birleşmişlerdir.

Olaylara parlamento içinde bir çözüm yolu bulmak için, ilk şart olarak iktidar partisinin ve ana muhalefet partisinin silahlı kuvvetlerin müdahalesini, anayasa ve hukuk devletine uygun bulmaları gerekirdi. Zira meşru bir anayasaya aykırı diye nitelenen bir müdahaleyi hareket noktası ve esas olarak meşru bir hükümet kurmak devlet mantığı dışında kalır. Böyle bir hükümetin çıkış noktası ileride çok büyük tartışmalara yol açar.

Bunu içindir ki, önce hareket noktasının benimsenmiş olması gerekir. Öncelikle bu noktanın silahlı kuvvetler bakımından çok büyük ve hayati bir önemi vardır”.³³⁰

Yine 17 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinin ikinci sayfasında, Ordinaryüs Profesör Hıfzı Veldet Velidedeoğlu’nun yazdığı yazının sonu şöyle tamamlanmaktadır:

“Sonuç ‘Türk gibi başla, İngiliz gibi bitir’ diye bir söz vardır. Ben Türk istiklal mücadelesini örnek olarak bu sözü ‘Atatürk gibi başla, Atatürk gibi bitir’ biçimine koymak isterim. Ordunun bu defaki girişimi, Sayın Bedii Faik’in 13 Mart tarihli Dünya gazetesinde dediği gibi, ‘bir avuç solcu piçin’ tahrikiyle ‘dört

---

³³⁰ Cumhuriyet, 17 Mart 1971.

komutanın' öfkeye kapılarak 'pire için yorgan yakması' niteliği değil, bizce Atatürk'ün ki gibi sabır ve soğukkanlılıkla hazırlanmış bir vatan kurtarıcılığı hareketi karakterini taşımaktadır. Namuslu aydınlar daha ilk adımda, bunu baltalamak yoluna sapmamalı, tersine bu girişimin etrafında, el ve gönül birliği yapmalı ve hemen halkı da aydınlatmaya başlamalıdır. Atatürk yürekliliği ve Atatürk sabırla başlayan bu davranış, yine Atatürk'e ve büyük Türk milletine özgü bir başarıyla sonuçlanmalıdır. Ordu başarı kazanmazsa, bu defa memlekette kan gövdeyi götürecektir ve laik Türkiye Cumhuriyeti yıkılacaktır. Unutmayalım ki Silahlı Kuvvetler İç Hizmetler Kanunu 35. maddesi aynen şöyle demektedir: 'Silahlı kuvvetlerin vazifesi, Türk yurdunu ve anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kollamak ve korumaktır'.

Eğer Türkiye yaşayacaksa, Türk ordusu yasanın kendisine yüklediği bu görevde mutlaka başarı kazanmalıdır ve bütün Türk aydınları sabırlı, soğukkanlı ve yürekli olarak Türk ordusuyla kenetlenmelidir. Ortaçağ düşüncesinin paslı zincirleriyle tutsak edilmiş olan halk, uyanıp kendi çıkarlarının ne yanda olduğunu anlayınca, asalak politikacılığa paydos borusunu zaten kendisi çalar. Çok dikkat ve ince hesap gerektiren kanı günleri yaşıyoruz".³³¹

17 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinde, "ileri atılımı destekliyoruz" başlığı altında 16 devrimci kuruluşun bir basın toplantısı düzenleyerek, olaylarla ilgili görüşlerini açıkladıkları belirtiyor ve haber "bu 16 kuruluşun olaylarla ilgili ortak görüşü özetle şöyledir" diyerek devam ediyor:

"Halkımızın devrimci ve Atatürkçü kuruluşların, yıllardır işbirlikçi iktidarlara karşı yürüttükleri mücadele, ülkemizin sosyal ve ekonomik sorunlarından emperyalizme bağlı gerici parlamentarizmin sorumlu ve suçlu olduğunu açıkça ortaya koydu. Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından verilen ultimatoma da bu gerçeğin ordumuz tarafından benimsendiğini belgeledi.

Karşı devrimci cephenin bayraktarları, çeyrek yüzyıldır demokrasi dediler ve emperyalizme bağımlılığı getirdiler. Demokrasi dediler, köylülerimizi yoksul, topraksız ve işsiz bıraktılar. Demokrasi dediler, işçileri ve devrimci gençleri kurşunladılar. Demokrasi dediler, polis devleti kurdular. Demokrasi dediler, öğretmenleri taşlı, sopalı, bıçaklı saldırganlarla yok etmek istediler.

Açıktır ki, gerici parlamentoculuk ve 'cici demokrasi' iflas etmiştir.

---

³³¹ H. Veldet Velidedeoğlu, "Dikkat Gerektiren Önemli Günler", Cumhuriyet, 17 Mart 1971.

Ortak basın toplantısının dışında, TÖS adına görüşünü açıklayan ikinci başkan Dursun Akçam, 'Bizim gerici parlamentarizmden beklediğimiz hiçbir şey kalmamıştır' demiştir.

Akçam şöyle devam etmiştir: 'Parlamentodaki bazı siyasi partiler, derhal yeni seçimlere gidilmesini istiyorlar. Ne yüzle seçim istiyorlar? 25 yıldır seçime gidiyorlar. Halka ne veriyorlar? Biz ordudan gelecek her türlü ilerici atılımı destekliyoruz ve destekleyeceğiz'.³³²

18 Mart 1971 tarihli Cumhuriyet gazetesinden başlıklar: "Sunay, kabine için temaslarda". "Siyasi partilerin görüşleri Çankaya'da". "İnönü: Politikaya karışmayan bir ordunun sağlam olarak vaziyete hâkim olması da, böyle bir hükümetin sükûneti sağlamasına büyük ölçüde yardımcı olur". "DP'ye göre: Bu hükümet gitmeliydi, fakat bu şekilde değil". "Kontenjan grubu, tarafsız hükümet istiyor". "Sunay, tarafsız bir başbakan yönetiminde AP-CHP koalisyonu önerdi". "Orduda yeni atamalar da yapıldı. Emekliye sevk sebebi belli oldu. Emekli olan general, amiral ve albayların listesi"... "İnönü Amerikan TV'sine demeç verdi: Müdahale edenler ıstırap içinde görülüyor". "Deniz Gezmiş'in sorgusu başladı". "Gezmiş, yabancı devlet adamlarından daha sıkı muhafaza ediliyor". "Gezmiş ve Aslan nasıl yakalandı?" "Menteşeoğlu: Kanuna karşı çıkanlar mutlaka yakalanır".³³³

17 ve 18 Mart günlerinde, Sunay, siyasi parti liderleriyle görüşmelerine devam ediyor ve onlara yeni hükümet hakkında, yeni başbakan hakkında ne düşündüğünü, onların da ne düşündüklerini anlamaya çalışıyor.

19 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında, çeşitli başlıklar arasında şu başlık okunuyor: "Başbakan, Nihat Erim oluyor". Haber şöyle:

"Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın, bugün bağımsız başbakanı açıklaması beklenmektedir. Dün gece ortaya CHP Kocaeli milletvekili Nihat Erim'in adı atılmıştır. Henüz doğrulanmayan haberlere göre, Erim bu görevi kabul etmiş olup, bugün CHP Genel Başkanı'na, CHP'den istifasını vererek, bağımsız olarak görevine başlayacaktır.

Öte yandan dolaşan söylentilerde, Anayasa Mahkemesi eski başkanı ve Kurucu Meclis eski başkan vekili Lütfü Akatlı, milli birlik hükümetinin eski Sağlık

---

³³² Cumhuriyet, 17 Mart 1971.

³³³ Cumhuriyet, 18 Mart 1971.

Bakanı ve son seçim hükümetinin İçişleri Bakanı Ragıp Üner, eski Tarım Bakanlarından Mehmet İzmen'in ismi de bağımsız başbakan adayları arasında dolaşmaktadır. Bu arada öğrenildiğine göre, hükümetin parlamentoda grupları bulunan dört partinin temsilcilerinden kurulacağı anlaşılmaktadır.”

Sunay temaslarını tamamladı. Başbakan adayı bugün belli olacak. Ortaya atılan isimler; Erim, Akatlı, Üner, İzmen

Diğer önemli haber başlıkları ise şöyledir:Deniz Gezmiş tutuklandı.Gazetecilere Yaptıklarımızdan Pişman Değilim dedi.ODTÜ de arama bitti:5 tabanca , 2 av tüfeği. İzmir de bir nurluluk okulu basıldı.Emekli olan 3 general ithamı reddetti. Muhtıradan sonra emekliye sevk edilen Tuğamiral Vecdi Biret, Tümgeneral Şükrü Köseoğlu ve Tümgeneral celil Gürkan, dün ortak bir açıklama yapmışlardır. Atatürk devrimlerinin sonuncusu olduklarını, bunun ötesinde bir düşünce ve tutum içinde olmayacaklarını açıklamışlardır. Emekliliğin sebebi: Komuta zincirine karşı disiplinsiz hareket Yüksek rütbeli bir komutan dün yaptığı açıklamada, ordu yüksek kademesindeki bir kısım general ve albayların emekliye sevklerinin Komuta zincirine karşı disiplinsiz hareket etmelerinden ileri geldiğini bildirmiştir. İnönü: Hükümet kurulması yolunda memleketi boşlukta bırakmaya niyetimiz yoktur dedi. Yabancı göz ve objektifler Ankara üzerinde, muhtıradan sonra yabancı basının dikkatinin Türkiye üzerinde yoğunlaştığını belirtilmiştir.³³⁴

20 Mart cumartesi günü Cumhuriyet gazetesinden, birinci sayfasından başlıklar:“Sunay: Hükümet şartsız destelenecek”.“Cihat Alpan'ın mektubunda, 'kuvvetli ve inandırıcı hükümet kurabilmek için' Sunay'ın, Erim'i seçtiği belirtildi ve CHP'den istifası istendi”.“Yeni başbakanın 'daha önceden hissedildiğini' belirten Satır, 'böyle zamanda arkadaşlara yardımcı olmak gerek' demiştir”.

20 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinde, yine birinci sayfada,”Erim'in başbakan olması, Ecevit ekibini kızdırdı” başlığı var. Aynı 20 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinde başbakanlık görevinin Nihat Erim'e verilmesi şöyle anlatılmaktadır:

“Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından, yeni hükümeti kurmakla, Kocaeli Milletvekili Nihat Erim görevlendirilmiş, Erim bağımsız olarak kabineyi kurabilmek

---

³³⁴ Cumhuriyet, 19 Mart 1971.

için, dün Cumhurbaşkanı Sunay'ın teklifini kabul ederek, CHP'den istifa etmiştir. Erim gazetecilere, kabinenin en kısa zamanda kurulacağını bildirmiştir. Öğrenildiğine göre Nihat Erim'in başbakan olması, geçen Çarşamba sabahı Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Cihat Alban ile Nihat Erim arasında yapılan görüşmeden sonra kararlaştırılmıştır.

Sunay, Erim'i başbakan olarak görevlendirdiğini belirten yazıyı da, Senato ve Meclis Başkanları yollamıştır.

Erim, dün gece geç saatlerde önce meclis başkanını sonra CHP Genel Başkanını İnönü'yü ziyaret ederek kendileriyle bir süre görüşmüştür. Diğer taraftan, Demokratik Parti yetkili kurulları dün akşam toplanarak Erim tarafından kurulacak hükümete katılmama kararı almışlardır”.

Yine 20 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında “Erim ‘ilk hedef huzuru sağlamak’ dedi”. 20 Mart tarihli gazetede Cevdet Sunay'ın partilere gönderdiği mektup da yer almaktadır: “Partilerüstü bir anlayış ve cari durumun şartlarına uygun bir tutumla çalışmasını istediğim yeni bakanlar kurulunun, Profesör Doktor Nihat Erim tarafından teşkiline bir şart ileri sürmeden partinizin iştirakini ve güvenoyuna mazhar kılınmak suretiyle anayasa gerekleri çerçevesinde yapılacak yürütme görevlerinde partinizce desteklenmesini rica eder, saygılar sunarım”. Aynı yazı ayrıca millî birlik grubuyla, kontenjan grup başkanlıklarına gönderilmiştir.

Nihat Erim Başbakan. Sunay:”hükümet şartsız desteklenecek” dedi. Cumhurbaşkanının kuvvetli ve inandırıcı bir hükümet kuralabilmesi için seçtiğini belirttiği Prof. Erim, CHP den istifa etti.Yeni kabineyi kurmakla görevlendirilen Kocaeli Milletvekili, temaslarına, Millet Meclisi Başkanı ile görüşerek başladı.Erim: ilk hedef huzuru sağlamak dedi. Millî nitelikte bir hükümet kuracağını belirten Erim reformların ele alınacağını söyledi. Gezmiş: İlkelerimiz arasında adam öldürmek yoktur dedi.³³⁵

Günden Güne köşesinde Cihat Baban: DP ve Adnan Menderes ile AP ve Süleyman Demirel i kıyaslamıştır. Baban Demirel in AP başkanlığından çekilmesi gerektiğini iddia etmiştir.³³⁶

---

³³⁵ Cumhuriyet,20 Mart 1971.

³³⁶ Cihat Baban, “Demirel AP Başkanlığından Çekilmelidir” Cumhuriyet, 20 Mart 1971.

Erim, partilere hükümete katılmalarını teklif etti. Partilerin tutumları yetkili organlarının yapacakları toplantılardan sonra belli olacak.“CHP kabineye girerse Ecevit çekilecek”.“Erim, seçimden önce reform projelerinin yapılacağını söyledi”.“Yeni kabine için temaslar sürüyor. Senato Başkanı ve grup liderleriyle görüşen Erim ‘kabineye meclis dışından da üye alınacak’ dedi”.“Demirsoy: Türk-İş yeni hükümeti destekleyecek”.“Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu, muhtıra ve yeni hükümete karşı çıktı”.³³⁷

21 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinde Nadir Nadi imzalı başyazıda, “Dar Boğaz” başlığı altında durum şu şekilde değerlendiriliyor:

“Nazik günler yaşıyoruz. Olayları değerlendirirken normal demokratik koşulların dışında bulunduğumuzu göz önünden uzak tutmamak zorundayız.

Hükümetle beraber parlamentoyu da suçlayan ultimatoma niteliğinde bir ‘muhtıra’ yayınlanmış ve hükümetin çekilmesinden sonra gittikçe sessiz davranışıyla, parlamento ultimatoma kabullenmiş duruma girmiştir. Böylece, öteden beri bizim göstermelik diye adlandırdığımız sistem, büsbütün rayından çıkmıştır.

Şimdi temel konu, kör topal işlemeye gayret ederken, birden tökezleyen bu sistemi tekrar rayına oturtup, gerçek demokrasiye doğru nasıl geliştirebileceğimiz sorunu üzerinde toplanmaktadır.

12 Mart’tan bu yana geçen zaman süresince “muhtıra” önünde boyun eğdiğini gördüğümüz parlamento, kendi kendisiyle çelişkiye düşmek istemiyorsa bundan sonra da davranışlarını muhtıranın esprisine uydurmakla yükümlüdür.

Bu itibarla ‘bir parlamentoyu yukarıdan gelen emirlerle bir bölük gibi yönetmeye imkânı yoktur’ diyen, Sayın CHP Genel Başkanı’nın ertesi gün ‘güçlü bir hükümet kurulursa onu patisiyle destekleyeceğini’ söylemesini, bizce gerçeklerin Sayın İnönü tarafından daha iyi değerlendirmeye başlandığını, göstermektedir.

Bu açıdan bakıldığı zaman, ne Sayın Erim’in partisinden ayrılıp tarafsız başbakan olarak hükümet kurmakla görevlendirilmesine, ne de Sayın Sunay’ın bir komuta üslubu taşıyan yazısıyla, partilerden kurulacak yeni hükümeti şartsız desteklemelerini istemesine, şaşmamak gerekir. Şaşılacak olan genel davranışıyla muhtırayı kabul ettiğini açıkça belirten parlamentonun, ikinci derecede konular üzerinde ‘şurası şöyle olsun, burada böyle olsun’ ya da ‘o adamı isteriz, bu adamı

---

³³⁷ Cumhuriyet, 21 Mart 1971.

istemeyiz' gibi kişisel ve küçük hesaplar üzerinde tartışmalara girişerek, olayların gelişimini alt-üst etmeye kalkışmasıdır. Çünkü, muhtıranın üçüncü maddesi kesindir. Kısa zamanda güçlü, inanılır ve Atatürkçü bir hükümet kurulamadığı takdirde bu madde işletilecek, devlet yönetimi doğrudan doğruya Türk Silahlı Kuvvetleri'nce ele alınacaktır.

O halde, kısır tartışmalar bir yana bırakılmalı göstermelik demokrasiye paydos borusu çalan ordunun uyarmasına uyararak, bu son fırsat elden kaçırılmamalıdır, kaçırılmamaya dikkat edilmelidir. Parlatonun esas görevi zaten Atatürkçü devrim ilkelerine bağlı, inanılır hükümetler kurmak değil mi idi? 25 yıldır bütün ilerici aydınlar onu özlemiyorlar mıydı? Bugüne kadar başarılmanın bir iş, bundan böyle bu parlatona başarılması da güç olmakla beraber, son uyarmanın ışığı altında biz, son fırsatın elden kaçırılmayacağını umut etmek istiyoruz.

Sayın Nihat Erim, bilgili, kültürlü, politika yaşamında olumlu sınavlar vermiş tecrübeli bir devlet adamıdır. Onu Atatürk ilkelerine yürekten bağlı biliriz. Sonradan CHP 'ye kapılanmış bir takım eyyamcılar ona 'ortalığın göbekçisi ' diye ad takmış olmalarına rağmen, biz Sayın Erim'in birçok ortanın solunda geçinenlerden daha solda bulunduğu kanısındayız.

Bu nazik günlerde, son derece güç bir görevin başına geçmekle Sayın Erim cesaret göstermiştir. Bunca yıldır bağlı kaldığı partisinden çekilmesinin kişisel hesaplarla bir ilişkisi bulunmadığına inanıyoruz. Yaşadığımız koşullar altında Erim'in yaptığı olsa olsa bir fedakârlık sayılmalıdır.

Geçilmekte olduğu dar boğazdan Türkiye'yi kurtarmak yolunda harcayacağı çabalarda ona yürekten başarılar dileriz."³³⁸

Aynı 21 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasından bir başlık:"Erim: Dış politikamızda değişiklik olmayacak. Başbakan Nihat Erim, kurulacak yeni hükümetin dış politika görüşünü dün bir demeçle açıklamış 'dış politikamızın esaslarında değişiklik bahis konusu değildir' demiştir. Dış politikada, Atatürk'ün barışçı ve yapıcı tutumunun benimsediğini belirten Başbakan Erim'in konuyla ilgili demeci şöyledir:

"Yeni hükümetin, milletimizin şaşmaz bir bağlılıkla benimsediği demokratik ilkeler çerçevesi içinde, yürüteceği dış politikamızın esaslarında değişiklik bahis

---

³³⁸ Nadir Nadi, "Dar Boğaz" Cumhuriyet, 21 Mart 1971.

konusu olmayacak. Atatürk'ün barışçı ve yapıcı ilkelerine tamamen sadık kalınarak yürütülecek olan bu politika gereğince, Birleşmiş Milletler içinde faal bir rol oynamaya devam edilecek, anlaşmalardan ve ittifaklarımızdan doğan hak ve vecibelerimize titizlikle saygı gösterilecek ve başkanlarından da aynı saygı beklenecek, bütün komşularımızla dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi yolunda gayret sarf edilecek ve ülkemizin bağımsızlık egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı gösteren, içişlerimize karışmayan, büyük küçük bütün ülkelerle iyi ilişki kurulmasına önem verilecektir”.

Nihat Erim gazetecilerin sorularına şu cevapları veriyor: Bugün (dün) grupları bitirdim. Şimdi yine çalışmaya devam edeceğim. Ama bu çalışma artık ziyaretler şeklinde değil; daha ziyade düşünme, bugünkü intibaları değerlendirme şeklinde olacak. Grupların bana verecekleri cevaplar tamamlandıktan yahut geldikten sonra, kabinenin ne suretle kurulacağını ve adların tespitini ele alacağım.

Hükümet kurma yolundaki temaslarında ümitli olup olmadığı yolunda bir soruya, Erim ‘hiçbir zaman ümidim azalmadı, devam ediyor. Ve başarmak azmiyle hareket ediyorum. Farzımahal bir güçlkle karşılaşsam, bu güçlüğü önünde durmayacağım, bu güçlüğü ortadan kaldırmaya, yenmeye çalışacağım.”

Cumhuriyet'in diğer haber başlıkları ise şöyledir: Partilerin kesin tutumu henüz belli olmadı.Partilere, Hükümete katılmalarını teklif eden Prof. Erim , Ankara Televizyonunda şöyle konuştu: Kuvvet denemesi ordu müdahalesi getirir.Aynı tarihli gazetenin birinci sayfasında üstü yemek artıkları ve bulaşık yığınlarıyla dolu bir yemek masasında Süleyman Demirel sandalyesinde oturmuş, umursamaz bir şekilde kenarda şaşkınlıkla bakan Nihat Erim e Tanrı yardımcısı olsun Nihat Bey demektedir.Erim: Mecburi ilköğrenim 8 yıla çıkarılmalıdır.Nihat Erim : ‘İş Kuvvet denemesine kalırsa ordu iktidara gelir’ dedi. Sunay'ın terkininden alınanlar olduğu söyleniyor.

Yeni Başbakan olan Erim; Demirel, İnönü, Feyzioğlu ve Senato Başkanı Arıburun'la görüştü.“İki başbakan bir arada” haberinin altında Erim ve Demirel'in yan yana bir fotoğrafı var.Komutanlar uzun bir toplantı yaptı.Genelkurmay Başkanlığı komutanlarla ilgili bazı haber ve yorumları yalanladı.Emekliye sevk edilen iki general daha açıklama yaptı.

Partiler görünüşlerini tespit etmeye başladı. Kesin görüşler ancak yarın belli olacak.

AP: Başkanlık Divanı'nın tespit edeceği görüş parti ortak grubuna götürülecek.

CHP: Merkez Yönetim Kurulu, hükümete katılma kararı aldı.

DP:Şartların değiştiği ve yeni karar alınması durumunun meydana çıktığı açıklandı.

MGP:Müşterek grup hükümetin kuruluşunu kolaylaştırmak kararında anlaşmaya varır.

Türk-İş, Erim Hükümetinin desteklenmesini istiyor. Demokratik Rejimin geleceği önümüzdeki imtihanı başarı ile vermemize bağlıdır. Batmanda 3 bin köylü miting yaptı. Gerillaların hakiki liderinin Hüseyin İnan olduğu anlaşıldı.³³⁹

22 Mart 1971 günkü Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfası:“Hükümete katılma CHP’yi karıştırdı”.“Ecevit, istifa etti”.“CHP Genel Sekreteri, müdahalenin Yunanistan’daki modele uyduğunu iddia etti. Genel Sekreterle aynı görüşü paylaşan Merkez Yönetim Kurulu da çekildi”.“İnönü: Ecevit aramızda fikir ihtilafı varmış diye istifa etmiştir”.“Erim, ‘bana teknisyenler lazım’ dedi”.“Başbakan, partilerin koalisyona girmelerini şart koşmuyor”.“İnönü ve Erim’i protesto eden, Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonluları polis copladı”. “Toplum polisi Güneş, Bakşık ve Uysal’ı da hırpaladı”.“Ortak Grup, İnönü’yü tuttu. CHP yeni hükümete katılıyor”.³⁴⁰

Aynı günkü Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında çerçeve içinde yayınlanan “Olayların Ardındaki Gerçek” köşesinin başlığı “Karışık ve Güç”. Yazı şöyle:

“Cumhurbaşkanı tarafından kendisine hükümete kurma görevi verilen, Sayın Nihat Erim’in sanıldığından daha büyük güçlükler karşında kalacağı anlaşılıyor. Sorun başlangıçta görüldüğü kadar basit değildir.

Herhangi bir çoğunluk partisinin başkanı için kabine arkadaşlarını seçmek kolaydır. Çünkü siyasi parti zaten ortak amaçlar çerçevesinde birleşmiş insanlardan meydana gelir. Hükümeti kuracak olan başbakan, kişisel seçimler için yapacağı

---

³³⁹ Cumhuriyet, 21 Mart 1971.

³⁴⁰ Cumhuriyet, 22 Mart 1971.

temaslarla amacına ulaşabilir. Koalisyon kabinelerinde durum daha zor olmasına rağmen çapraşık değildir. Asgari müştereklerde birleşmiş partiler arasında doğacak beraberlik zemini üstüne bir tertibe gidilir.

Profesör Nihat Erim'in durumu, bütün bunlardan daha güçtür. Zira parlamento dışından bir müdahale ile istifa etmiş bir hükümetin yerine bir kabine kurulacaktır.

Partilerin iç düzenlerinde karmaşık eğilimler ve duygusal tepkiler henüz durulmamıştır. Siyasi partiler kendi açılarından tutumlarını tespit edememişlerdir. Sayın Nihat Erim, bu karmakarışık zemin üzerinde kabinenin çatısını kurmaya gayret edecektir. İşin bir zor yanı daha var: Kurulacak kabinenin program ilkeleri de, 12 Mart Muhtırası'yla tahin edilmiştir. Siyasi partilerimiz arasında, bu ilkelerin tamamen zıddına eğilimlerle örgütlenmiş olanların sayısı çoğunluktadır. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, siyasi partilere birer yazı yazarak hükümetin şartsız desteklenmesini istemiştir. Ama bu istek Nihat Erim'in çalışmasını kolaylaştırmaktan çok zorlaştırmış, emrivakilere başkaldırma eğilimleri beslemiştir.

Bununla beraber, birbirine çok zıt eğilimlerde bulunan siyasi partilerin, bir ordu müdahalesi ihtimali karşısındaki, ortaklığa girmeleri siyasi hayatımızda daha önce görülmemiş değildir. 1961 Anayasası kabul edildikten sonra, AP-CHP koalisyonu böyle koşullarda gerçekleşmiştir. Şimdi de, birleşmez gibi görünenlerin birleşmelerine tanık olabiliriz. Sayın Erim, bu bakımdan çok zor şartlar altında da olsa, hükümetini kurup güvenoyu almak şansına sahiptir".³⁴¹

22 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında, "Erim 'bana teknisyenler lazım' dedi". Demokratik parti hükümete katılmıyor. İzmir İl Örgütü Ecevit'in yanında olduğunu bildirdi. Komandolar, Konya'da 6 devrimci öğrenciyi bıçakla yaralandı.

Aynı gün Şevket Süreyya Aydemir ikinci sayfadaki yazısında "En Büyük Tehlike Zayıf Hükümet" diyerek partiler üstü kabinenin bir handikap olduğunu, özellikle müdahalede bulunanlar açısından böyle zayıf bir kabinenin, müdahaleyi itibarsızlaştıracağı ve icabında Ordunun gidişatı yüksek müdahale hak ve kudreti hakkında şüphe uyandıracığına dikkat çekmiştir. Aydemir: Yeni bir seçimin ise kentlerde ve köylerde askeri müdahaleyi hoş görmeyen ve daha şimdiden ona karşı

---

³⁴¹ Cumhuriyet, 22 Mart 1971.

tahrik edilen kalabalıkları, büsbütün gerici güçleri ve örgütler etrafında toplar. Diyerek hemen yapılacak bir seçini doru bulmadığını belirtmiştir.³⁴²

23 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesi birinci sayfadan başlıklar:“AP de hükümete katılacak. Grup kararı: Programın açıklanmasından sonra güvenoyu görüşülecek”“Demokratik Parti sadece denetim görevini yapacak”.“Kabineye 5 AP, 3 CHP, 1 MGP’li üye alınıyor”.“Türkiye İşçi Partisi parlamentonun geleceğinden şüpheli”.“CHP il örgütleri, Ecevit’in istifasını destekliyor”. “Ecevit, İnönü’ye veda etti”.“CHP Genel Başkanı: Fikir ayrılığı dolayısıyla dostane ayrılıyoruz”. Cumhuriyet gazetesinin 23 Mart tarihli “Sakat Bir Çıkış” başlıklı başyazısı şöyle:

“Sayın Nihat Erim’in yeni hükümeti kurmak üzere başbakan adaylığına atanması dolayısıyla Sayın Bülent Ecevit’in gösterdiği tepki üzücü olmuştur. Bu tepkiyi 12 Mart Muhtırasını öğrenir öğrenmez gösterseydi, davranışını bir dereceye kadar anlayışla karşılayabilirdik. Oysa CHP Sayın Genel Sekreteri, muhtırayı ilk günden onaylar bir hal takınmış, Sayın İnönü’nün yanında Cumhurbaşkanı’nın çağrısına uyarak Çankaya’ya gitmiş, orada yapılan görüşmelere katılmış, kısaca söylemek gerekirse, muhtırayı olumlu bulduğunu belirtir bir hava içinde görünmüştür.

Sayın Ecevit’in kendisine yakıştıramadığımız sert tepkisi, başbakan adayı olarak Nihat Erim adı ortaya atılır atılmaz bomba gibi patlamıştır. CHP Sayın Genel Sekreteri, ancak o zaman Türk Silahlı Kuvvetleri’nin muhtırasıyla, 1967’de Yunanistan’da yapılan cunta darbesi arasında bir paralel kurma gereğini duymuş, hatta bizde gerçekleştirilen hareketi ‘daha önce, daha ustaca hazırlanmış bir tertip’ diye nitelermeye kalkmış, daha da ileri giderek, bu müdahalenin ABD’de CHP’yi çürütmek ve onun içindeki ortanın solu hareketini dumura uğratma amacına yöneldiğini söylemiştir.

CHP Sayın Genel Sekreteri’nin bu üzücü davranışını, biz doğrudan doğruya duygusal nedenlere bağlamak eğilimdeyiz. Yoksa yaşadığımız koşullar altında, gerçeklerin böylesine dışına kaçan sözleri, bakanlık yapmış, parti yönetmiş, içtenliğine inandığımız bir politikacıya yakıştırmak olanağını bulamıyoruz.

Yunan ordusuyla Türk ordusu arasında bir kıyaslama yapılamayacağı meydandadır. Yunan ordusu dayanağını genel olarak tutucu güçlere ve kiliseye

---

³⁴² Şevket Süreyya Aydemir, “ En Büyük Tehlike Zayıf Hükümet”, Cumhuriyet, 22 Mart 1971.

bağlamıştır. Yunanistan'a yapılacak bir düzen değişikliği, kapital çevreleri ve kiliseyle beraber, Yunan ordusunu da tedirgin eder. CIA'in de rol oynadığı artık iyice anlaşılan 1967 darbesi bu yüzden komşu ülkede bildiğimiz sonuçları doğurmuş, iktidara gelmesi bir an meselesi olan demokratik cepheyi son dakikada silah gücüyle eritmiştir. Bizde durum öyle mi ya?

Tam tersine, ordumuzun Atatürkçülüğü ve ilericiliği, üzerinde tartışılmayacak kadar, dost düşman herkesin bildiği bir gerçektir. Türk Silahlı Kuvvetleri gericiliğin her türlüsüne karşı her zaman karşı durmuştur. Birinci Meşrutiyet'ten bugüne değin, gerçekleştirilen bütün devrim hareketlerinde ordu daima ön safta görev almış, devrimcilerle destek olmaktan çok onları arkasından sürüklemiştir.

Sayın Ecevit'in 'ordu karışmasa idi ilk seçimlerde en fazla oyu CHP toplayacak böylece reformları demokratik yoldan gerçekleştirmek mümkün olacaktı. Müdahale bu imkanı ortadan kaldırmıştır' tarzındaki sözlerini ancak şair yaratılışı ütopyik bir sosyalistimizin düşüncelerini yansıttığı ölçüde mazur görülebilir sayıyoruz.

İlerici öğretmenlerin kıyım kıyım kıyıldığı, Kuran kurslarını körpe dimağları gittikçe artan bir hızla geriye doğru şartlandığı, çıkarıcı çevrelere boyun eğmeyen aydın memurların devlet kadrosundan atıldığı bir ortamda, Sayın Ecevit ne kadar caba harcasa da, bir seçim kazanma şansını hiçbir zaman ele geçiremezdi.

Bundan böyle geçirir mi, oda şüphelidir her şeyden önce bundan böyle Atatürkçü ve devrimci güçleri benimseyeceği, gerçekçi ve yurt koşullarına uygun bir genel politikanın başarıyla yürütülmesine bağlıdır.

Biz bugün CHP'nin secim sansından çok devrim ilkelerinin kaderi üzerinde duruyoruz. Onları kurtarıp yeni atılımlara geçebilecek miyiz? Yurdun selameti açısından temel sorun budur".³⁴³

22 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinde Bülent Ecevit'in istifasını anlatan demeci yer almaktadır. Bu demeç şöyle:

"Önce demokratik rejime yapılan müdahale hakkında kişisel kanımı söyleyeyim. Bu, aslında hükümete karşı yapılmış bir darbe değildir. Cumhurbaşkanı'nın ve bazı kumandanlarının desteği olmasaydı hükümet bugüne

---

³⁴³ Nadir Nadi, "Sakat Bir Çıkış", Cumhuriyet, 23 Mart 1971.

kadar demokratik mekanizmanın işleyişiyle zaten düşmüş olacaktı. Hatta geçen yıl biliyorsunuz, bazı AP'lilerin de olaylarının katılmasıyla, Demirel hükümeti düşmüştü. Ancak Sayın Cumhurbaşkanı uyarılarımıza değer vermeyen ısrarlarıyla yeniden göreve gelebilmişti.

Milli Güvenlik Kurulu Üyesi Sayın kumandanlar, hükümeti destekleme görüntüsüne belki de kendilerine rağmen düşürülmüşlerdi. İyi niyetleri dolayısıyla ve ince politika oyunlarından anlamadıkları için bu duruma gelmişlerdi.

Öyle sanıyorum ki ordu içi ve dışı kamuoyunun düşüncelerine ters düşen bu görüntünün uyardığı tepki karşısında, Sayın kumandanlar ancak böyle bir çıkış yaparak kendi kamuoylarını tatmin edebileceklerini düşünmüşlerdir.

Bu arada parlamento çatmaları bir talihsizlik olmuştur. Çünkü parlamento bu hükümeti demokratik mekanizmanın kuralları içinde, daha bundan 13 ay önce düşürmüştü. Bence müdahale muhtemelen gene bazı kumandanların iradeleri dışında bir saptırmayla CHP'ye, ortanın solundaki CHP'ye yönelen bir darbe sonucunu vermiştir.

1969 seçimlerinde de son zamanlarda yapılan belediye seçimlerinde hiç umulmadık bazı yerlerde kazandığımız büyük başarılarla kamuoyundaki gelişmelerden de görülüyor ki önümüzdeki seçimlerde CHP mutlak çoğunluğu değilse bile en yüksek oyu alarak halkın iradesiyle iktidara gelebilecek ve anayasa doğrultusundaki düzen değişikliği programını, 1969'da seçim bildirgesi olarak kabul edilen düzen değişikliği programını uygulamaya başlayabilecekti.

Buna ancak iki şey engel olabilirdi:

1- Demokratik mekanizmanın durdurulması

2- CHP'nin halk idaresi dışında destekle iktidara gelmesi veya gelmek ister görünmesi.

Bunların ikisi de sağlanmış. Ben Cumhuriyet Halk Partisi'nin halk iradesi dışında yollardan iktidara gelmesine veya gelmiş gibi görünmesine razı olamam. Eğer hükümete katılmama kararı alınabilseydi belki bazı şeyler kurtarılabilirdi. Fakat Sayın Genel Başkanım böyle düşünmüyor.

Hükümete katılsak veya onu desteklese 'işte bu CHP ordu işbirliğiyle çevrilen bir oyun' diyeceklerdi. Bu hem CHP'ye, hem de orduya zarar verecekti. Katılmazsak, 'bu bir sorumsuzluktur veya kıskançlıktır. Memleketi bu durumda

hükümsüz bırakmak istiyorlar' denecekti. Kısacası öyle bir oyun ki, sonunda kurt kuzuyu mutlak yiyecek. Şayet seçim yapılır da, biz bu durumda seçimi kazanmazsak ki, kazanılmaz artık, bu ortanın solunun, benim ve genel merkez yöneticisi arkadaşlarımın suçu gibi gösterilecekti.

Bu açıdan bakılınca görülür ki, Türkiye'deki müdahale, hiç değilse verdiği sonuçlar bakımından, vermeye başladığı sonuçlar bakımından, Yunanistan'daki müdahale modeline uygundur. Onun daha incesidir, daha ustacısıdır. İki de, iktidara seçimle geleceği anlaşılmış bulunan ortanın solunda muhalefet partilerine karşı yapılan darbedir. Çok önemli bir noktada, çok saydığım genel başkanımın ters düşmüş bulunuyorum. Ona rağmen ve onunla karşı karşıya gelerek partiyi yönetemem. Onun için genel sekreterlikten çekiliyorum. Son günlerde partiler üstü anlayıştan filan bahsediliyordu. Oysa müdahale öyle saptırılmıştır ki, değil partiler üstü olmak, hizipler üstü bile olamamıştır.

Demokrasiyle önlenemeyen, kurultaylara önlenemeyen seçimle önlenemeyeceği görülen, bir hareket bir darbe ile önlenmiştir. Ortanın solu hareketinin ve benim demokrasi kuralları içinde yenilemeyeceğimizi anlaşılmıştır. Onun üzerine demokrasi kuralları dışına çıkarılarak yenilgimiz sağlanmıştır. Böylece müdahale belirli bir amaca ulaşmıştır, oyun bitmiştir.

Genel sekreterlik görevimden ayrılırken, bugüne kadar bana önderlik eden destek olan büyük insan İnönü'ye, benimle bir ülküyü paylaşan bütün yurttaki fikirdaşlarıma, inandığımız insanlık kavgası uğrındaki mücadelemize bütün güçleriyle katılan değerli partili arkadaşlarıma yaşadıkça şükran duyacağım. Benim ayrılmamdan şu fayda sağlanabilir: Engel ortadan kalkmış olacağına göre, demokrasinin askıya alınma süresi belki de artık kısaltılabilir. Eğer öyle olacağı varsa, bu benim demokrasiye küçük bir hizmetim olsun”.

İsmet İnönü, Ecevit'in bu istifa gerekçesine cevap teşkil eden bazı sözler söylemiştir. Cumhuriyet gazetesinde bu, şöyle veriliyor:

“İnönü, ortak grup toplantısından sonra, Ankara Televizyonu'na, Ecevit'in görüşlerine cevap niteliğinde bir demeç vermiş ve ortanın solu politikasının kendisi tarafından ilan edildiğini, eski bir kanaat tarzı nedeniyle devam edeceğini söylemiştir. İnönü, ortanın solunu ekonomik ve sosyal bir gereksinme olarak ortaya

attığı zaman, Bülent Ecevit'in daha vazifeye başlamamış olduğunu sözlerine eklemiştir.

Son gelişmelerin Ecevit'in bildirdiği gibi, ortanın soluna indirilmiş bir darbe olmadığını savunan İnönü şunları söylemiştir: Bu gelişmelerin Sayın Ecevit'in söylediği gibi, bizim ortanın soluna bir darbe mahiyetinde olması mübalağalı bir görüştür kanısındayım. Muhtırada ve etraflı neşriyatta askeri müdahale ihtiyacının sebepleri teferruatıyla söylenmektedir. Daha ziyade bunlar üzerinde durmak lazımdır".³⁴⁴

Aynı günkü Cumhuriyet gazetesinde bir küçük haber daha: "Öte yandan Devrimci Gençlik Federasyonu Genel Başkanı Ertuğrul Kürkçü dün düzenlediği basın toplantısında 'Nihat Erim, ne kadar iyi niyetli hareket ederse etsin, böylesine bir parlamentodan reformist kanunları çıkartamaz' demiştir. Basın toplantısında devrimlerin parlamento yoluyla sağlanamayacağını söyleyen Kürkçü, mücadelelerine eksiksiz olarak devam edeceklerini bildirmiştir".

Aynı günkü Cumhuriyet gazetesinde, AP grubunun hükümete katılma yahut üye verme hususunda müspet karar aldığına dair bir haber var.

Yine aynı günkü gazetede, AP grubunun kararı, AP grup sözcüsü tarafından şöyle açıklanmıştır. "Partiler üstü bir anlayışla yeni hükümeti teşkile memur edilen Kocaeli bağımsız milletvekili Sayın Nihat Erim'in talebi üzerine, partimizden yedi üye almasına müsaade edilmesi ve hükümet programı görüldükten sonra, güvenoyu meselesini ve diğer meselesinin, her hadisede ayrı ayrı mütalaa edilmesi müşterek gurup kararı olarak tezahür etmiştir."³⁴⁵

23 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinde; Bülent Ecevit için soruşturma açıldı. Ankara savcılığı, CHP eski Genel sekreterinin son konuşmalarında suç bulunup bulunmadığını inceliyor. Ord. Prof. Dr. H.V. Velidedeoğlu," Muhtıra ve Milli" İrade başlıklı yazısında muhtırayı ve muhtıranın gerekçelerini destekliyor.

Ecevit için soruşturma açıldı. Cumhurbaşkanı ve Türk Silahlı Kuvvetlerine hareket ettiği öne sürülen Ecevit için 1-6 yıl hapis isteniyor. Necdet Uğur , CHP Genel Sekreter adayı.CHP Parti Meclisi bugün genel sekreter seçiyor.İnönü'ye veda eden Bülent Ecevit 'Partiden istifa etmeyeceğim' dedi.Demirel "şu anda rejimi

---

³⁴⁴ Cumhuriyet, 22 Mart 1971.

³⁴⁵ Cumhuriyet, 22 Mart 1971.

rayına oturtmayı düşünüyoruz” dedi . AP’de hükümete katılıyor. Yarısı parlamento dışından seçilecek hükümete AP’den 5, CHP’den 3, MGP’den 1 Bakan alınacak, ODTÜ’ye öğretim üyeleri ile idari kadro dışında kimse sokulmuyor. Ara seçimler için listeler 3 Mayıs’ta askıya çıkacak. Edebiyat ve Fen’de dinamitler patladı. Eskişehir’de bazı yerleri dinamitlemek isteyen 5 Dev-Genç üyesi yakalandı. Deniz Gezmiş, ODTÜ’de saklanmak için mağara kazdıklarını itiraf etti.³⁴⁶

24 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesindeki önemli haber başlıkları şöyledir: Kabineye girecek 14 isim belli oldu. Partilerin kabinedeki kontenjanı arttırıldı. Temaslar dün de devam etti. Prof. Erim: Reform tasarılarını eski plancılar hazırlayacak. Emekli askerlere bakanlık verilmiyor. CHP Genel Sekreterliğine Şeref Baksık seçildi. CHP nin Ege örgütleri kurultay istiyor. İstanbul İl Yönetim Kurulu da Ecevit’i destekleme kararı aldı. Deniz Gezmiş’le birlikte banka soymak ve adam kaçırmaktan suçlanan aranan Hüseyin İnan ve arkadaşı yakalandı. Türkiye’nin ilk kadın Bakanı Prof. Türkan Akyol “Bakanlık aklımın kenarından geçmemişi” dedi.³⁴⁷

Oktay Akbal 24 Mart tarihli Cumhuriyet’in ikinci sayfasındaki “ Önce Devrim” yazısında Ordunun yaptığı müdahaleyi destekliyor ve parlamento ile Partilerin kapatılmamasından şikâyetçi oluyor.³⁴⁸

Kabine bugün açıklanıyor. Kabinede parti kontenjanlarının arttırılması ihtimali belirdi. Erim, hiçbir şeyi gizlemeyeceğim. Reformları iyi yetişmiş genç beyin takımı ile hazırlayacağım. Demirel ”Önce Parlamento ile Ordu münasebeti tanzim edilip, sonra seçim meselesi düşünülmektedir.”dedi. CHP Genel Sekreterliğine Şeref Baksık seçildi.Yakalanan Hüseyin İnan, İş Bankası’nı soyduğunu 4 kişi kaçırdığını itiraf edip “Uykuda olmasam ya ölür, ya da öldürerek kaçırdım” şeklinde konuştu.

25 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinin başyazısında “Sayı ve Öz” başlığı altında, aynı düşünce işlenmektedir. Metin şöyledir:

“Millet Meclisi’nde, bir türlü bir araya getirilemeyen 226 oy değil de, yüksek komutanların baskısı sonucu çekilme zorunda kalan Süleyman Demirel, durumu anayasa ve hukuk devleti anlayışıyla bağdaştıramamaktadır. Ona göre, devlet

---

³⁴⁶ Cumhuriyet, 23 Mart 1971.

³⁴⁷ Cumhuriyet, 24 Mart 1971.

³⁴⁸ Oktay Akbal, “ Önce Devrim”, Cumhuriyet, 24 Mart 1971.

düzenini meydana getiren halkalar arasında bir kopukluk olmuş, parlamentoya bağlı olması gerekirken ordu parlamentonun emrinden çıkmıştır.

Daha fazlasını söylemeye dili varmayan AP Genel Başkanı ne demek istiyor? Onu da biz tamamlayalım: Ordu yalnız parlamentonun emrinden çıkmakla yetinmemiş ‘Aklını başına topla, yoksa seni darmadağın ederim.’ diyerek ona bir de rest çekmiştir.

Demokrasiyi parmak hesabından ibaret sayan bu görüşün sakatlığını anlamak için fazla gerilere de uzanmaya ne hacet? 50 yıllık tarihimize kısaca bir göz atmak yeter de artar bile. Önceki günkü Cumhuriyet’te yayınlanan ‘muhtıra ve milli irade’ yazısıyla arkadaşımız Hıfzı Veldet Velidedeoğlu konuyu derinlemesine incelemiş, gerçeği apaçık ortaya koymuştur. Milli iradenin yansıdığı yüce kuruluş olan parlamento sadece ‘madde’ değil, aynı zamanda ‘mana’ temelinde oturmuş olmak gerekir. Profesör Velidedeoğlu’nun pek yerinde söylediği gibi 19 Mayıs 1919’da vatani tutsaklıktan kurtarmak azmiyle Samsun’a çıkan Mustafa Kemal’in iradesi o zaman bir milli irade idi. Devrin hükümeti, Mustafa Kemal’i isyancı ilan etmiş, onun yanında toplanan bir avuç ülkü adamı ‘meşru’ devlete karşı gelmekle suçlandırmıştı.

Kurtuluş Savaşı’nı kazanan TBMM, sayı hesabıyla temsil etmiyordu milli iradeyi. İstanbul’da İngilizler tarafından basılan Meclis-i Mebusan üyelerini, Mustafa Kemal Paşa Ankara’ya çağırdığı zaman, bir kısmı korkudan, bir kısmı olanak bulamadığından gidememişti. Boş kalan yerlerin birkaç imzalı tutanakla nasıl doldurulduğunu Sayın Velidedeoğlu gözleriyle görmüştü. Aynı meclise katılmak üzere böyle kazanan Sayın İsmet İnönü’de, o kutsal çatı altında yer alış işlemini bir gün bana kısaca şöyle anlatmıştı: “Ankara’ya gittim, Atatürk, sen Edirne’den seçildin dedi, ben de göreve başladım”.

İnönü gibi o zaman daha kimbilir kaç yurtsever savaşçı, Atatürk’ün isteği üzerine milli iradenin temsilcisi olarak canla başla görev almışlardır.

Evet, ancak bir öze dayandığı, bir ruhtan, bir inançtan güç aldığı zamandır ki, milli irade kavramı bir anlam taşır. Sayı hesabı ondan sonra düşünülür.

Türk Silahlı Kuvvetleri’nin muhtırasını, bir bakıma Atatürk’ün Serbest Fıkra’yı kapatma kararına benzetebiliriz. En yakın arkadaşlarına kurduğu Serbest Fıkra hareketinin, tutucu güçler elinde yozlaşmaya başladığını, devrim ilkelerinin

yok edilmek üzere bulunduğunu, sayı üstünlüğünün özü ve ruhu yok edeceğini gören Atatürk, duraksamaya hiç lüzum görmeksizin partiyi hemen kapatıverdi.

Türk Silahlı Kuvvetleri Atatürk'ten çok daha sabırlı davrandılar. 1950-1960 serüveni, 27 Mayıs hareketiyle son bulacak sanıldı. O günden bugüne durum daha umur kırıcı bir gelişim çizgisine girince, nihayet ikinci kez Atatürk rayından çıkan parlamentoya devrim ilkelerine dönmesi için, son bir şans tanıdı.

Ama tutucu güçler 'muhtıra'dan gerekli dersi alıp akıllarını başlarına toplayacaklar mıdır? Biz çok kuşkuluyuz. Görünüşe göre, onlar pusuya yatmışlardır. Halkı sömürmek için pek yararlı bir araç olan sandıksal mekanizmanın işletileceği günleri beklemektedirler. Maddenin, manayı, sayının özü ezeceği inancı içinde tetikte durmaktadırlar. "Devrim düzeni kurulmadığı sürece umutlarında galiba haksız sayılmazlar".³⁴⁹

25 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesindeki önemli haber başlıkları ise şunlardır: Erim temalarına dün de devam etti. Teknisyenler, Ankara'nın dışında olduğu için temaslarda güçlük çekiliyor. Odalar Birliği, hükümetin özel sektöre desteklenmesini istedi. Yeni kabine bugün açıklanıyor. CHP'de yeni kurultay gerekli görülüyor. Görevini, Yeni Genel Sekreterine devreden Ecevit, Yeni Parti Kurmayı yalanladı. Teknik Üniversitede gençler öğrenci sürelerini işgal etti Fen ve Edebiyat fakültesinde komandoların kontrolü devam ediyor.

Prof. Dr. İlhan Arsel "Son İhtar " başlıklı yazısında müdahaleyi desteklemektedir. Ordunun, din sömürücülerin ne karşı yaptığı uyarı "hiçbir ülkede, hiçbir zaman ordu, siyasi iktidarın böylesine insaflı ve böylesine medeni bir tavır takınmamıştır" diye yorumlamıştır.³⁵⁰

25 Mart: Kabinenin ilanı bugüne kaldı. Bakanların adları ve yerleri her an değişiyor. Bakanlar fedakârlığa kendilerinden başlayacak. Parlamenterlerin mal beyanında bulunması için kanun çıkıyor. Teknik Üniversite, Edebiyat, Kimya ve Fen fakültesi işgal edildi Hüseyin İnan Nakipoğlu tevkif edildi. Yusuf Aslan Ankara'ya geldi. Kocalak, Sinan ve eşi ile Olca Altunay aranıyor.³⁵¹

26 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesindeki önemli haber başlıkları şöyledir: Güçlükler dün de giderilemedi. AP'li bir kısım bakan adayları hakkında sorumlu

---

³⁴⁹ Nadir Nadi, " Sayı ve Öz", Cumhuriyet, 25 Mart 1971.

³⁵⁰ İlhan Arsel, "Son İhtar", Cumhuriyet, 25 Mart 1971.

³⁵¹ Cumhuriyet, 25 Mart 1971.

bakanlar olumlu mütalaa vermediler. Bugün açıklanacağı haber verilen hükümet listesinde sürprizler bekleniyor. Prof. Erim “Hiçbir ihtilafım yok” dedi. CHP yeni Merkez Yönetim Kurulu seçildi. Kabine Nihayet bugün açıklanıyor. Erim, listeyi Cumhurbaşkanı sundu. Başbakan bugün düzenleyeceği basın toplantısında bakanlar tanıttı. İnönü ”Parti içindeki bunalım bitti,”dedi. CHP Merkez yöneticileri belli oldu. Polise ateş açan öğrenciler bir simitçiyi öldürdü.Deniz Gezmiş için ilk dava idam talebi ile açıldı.Hariciye Köşkü altı sene sonra misafir değiştirdi.³⁵²

27 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesindeki önemli haber başlıkları şöyledir: Bakanlar Kurulu listesi Mecliste okundu. Erim kabinesinde 5 AP’li 3 CHP’li 1MGP’li, 1 Milli Birlik Grubu üyesi ile Parlamento dışından 14 teknisyen görev almış bulunuyor. Nihat Erim kabinesini, Sunay onayladı. Erim:“Yurt ve Ordunun huzuru için derhal çalışmaya başlayacağız” dedi. Komuta Konseyi uzun bir toplantı yaptı. Kabine resmen açıklandı. Sadi Koçaş ve Karaosmanoğlu Başbakan Yardımcısı oldular. Dış Ekonomik İlişkiler Bakanlığı kurulup Ticaret ve Sanayi Bakanlığı bileştirildi. Prof. Dr. Türkan Akyol “İlk işim fakirlere parasız ilaç vermek olacaktır” dedi. Kor Koçalak teslim oldu.

27 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasında kabinenin listesi verilmekte. Bu liste şöyle:

Başbakan: Nihat Erim,
Başbakan Yardımcısı: Sadi Koçaş,
Başbakan Yardımcısı: Attila Karaosmanoğlu,
Devlet Bakanı: Mehmet Özgüneş,
Devlet Bakanı: Doğan Kitaplı,
Adalet Bakanı: İsmail Arar,
Milli Savunma Bakanı: Ferit Melen,
İçişleri Bakanı: Hamdi Ömeroğlu,
Dışişleri Bakanı: Osman Olcay,
Maliye Bakanı: Sait Naci Ergin,
Milli Eğitim Bakanı. Şinasi Orel,
Bayındırlık Bakanı: Cahit Karakaş,
Dış Ekonomik İlişkiler Bakanı: Özer Derbil,

---

³⁵² Cumhuriyet, 26 Mart 1971.

Ticaret ve Sanayi Bakanı: Ayhan Çilingiroğlu,
Çalışma Bakanı: Atila Sav,
Turizm ve Tanıtma Bakanı: Erol Yılmaz Akçay,
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Türkan Akyol,
Ulaştırma Bakanı: Haluk Arık,
İmar ve İşkân Bakanı: Selahattin Babüroğlu,
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı: İhsan Topaloğlu,
Tarım Bakanı: Orhan Dikmen,
Köyişleri Bakanı: Dr. Cevdet Akyan,
Orman Bakanı: Selahattin İnal,
Gençlik ve Spor Bakanı: Sezai Ergun.³⁵³

28 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesindeki önemli haber başlıkları şöyledir: Güvenlik Kurulu yeni başkanlarla toplandı. CHP’li Aran hükümet sözcülüğüne getirildi. Asistanlar Sendikası, Hükümet Reformcu olduğu konusunda kuşkulu. Hükümet, Devletçiliğe öncelik verecek. Hükümet Programı bir haftada hazır olacak. Müsteşar, Vali, Genel Müdürler arasında tayin ve nakiller olacak.Yeni Bakanlar, Sunay ile tanışıp, Milli Güvenlik Kurulu toplantısına katıldılar. Feyzioğlu “Hükümet Anarşik hareketlere son vermelidir.” dedi. Amerika, Türkiye’nin askeri ve siyasi yönden güçlü olmasını istiyor.³⁵⁴

29 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesindeki önemli haber başlıkları şöyledir: Koçaş:“ Toprak Reformu Yapılacak Ya reformları yaparız veya gideriz.”dedi.Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler, Başbakanı ziyaret ederek başarı diledi.Gazetedeki karikatürde atına binen Demirel bir yol ayrımına gelmiştir. Direktteki tabelanın biri NURCULUK, diğerinde ise KOMİSYONCULUK yazmaktadır. Karikatürün altında “yazısız” denerek herhangi bir yorum yapılmamıştır.İşverenler grev ve lokavt kanununda değişiklik istiyor..Bir polis-öğrenci çatışmasında öldürölen Taylan Özgür’ün kardeşi parkta otururken kurşunlandı.-İlk işi öğretimde ve sokakta huzur. Reformlar hafta sonu Mecliste okunacak. Koçaş: “Ya refomları yapacağız ya gideceğiz.”Aksoy ve İnan’ın ifadelerinde zıtlık belirdi. Hangi partinin, Ana Muhalefet Partisi olacağı tartışılıyor.

---

³⁵³ Cumhuriyet, 27 Mart 1971.

³⁵⁴ Cumhuriyet, 28 Mart 1971.

Ekonomik reform zaman ister.”Doç. Dr. Vural Savaş” Türkiye Ekonomisi hakkında bilgi verdi. Gürler, Erim’i ziyaret etti.³⁵⁵

30 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesindeki önemli haber başlıkları şöyledir Program için bugün 2 toplantı yapılıyor. Koçuş Başkanlığı’ndaki toplantı idari ve siyasi; Karaosmanoğlu Bakanlığındaki ise ekonomik- mali konuları kapsayacak. Hükümetin görev süresi Perşembeye belli olacak. Parlamentonun AP kesiminde suskunluk var. Ankara’da devrimci 3 genç vuruldu. Ülkü Ocaklılar saç kesiyor. Hükümet Programı için çalışmalara devam edildi. Ankara’da öğrenciler silahla çatıştı, dört kişi yaralandı.³⁵⁶

31 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesindeki önemli haber başlıkları şöyledir: Program çalışmaları devam ediyor. Öğrenci olaylarını önleme çareleri incelendi. İnönü, dün Erim’le beraberdi. Savcılar Kanunu Anayasa’ya yine aykırı bulundu. Ezanın Türkçe okunması için Senatoya kanun teklifi yaptı. Teklifi CHP İzmir Senatörü Necip Mirkelam oğlu yapmıştır. Kırıkhan MNP (Milli Nizam Partisi) İlçe başkanı tutuklandı. Bu yıl seçim yok. Hükümet ilk önce “ Huzur getirecek reform”ları ele alacak. Reformlar uzun ve kısa vadeli olarak iki kısma ayrılacak. Doğu”daki geniş topraklar kamulaştırılacak. Yeni vergi getirilmeyecek, fakat eski, vergilerin tam tahsili için tedbir alınacak. Erim İnönü ile 45 dakika görüştü. TRT yorumları; TRT yönetim kurulunun bile hoşuna gitmedi.Radyonun iç olaylar için yorum yapması yasaklandı.Gezmiş”in arkadaşı, İbrahim Seven, bir yıla mahkûm oldu. Gezmiş’i öven öğretmen açığa alındı.³⁵⁷

Cumhuriyet Gazetesi 28 Nisan 1971’de 10 gün süreyle kapatılmıştır. Bu kararın alınmasında İlhan Selçuk’un aşağıdaki yazıları etkili olmuştur.

Hoş Geldin Tanzimat Kafası

Doğrusunu isterseniz, bizim gazetenin verdiği habere inanmak zordu. Fransa’dan hukukçu çağırıp Türk Anayasasını düzenlemek fikri hangi kafadan çıkardı? 1971 Türkiyesi’nde yaşıyorduk. Dünya Aleme rezil olmak için mi Profesör Duverger’yi ya da bir başkasını çağırıp:

³⁵⁵ Cumhuriyet, 29 Mart 1971.

³⁵⁶ Cumhuriyet, 30 Mart 1971.

³⁵⁷ Cumhuriyet, 31 Mart 1971.

— Bize kanun yap! diyecektik.

Gerçi eskiye oranla bir adım ileri atmıştık. 1954'te Petrol Kanununu Amerikalı petrolcülerin adamı Bay Max Ball ve Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununu Amerikan sermayesinin avukatı Bay Randall hazırlamıştı. Her iki kanundan memleketin yediği kazığın ne kadar haşmetli olduğunu Erim Kabinesinin Enerji Tabii Kaynaklar Bakanı İhsan Topaloğlu açık- ladı. Şimdi Anayasamızı düzenlemek için Amerikan adam istemediğimize göre bir adım atmış sayılabiliriz. Ama koskoca Türkiye, bir Fransızca:

— Gel. Anayasamızı düzenle! diyebilir miydi?

Yıl 1971 idi... Meğer Cumhuriyetin haberi doğruymuş. Keşke yalancı çıksaydık da, bozum olsaydık. Şimdi dünyanın her yanında ajanslar Türk Hükümetinin Fransız Hükümetinden hukukçu istediğini yazacaklar. Ne biçim ülke olduk biz?

Memleketimizin yetiştirdiği değerler var: Diyelim bir Necat Erder veya bir Atilla Sönmez veya bir Sezai Orkunt. . . Bunlara görev verileceği zaman, MİT, Cumhurbaşkanının masasına bir kağıt bırakıp işaretliyor:

— Mahzurludur...»

Sonra? Çıkabilirsen çık işin içinden. . .

Bu memleket için Amerikan generali mahzurlu değil; her bir devlet sırrının ve vatan savunmasının anahtarını elinde tutabilir. Bu memleket için Morrison Kumpanyasının temsilcisi mahzurlu değil; Hükümetin başına geçebilir. . . Bu memleket için Fransız hukukçusu mahzurlu değil; Anayasayı bile düzenleyebilir. . . Bu memleket için Amerikan petrolcusü mahzurlu değil; kanun tasarısı hazırlayabilir... Bu memleket için kim mahzurlu? Onu MİT'e sorun!..

Demirel'in yolsuzluğunu ortaya çıkaran devlet memurunun peşine düşüp «siyasi eğilimi nedir?» diye çanına ot tıkamak için gizli kovuşturma yapan bu MİT değil midir? Şimdi biz, bir yandan Fransa'dan hukukçu davet ederek, bir yandan tayinleri Demirel kafasıyla elekten geçirerek, bir yandan Anayasayı baskı rejimi usullerine göre değiştirerek, bir yandan eski iktidarın bütün polis şefleriyle kolkola görünerek, bir yandan askeri mahkemeleri hukuk dışı tertiplerle bağlamaya yönelerek, bir yandan İsmet Paşa'nın himayesine sığınarak, bir yandan Süleyman

Bey'in ayağına gidip yapılacak işler hakkında icazet alarak hükümet eyleyeceğiz. . . İsmet Paşa akşama Celal Bayar'la buluşacak:

— *Fıs, fıs, fıs... Sabaha Nihai Erim'le konuşacak:*

— *Fıs, fıs, fıs... Demirel, Bayar, İsmet Paşa, Feyzioğlu ve politika bataklığında kulaç almakta mahir ne kadar politikacı varsa Erim'le birlikte karar verecekler. Memleket böylece yönetilecek. Öte yanda bir de maaşlı memurlar kalabalığı haline gelmiş parlamento çoğunluğu var. . . Onlar da getirilen kanunları, onaylamaya güya hazır. . .*

Her kim ki Türkiye'yi bu usulle yöneteceğim diye aklına koymuş- tur; sayıyla kendisine gelmesi gerekir. Her kim ki, Demirel yönetimine üniforma giydirip Nihai Erim aracılığıyla eski düzeni sürdüreceğim sanır: aklını peynir ekmekte yemiştir. . . Her kim ki CHP + AP koalisyonunu yüksek paşaların müdahalesi ile geçerli kılmak ister: bu tür heveslerin sonunda hüsrana uğrayacağını bilmelidir...

Türkiye'nin devrimcileri, Erim Kabinesini «Atatürk'ün devrim kanunlarını uygulayacak ve anayasal reformları gerçekleştirecek hükümet» olarak iyi niyetle karşılamışlardır. Ama, 12 Mart Muhturasına ihanetle çevrilecek dolabın tezgahhtarları olarak ortaya çıkanlar, Türkiye'nin devrimci güçleri karşısında tutunamayacaktır.

Bu yazımız, her şeyden önce, Erim Hükümetindeki ilerici ve namuslu tanıdığımız Bakanlar içindir. 1971'e kadar taşıdıkları kişiliklerini korumak istiyorlarsa, karanlık planların oyuncusu olmadıklarını ve olamayacaklarını tez elden açıklamak zorundadırlar.³⁵⁸

İlhan Selçuk'un diğer yazısı ise şöyledir:

İsa, Musa ve Cart Curt Üzerine

Sıkıyönetim hoş geldi, safa geldi! Askeri yönetim demektir Sıkıyönetim...

İster asker olsun, ister sivil, her yönetimin toplumda dayandığı güçler vardır. Ya sermaye sınıfları desteğinde yürür bir yönetim, ya halk kitlelerine yaslanır. . . ya

³⁵⁸ İlhan Selçuk, "Hoş Geldin Tanzimat Kafası", Cumhuriyet, 27 Nisan 1971.

yabancı çıkarların düzenini sürdür, ya milli çıkarları gözetir. . . içe dönük sermayeye, dışa dönük yüzünde emperyalizme bağlı yönetimler, ister asker olsun, ister sivil, aynı hamurdandır. İçe dönük yüzünde alın terine, dışa dönük yüzünde milli bağımsızlığa öncelik veren yönetimler de, ister asker olsun, ister sivil aynı kumaştandır.

Bunun içindir ki ister sıkı olsun, ister olmasın, bir yönetimin değeri aynı endazeye vurulur. Bugün Türkiye'deki durum nedir?

Biz, Erim Kabinesini çeşitli toplumun güçleri ortasında ne yapacağını bilmezliğin duraksamaları içinde görüyoruz. Birbirinden değişik eğilimlerde ve politika tecrübesi az Bakanları kişiliklerine göre farklı fikirleri piyasaya sürmektedirler. Sıkıyönetimi ilan ederken de kabinenin daha önce kararlaştırılmış bir gidişin dönemecine direksiyon kıvrıldığını sanmıyoruz. Olaylar yoğun/aşıp, dosyalar masanın üstüne yığılınca ve şişirilmiş kuşkular kafalarda büyüdüğüce, Erim'in dili değişmiş:

— Balyoz gibi ineriz. . . diye konuşmaya başlamıştı.

Oysa, göreve başladığı zaman kendisinden ne kadar emin ve ne kadar sakindi. Erim gibi bir politikacının cart-curt ile Türkiye'yi idare etmeye kalkışması kendisinin dışındaki birtakım etkilerden doğmaktadır.

Bugün hükümet hiçbir siyasi partiye dayanmamaktadır. Neye dayanmaktadır Erim? 12 Mart Muhtırasına... Ve Muhtırayı veren Paşalar kuruluna...

Böyle bir yönetim, toplumdaki desteklerini zamanla bulacaktır. İşte bu arayış sırasında Hükümetin Sıkıyönetime itilmesi her bakımdan bir talihsizliktir. Çünkü Sıkıyönetim «asayiş» kaygısından doğmuştur. Asayiş kaygısı ise statükoyu meydana getiren toplum güçlerinin birinci derecede sonucudur. Erim, asayiş için gerekli bütün tedbirlerde siyasi partileri ve parlamentoyu arkasında bulacaktır. Zabıta işlemleri için alabildiğine kredi kendisine açılacaktır. Olağanüstü mahkemeler mi ister- sin? Al sana!. . Kişi özgürlüklerini kısıtlamak mı istersin? Al sana!. . Üniversite özgürlüğünü yok etmek mi istersin? Al sana!. . Ve asayiş adı altında öne sürülecek her şey tedbire «hay hay» diyen tutucu politikacıların Erim 'e zorluk çıkarması beklenemez...

İsmet Paşa hazırdır.-. Celal Bayar hazırdır... Demirel hazırdır... Feyzioğlu hazırdır...

Sadi Koçaş ve İsmail Arar, bu politikacılarla toplumun statükosunu sürdürecektir ve tutucu kalıplarını güçlendirecek her sorun üstünde kolayca anlaşacaklardır... Ama bir de köklü reformlara gelince iş... O zaman ne yapacak Erim?

Elini vicdanına koyup bir düşünsün bakalım Başbakan? Yalnız Başbakan değil, yardımcılarını da düşünsün!. . Şu toplumu kimlerin soyduğunu, kimlerin sömürdüğünü herkes biliyor artık. . Erim kalkıp da:

— Bu memleketi sömüren/erin ve soyanların kafasına balyoz gibi ineceğim. . . diye konuşabilir mi?

Türkiye'nin geleceğini tehlikeye düşüren, dosyaları komisyonlarda bekleyen, kanunları hiçe sayan, namuslu yüksek memurlarını hallaç pamuğu gibi atan, yurt sathını Terakki keresteleri ile donatan, devletin arsalarını ucuz kapatan, banka kredilerini yolsuzlukla dağıtan, Planlama Teşkilatını yemlik haline getiren, Hazineyi yakınlarına peşkeş çeken, memleketin milli servetini yabancılara peşkeş çekenlerin kafasına balyoz gibi ineceğim diyebilir mi? Diyemez.

Diyemeyeceği sürece ne İsa'ya yaranabilecektir ne Musa'ya.. Erim Kabinesi, reformculuğu kısır bir baskı kabinesi gibi gelişirse, Menderes'ten sonra bir de Demirel efsanesi yaratacaktır.

Fiyatlar gemi azıya almış gidiyor, pahalılık dalgalanıyor. Bunların hakkından Sıkıyönetimle gelinemez. Aklımızı başımıza devşirip Demirel'in hesabına yatırım yapmaya yönelmeyelim. Çünkü Demirelsiz, Demirel rejimini cart-curt la yürütmeye kalkmak, Erim'in en büyük talihsizliği olacaktır.³⁵⁹

---

³⁵⁹ İlhan Selçuk, " İsa, Musa ve Cart Curt Üzerine" , Cumhuriyet, 28 Nisan 1971.

SONUÇ

Türkiye tarihinde ordunun çok özel bir yeri vardı. Bu nedenle de yönetim alanında tüm Türk tarihi boyunca askerler ön planda olmuşlardır. Cumhuriyetin kuruluşunda ve yapılan yeniliklerin yerleşmesinde asker daima başrolde olmuştur. Atatürk devrimlerinin bekçisi, koruyucusu misyonunu üstlenmiştir. Ülkeyi yöneten sivil politikacılara fazla güven duymamış, onların yaptığı uygulamaları her zaman dikkatle takip etmiştir.

Ordu, ülkenin içine girdiği ister ekonomik, ister siyasal, isterse de toplumsal olsun tüm gelişmelerde taraf olmuştur. Tarihten yüklendiği misyon ve kendisine yasalarda verilen “Cumhuriyet” i iç ve dış tehditlerden koruma görevini, seçilmiş liderlere karşı kullanmaya her zaman hazır olmuştur. Batı demokrasilerinde olduğu gibi siyasal iktidarın emrinde olma görevini pek içine sindirememiştir. Devlet hiyerarşisinde komutanlar daima ön planda olmuşlar, onların düşünce ve tepkileri dikkate alınmış gelmiştir.

Askerler ülkenin içinde bulunduğu anarşi ortamını sivil yöneticilerin çözemeyeceği ve rejimin tehlikeye gireceği endişesini belirterek demokrasiye müdahale etmişlerdir. Hiç şüphesiz onların bu müdahalelerini bazı önde gelen Türk aydınları da desteklemişlerdir. Çünkü tarihimizin derinliklerinden gelen askeri yüceltme ve otoriter yapıya hayranlık ile zaman zaman da özlem, korku gibi karmaşık duygular, yüzümüzü Batı’ya dönsek de içimizdeki Doğululuk bu destekte etkilidir.

Basın da bu bağlamda Türk toplum yapısından bağımsız değildir. Basında da gazetenin çalışanlarının ve sahiplerinin siyasi görüş ve düşünceleri, beklenti ile çıkarları haberleri ele alış biçimlerini etkilemiştir.

12 Mart’a gelinen süreçte ele aldığımız Tercüman ve Cumhuriyet gazeteleri de olayları kendi yayın politikaları açısından değerlendirmişlerdir. Bunun aksini beklemekte gerçekçi olmaz.

Genel olarak Tercüman gazetesi yayınlarında hükümeti desteklemiştir. Muhalefete özellikle de CHP’ye karşı olumsuz yargılarda bulunmuştur. Sağ bir gazete olarak bilinen Tercüman yayınlarında Demirel hükümetinin icraatlarını desteklemiştir.

Sol grupları yayınlarında eleştirmiş, Kızıllar, komünistler, Maocular olarak konu etmiş, tüm eylemlerini vatan düşmanı olarak belirtip yazmıştır. Halk düşmanı, devleti güç duruma düşüren kişiler olarak vermiştir. İlk sayfa haberlerinde genellikle sol grupları isim vererek yayınlamış, sağ eylemleri ise örtük olarak vermiştir.

Komando olarak bilinen ülkücü gençleri ise övmüş, eylemlerinde vatanseverliklerini ön plana çıkarmıştır. Hükümetin, Nurculuk okullarına ve Kuran kurslarına yönelik haberleri Tercüman'ın ilk sayfa haberlerinde yer almamasına rağmen köşe yazarları tarafından şiddetle eleştirmişlerdir. İmam Hatip Okulları'nın toplumun birliği ve ahlaki yapısı için çok önemli olduğunu savunmuştur.

Tercüman Gazetesi, Muhtıra'dan önceki yayınlarında askeri bir müdahaleye karşı olduğunu belirtmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi ise sol eğilimli bir gazete olarak sol partileri ve sol örgütleri desteklemiştir. Haberlerinde sol grupların olumlu haberlerini ön plana çıkarmış, onlardan “devrimci” diye söz etmiştir. Bu grupların yaptığı olumsuz eylemleri ise nötr şekilde vermiştir. Yine Cumhuriyet Gazetesi Nurculuk Okulları ve Kuran kurslarının kapatılması haberlerini birinci sayfadan vermiş, bu tür hareketleri gericilik, irtica olarak nitelemiştir.

12 Mart Muhtırasından önce askeri bir darbeyi desteklemiş, müdahaleyi çok olumlu bulmuştur. Bir süre geçtikten sonra ise tavır değiştirmiştir. Çünkü askeri müdahale bekledikleri gibi olmamış, öncelikle sol gruplar ve kuruluşlar zarar görmüş, özgürlükler önemli ölçüde kısıtlanmıştır. Böylece Cumhuriyet Gazetesi'nde 12 Mart rejimi aleyhine yayınlar yapılmıştır. Bunun sonucunda ise Sıkıyönetim tarafından 28 Nisan 1971'de on gün süreyle kapatılmıştır. Darbeyi desteklemek bir bumerang etkisi yapmıştır.

Hiç şüphesiz diğer gazetelerde de muhtıraya giden süreç ve sonraki gelişmelerde taraf olmuşlardır. Türkiye büyük bir hızla kaos içinde ilerlerken basın kuruluşları kendi yayın politikaları doğrultusunda olayları yansıtmaktaydı.

12 Mart 1971 Muhtırası Türk siyasi tarihinin önemli kilometre taşlarından biridir. İktidarda demokratik yollarla bulunan bir hükümet askerlerin baskısıyla istifa etmiş, yerine gelen geçiş hükümetleri de Türkiye'yi olumlu bir katkıda

bulunamamıştır. Ne müdahalenin gerekçesini oluşturan anarşik eylemler sona ermiş, ne de toplumu ileriye götürecektir reformlar yapılabilmıştır. Demokratik anlamda da birçok özgürlükler kısıtlanmıştır. Her askeri müdahalede olduğu gibi, Türkiye ilerlemek yerine geriye gitmiştir.

Sonuçta toplumda hem asker, hem demokrasi ağır bir yara almıştır. Müdahaleye gerekçe olarak gösterilen anarşi olaylarının ise önü kesilmemiş, ülke hızla bir sağ-sol çatışmasına doğru gitmiştir. Bunda hiç şüphesiz iç etkenlerin olduğu kadar dış etkenlerin de payı büyüktür.

12 Mart'ı sonuçlarına bakarak başarılı olarak niteleyemeyiz. Çünkü askerler direkt olarak yönetime geçmek yerine iplerin kendilerinde olacağı bir hükümet kurmaya çalışmışlar, bunu da ellerine yüzlerine bulaştırmışlardır. 12 Mart Dönemi'nde arka arkaya birçok hükümet kurulmuş, bunlar da geçiş hükümeti olduklarından başarılı olmamışlardır.

1973'deki Cumhurbaşkanlığı seçimleri sivil-rejim ile asker arasındaki 12 Mart çatışmasının rövanşidir. Bu seçimlerde askerlerin seçtirmek için uğraştığı Faruk Gürler tüm baskılara rağmen cumhurbaşkanı olamamıştır.

12 Mart Muhtırası ile başlayan ara rejim 1973 seçimleri ile sona ermiştir. Türkiye daha sonra 12 Eylül 1980'de yeniden bir askeri darbe ile karşılaşacaktır.

Türkiye'de, Batı tipi bir demokrasi kültürünün oluşması için daha çok zamana ve emeğe ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

A. SÜRELİ YAYINLAR

- Akşam Gazetesi (Mart 1971)
Cumhuriyet Gazetesi (Ocak, Şubat, Mart 1971)
Dünya Gazetesi (Mart 1971)
Hürriyet Gazetesi (Mart 1971)
Milliyet Gazetesi (Mart 1971)
Son Havadis Gazetesi (Ocak, Şubat, Mart 1971)
Tercüman Gazetesi (Ocak, Şubat, Mart 1971)

B. KİTAP VE MAKALELER

- ADAKLI, Gülseren; **Türkiye’de Medya Endüstrisi**, Ütopya Yayınları, Ankara, 2006.
- AKŞİN, Sina; **“Siyasal Tarih (1789-1908)”**, Türkiye Tarihi, Cilt 3, (Yayın Yönetmeni Sina AKŞİN), Cem Yayınevi, İstanbul, 1995,ss.77-188.
- ALTUĞ, Kurtul; **27Mayıs’tan 12 Mart’a**, Koza Yayınları, İstanbul, 1976.
- ARCAYÜREK, Cüneyt; **Demirel Dönemi-12 Mart Darbesi 1965-1971**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1985.
- ARCAYÜREK, Cüneyt; **Çankaya’ya Giden Yol 1971-1973**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1985.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya; **İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya; **İkinci Adam**, Cilt 1, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.

AYDEMİR, Şevket Süreyya; **İkinci Adam**, Cilt 2, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.

AYDEMİR, Şevket Süreyya; **İkinci Adam**, Cilt 3, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.

BATUR, Muhsin; **Anılar ve Görüşler**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1985.

BİLGİN, Vedat; **Ordu, Siyaset ve Demokrasi**, Köprü Gazetesi, Cilt 96, (56. Sayı).

<http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=298> (22 Aralık, 2009)

BOZDEMİR, Mevlüt; **“Ordu-Siyaset İlişkileri”**, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 10, (Editör:Murat BELGE), İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, ss. 2648-2660.

CEM, İsmail; **Tarih Açısından 12 Mart**, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009.

CEMAL, Hasan; **Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999.

CEVİZOĞLU, Hulki; **Kod Adı: 68**, Ceviz Kabuğu Yayınları, Ankara, 2008.

Cumhuriyet Ansiklopedisi, Cilt 3, (Yayın Kurulu H. ERSEL, A. KUYAŞ, A. OKTAY, M. TUNÇAY), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.

DEMİREL, Hüseyin; **12 Mart’ın İç Yüzü**, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1977.

DURSUN, Davut, **12 Mart Darbesi**, Şehir Yayınları, İstanbul, 2003.

ERİM, Nihat, **12 Mart Anıları**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.

ERTUĞ, Celal; **Çözumsuz Demokrasi**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1997.

FEROZ, Ahmad; **“Türkiye’nin Cumhuriyet Dönemi Siyasal Gelişmeleri”**, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 7, (Editör: Murat BELGE), İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, ss. 1991-1998.

GERGER, HALUK; **“Türk Dış Politikası”**, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 2, (Editör: Murat BELGE), İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, ss. 519-558.

GEVGİLİ, Ali; **“Türkiye Basını”**, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 1, (Editör: Murat BELGE), İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, ss. 202-232.

GİRAYLAR, Sevim; **Zor Yıllar**, Türe Yayıncılık, Ankara, 2001.

GÜRKAN, Celil; **12 Mart’a Beş Kala**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1986.

HALE, William; **Türkiye’de Ordu ve Siyaset, 1789’dan Günümüze**, (Çeviren: Ahmet FETHİ), İstanbul, 1996.

HUNTINGTON, Samuel P.; **Asker ve Devlet**, (Çeviren: K. Uğur KIZILASLAN), İstanbul, 2006.

KABACALI, Alpay; **Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın Sansürü**, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1990.

KARACA, Emin; **Cumhuriyet Olayı**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1984.

KEMAL, Mehmet; **12 Mart, Öfkeli Generaller ve İşkence**, Soyut Yayınları, İstanbul, 1974.

KOÇAK, Cemil; **“Siyasal Tarih 1923-1950”**, Türkiye Tarihi, Cilt 4, (Editör: Sina AKŞİN), Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.

KOÇAK, Cemil; **Yakın Tarihte Ordu-Siyaset İlişkisi**, Taraf Gazetesi, 30 Kasım 2009, <http://www.arastiralim.com/yakin-tarihte-ordu-siyaset-iliskisi.html> (22 Aralık, 2009)

KÖKTENLER, Aysun; **Bir Gazetenin Tarihi: Cumhuriyet**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.

KUNT, Metin; **“Siyasal Tarih (1600-1789)”**, Türkiye Tarihi, Cilt 3, (Editör: Sina AKŞİN), Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, ss.19-73.

KURAN, Ahmet Bedevi; **İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2000.

LEWIS, Bernard; **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, (Çeviren: Metin KIRATLI), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993.

MARDİN, Şerif; **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

MUMCU, Ahmet; **Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1988.

MUMCU, Uğur; **Sakıncalı Piyade**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1993.

ORAL, Fuat Süreyya; **Cumhuriyet Basın Tarihi 1923-1973**, Ankara Sanayi Nefise Matbaası.

ÖZDAĞ, Ümit; **Ordu-Siyaset İlişkisi (Atatürk ve Önü Dönemleri)**, Ankara, 1991.

ÖZDEMİR, Hikmet; **“Siyasal Tarihi (1960-1980)”**, Türkiye Tarihi, Cilt 4, (Yayın Yönetmeni: Sina AKŞİN) Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, ss. 191-260.

ŞAPOLYO, Enver Behnan; **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basım**, Güven Matbaası, Ankara, 1976.

TAKKECİ, Süleyman; **Madanoğlu Cuntası (İddianame)**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1973.

TEK, Hayati; **Darbeler ve Türk Basını**, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul, 2006.

TİMUR, Taner; **Osmanlı Toplumsal Düzeni**, İmge Kitapevi, Ankara, 1994.

TUNCAY, Mete; **“Siyasal Tarih (1908-1923)”**, Türkiye Tarihi, Cilt 4, (Yayın Yönetmeni: Sina AKŞİN), Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, ss.27-81.

TUNCAY, Mete; **“Siyasal Tarih (1950-1960)”**, Türkiye Tarihi, Cilt 4, (Yayın Yönetmeni: Sina AKŞİN), Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, 177-187.

TUNÇAY, Mete; **“Siyasal Hayat/Siyasal Gelişmenin Evreleri”**, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 7, (Editör: Murat BELGE, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983,ss. 1967-1990

TÜRKMEN, Zekeriya; **Osmanlı Meşrutiyetinde Ordu-Siyaset Çatışması**, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1993.

YALÇIN, Soner – YURDAKUL, Doğan; **Bay Pipo**, Doğan Kitap, İstanbul, 2004.

YALÇIN, Soner – YURDAKUL, Doğan; **Reis**, Doğan Kitap, İstanbul, 2005.

YERASIMOS, Stefanos; **Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye**, Kitap 3, (Çeviren: Babür KUZUCU), İstanbul, 1992.
